TÜRKİYE HALKININ ANTROPOLOJİK KARAKTERLERİ VE TÜRKİYE TARİHİ

TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARINDAN
VII. SERİ — No. 15

TÜRKİYE HALKININ ANTROPOLOJİK KARAKTERLERİ VE TÜRKİYE TARİHİ

TÜRK IRKININ VATANI ANADOLU

(64.000 kişi üzerinde anket)

Dr. AFETİNAN

Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı

Metin dışında 11 kroki, 4 tablo vardır

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA
1 9 4 7

0026139

GT
301
1947
k.1

Atatürk'ün Aziz Hatırasına

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ (Türkçe baskı için)	1
GİRİŞ	3 - 6
ÖNSÖZ	7 - 11

I inci Ayrım

GENEL BİLGİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

Türkiye'nin jeoloji ve coğrafyasına umumî bir bakış . . . . . 13 - 23

İKİNCİ BÖLÜM

Türkiye tarihine kısa bir bakış

Türkiye'de eski taş devri (Paleolitik) — Orta taş (Mezolitik), yeni taş (Neolitik) devirleri — Türkiye'de maden devirleri — Kalkolitik çağ — Bakır çağı — Anadolu'nun tarihi çağları . . 24 - 60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Irk tasniflerinin geçirdiği safhalar. Bunlarda şimdiye kadar Türklere verilen yer ne olmuştur ve ne olmalıdır ? . . . . . 61 - 66

II inci Ayrım

(64,000) TÜRK ÜZERİNDE YAPILAN ANTROPOLOJİK İNCELEMELER

BİRİNCİ BÖLÜM

Bu anket nasıl ve ne için yapıldı ?

59,729 Türk kadını ve erkeği üzerinde antropometrik incelemeler 67 - 79

İKİNCİ BÖLÜM

Boy

Türk kadınlarının boyu — Cins farkları — Muhitin tesiri — Türk kadınlarının boyu, coğrafî bakımdan ne şekilde taksim edilmiştir ? . . . . . 80 - 100

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İskelik karinesi . . . . . 101 - 107

DÖRDÜCÜ BÖLÜM

Kolaç . . . . . 108 - 110

BEŞİNCİ BÖLÜM

Vücut ağırlığı . . . . . 111 - 114

ALTINCI BÖLÜM

Baş ölçüleri ve kafa karinesi

1 — En büyük baş genişliği ile en büyük baş uzunluğunun boyun uzama nisbetine göre incelenmesi.
2 — Kafa karinesi . . . . . 115 - 134

YEDİNCİ BÖLÜM

Alın genişliği . . . . . 135 - 136

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Baş yüksekliği ve uzunluk karinesi . . . . . 137 - 141

DOKUZUNCU BÖLÜM

Ölçülere göre yüzün bazı karakterleri . . . . . 142 - 147

ONUNCU BÖLÜM

Burun ölçüleri ve burun karinesi . . . . . 148 - 156

ONBİRİNCİ BÖLÜM

Gözlerin, burnun şekli ve kafa profili

Gözlerin şekli — Burun şekli — Kafanın arka profili . 157 - 163

ONİKİNCİ BÖLÜM

Cildin, Gözlerin ve Saçların rengi

Cilt rengi — Göz rengi — Saç rengi 164-177

TÜRKLERİN BAŞLICA IRK KARAKTERLERİNİN ÖZETİ . 178-180
NETİCE 181-189
İLAVE 190
BİBLİOGRAFYA 191-198
İNDEKS 199-203

TÜRKÇE BASKI İÇİN

ÖNSÖZ

Bu kitabımın Türkçe olarak basımını hazırlarken güttüğüm gaye şudur :

Türk okurlarına, yurdumuzun kısa tarihi ve ırkı hakkında toplıyabildiklerimi sunmak. Bu büyük anketi tasavvur ettiğim vakit, kendi gücümün yetmiyeceğini, ikiyüz kadın üzerinde aldığım ölçülerdeki tecrübemle anlamıştım. Onun içindir ki bu işi bir hükümet kadrosu ile başarmayı tasarladım ve Atatürk'ün emirleriyle filiyata geçilmiş oldu. Onun ölümünden sonra, bu vesikalara dayanarak kitap haline getirdiğim bu konuyu, Cenevre'de 1939 da bastırdım ve tez olarak da müdafaa ettim. 1941 de Cenevre Üniversitesi, kitabımın ikinci basımını kendi yayınları arasında yaptı. Türkçe basımını ise Türk Tarih Kurumu üzerine aldı. Bundan dolayı Kurum'a teşekkür ederim. Aradan epey sene geçtiği için, tarihten önceki kısımlarda olan değişiklikleri düşünerek, bu bölüme ilâveler yaptım. Bu suretle kitabımın birinci ayrımı bugün en yeni bilgileri de içine almaktadır.

İkinci ayrımı, teknik bilgilere ait olduğu için, onların üzerinde fazla bir değişiklik yapmadım. Ancak son rakamlar levhasını buraya da eklemekle, bu konuda çalışacaklara bir kolaylık olacağını düşündüm. Çünkü bu anket üzerinde daha pek çok işlenmesi lâzım olduğuna kaniim.

Antropolojinin, tarih ilmine en değerli yardımcı bir zümre olduğuna inandığım için bu kitabımda antropometri belgelerini kullandım. Bilhassa yazısız devir tarihlerinde adını bilmediğimiz kavimlerin kültür tarihlerini izah ederken, antropoloji ile adlandırabilindiği malûmdur. Bugünkü yaşıyanların ölçülerek bilinmesi ise, bu en eski çağlardaki cetlerimize olan bağlılığımızı göstermek ve kuvvetlendirmek için esastır. Bu yurda sahip ve hâkim oluşumuz böyle maddî bir delile dayanarak olmaktadır.

AFET İNAN

GİRİŞ

Tarih ve tarihten önceki zamanlarda Ön Asya ile Avrupa arasındaki münasebetlerin derecesi ne idi?

Uzun zamanlar dil mütahassıslarının kanaatine dayanarak bugün dahi Arî adı verilen insan gruplarının, Pamir etrafındaki müphem bir mıntakadan hareketle, Avrupa'ya yerleştikleri talim edilegelmiştir. Fakat bu insanlar hangi devirde gelmişlerdir? Bu Arî'ler kimlerdi? Morfolojik ve tavsifî karakterleri ne idi? Avrupa'nın eski sakinlerinin vaktiyle Ön Asya'da yaşıyan insanların ahfadı oldukları ve aynı menşe noktalarında kalan ve bu devrin adamları olan o ahfadın, o insanları sadakatle temsil ettikleri katiyetle söylenebilir mi idi? Bunlar hangi yolları takibedip gelmişlerdi? Avrupa üzerindeki tesirleri, doğrudan doğruya yapılan bir araya girmenin, bir karışmanın neticesi mi, yoksa Avrupa'yı istilâ edip, eski ahali yerine yenisini koyan bir hicretin icabı mı idi? Bu Arî'lerin ilk medenileştirme rolü ne olmuştur? Gelip yerleştikleri kıt'a üzerinde, bu yeni toprakların sakinleriyle ilk temasları ne netice vermişti?

Bir tek ilmî disiplinin, meselâ tarihin yahut filolojinin yahut arkeolojinin, sırf kendi vesikaları bu suallere katî bir cevap verebilmesi elbette ki imkânsızdır. Bunun temini için, türlü türlü araştırmalara ihtiyaç vardır; birçok ilimlerin iştiraki lâzımdır. İlk olarak filolojinin bu esaslı meseleleri öncü bir ışıkla aydınlatabilmiş olmasına mukabil, bunları sırf kendi vardığı neticelerle halledebilmesi ümidi katiyen mevcut değildir. Zira karşılaştığımız mesele, evvelâ bir arkeoloji ve tabiî ilimler meselesidir. Bu meseleye fizik antropoloji, sistematik botanik ve zootekni salâhiyetle müdahalede bulunmuş ve onu parlak bir ışıkla aydınlatmışlardır.

Tâ Mezolitik devirde (Ofnet'in öncüleri) Avrupa'yı istilâ eden ve Neolitik devri başlarında orada çok kalabalık şekilde yayılan insanların, oldukları yerlerde kalıp bugün dahi Ön Asya'da oturan insanlarla aynı ırka mensup olup olmadıklarını bilmek lâzım geliyordu. Avrupa tarihinde ilk defa olarak Neo

litiklerin ektikleri zahirenin, buğdayın, arpanın, darının vatanı neresi olduğunun bilinmesi icabediyordu. Keza Neolitiklerin yanı sıra yaşıyan ehlî hayvanların da vatanını bilmek lâzımdı.

Buna benzer vesikaların elde edilmesi, bütün faraziyelerimizi sağlam temellere dayandırmak demekti. Filoloji, bu temelleri temin edemez. Zira filân veya falan millet tarafından konuşulan diller, bu dilleri konuşanların morfolojik ve tavsifî karakterleri, her ne itibarla olursa olsun değişmeksizin, tarihin devamınca birçok değişikliklere uğrayabilir. Bu hususta misaller nadir değildir.

Diğer taraftan, arkeoloji de, bizi ikna edebilmek üzere, kıtalardan her biri üzerinde ve bu kıtaların birbirine en yakın kısımlarında, aynı medeniyet karakteristiklerini göstermeli; bu kısımlardan, daha eski ve kültür sırası itibariyle daha ileride olanı, kendi icatlarını ötekine nakletmiş olmalıdır. Neolitik, Önasya'da mı doğmuştur? Ya Tunç devri? Ya Demir devri? Şurasını tasdik etmek lâzımdır ki - en az on beş senedenberi - bu hususta mühim araştırmalara teşebbüs edilmiş ve âlimlerin çalışmaları çok memnuniyet verici buluntularla mükâfatlanmıştır.

Türk milletinin menşeini daha iyi öğrenmek maksadiyle, Anadolu'nun uçsuz bucaksız topraklarında ilk araştırmaları yapmak şerefi, Atatürk'e nasip olmuştur. Keza Küçük Asya'da birçok hafriyat yapmak ve bu hafriyatta Klâsik devirlerden de öteye, çok daha ileriye geçerek, en eski zamanlara kadar gitmek suretiyle Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan teşebbüsler de asla unutulmamalıdır. Bu araştırmalardan çoğu Anadolu Protoistoryası'nın ve tarihinin karanlıkları üzerine yeni ışıklar serpmiştir.

Bahis mevzuu olan ve halli icabeden meseleler arasında bir tanesi geniş mikyasta ve geniş şartlarla ele alınmak lâzım geliyordu ki, o da antropoloji meselesi idi.

Bugünkü Anadolu halkının morfolojik ve tavsifî karakterleri nelerdir?

İlk bakışta, bugün Anadolu'da oturan insanların, tâ Paleolitik devirde, orada ilk defa olarak yaşıyan insanların çocukları olduklarını tahmin etmemiz lâzım geliyor. Avrupa'da bu gibi vak'alar müşahede ediyoruz. Asya'da, bunun, daha başka türlü olması varit değildir. Anadolu'nun ilk sakinleri -

yahut bunlardan hiç olmazsa bir kısmı diyelim - oldukları yerlerde kalmışlardır. Yontma taş devrinden beri nesiller, hiç şüphesiz, tarihi dolduran harplerden, iktisadî göçlerden doğan med ve cezirlerin, tesirleri altında kalarak, birbirini takibetmiştir. Milletlerin bu hareketleri, topyekûn değilse bile, ehemmiyetli kitleler halinde, aynı ırka mensup, sadece siyaseten farklı kümelerden müteşekkil insanlar tarafından yapılmıştır. Jeolojik ve iklim değişiklikleri, yeni keşifler bu nevi içtimaî istihaleler yaratır. Fakat doğrudan doğruya veraset yoluyla, bugünkü insanlar, cedlerinin anatomi bakımından hususiyetlerini taşımaları icabeder. Bunu araştırmamız gerektir.

Bu uzak ecdadın torunlarının bugün ne mahiyet taşıdığını en iyi şekilde anlamamız için, geniş mikyasta bir antropolojik araştırma yapılması zarurî idi.

Bayan Afet bu teşebbüse girişti.

Atatürk o teşebbüsü tahakkuk ettirdi.

Bu kitap sahifelerinde bu araştırmaların birkaç sonuçunu göreceksiniz.

Burada söylenmesi icabeden bir nokta vardır ki, o da hiçbir zaman, hiçbir devletin bu nevi bir antropoloji envanteri vücuda getirmediğidir. Şüphesiz ki antropoloji edebiyatında aynı neviden geniş birkaç anketin semereleri, neticeleri vardır. Bilhassa Gould'un anketi çok daha fazla sayıda insan üzerinde yapılmıştır. Fakat bu insanlardan herbiri üzerinde yapılan müşahedeler, Türk anketi müşahedelerinin aynı değildi. Trakya ve Anadolu'da 64.000 kişi ölçülmüş, ve tetkik edilmiştir. Her birinin fişinde 38 kayıt vardır. Demek oluyor ki bu kayıtların toplamı 2.432.000 dir. İtiraf etmeliyiz ki bu rakam haylı ehemmiyetlidir. Fakat Türk anketine, bugüne kadar yapılan anketlerin hiçbirisinde bulunmayan kıymeti, asıl veren şey, ona mevzu teşkil eden insanlar arasında kadınların çok fazla oluşudur. Bu itibarla, bu emsalsiz dokumantasyondan çıkarılabilecek olan ikinci derece, cinsî karakterler mukayeseleri, şimdiye kadar hiçbir anketin erişemediği bir kıymet temin etmektedir.

Bayan Afet, verdiği bu eserde, Türk "ırkının„ fizik antropolojisine dair birkaç bahse temas etmektedir. Bilhassa, boyu, skelik endeks'i, kafa endeks'ini, burun endeks'ini, cildin,

saçların, gözlerin, kafa profilinin, burun şeklinin tavsifi karakterlerini mütalâa etmektedir. Bu sahifelere birşey ilâve edecek değilim. Yalnız şu kadar söyliyebilirim ki, bu sahifeler, fizik ve etnolojik antropolojiye, son derece değerli malûmat ilâve etmektedir. Bundan sonra elimizde, Türk halkının antropolojik karakterlerine dair, o kadar fazla sayıda insan üzerindeki tetkikata dayanan vesikalar bulunacak ki, bu vesikaları kat'î telâkki edebileceğiz. Bayan Afet tarafından neşredilen grafikler ve haritalar erkeklerde ve kadınlarda, filân veya falan karakterlerin mikdarını ayrı ayrı göstermekle beraber, asıl değerli bir noktayı daha içine almaktadır ki, o da, bu karakterlerin Trakya ve Anadolu'da, coğrafî esasa dayanan bir nisbet dahilinde dağıtılmış bulunmasıdır. Bu haritaların tetkiki, muhtelif düşünceler doğurmakta ve ortaya yeni meseleler atmaktadır. Bu anketin ele getirdiği zengin bilgilerin uzun seneler, birçok ve muhtelif semereler vereceği kanaatini uyandırmaktadır. Bu kanaati burada kuvvetle ifade ediyorum. Şu halde, bu emsalsiz envantere verilecek en kıymetli vasıf bu değil midir?

Küçük Asya'nın arkeolojik stratigrafisinin her tabakasında tesadüf edilen iskeletlerin karakterleri (bu karakterlerin sahipleri, her defasında tesadüf edilen medeniyetin yapıcıları idi). Bayan Afet'in anketinde meydana konulan, bugünkü halkın karakterterleriyle karşılaştırılacaktır. Ve ancak o zamandır ki, Anadolu'nun, birbirini takibeden sakinlerinin tarihi ile bugünküler arasında, itibar ve itimat edilebilir mukayeseler yapmak mümkün olacaktır. Bu suretle, içtimaî durumları ve bizzat o durumları yaratan insanları gözlerimizin önüne getirebileceğiz. O zaman, bugünkü Anadolu halkının, hakikaten preistorik, protoistorik ve tarihî devirler Anadolu sekenesinin torunları olup olmadıklarını anlıyacağız. Ben kendi hesabıma, bu âna kadar bütün öğrendiklerime dayanarak, bunun böyle olduğuna kuvvetle inanıyorum.

EUGENE PITTARD

ÖNSÖZ

Anadolu'nun, medeniyet tarihinde oynadığı mühim rol -son yıllarda yayınlanan türlü ilim sahalarına ait eserlerde görüldüğü üzere- gitgide daha fazla anlaşılıyor. Neolitik devirlerdeki Avrupa sakinlerinin, yerine göre değişen mikdarlarda dolikosefal ve brakisefal insanlardan müteşekkil olduğu biliniyor. Paleolitik'te Fosil insanlar devrinde bu böyle değildi ve o devirde brakisefaller yoktu. Bunların hakikaten meydana çıktıkları devir, Neolitik devirdir. Göl evlerinin, brakisefal insan tipine (Alpin tipi) mensup adamlar tarafından kurulduğu hükmünü vermek doğru olabilir. İsviçre'de Neolitik göl beldeleri insanları üzerinde yapılan istatistikler, % 83 bir brakisefal nisbeti gösteriyor. Binlerce yıl meçhul kaldıktan sonra, o devirde, Avrupa toprağında, bu kadar fazla mikdarda meydana çıkan bu halk nereden geliyordu?

Avrupa'da ve Asya'da yapılan antropolojik anketler, oldukça şumullü bir mahiyet aldığı zaman, Orta ve Batı Asya'nın büyük kısımlarında çok mühim nisbette brakisefalleri ihtiva ettiği görüldü (Anadolu'nun orta kısmında, bazen % 100 e yakın nisbetlerde brakisafellere tesadüf edilir). Avrupa'ya komşu kıtanın, oraya açılan kapılarında pek çok olan bu yeni ırkı, Mezolitik devre kadar brakisefal tipleri tanımıyan Avrupa'ya o kıtadan geçmiş farzetmek gayet tabiî idi.

Avrupa için yeni olan bu insan neslinin menşei keşfedilmiş gibi görünüyor. Fakat Cilâlı taş devrinde, Avrupa'nın eski medeniyetini, ne zaman, ne mekân içinde, kendisiyle kıyas kabul eder hiçbir içtimaî inkılâbın tasavvuruna yer bırakmıyacak derecede derin bir değişikliğe uğratan medeniyetin menşei neresi idi?

Bu yeni kollektif mevcudiyetin hususiyetini teşkil eden şu iki unsuru araştırmak lâzımgeliyordu: zahirenin ve ehlî hayvanların menşei. Çünkü, o tarihte, insanlar göçebe avcılık devresinden, yerli ziraatçılık devresine geçmişlerdi. Vuzuh temini için, insanlarla medeniyetleri arasındaki birlik

ve münasebeti ilmî bir katiyetle tesbit edebilmek için, ekilen nebatların, ehlileştirilen hayvanların vatanlarını bulmak lâzımdı.

Neolitikler birçok nevi buğday, iki nevi arpa, iki nevi darı ekmişlerdi. O devir insanının günlük hayatına ortak olan, köpekten başka, öküz, domuz, keçi ve koyun olmak üzere dört cins ehlî hayvan daha vardı.

Zahirenin ilk yetiştirildiği yeri bulmak maksadıyle yapılan birçok araştırmaları, ve bu konu etrafında ortaya çıkan ihtilâfları burada zikretmeğe lüzum görmüyoruz. Bugün biliniyor ki, Orta ve Batı Asya toprakları, zahirelerin menşeleri olarak mevcutturlar ("Bu menşe, kuvvetli bir ihtimale göre, ve haylı geniş olup, Filistin'den Orta Asya'ya kadar uzanır). Diğer taraftan zooteknisyenler, Neolitik insanlarca bilinen, köpek dahil, dört beş cins hayvanı ilk ehlileştirenlerin Asya'da yaşadıklarını kabul hususunda gitgide daha fazla ittifak ediyorlar. Şu halde, doğuya doğru yayılan Ön Asya, bırakisefal insanların, hayvanları ilk defa ehlileştirdikleri ve zahireyi ilk defa ektikleri yer olarak gözükmektedir. Ve bizim, cilâlı taş devri dediğimiz yeni zamanların başlangıcında Avrupa'yı pek büyük bir değişikliğe uğratanlar bu brakisefallerdir.

Şu noktayı açıklamak gerektir ki, Asya'nın bu rolü olmasa idi, Avrupa, binlerce yıllık göçebe avcı medeniyetinden kurtulamazdı. Pittard'ın yazdığı gibi "eğer Avrupa, jeolojik tarihinin bir devrinde olduğu gibi bir ada mahiyetini muhafaza etseydi ve sekenesi uzak mesafelere seyahati mümkün kılan vasıta icat edemiyerek tecrit edilmiş bir halde kalsaydı; diğer taraftan, doğusundaki komşu kıta, oraya nüfuz etmeği düşünmeseydi, Avrupa, yer yüzünde, meselâ Avustralya'lı tipinde bir "geri kavimler„ camiası halini alırdı„ [1].

Anadolu, Aral gölü ile Hazer denizinin güneyindeki mıntakalardan, Buhara ve Hive'den, Efganistan'dan, İran'dan geçerek, Orta Asya'dan doğrudan doğruya Avrupa'ya giden yoldur. Yine Anadolu, Suriye-Mezopotamya ve Filistin'den, Boğazlar'dan Avrupa'ya giden yoldur. Demek oluyor ki, Avrupa'ya giden Neolitik brakisefaller, çok kuvvetli bir ihtimal ile, Anadolu'dan geçmişlerdir.

[1] Pittard - 1937 İstanbul Kongresinde konferans.

Ancak umumî bir görüşten ibaret olan bu mülâhazadan sonra daha birçok teferruata nüfuz etmek lâzımgelir. Halk bakımından, yukarıda adı geçen coğrafî geçitte oturan halkın antropolojik, morfolojik ve tavsifî karakterlerini kesin surette bilmemiz icabeder. Fakat aynı zamanda, bütün kronolojik devrelerde, Anadolu'da yerleşen insanların karakterleri hakkında bilgi edinmemiz şarttır.

Beş on senedenberi, bilhassa Atatürk'ün teşviki sayesinde, Türkiye'de arkeolojik kazılar birbirini takibetmektedir. Hiç şüphe yok, bu daha da artacaktır. Preistorik iskeletleri henüz ele geçirmemiş olmakla beraber, Neolitik-kalkolitiklerin ilk ahfadı olup Protoeti ve Eti denilen insanlara ait kemikler elde etmiş bulunuyoruz. Bu suretle dünyanın diğer kısımları üzerinde hâkim bir tesir icra etmiş olan, kürenin bu köşesine ait tarihi kesin olarak yazmamızı mümkün kılacak vesikaları azar azar topluyoruz.

Fakat, taslağını verdiğimiz tablo henüz tamam olmuş değildir. Anadolu'nun en eski menşeleri meselesi, paleolitik ve neolitik medeniyetleri, yazılı tarih devrine kadar olan zamanlarda Türkiye'nin, antropolojik yüzü henüz çok karanlıktadır. Bu noktaların birkaçını bir parça aydınlatmak ümidiledir ki, bu araştırmalara girişmiş bulunuyoruz. Bunlar, arkeolojik ve antropolojik olmak üzere, iki şekilde yapılmıştır. Arkeolojik araştırmalar, Türk Tarih Kurumu tarafından, Anadolu'nun ve Trakya'nın türlü yerlerinde hafriyat suretiyle yapılmış olup, bunlara şahsen daima ilgi duydum. Antropolojik araştırmalar, bu kitapta bahsedeceğimiz, yaşıyan halk üzerindeki anket yoluyle yapılmıştır.

Bu kitabımda, asıl dikkatimizi antropolojik ankete hasredeceğiz.

Bu esere başlarken, Atatürk'e karşı olan derin minnettarlığımı ifade ile bu minnettarlığı O'nun hatırasına ithaf etmek isterim. O olmasaydı, bu araştırmalara alâka göstermese ve onların yapılması hususundaki emirlerinin otoritesi olmasaydı, antropoloji ilmi, pek mümkündür ki, böyle bir anket kaydedemiyecekti.

Ebedî şefimizi şahsan tanımış, kendisiyle birçok defalar ilmî tartışmalar yapmış olan hocam Profesör Pittard, Ata-

türk'ün, preistorya ve antropoloji araştırmalarına gösterdiği ilgiyi şöyle hatırlatır: "Atatürk'ün, Türk milletinin menşeinin kabil olduğu kadar iyi tanımak hususundaki şiddetli arzusu, milletin Şefini, etnik ve ırkî meselelerle alâkadar olmağa sür'atle teşvik etti„.

Profesör Pittard, devam ederek der ki: "Dünyanın başka bir tarafında, her günkü çok ağır siyasî endişelerinin yanı sıra, Atatürk kadar ateşin, onun kadar dinamik bir ilmî alâka besliyen bir devlet reisi daha var olup olmadığını ekseriya düşünürüm„ [1]

Bu sözleri hatırlatmakla bahtiyarım.

Fakat şunu da ilâve edeyim ki, Atatürk, antropolojik araştırmaları, sadece ırkî meseleler yönünden mütalâa etmiyordu. Çünkü Atatürk, içtimaî adalet aşıkı ve pratik sosyoloji yaratıcısı idi. Antropometri insan kuvvetlerini, en iyi şekilde kullanarak sevk ve idare ve onlardan en iyi şekilde istifadeyi temin edemez mi? Morfolojik vasıflarına göre intihap edilecek işçiler tarafından sarfedilecek kuvvet, onları, beyhude zahmetin enazı ile, işe daha elverişli kılmaz mı? İyi yapılmış bir antropometri, hayatın her türlü sahalarında, ferdlerin daha iyi bir şekilde tasnifini temin eder. Mektepler, fabrikalar, ordu ve spor, antropometrik araştırmalardan ayrı ayrı istifade edebilirler.

Mektep sıralarında ıslahat ihtiyacı, hemen her tarafta kendini göstermektedir [2]. Sınıflarda, çocuklar boy sırasiyle değil, makroskeli yahut brakiskeli vasıflarına göre oturtulmalıdır.

Seri halinde işde, sıra işinde, bütün hareketleri aynı olan bir iş için, morfolojik bakımdan birbirinden ayrı olan ferdler kullanılmamalıdır.

Ordu, kendisini teşkil eden fertleri, istenilen randımanların boşuna gayretleri azaltmak suretiyle arttırılmasını mümkün kılacak tabiî zümrelere doğru sevk edebilmelidir.

Spora gelince, antropolojik bakımdan rasyonel bir tarzda teşkil edilmiş takımların elde edecekleri istifadeler meydandadır.

[1] Pittard, 1939. s. 10.

[2] Pittard, 1930-mektep sıraları üzerinde inkılâp için dokümanlar.

Hülâsa, antropometrinin, bence, beşer faaliyetinde, çok daha geniş bir yeri olmalıdır.

Türkiye'de, Cenevre'de, bu konu üzerindeki çalışmalarıma yardım ve ilgilerini gördüklerimin hepsine teşekkür etmek isterim. Hükümetimize, bizzat anketçilere, bunları yetiştirenlere, Türkiye Antropoloji Müessesesine, Ankara İstatistik Umum Müdürlüğüne ne kadar medyun olduğumu da, daha ilerideki sayfalarda söyliyeceğim.

Fakat önce Cumhur Başkanımız İnönü'ne, sonra da, o sırada Millî Savunma, Millî Eğitim ve Sağlık Bakanlıklarında bulunan zatlara minnet ve şükranlarımı sunmak isterim.

Cenevre'de, Ekonomik ve Sosyal Bilgiler Fakültesi Profesörlerinden ve bilhassa bu Fakülte duayeni M. Babel'den gördüğüm eyi kabulü unutamıyacağım. Profesörüm Pittard'a da bütün kalbimle teşekküre borçluyum. Bu kitabımın II inci bölümü olan antropoloji bahislerini onun yakın yardımiyle yapabildim.

Cenevre Üniversitesinin antropoloji laboratuvarında, bana karşı gösterilen sempatiyi; oradaki arkadaşlarımın, müsveddelerimi ve basın provalarını okumak, ölçülerin sıhhatini gözden geçirmek v. s. gibi işler için bana gösterdikleri yardımı da daima hatırlıyacağım.

Bu eserin, takibedeceği yolu bulmasını, Türkiye'nin ırkî karakterlerinin neler olduğunu herkese öğretmesini bizzat yurdumuzda, buna benzer araştırmalara devamdan temin edeceği istifadeleri anlatmasını temenni ederim.

I inci Ayrım

GENEL BİLGİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

Türkiye'nin jeofizik ve coğrafyasına umumî bir bakış

Tarih, coğrafyanın gösterdiği aslî şartlara sıkı sıkıya bağlıdır. Bir ülkenin mevkii, coğrafî şekli, toprakların ve toprak altlarının madenleri itibariyle jeolojisi ve iklimi, bir milletin tarihî inkişafını izaha yardım edebilir.

Türkiye, uzun olan jeolojik hayatı boyunca, muhtelif şekillerden geçmiştir. Örasya kıtasının çevresi, yüzeyi, yüksekliği, başlıca versanlarının istikameti, jeoloiik devirlerde birçok kereler değişmiştir. Uzun müddet yekpare kalan ülkeler birçok parçalara ayrılmış, bazı adalar birbirine yapışmış yahut yakında bulunan bir kıtaya bağlanmış veyahut ta çökmüştür. Dördüncü zamandan itibaren nebatların, hayvanların ve insanların hayatı bütün bu değişikliklere bağlı olmuştur. Türkiye'de "Kambriyen„ den evvel gelen nüvelerin mevcudiyeti henüz şüphelidir, zira fosil veren Kambriyen henüz keşfolunmamıştır. Türkiye'de en az tanınan jeolojik devirler, en eski zamanlardır.

İlk devir içinde Türkiye "Karbonifer„ e kadar sular altında kalmıştır. Trakya, Saruhan ve Menteşe dolayları, Toros'un doğusu gibi bazı adacıklar bu hususta istisna teşkil ederler. Dévoniyen'in temadisine, İstanbul'un kuzey-güney civarında rasgelinir ve Marmara'nın ötesinde Bandırma havalisine kadar devam eder. "Karbonifer„ devrede, orogenik tesirler, rusupları yükseltmiş, bu suretle denizlerde gerilme hasıl olmuştur. Pek mühim Hersinyen iltivalar Türkiye'nin kuzeyinde yayılmaktadır.

Karadeniz'in kıyılarında yapılmış olan taş kömürü araştırmaları, umumiyetle kuzey doğu istikametini alan üç büyük

tesviye (affleurement) mıntakasının varlığını meydana çıkarmıştır.

Ekserisi işletilmeğe yarar aşağı yukarı altmış kömür tabakası vardır ki bunlar, bilhassa nebatları bakımından Sarre ve Donetz kömürleriyle kıyas olunabilirler.

Bu kömür veren tabakaların üzerinde şist ve kırmızı öd taşından (grés) mürekkep birikişlerden ibaret gayet kalın bir Permiyen devri görüyoruz.

Zonguldak havzası, Permiyen'den sonra kuvvetle iltiva etmiştir. Zonguldak mıntakasının kuzeydoğu istikametindeki Hersinyen iltivaları, Karadeniz Boğazı mıntakasına doğru uzayabilir.

Ankara'nın güneyinde, kısmen Devoniyen'e atfolunan karışık bir Şist serisi bulunmuştur.

Kızılırmağın doğusunda ve bilhassa Kırşehrin civarlarında, mermer ve billurî Şist şeritleri ekseriya kuzey-doğu istikametini almaktadırlar, bu da Ankara'nın güney-doğusunda, birinci devrin bünyesini hatırlatır.

Toroslar'da birinci devir topraklarında fossiller keşfedilmiştir: Siluriyen, Devoniyen, Karbonifer. Sarohan, Menteşe dağ grubu her taraftan Hersinyen teşekküllerle çevrilidir.

Chaput şu tarzda bir netice çıkarmaktadır: "Batı Anadolu ile Orta Anadolu'nun büyük bir kısmı, birinci devrin sonlarına doğru iltiva etmiş olması çok muhtemel addolunabilir. Hersinyen'den evvele ait muhtemel nüveler herhalde, iltiva etmiş yeni silsilelerin ilâvesiyle birbirine bağlanmış olacaklardır. İhtimal ki kıta, kesiksiz olarak, Rusya'dan Toroslara kadar yayılıyordu. Mühim bir silsile huzmesi Kiklâdlar'dan Karadeniz Boğazına kadar olmak üzere kuzeye doğru istikamet almıştı; kuzey-doğu istikametinde bulunan başka bir iltiva huzmesi de Karadeniz (Zonguldak) den kalkıp, Ankara üzerinden geçerek yüksek Toros'a kadar gidiyordu„ [1].

Hersinyen orojenik safhadan sonra, Türkiye'nin en büyük kısmı kıta haline gelmiştir. Tâ aşağı Trias'dan itibaren de deniz bu kıtayı kaplamıştır.

[1] Chaput, 1931. s. 10.

Sakarya vadisinden Bayburt'un yakınlarına kadar, Jurasik, takribî olarak, doğu-batı istikametindedir. Kalınlığı aşağı yukarı bin metre olarak tahmin olunabilir. Bu büyük Jurasik mıntakanın kuzeyinde (Bitinya, Zonguldak, Amasya) ve güneyde (Bursa civarı), birinci devre ait toprak tesviyelerini ihtiva eden billûri Şist arazisi yayılmaktadır.

Anadolu'nun güneyinde, kalkerlerin teressüp ettiği bir deniz vardı. Türkiye'nin kuzeyinde, Tebeşir devri (Crétacé) Jurasik'in mevcut olmadığı ülkelere yayılmaktadır. Güney Türkiye'de Aşağı Tebeşir, kitlevî (massif) kalkerlerle, mesozoik plâklar halindeki kalkerlerin kalın serisi içinde mevcuttur. Kuzey Anadolu'nun Aşağı Tebeşir devrinde su altında kaldığı anlaşılıyor.

Biliyoruz ki, Tebeşir devrinin ortalarında, büyük genişlikte orojenik hareketler başgöstermiştir. Alpin iltivaların başlıca safhalarından birisi aşağı yukarı Tebeşir'in ortalarına doğru vukua gelmiştir.

Esasen Üst Tebeşir devrinde ekseriyetle, doğu Alpler'de olduğu kadar Anadolu'da da daha evvelki iltivalar neticesi meydana çıkmış ülkelerin mevcudiyetiyle alâkalı iltivaları vardır. Başka bir şekil değiştirme safhası aşağı yukarı Tebeşir ile Eosen (éocene) arasına gelir. Türkiye'nin muhtelif mıntakalarında meselâ Sakarya vâdisinde ve İzmir civarında, Tebeşir'in üstünde birbirine uygunsuz olarak (Eosen) devri müşahede olunmaktadır.

Denebilir ki mezozoik, Türkiye'nin en mühim parçasında, deniz tecavüzleri (transgression), boşluk, iltiva gibi muhtelif veçheler (facies) göstermektedir.

Türkiye'de, Trias veyahut Jurasik devirleriyle hemzaman volkanik epanşömanlar malûm değildir. Fakat, Tebeşir'de de, büyük lav kitleleri toplanmağa başlamıştır. Ordu mıntıkasında, akışların kalınlığı büyüktür. Kuzey Anadolu'nun Tebeşir devrine ait indifaî sahası bir taraftan Kafkas'ın güneyine, öte taraftan Balkanlara doğru yayılıyordu. Demek oluyor ki bu indifaî sahâlar, Türkiye'nin kuzey bölgesinde Karadeniz'in civarında görülmektedir.

Üçüncü devrin ortalarına doğru, Alpin iltivalarının o geniş sahası (Alpler ve Himalaya) içinde bulunan Türkiye, aşağı yukarı katî veçhesini kazanır. Alpin iltivalar, nisbeten

plâstik malzemenin, nisbeten katı iki kitle arasında, yani "Örasya„ ile "Hint - Afrika„ kitleleri arasında sıkışmasından ilerigelmiş addolunabilir.

Alpler'de bir kuzey kolu ile bir güney kolu ayırmak mümkündür: Kuzey kolu: Batı Alpler, Doğu Alplerin kuzeyi, Karpatlar, Balkanlar, Güney Dinarik silsilelerden ibarettir. Kuzey kolu: Dinarik Alp'ler, Güney Dinarik silsilelerden ibarettir. Chaput'ya nazaran Türkiye'nin Alpin silsilelerinin hepsinde şu gruplar tesbit olunabilir:

a) İlk önce iltiva etmiş ve Knid yarımadasından Amanos'a kadar uzanan gırlantaları muhtevi bir güney huzmesi; iltivaların güneye doğru akıp gitmesi, ekseriya yarık-iltivalara ve aynı zamanda pullu yahut düz satıhlı bir bünyeye sebebiyet vermektedir. Diğer taraftan, bu güney huzmesi, şüphesiz, toprağın daha fazla olan katılığının bir neticesi olarak daha massif bünyeli iç silsileler de ihtiva etmektedir (Toros, Anti-Toros).

b) Bir kuzey huzmesi: Bu huzme ilk önce Karadeniz civarında görünüşe göre az iltivalı fakat kuzeye doğru giden pullu bünyenin pek umumî olduğunu arzeden sahaları ihtiva eder. Esasen, sahil mıntıkasının güneyinde, tam mânasiyle iltivalı silsileler vardır. Bu kuzey huzmesinden içeriye doğru Galat ve Ege, doğu silsileleri birbirinden ayrılırlar. Bunlarda pullu bünye birkaç noktada müşahede edilmiştir.

c) Ara huzmeleri: Bunların en bariz olanı Erzincan'dan Kızılırmağa doğru, Galat silsileleri ile Anti-Toros arasındadır.

Bu Alpin silsilelerinin en büyük kısmı, Paleozoik'in sonlarına doğru ilk şeklini almış bulunuyorlardı. mezozoik ve nimnulitik parçalanmalar, geniş mikyasta yarım orta Tebeşir devri iltivaları olmak itibariyle, tıpkı Doğu Alpleri'nde olduğu gibi, mühim bir rol oynamışlardır[1]. Neojen devrinde, Batı ve Orta Anadolu'nun büyük bir kısmı deniz seviyesinde tatlı su gölleri ile kaplanmıştır, halbuki Doğu Akdeniz memleketin güneyine ve doğusuna doğru çekiliyordu. Kuzeyde Sarmat denizi, Trakya ile Bitinya'yı işgal ediyordu.

[1] Chaput; 1931.

Doğu gölleri, dördüncü devirde rusuplar tarafından kat'î olarak doldurulmuş ve nehirler yolile akmışlardır. Bazı havzalar ise kalmıştır: Aral, Hazer denizi gibi. Diğer bazıları da, Alpin mıntaka çöküntülerinden hasıl olan, şimdiki Akdeniz'le birleşmişlerdir; böylece Ege havalisinin çökmesi, yalnız Yunanistan'ı Küçük Asya'dan ayırmakla kalmamış, aynı zamanda tuzlu sulara, eski kara erozyon kanallarından İstanbul boğaziyle Çanakkale'den geçerek, Marmara denizini ve Karadeniz'i istilâ etmelerine sebep olmuştur.

Bu suretle, Türkiye için dördüncü devir, Boğazların açılması ve Ege ülkesinin çökmesi ile karakterlenmektedir.

Avrupa kıyılarını tesbit eden en büyük değişiklikler, doğu Akdeniz'de hasıl olmuştur. Ege denizinin teşekkülü dördüncü devirdendir. Bu zamanda Hazer denizi diğer denizlerden kat'î olarak ayrılmıştır.

Anadolu, bir yükselme hareketinde meydana çıkmıştır. Vâdilerin "pénéplaine„lerin altında çok defa keskin ve derin surette açılması, bu yükselme hâdiselerinin bir neticesi telâkki olunabilir. Fakat burada kırıksız, kütle halinde bir hareket bahis mevzuu değildir.

Türkiye'nin bazı yerlerinde, yeni yarıkların hasıl olması, volkanik indifaların dördüncü devre kadar baki kalmasına sebebiyet vermiştir.

Chaput şöyle der[1]: Likya-Karya dağ grubunun güneyinde ağız (cratère)ları ekseriya muhafaza olmuş birçok dördüncü devir yanardağ tanıyoruz. Bunların çok seyyal ve bazaltik olan akıntıları, vâdilere inmiş ve vâdilerin boyunu uzun mesafelere kadar takibetmiştir.

Türkiye'nin yükselmesi, bu dördüncü devirden kalan deniz teressüplerinin, denizin bugünkü seviyesinden oldukça büyük yüksekliklere toplanmasına mâni olmamıştır. Bunlar eski sahil teressüpleridir.

Dördüncü devirde azalmağa başlıyan volkanik açılmalar (épanchements), Erciyes dağ grubunda, tarihî devirler esnasında nihayet buluyor gibi görünmektedir.

[1] Chaput, 1931.

Her nekadar, bugün de Türkiye'yi jeolojik bakımdan karakterlendiren eyi yerleşmemenin bazı gösterileri malûm ise de, memleketin toprak altı kısmı büyük neojen parçalanmalardanberi sağlamlaşmıştır.

***

Bugün Türkiye, Avrupa gibi, bir yarımadadır; her ikisi de Asya'nın batıya doğru birer ilerlemesidir. Fakat ilk dördüncü devirde bunlar bir tek blok teşkil etmekte idi. O zamanlar Boğazlar, Marmara denizi, Ege denizi mevcut değildi. İlk İnsanlar bu coğrafî durumu tanımışlardır. Tarihî devirlerde mevcut olan boğazlar ve denizler, her iki kıyının sakinleri üzerinde hayırlı tesirler yapmışlardır. Bunlar, insanları birbirine daha kolaylıkla yaklaştırmışlardır.

Türkiye'nin dört tarafının, üçünde deniz vardır. Türkiye 26 ile 44,48 Greenwich boylam, 36 ve 42 enlem dereceleri arasındadır. Buna göre 19 boylam derecesi üzerinde yayılmaktadır. Enlem derecesine göre ise, aşağı yukarı İspanya, İtalya ve Yunanistan ile aynı bulunmaktadır. Türkiye'nin kıyıları takriben 2000 mili bulmaktadır. Böylece, üç taraftan denizle çevrili olan bu memleket, dağlarla, doğuda Asya kıtasına kuvvetle bağlıdır.

Biri Karadeniz sahili boyunu, diğeri Akdeniz'i takibeden iki dağ silsilesinin düğüm noktası Ararat (Ağrı dağ: 5157 m.) dadır. Bu yarımadanın dörtte üçü dağ silsileleriyle çerçevelenmiş bir yüksek yaylayı (1000 ilâ 1300 metre) teşkil eder. Yaylanın üzerinde tuz göllerine raslarız. Fırat ile Dicle'nin membaları, memleketin doğusundaki dağlık bölgededir. Diğer versanlarda da (Anti-Toros) iki nehir, Ceyhan ile Seyhan Akdeniz'e akar; bunların rusupları oradaki mümbit ovanın genişlemesini sağlamıştır. Akdeniz boyunca, Kilikya kapılarından sonra, dağlar çok yalçın olup birçok yerlerde, etekleri denizin tam kenarında bulunan, yüksek falezler teşkil ederler. Ege ve Marmara denizlerinin karşılarına gelindiği vakit, yayla ile sahil mıntakası arasındaki ulaştırma daha kolaylaşır. Böylece teşekkül etmiş olan derin koylar daha mümbit ve çok barındırıcı bir mıntaka teşkil ederler. Ege denizine başlıca üç nehir akar: Büyük Menderes, Küçük Menderes ve Gediz. Sakarya nehri ise Karadeniz'e akar. Kuzey doğuda Kızılırmak vâdisi, birbirinden derin vâdilerle ayrılmış, yeşillik yamaçlı bir mıntakadır. Yeşilırmak dahi Karadeniz'e akan nehirlerdendir.

Anadolu yaylasının kuzey ve güney kenarlarında bulunan iki dağ şeridi, birbirinden oldukça çok farklıdır. Güney silsilesi kuzey silsilesinden daha yüksek, fakat daha basittir. Kuzey silsilesinde, bazen oldukça fazla adette olmak üzere, aralarında vâdileri ve yaylaları sıkıştıran derin boğazlar vardır.

Fakat en önemli şey, memleketin morfolojik manzarası, ekonomik kaynakları, insanların hayatı üzerinde en büyük rol oynıyan âmilin, iklim oluşudur.

Türkiye, iklimlerin bütün çeşitlerini gösterir. Bir taraftan Akdeniz bölgesinin sıcak ve mutedil sahasına erişmek, öte taraftan da çöl ve bozkır sahasında bulunmak ve bir üçüncü cihetten de Karadeniz havzasının ve Kafkasya'nın mensup olduğu mutedil ve yağmurlu sahaya bitişik olmak itibariyle, bu çeşitli iklim tesirleri arasında, bir nevi dört yol ağzını teşkil eder.

Türkiye iklimi umumiyetle mutedildir. Memleketin türlü köşelerinde, bir taraftan sıcak ve mutedil iklim sahasına (Akdeniz mıntıkasına), bir yandan Afrika'nın büyük sahrasından Orta Asya'ya kadar uzayan çöller ve bozkırlar mıntıkasına, diğer taraftan yağmurlu soğuk memleketlere (Karadeniz havzasına ve Kafkasya'ya) temas eder. Türkiye bu çeşitli iklim şekilleri arasında adeta bir geçit sahası teşkil eder. Ne sıcak memleketlerin tahammülsüz sıcaklarına, ne kuzey memleketlerinin dondurucu soğuklarına, Türkiye'de rastlanmaz. Türkiye'de yağmur miktarı, sahillerden dahile doğru gidildikçe mütemadiyen azalır. Kuzeyde ve güneyde sahile muvazi uzanan dağların denize karşı olan cepheleri çok yağmur alır. İçerlere doğru gidildikçe yağmur azalır. Yalnız batıda dağlar sahile muvazi olmadıkları için aralarında geniş çöküntü ovaları bulunduğundan bulutlar içlere doğru daha çok sokulabilir ve yaylanın Afyon Karahisar, Kütahya, Eskişehir havalisi nisbeten daha ziyade yağmur yüzü görür. Türkiye'de yağmur en ziyade kış mevsiminde yağar. Yaz mevsimlerine gelince, Karadeniz ve Marmara havzası müstesna olmak üzere, bu mevsim hemen her tarafta daha ziyade yağmursuz geçer, yalnız ara sıra fırtına ve şiddetli sağnak halinde gelen yağmurlar düştükten sonra, bulutlar, sıyrılır ve güneş az zamanda etrafı kurutur.

Bu şartlara göre, Türkiye'de iki büyük iklim mıntıkası ayırmak mümkündür: Biri Türkiye'nin sahilleri, ki deniz iklimidir, ısı farkı az, yağmur nisbeten çoktur. Diğeri Türkiye'nin iç kısmı, kara iklimi, ısı farkı çok, yağmur nisbeten azdır.

Fakat bu umumî durum yanında, arazinin şekilleri ve arızaları tesiriyle birbirlerinden kolaylıkla ayrılabilen dört esaslı iklim bölgesi görülür:

1 — Karadeniz,

2 — Akdeniz,

3 — Anadolu yaylası,

4 — Doğu yaylaları iklimleri gibi..

Bu esaslı dört iklim bölgesi, ikinci derecede olarak her biri üçer bölgeye daha ayrılabilir. Maksat, iklimin umumî hatlarını zikretmek olduğu için fazla tafsilâta girmiyorum. Karadeniz ikliminde anahatlar şunlardır: yağmurlu, mülâyim, yıllık ve günlük ısı farkları az, yazlar serin, kışlar mülâyim; fakat bu sahilin doğu ve batı bölgeleri mıntakası arasında iklim oldukça mühim farklar gösterir. Bunun için Karadeniz iklimini, doğu ve batı iklimleri diye, iki kısma ayırmak münasip olur. Doğudan batıya doğru gidildikçe yağmur mikdarı azalır ve ısı farkı çoğalır.

Sinop civarında Anadolu yarımadasının en kuzey noktası olan İnceburun, bu iki iklim mıntakasını birbirinden ayıran sınırdır.

Doğu Karadeniz ikliminde batıya nisbetle ısı daha yüksektir. Kışları daha mülâyim, yazları sıcaktır. Burası Türkiye'nin en çok yağmur alan kısmıdır. Rize 1,80 m. yağmur alır.

Burada iklimin batıya nisbetle daha sıcak, daha yağmurlu olmasının sebebi, Kafkas dağları ile kuzeyin soğuk ve kurak rüzgârlarına karşı kapalı olmasıdır. Sıcak ve yağışlı olan Doğu Karadeniz bölgesinde, limon ve portakal ağaçları yetişir. Dağlar ormanlarla ve fındık ağaçlarıyle örtülmüştür. Trabzon adeta bir Sicilya limanına benzer. Bafra ve Çarşamba'da, Sakarya'nın döküldüğü yerlerde, nebat zenginlikleri pek fazladır.

Yağmur Karadeniz bölgesinde her mevsimde yağar, fakat doğuda en çok mıkdar, sonbahara ve batıda kışa rastlar.

Akdeniz iklimi:

Marmara'nın kuzey ve güney sahilleriyle Anadolu'nun batı ve güney kısımlarını kaplıyan bu iklimde ortalama ısı yüksek, en sıcak ay ile en soğuk ay arasında ısı farkı az, kışlar mülâyim, yağmurlu yazlar sıcak ve kuraktır. Yılda yağmur (600-650 mm.), ara sıra kar serpeler, fakat çok sürmez. Hele alçak yerler hiç kar tutmaz, nadiren don olur. Fakat bu iklim sahası içindeki dağlar üzerinde şartlar değişir. Yağmur mikdarı artar (yılda 750-800 mm.), ısı azalır, kışlar biraz ziyadeleşir ve bazı yüksek tepeler üzerinde kar günlerce kalır.

Marmara sahası:

Akdeniz iklimine tâbi olduğu kadar Karadeniz iklimi şekillerine de alâka gösterir. Bilhassa kuzeyde ve doğuda bir şekilden diğerine bir intikal durumunda bulunur. Sonbahar ve kış yağmurlu geçtiği gibi, ilkbaharda da bora şeklinde yağmur düşer. Kışın kar da görülür ve karı ekseriya Balkanlar üzerinden gelen kuzey-batı rüzgârları getirir.

İki taraftan yüksek dağlarla çevrilen ve yalnız batıdan denizin tesirini alabilen Anadolu yaylasında, iklim serttir. Kara iklimi hüküm sürer. Yazlar sıcak, kışlar soğuk geçer. En sıcak ay ile en soğuk ay arasında ısı farkı fazladır. Yağmurlar en fazla ilkbahar ve sonbaharda, daha fazla sağnak şeklinde yağar (yağmurun yıllık ve ortalama mikdarı 200-300 mm.) yaylanın içerlerine gidildikçe Tuzgölü civarında günlük yağmur daha azalır, yıllık olduğu gibi günlük ısı farkları da ehemmiyetlidir. Türkiye'de Anadolu yaylası iklimine az çok benziyen, fakat bazı hususî vasıflar gösteren Trakya'yı da bu arada zikredebiliriz: Trakya iklimi, Anadolu yaylası gibi, nisbeten kurak ve kara iklimidir ve Anadolu yaylası iklimine benzerse de kış ortalamaları Trakya'da daha yüksek ve yaz yağmurları daha ziyade olmakla Anadolu yaylası ikliminden ayrılmış olur.

Doğu yaylaları iklimi:

Doğu yaylalarında pek şiddetli ve soğuk bir kara iklimi hüküm sürer. Kışlar soğuk geçer ve pek uzundur. Kış

ortalamaları hep sıfırın altındadır. Bazan ısının inişi — 25 ve — 30 u bulur. Kış mevsiminde müthiş kar tipileri olur. Dağlardan vâdilere müthiş çığlar yuvarlanır. İlkbahar pek kısa sürer, yaz geç gelir ve çabuk geçer.

Ana hatlarını çizdiğim Türkiye ikliminin böyle değişiklikler göstermesi, Türkiye arazisinin çeşitli vaziyette bulunması, Türkiye topraklarının ayrı ayrı zamanlarda teşekkül etmiş olması, Türkiye'de zengin bir nebat hayatının teşekkülüne sebep olmuştur. Avrupa'da bulunan nebat nevilerinin hemen büyük bir kısmına, 2/3 sine Anadolu'da raslanır.

Hayvan yetiştirme itibariyle de Türkiye'de yalnız Anadolu'ya has bazı hayvanlara raslanıldığı gibi, Avrupa'ya ait birçok hayvan cinsleri görülür, ki bundan nisbeten yeni bir jeoloji devrinde Türkiye topraklarının Avrupa kıtası ile birleşik olduğu kolayca anlaşılır.

Türkiye'de türlü nebat mecmualarını göstermek üzere çizilecek bir harita, zemin arızalarının, iklim şartlarının, ısı ve yağmurların mikdarlarını gösteren haritalarla mukayese edilecek olursa, arada büyük bir münasebet olduğu görülür. Hakikaten nebat hayatının inkişafı, nebatî kuvveti haiz toprakların teşekkülüne, ısı ve rutubetin mevcudiyetine bağlı oluşuna göre, Türkiye gibi zemin arızaları, iklim şartları pek çeşitli olan geniş bir memleketin nebatlarında da, büyük bir değişiklik görüleceğine şüphe edilemez.

Türkiye esas itibariyle bir ziraat memleketidir. Tabiat bu hususta memleketimize lâzım olan her türlü şartları hazırlamıştır. Toprağın cins ve tabiatı arazinin şekillerindeki değişiklikler her nevi iklimin bulunuşu, yüksekliklere ve vaziyetlere göre ziraat için pek muhtelif kabiliyetlere vücut verir.

Bu cihetle Türkiye'de sıcak, memleketler ürünlerinden, sıcak, soğuk ve mutedil memleketler ürünlerine kadar, her çeşit bitki yetişir.

Bu iklim değişikliklerine ve nebat çeşitlerine göre nüfus kesafeti, Türkiye'nin şu veya bu noktasında değişebilir. Bu hal beşerî coğrafyanın bir neticesidir. Türkiye için bu hakikatı burada tekrar edişimizdeki maksat, memleketimizin bu coğrafî bakımdan en ince noktalarına göre henüz tesbit edilmemiş olmasındandır. Şüphe yoktur ki, toprakla halkın yerleşmesi arasındaki münasebet, asırlar boyunca yavaş yavaş hasıl olmuştur. Fakat ziraat hayatındaki yenilikler ve ziraî endüstrinin teşekkülü ile, insan gruplarının yer değiştirmeleri de düşünülebilir. Meselâ ziraî endüstriden pamuk, pancar, tütün ve üzüm, nüfus kesafetini ve insanların yer değiştirmelerini icap ettirmiştir ve ettirir. Bunun karşısında gelecekte belki de, Türkiye'nin bugünkü nüfus bölümlerinden ayrı bir durum hasıl olacaktır. Bu suretle Türkiye demografik istatistiklerin, birbiriyle mukayesesinde, zaman ve mekân içinde, büyük bir ilgi uyandırabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Türkiye tarihine kısa bir bakış

Türkiye, tarihte çok eski bir kideme maliktir; topraklarının üstünde dikili duran âbideleri, yer altında saklı kalmış olan eserleri, bu tarihe şahitlik ediyorlar.

Bu suretle türlü devir kültürlerini yaşamış olan memleketimiz, zengin tarih hazinelerine sahip bulunuyor.

Tarihin devirleri içinde en hareketli olaylar bu topraklar üzerinde geçmiştir. Kavimlerin göç dalgaları gidiş gelişine sahne olmuş, büyük istilâlara yol vermiştir. Fakat bütün bunlara rağmen, bu Türk toprakları, bu anketle ırk tipini tesbit ettiğimiz halk, yine aynı ırk karakterlerini taşıyan eski atalariyle yakın ilgilerini muhafaza edebilmiştir.

Anadolu'da tarihin seyri içinde türlü isimler altında devletler kurulmuş ve siyasî hâkimiyetler olmuştur. Bu isim ne olursa olsun halk çoğunluğu değişmemiştir.

Şimdiye kadar bilindiğine göre, Anadolu'da ilk devlet kuranlardan biri Etiler'dir. Onun inkirazı üzerinde, Firikler, Lidyalı'lar, İranlı'lar, Büyük İskender istilâsı ve onun parçalanmasından sonra kurulan küçük devletler, Roma ve Bizans devirleri, Selçuklar, küçük beylikler, Osmanlı imparatorluğu ve bugünkü Türkiye Cumhuriyeti devleti. Türkiye'nin kısa tarih tablosu, bu isimler altındadır. Vaka bunun içinde Turova hikâyeleri, İyonların göçleri, Moğol istilâsı, haçlı seferleri, XV nci asırda Timur'un savaşları ve daha birçok vakalar yer almıştır. Bunlardan herbiri, ayrı ayrı tarih olaylarını teşkil ederler.

Ben bu kitabımda, teferruata girmeden, bu devrelerin kısa tablosunu vermeğe çalışacağım. Bundan maksadım şudur: Bu anketle ırkî karakterlerini, ölçüye ve müşahedeye dayanarak, tespit ettiğimiz yurdumuzun halkı, ne gibi kültürleri meydana getirmiş ve hangi siyasî adlar altında tarihte yer almıştır, onu hatırlatmaktır.

Türkiye'de Eski-taş devri (Paleolitik)

Türkiye bir tarih öncesi devri yaşamıştır. Bu devrin insan tipi henüz bulunmamış olmakla beraber, eski taş devrinde (Paleolitik) yonttuğu ve kullandığı âletlere tesadüf edilmektedir.

Bu âletlerden, ilk defa olarak, XIX uncu asrın sonlarında J. E. Gautier, yukarı Fırat kıyılarında Birecik (Urfa) civarında, „E. Chantre„ın bildirdiğine göre, iki yüzlü (biface amyodöide) kaba yontulmuş bir taş âlet bulmuştur. [1] Bu parçayı belki su, daha yükseklerden aşağıya sürüklemiş olabilir. Yine aynı biçimde âletlere, Arne, 1907'de Nizib ile Cerablus arasında tesadüf etmiştir. [2]

Bundan sonra 1910'da R. Champell - Thomhson, Ankara civarında, paleolitik olması çok muhtemel, "andesit„ten yontulmuş iki âlet ile taştan yarım bir balta bulmuştur. Yine aynı müellif, Kayseri civarındaki Soğanlı derede yontulmuş taştan bir âlet bulunduğunu yazmıştır. [3]

1915-16'da R. Paribeni ve P. Romanelli Konya, Avancık, Ömer efendi çiftliği yanındaki bir höyükte, birkaç çakmak taşı âlet buldular. Bunları Götze, eski taş devrine koymakta ise de, Bittel bunu kabul etmemektedir. [4]

Bütün bu buluntular, tek ve dağınıktırlar. Onun içindir ki Türkiye'nin Eski taş devri kültürüne sahip olmadığı kanaatı hâkim olmuştur. [5]

Türkiye'nin asıl Paleolitik devri buluntuları 1928'de başlar. Bunu biz, Prof. Pittard'a medyûnuz. Bu buluş, Malatya'nın Adıyaman mevkiindeki Çakal vadisindedir. Bu paleolitik âletler birçok türlüdür (Kazıyıcı, delici ve çentikli âletler...). 1928 buluşlarını Profesörün 1937-38 yıllarındaki araştırmaları tamamlamıştır. 1930'da Von der Osten de, aynı mahalde bu neviden birçok çakmak taşı âletleri toplamıştır.

Prof. Pittard'ın, Anadolu'nun Paleolitik devri hakkındaki şu sözlerini okuyalım :

[1] Pittard, 1929 s. 23. [2] Arne, 1909 s. 23.

[3] 1946 mayısında Fakülteden bir grupla yaptığımız seyahatta bu bölgeye de gittik. Asistan Kılıç Kökten bu vadi boyunca ayrıca araştırmalar yaptı. Fakat sözü geçen buluntuyu teyid edecek malzeme bulamadı.

[4] Pfannenstiel, 1941, s. 9. [5] J. de Morgan, 1924, s. 302.

" Şunu kaydetmek lâzımdır ki, Küçük Asya'nın bazı kısımları, ilk insanların yerleşmesine müsait gibi görünmüyor. Hakikaten, Anadolu'nun bir jeolojik haritasına bakılacak olursa, memleketin büyük bir parçası türlü devirlere ait volkanik araziden müteşekkildir. Bu gibi arazi Paleolitik devre insanlarının gündelik hayatlarına lâzım olan aletleri yapmak için, iptidaî maddelerden mahrumdurlar. Bunlar için en müsait muhit, rusubî mahallerde çok miktarda bulunan çakmak taşlarının olduğu yerlerdir. Onun için, bu gibi araştırmalarda jeolojik haritaların tetkiki ilk hareket noktasıdır.[1] „ Bu itibarla jeolojik araştırmaların Paleolitik buluntular için en büyük yardımı olmaktadır.

1931'de Dr. Kurt Bittel Ankara'da Havagazı fabrikasının batısında yontulmuş Paleolitik âletlerin mevcudiyetini haber vermiştir. 1936'dan sonra ise Ankara Tarih Fakültesi Antropoloji Profesörü Dr. Ş. Aziz Kansu ile asistanlarının buluşları gelir. İlk buluş Ankara'nın 60 kilometre güney-batısında, Açık Eti mâbedi bulunan Gâvur kalededir. Bunu, 1937 ilkbaharında Ankara'nın yakınında Çubuk suyu kenarındaki buluşlar takip eder. Aletler, Prof. Burkitt'in tetkikine göre, mütekâmil Aşöleen veya Levoloisiyen tipindedir. Menghin ise, bu âletler içinde birkaç parçanın Musteriyen devre ait olduğunu ilâve etmiştir. Prof. Dr. Ş. A. Kansu'ya göre ise, bunlar Levoloize - musteriyendir.

Bu ifadelere göre, Etiyokuşu buluntuları alt ve orta Paleolitik devirlerini vermiş oluyor.

Çubuksuyu gravyelerinde bulunan bu paleolitik âletler, Eti mâbedindeki gibi yüzeyde bulunmuş değildirler; bunlar çakıl ve kum tabakaları içinden çıkarılmıştır. Türk Tarih Kurumu'nun yaptırdığı hafriyatı Etiyokuşu'nda Prof. Dr. Ş. A. Kansu idare etmiş ve burasının istratigrafisini tesbit etmiştir, 3,10 metre derinlikte yontma taş (Paleolitik devri) âletlerine tesadüf etmiştir.[2]

1938'de, yine Ankara civarında, jeoloji profesörü Leuchs tarafından, Şelleen tipinde bir el baltası da, bu Paleolitik buluntulara eklenebilir.

[1] Pittard, 1929 s. 3.
[2] Prof. Dr. Ş. A. Kansu, 1940 s. 3, 4, 5.

1938'de Adıyaman civarında, Musteriyen tipte bir âlet bulunduğunu Dr. Prof. Ş. A. Kansu haber vermiştir.

Aynı yıl ben de Prof. Pittard ile Eti Mes'ut yolunda Ergazi köyü kenarındaki gravyeler içinde Paleolitik devreye ait âletler buldum. 1939 ilkbaharında, aynı yerde, Prof. Pittard, yirmiye yakın Levaloizo - Musteriyen karakterine uygun âletleri toplamıştır. 1945 yılında aynı yerin, yola daha uzak olan sırtlarında da bu nevi âletleri pek çok olarak topladım. Bu suretle Ergazi köyü gravyeleri, zengin bir Levaloiso - Musteriyen istasyonudur. Bundan başka Orman çiftliği ile Eti Mes'ut arasındaki Çubuksuyu vâdisinde de bunlara benzer çakmak taşı âletler vardır. Ben bunlardan bazılarını Türk Kuşu hava alanına, taşınan çakıllar arasında buldum[1] (Res. 1).

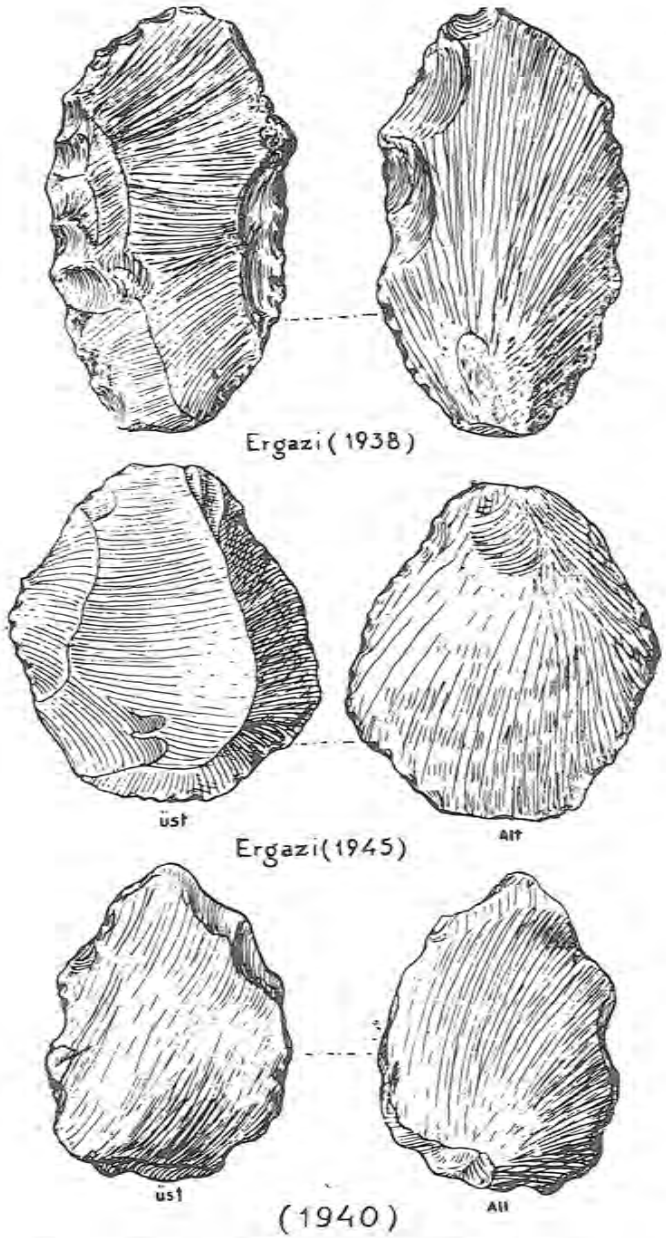
Ankara ili dahilindeki höyüklerin bazılarında, Moğan gölünün sağ sahilinde Hacılar höyüğü, Kızılca yolunda, Bitik Halkavun höyükleri eteklerinde, Karalar vadisi ve yamaçlarında yine Paleolitik devre âletlerinin tipini andıran parçaları 1939'da toplamıştım[2].

Bunların birçoğu, türlü devir çanak çömlekleriyle beraber bulunmaktadır. Fakat Karalar vadisindekiler tip itibariyle Paleolitik devre tekniğine uygun âletler olduğunu tahmin ediyorum.

Bütün bu çeşitli buluntular Ankara civarının çok eski bir kültüre ve Tarihöncesi devrine malik olduğunu gösteriyor.

Orta Anadolu Paleolitik buluntu yerleri, Ayaş, Güdül civarında, Tuz gölünün kuzey ve doğu kıyılarında, Eskişehir Seydi suyu graviyelerinde tesbit edilebilmiştir. Bundan gayri Kuzey ve Doğu Anadolu'da bu gibi âletlerin bulunduğu yerler şunlardır : Kars Cilavuz civarında, Kars Borluk vadisinde, kuzeyde Samsun Tekeköy vâdisi ve kaya sığınakları ön taraçalarıdır[3]. İsparta ili Bozanönü Kapalı - in mağrasında üst Paleolitik âletler, kazı neticesi meydana çıkarılmıştır[4]. Bu yerlere, Ürgüp'teki Dereköy vâdisinde Kara - in mevkiini ilâve edebiliriz. Burada 1946'da, mağraların yanlarında çakmak taşın-

[1] Bu âletler hususî kolleksiyonumdadır.
[2] Belleten 1939, sayı 11-12, cilt III. s. 459 Lev. C XXIX, C XXX.
[3] Kökten-1943. Belleten, cilt VIII. s. 601.
[4] Kansu Ş. A.-1945-Belleten sayı 34- s. 282-284- Seyahat raporu.

Resim: 1.

dan ve obsidyenden, Paleolitik olması çok muhtemel, âletler topladık [1].

İşte bu suretle Anadolu Paleolitik devri kültürüne ait yerler tesbit edilmiş oluyor. Son yıllardaki buluntular bilhassa önemli ve çok olmuştur.

Asrımızın başlarında "Paleolitik devre kültürü Anadolu'da yoktur„ diye bir cümle ile ifade edilirken, bugün bir kitaba konu teşkil edecek kadar malzeme vardır[2].

Bütün bu bulmalar, bize şu neticeyi veriyor:

Türkiye de Avrupa'dakine benzer bir Paleolitik devre yaşamıştır. Yurdumuzda Paleolitik âletler bulunması, dünya prehistuvarı için bir boşluğun doldurulmasıdır. Aynı zamanda Önasya'nın ilk sakinlerinin kimler olduğu sualini hatıra getiriyor. Mağaralardaki sistematik araştırmalar [3] yeni bir şey vermemiş ise de ileride bize yeni bilgiler vadetmektedir. Türkiye'de henüz bu devir insan iskeleti bulunmadı. İleride bunun da bulunacağına ümidimiz vardır.

Orta-taş (Mezolitik), Yeni-taş (Neolitik) devirleri

Tarihten önceki çağları, genel bölümlere göre ele alarak Türkiye'ye tatbik edecek olursak, Paleolitiği takibeden devrenin Mezolitik olması icabeder. Bu tâbiri Fransız arkeologlarından J. de Morgan kullanmıştır.

Mezo=Orta, lithos=taş mânasına olduğuna göre bu, Paleolitik ile Neolitik arasındaki Orta devir için kullanılan bir terimdir. Avrupa'daki karakteristik vasfı, Neolitik medeniyeti öncülerinin, yani dağlı brakisefal ırkın Mezolitik devrede gelmiş ve yerleşmiş olmalarıdır. Kültür itibariyle değişiklik ise taş âletlerin çok küçülmüş olması ve açık yerlerde oturma hayatının başlamasıdır. Avrupa'nın Paleolitik devreden Mezolitiğe ve Neolitiğe geçişi, yazısız devre tarihinin en önemli olayını teşkil etmektedir. Bu hal, Pittard'a göre, öyle bir içtimaî inkilâptır ki cihan tarihi, şimdiye kadar böyle bir inkılâp kaydetmemiştir ve edemez. Ve yine ona göre, Avrupa, Avustu-

[1] Afet İnan-1946.
[2] Pfannenstiel Max. 1941. Anadolu'nun Eski taş devri kültürü.
[3] Prof. Dr. Ş. A. Kansu-1940. s. 3, 4, 5.

ralya gibi bir ada olsa idi, hâlâ bugün dahi Paleolitik devreyi yaşamakta devam ederdi. Çünkü mühim olan ırk değişikliğini icabettiren ve kolaylaştıran yollar bulunmıyacaktı.

Neolitik devreye geçiş Avrupa ve dünya medeniyetinin temelini teşkil eder.

Niçin?

Çünkü insanlar birçok şeyler keşfetmişlerdir:

1 — Ziraat,
2 — Oturucu hayat,
3 — Hayvanları ehlileştirmek,
4 — Çanak çömlek işçiliği,
5 — Kumaş dokumak.

Goury [1] diyor ki Paleolitiğin sonlarına doğru öyle birtakım derin değişiklikleri müşahede ediyoruz ki, taş âletlerin devam etmesine rağmen, eski devreye nazaran, tamamen zıt yeni bir sosyete doğuyor. Bu değişikliklerden bazı kısımları belki yerinde bir tekâmül addedilirse de, diğer bir kısmı hariçten gelen bir tesirle vaki olmuştur. Bu durumu Mezolitikte yavaş bir değişiklikle başlarsa da, göçmenliğin devamı ve yer yer yerleşmeler Neolitik devreyi tam mânasiyle açıp, ilerlemeye sebebiyet veriyor.

Türkiye'deki duruma gelince, bu kitabımı Fransızca olarak yazdığım yıl (1939) bu bahis hakkında söyliyecek çok az şey vardı. Bugün (1946) bu konuya ekliyecek epey bilgilerimiz vardır. Mezolitik buluntular itibariyle Anadolu'yu coğrafî bölgelerde tesbit edecek olursak, şu sırayı yaparız: Doğu'da Kars (Kağızman Mısır dağı), kuzeyde, Samsun civarındaki [2] (Tekeköy) Fındıcak deresi vadisine kaya sığınaklarından birinde, güneyde Antalya bölgesinde Burdur gölü civarında [3], yine aynı bölgede Baradiz'de [4], diğeri de Mersin Yumuktepe'dedir [5]. Orta Anadolu'da Kayseri Kara - in, düz iskân yerinde.

Bu bölgelerde bulunan âletler tipoloji bakımından Avrupa Mezolitik endüstrisine benzemektedir. Demek ki bu devre

[1] Goury, s. 19, 27, 28.
[2] Kökten, 1941 s. 121 - 124.
[3] Louis Herbert, 1938.
[4] Kansu, 1945 Belleten - Sayı 34., s. 278 - 82.
[5] Garstang, 1938 - 39 raporu.

kültürünü de Anadolu'da bazı yerlerde bulmak imkânı vardır. Ancak Avrupa ile, senkronizma yarayacak, fazla belgelere henüz malik değiliz.

Bu devre için şimdilik verdiğimiz netice şu olacaktır: Anadolu'da bu devre kültürünü yaşıyan insanlar olmuştur, fakat bunların antropolojik karakterlerini bilmemize bugün için imkân yoktur; çünkü bu çağa ait insan iskeleti henüz bulunmamıştır.

Bugüne kadar yapılan incelemelere göre, Türkiye'de saf bir Neolitik kültüre, Avrupa'da olduğu gibi, tesadüf edilmemiştir. Kontrolü mümkün olan kazı yerlerindeki istratigrafiye dayanarak, buralardaki Neolitik devre diyebileceğiniz âletlerle beraber, maden eşyaya da tesadüf edildiği görülür. Türk Tarih Kurumu'nun höyük kazılarında, neolitik tipte çanak çömlekler en alt tabakalarda bulunmuştur. Bunlar Trakya'da Alpullu, Orta Anadolu'da, Alacahöyük'te ve Pazarlı'da meydana çıkarılmışlardır.

Turova'da Kumtepe de bu meyanda zikredilebilir. Neolitik veya Kalkolitik devreye ait olması lâzımgelen malzeme ile beraber bir brakisefal kafatası bulunmuştur. Fakat bu istasyon bize Avrupa'daki benzerleri gibi malzeme vermemiştir.

Neolitik devreye ait, Anadolu'nun türlü yerlerinde cilâlı baltalar bulunmuştur. Meselâ Chantre, Kapadokya seyahati esnasında, Zamanti suyunun civarında Azıgüzel ve Beşkardeş mevkii arasında taştan baltalar ve diğer neolitik âletler bulunduğunu kaydetmiştir [1].

Ankara kale sondajında R. Oğuz Arık da bir cilâlı balta bulmuştur. Fakat bu buluntu tek âlete inhisar etmekte ve istratigrafisi meçhul kalmaktadır.

Şimdiki halde neolitik tabaka olarak kabul edilebilen Güney Anadolu'da Sakçagöz'ü [2] ve Mersin'deki Yumuktepe'dir.

Prof. Garstang'ın Yumuktepe'de yaptığı kazının, kalkolitik'ten aşağı tabakaları için, Burkitt raporunda neolitiktir diyor [3]. Bu höyükte yer yer 11,4 metreye kadar inilmiştir. 10

[1] Chantre, 1898.
[2] Garstang, 1908 A. A. A. cilt I. s. 114.
[3] Burkitt, The earlier Culture at Mersin.

metrede kemik çakmak taşları ve gayet sade biçimlerde tekniği ilerlemiş çanak çömlekler bulunur. Bu eşyalar Sakçagözü, Tel Halef, Samara ile mukayese edilebilir.

Burkitt raporunda bu Neolitik tabakayı ikiye ayırıyor ve (M. ö. 5500) tarihini bu kültür için kabul ediyor. Obsidyen âletler, siyah ve kahve rengi seramik daha üst tabakalarda tesadüf ediliyor. Bu tabakalar için Garstang, Proto - Kalkolitik tâbirini de kullanmaktadır. Bu kısımlarda türlü yapı enkazına da tesadüf edilmiştir. Temelleri çamur ve tuğla ile başlanmış olan duvarların üst kısımları ve kaldırımları, nehir kenarından toplanmış, yuvarlak taşlardan yapılmıştır. Duvar köşeleri çok sarih görülmekte ve orta büyüklükte odalara ait olduğu anlaşılmaktadır.

Bu yapılarda birçok hususiyetler vardır. Meselâ çamurla sıvanmış ve üst üste dizilmiş nehir taşları, yuvarlak veya dörtgen şeklinde 1 ilâ 1,5 metre kutrunda tabakalar vücude getirmektedir. Bundan başka, çamurla tuğladan örülmüş bir duvarın kaidesine rastlanmıştır. Bu tarz yapılara, Kuzey Suriye'de tesadüf etmiş olan Seton Llyod'un fikrine göre bunlar kubbe şeklinde damlarla örtülü siloların temelleridir.

Hiç maden bulunmıyan alt tabakaları neolitik olarak kabul ediliyorsa da, höyük tamamen açılmadan, bütün teferruatı hakkında hüküm verilemez. Ancak bize şunu gösteriyor ki Anadolu'nun güneyinde, neolitik denilebilecek kültür izleri vardır.

Bu hususta, Kıbrıs adasının da bize neler gösterdiği gözden geçirilebilir [1]. Asrımızın başlarında bu adadaki prehistorik kültürler bilinmiyordu. Fakat 1933'tenberi buradaki arkeolojik araştırmalarda neolitik köyler olduğu anlaşılmıştır.

Erimide, neolitik devir tesbit olunmuştur. Halk burada işlenmemiş büyük taşlardan yapılmış evlerde otururlar. Yontulmuş ve cilâlanmış taştan, kemikten âletler kullanırlardı. Ölülerini, evlerin arkalarına bükük bir şekilde gömerlerdi ve güzel denecek çanak çömlekler yaparlardı.

Bu istasyondan başka, adedi on iki'ye çıkan başka yerler daha tesbit edilmiştir.

[1] Gasson, 1939.

Kıbrıs'ın bu neolitik çanak çömleği, birtakım mukayeselere konu olmuştur. Gasson, bu çanak çömleğin sağlamlığı ve beyaz rengin cilâlığını, ancak Kuzey Anadolu'dakiler ile mukayese edilebileceğini, kırmızıların ise, Orta ve Güney Anadolu'nunkilerine benzediğini işaret eder [1].

Türkiye'de Neolitik devri takibeden devirler üzerinde durmadan önce, şunu tesbit edebiliriz ki, burada şimdi hatırlatılan buluntular bizim için büyük bir ilgi uyandırır. Tarihöncesi zamanlara ait keşifler bakımından, Kıbrıs, şüphesiz Anadolu'nun geçtiği devirlerden geçmiştir. Uzun müddet Anadolu'da Paleolitik meçhul kalmıştır. Halbuki Paleolitiğin nasıl keşfolunduğunu yukarıda gördük. Cilâlı taş medeniyetine ait her safhanın aynı tarzda olabileceğini tahmin edebiliriz. Anadolu'da bu medeniyeti henüz saf bir halde tanımıyoruz. Fakat Kıbrıs bize, Anadolu'da Tarihöncesi medeniyetlerinin sırasına hakikî bir Neolitiği sokacağımız, keşiflerin olabileceği ümidini veriyor. Belki de, Avrupa toprakları üzerinde bu kadar büyük bir mikyasta inkişaf etmiş olan Neolitik devrin, Batı Asya'sında ancak pek kısa ve geçici bir devir olduğunu - taş âletlerinin bize verdiği işarete dayanarak - ileri sürebileceğiz. Alişar, Sakçagözü, Alacahöyük, Turova, Eti Yokuşu ve Trakya höyükleri gibi birtakım yerleşme yerlerinde yapılmış olan kazılarda, ne zaman ana toprağa kadar sistematik surette gidilmişse, Kalkolitik devre ait oldukları açıkça görülen kalıntılara rastgelinmiştir.

Ege ve Doğu Avrupa'da neolitik: Türkiye'yi çevreliyen bu bölgelerin de Neolitik devredeki durumlarını hülâsa edelim:

Girit ve Kıbrıs, Neoliti'kte iskân edilirler. "Bu göçler Küçük Asya'dan geliyorlardı„. [2] Evvelâ mağralarda kaya sığınaklarında oturuyorlar, sonraları taştan ve kerpiçten evler yapıyorlardı. Binaenaleyh yerleşilen bir ocak vardır. Bulunan âletler cilâlı taştan, kemikten ve boynuzdandır. Ağırşakların bulunması, dokumacılığın olduğuna işarettir. Girit neolitik insanları balıkçı, avcı ve çoban idilir. Çanak çömlekleri siyah veya kırmızı idi; noktalarla süslenmişti.

[1] Gasson, 1939 s. 213.
[2] Furon, 1939 s. 237.

Yunan yarımadasına (Tesalya, Beotya) neolitik muhacirler daha geç gelirler (M. ö. 3500). Güneyde Korenti geçmezler; öyle ki Yunanistan ve Girid'in bu Neolitik devrede münasebetleri yoktur. Fakat buna mukabil Kiklat adalarının bazılariyle münasebette bulunarak, Küçük Asya ile teması daima muhafaza ederler. Furon diyor ki, IV üncü bindeki durumu mütalâa ederken Doğu Romanya'daki Kukuteni (Cucuteni) medeniyetinin boyalı ve helezonî süslü çömleklerinden bahsetmek icabeder. Bazı müellifler nordik bir tesir diyorlarsa da, Furon'un fikrine göre, bu tesiri Güney Rusya'da, Türkistan'da ve Batı Asya'da aramak lâzımdır [1].

Batıda bu çanak çömlek örneklerine Macaristan ve Çekoslovakya'da tesadüf edilmektedir. Doğuda buna benzer boyalı çanak çömlekler Çin'de keşfedilmiştir.

Görülüyor ki bu Neolitik devreye ait medeniyet izleri gittikçe çoğalmakta ve tarihten önceki devirler için yeni yeni ufuklar açmaktadır. Yalnız şunu itiraf etmek icabeder ki, bu buluntular yenidir ve kesin hükümler verilmek için henüz erkendir. Daha pek çok yerlerin sistematik araştırılması gerekmektedir. Bilhassa Anadolu bunun için çok verimli bir saha olabilir. Bu kitabımda, bu konu üzerinde fazla duruşumun sebebi şudur: Neolitik devre medeniyeti izleri Anadolu'da vardır. Fakat, ırkî karakteri, iskelet bulunmadığı için, henüz bilinmiyor. Halbuki Avrupa'da Neolitik devreyi açanlar, brakisefal insanlardır ve doğudan geldikleri katiyetle kabul edilmektedir. Anadolu'da bugünkü ve tarihî devirlerdeki halkın çoğunluğu ölçülere dayanan brakisefal tipi göstermektedir. O halde Neolitik medeniyetle beraber ırkî karakterlerin tespit edilebilmesi mümkün olursa, tarihöncesi meselelerinin halli için büyük kolaylık olacaktır.

Türkiye'de maden devirleri

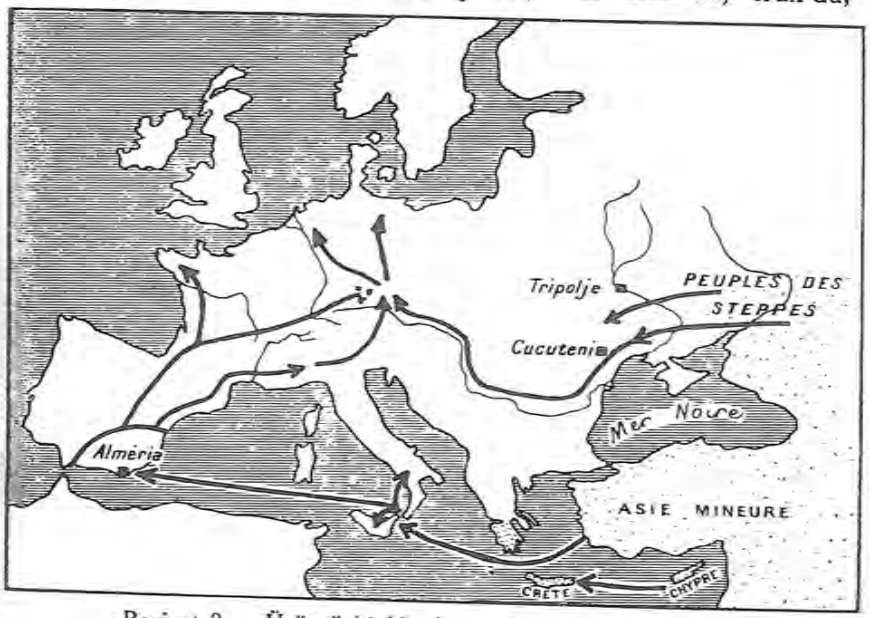
Türkiye toprakları, maden devirleri itibariyle, çok zengin tarih malzemesi vermiştir. Esasen en mühim kültür izleri ve iskân tabakaları bu devre ile başlamaktadır. Maden devirleri şu suretle sıralanabilir:

[2] Furon, 1939 s. 238.

1) Kalkolitik devre, M. ö. IV üncü bin,
2) Bakır devri, M. ö. III üncü bin,
3) Tunç ve demir devri, M. ö. II inci binden itibaren.

Bu maden devirlerini, karakteristik vasıflarla birbirinden ayıran birçok eşya örnekleri vardır. Türkiye'de bu devreleri aydınlatan vesikalar türlü kazı yerlerinde meydana çıkmıştır. Bu suretle bazı bilginleri umumî hükümler vermeğe sevketmiştir.

Meselâ, Furon der ki: "Üçüncü bin yılın endüstri bakımından en başlıca hâdisesi, tuncun, Milâttan önce 2500 senelerinde Doğu âleminde baş göstermiş olmasıdır. İlkönce kullanılan bakır, dünyanın bütün memleketlerinde oksit yahut karbonat şeklinde malûmdur. Siberya'da, Türkistan'da, İran'da,

Resim: 2 — Üçüncü bin'de Avrupa'da bakırın yayılması.

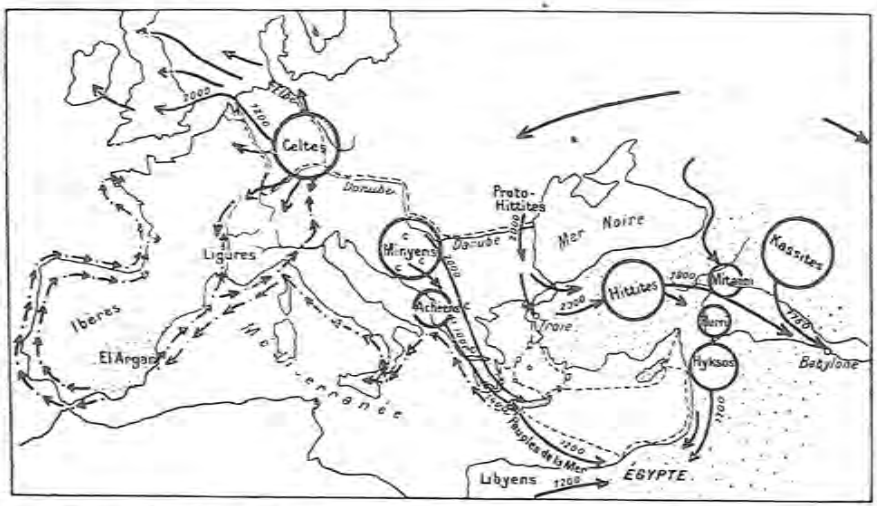
Türkiye'de, Kıbrıs'ta, Mısır'da, ispanya'da işletilmiş bakır madeni damarları biliyoruz [1]. Furon'dan aldığımız bir harita (Res. 2), bu yayılmayı müellifin nasıl tasarladığını ana hatlariyle gösteriyor.

Furon, tuncun, batıya getirilmiş olduğunu düşünüyor; ona göre, iki kaynak vardır: Güney-doğu Asya ile Küçük Asya.

[1] Furon, 1939 s. 258.

Müellif şöyle der: Kronoloji ve arkeoloji bakımlarından bakırın yayılmasını takip edebiliriz, fakat şunu söylemeliyiz ki, Doğu Akdeniz ile tuncu ancak ikinci bin yılın fecrinde tanımış olan Batı Avrupa arasında birkaç asırlık bir zaman farkı bulunur [1].

Bakırın yayılmasını gösteren haritadan başka, bu bilginin, ikinci bin yılda kavimlerin hareketlerini ve tuncun yayılmasını nasıl tesbit ettiğini bir başka haritada görüyoruz (Res. 3). Burada, bu medeniyetin yayılmasında Ön Asya sakinlerine atfolunan rol tebarüz ettirilmektedir. Bu hükümleri yeni buluntularla karşılaştıralım.

Resim: 3 — İkinci bin'de kavimlerin hareketleri ve Tunç'un yayılması

Türkiye'de hafriyatı yapılmış olan höyükler, aynı yerde türlü devirlerin kültür katlarını bize göstermektedirler. Bu sitelerden bazıları birer kale ile muhafaza edilirler ve bunların yamaçlarında kulubeler bulunurdu.

Kulubelerin sakinleri, kaleyi işgal eden şefin bir nevi tebaası idiler. Böylece, ilk devirler Türkiyesi'ni, site şeflerinin hâkimiyeti altında bulunan bir nevi derebeylik olarak tasavvur edebiliriz. Hayvan yetiştirilmesi ve tarım ürünlerinin ticareti ve bilhassa maden zenginlikleri, ikinci binden önce, Orta ve Doğu Anadolu ile Mezopotamya arasında ekonomik münasebetlerin kurulmasına sebep olmuştur.

[1] Furon, 1939 s. 260.

Sargon ve Naram Sin'in devirlerinde, Mezopotamya tacirleri Anadolu siteleriyle ticaret yaparlardı. Bu ticaret, M. ö. XX inci yüzyılda nizama girmiş ve teşkilâtlandırılmıştır. Kapadokya tabletleri denilen Kültepe vesikaları, bu ticaret hayatını aydınlatan vesikalardır [1].

Bu tabletlerden, Kayseri yanındaki Kültepe'nin eski adının Kaniş olduğunu ve burasının Asur büyük ticarethanelerinin Anadolu'ya gelen mümessillerinin ziyaret ettikleri başlıca bir ticaret merkezi olduğunu öğreniyoruz.

Böylece çivi yazısı ile yazılmış Asur vesikaları, Anadolu hakkında, bize oldukça bol bilgiler vermektedirler.

Fakat asıl Anadolu'da, bu devirleri ışıklandırmağa yarayan vesikalar henüz keşfolunmamıştır. Sonraki devirlere ait olmakla beraber Eti hiyeroglifleri denilen yazı, henüz kat'î olarak deşifre edilmemiştir. Çivi yazılı tabletler, Eti imparatorluğu hakkında çok vesika vermektedir. Fakat Anadolu'da bir Proto-Eti devri yaşamıştır. Bu devir, henüz yazılı bir vesika vermemişse de, medeniyet eserlerinin en dikkate değer örneklerini vermiş bulunuyor.

Müzelerimizde, ecnebi heyetler tarafından ve Türk Tarih Kurumu'nun kazılarında bulunan eserler Anadolu tarihine yeni bilgiler katmaktadırlar.

Ben burada bilhassa bu Türk heyetlerinin çıkardığı eserler üzerinde durmak istiyorum. Çünkü bu yeni buluntulardır ki, Türkiye'nin maden devirleri tarihine birçok yenilikler getirmiştir. Yalnız derhal şunu da söylemelidir ki, bu kazılar henüz sona ermiş değildir ve kesin sonuçlarını vermekten çok uzaktırlar. Meselâ henüz yazılı vesikalar bulunmadı, höyükler tamamen açılmış değildir. Fakat buna mukabil bütün kazı yerlerimizde derinliğine bir istratigrafiye malikiz. Onun için höyüklerdeki açılmış olan yerlerde görülen iskân tabakalarını tayin ve tesbit etmek kolaylığı vardır.

Kalkolitik çağ

Taş âletlerle beraber madenin de işlenmiş olduğu bu devir eserleri Orta Anadolu'da Ahlatlıbel, Karaoğlan, Alacahöyük ve Pazarlı'da tesadüf edilmiştir.

[1] Bilgiç, Emin. 1943. s. 35.

Kalkolitik çağın, Bakır devrinden eski oluşu, bilhassa çanak çömlek tekniği biçimlerindedir. İşlenilen maden yine bakırdır, fakat saf olarak değil, tabiatta bulunduğu gibidir; altın, gümüş ve kurşun da bu devirde işlenmiştir. Bu madenlerin işlenmesi Bakır devrinde daha saflaştırılmış olarak görülecektir.

Kalkolitik çağ, Alacahöyük istiratigrafisinde IV üncü kültür çağını teşkil ediyor. Bu IV üncü kültür devri bilhassa çanak çömlek tarzı ve ölü gömme âdetleri itibariyle Alişar Kalkolitiğinin aynıdır; Esasen Alişar ve Alacahöyük aynı bölgede bulunmakta olduklarından buralara yerleşen halkın müşterek bir kültüre sahip oluşları pek tabiidir.

Bu devre için Dr. Hamit Zübeyir Koşay, M. ö. IV üncü bin yılları olarak tarihlendiriyor [1]. 10,7 metreden 13,78 e kadâr bir kalınlık gösteren bu katlardan sonra höyüğün ana toprağına varılmıştır. Görülüyor ki ilk iskân devri bu çağ kültürü ile başlamaktadır. Bu katlardaki mimarî hususiyet, duvarların ve döşemenin muntazam kerpiçlerle örülü olduğudur. Taş döşemelere de rastlanmış ve ocak yerleri tesbit edilmiştir. Bir de bu devre ait katlarda ağaç direk delikleri müşahede edilmiştir.

İnsan bakiyelerine gelince, yalnız profilde tanılabilen ince bir yerleşme katı olan 12 inci mimarî tabakada bir mezar çukurunda küçük, hocker durumunda, bir iskelet oldukça sağlam olarak bulunmuştur. Sağ tarafa yatırılmış olan bu çocuk, başı kuzeye gelmek üzere takriben kuzey-güney istikametinde idi. Bu iskeletin kafatasını hafriyat yerine gittiğim zaman görmüş ve yapıştırmağa çalışmıştım. Antropoloji laboratuvarındaki ölçüsünün neticelerini henüz bilmiyoruz. Bu çocuğun bileğinde bakırdan bir bilezikle kulağında helezonî basit bir küpe bulunmuştur. Bu devre ait diğer bir mezar da taş ile örtülü sanduka biçimindedir. Buradaki kemikler çok harab olmakla beraber, birinin büyük adama diğerinin bir çocuğa ait olduğu anlaşılmıştır. Taşla örtülü sanduka yassı taşlarla çatı tarzında kapatılmıştır.

Bu devrin çanak çömlek örnekleri Bakırçağı eserlerinden yapılışındaki kabalıklariyle ayrılmaktadır. Hamur henüz incelmemiştir ve otla karışıktır. Boya astarı mevcuttur. Dışı

[1] Alacahöyük raporu, 1936, s. 170.

gri, içi siyah olan bu çeşitler perdahlanmıştır. Kalkolitik kaplarda süs çok azdır. Tırnak ve parmak izli çanak çömlekler Kalkolitik çağın ancak en üst tabakalarında bulunabilmektedir.

Taş eser olarak, küçük bıçaklar ve bazalttan övütme taşları ve taş baltalardır. İşlenmiş kemik parçalarının bulunması, delici âletlerin kemiklerden yapıldığına delâlet etmektedir.

Kalkolitik çağ için bulunabilen belli başlı eserler, hemen her höyüğün ilk iskân kısmını teşkil ederler. Bu birliğin ifade ettiği mânaya göre, M. ö. IV üncü bin yıllarında, Orta Anadolu'da aynı kültürü yaşıyan bir halk yerleşmiş ve buraların ilk yerlilerini teşkil etmişlerdir.

Şimdi coğrafî saha itibariyle başka bir bölgeye, yani Karadeniz kıyılarına bakalım. Samsun, Dündartepe hafriyatı [1] da bu hususta bize yepyeni bir istasyon vermiştir. Bu höyükte de en eski kültür çağı Kalkolitik devreye aittir ve en kalın tabakayı teşkil etmektedir. Bulunan mimarî izlerin İç Anadolu'ya nazaran farkı, kerpiç yerine ağaçtan yapılmış olduğudur. Çanak çömlek itibariyle de en alt kalkolitik tabaka ile en üst arasında bir fark yoktur. Bu çömleklerdeki teknik de diğerleri gibidir. Pişmiş topraktan ağırşakların ve ağırlıkların bulunuşu, eğirme ve dokuma sanatlarının bilinip tatbik edildiğine birer delil teşkil ederler. Bunlardan maada Dündartepe hafriyatı bize, çok ince bir teknikle işlenmiş retuşlu iki ve üç satıhlı siyah obsidiyen âletler, çakmak taşı bıçaklar, diğer taş örneklerinden yapılan el değirmeni ve perdah âletleri de vermiştir. Kemik âletler ise bilhassa çok ve orijinaldir. Bunların içinde zikredilmeğe değer parça geyik boynuzundan yapılmış olan hançerdir. Madenî eserlere en üst tabakalarda az olarak rastlanmaktadır. Maamafih bu açılan saha henüz umumî bir hüküm vermek için kâfi değildir. Ancak en eski Dündartepe kültürünün, İç Anadolu'nun ana toprak üzerine kurulan en eski Kalkolitik devresiyle müşterek vasıflara sahip olduğunu kaydedebiliriz. Bu suretle Türk Tarih Kurumu'nun bu kazı yerleri, Anadolu tarihinde bilinmeyen kısımları aydınlatmıştır. Ancak kesin hükümler vermek için bu başlanmış olan yerlerde höyüklerin tamamen açılması ve o iskân katındaki bütün

[1] Kökten K., 1945, s. 361-381.

malzemeyi vermesi lâzımdır. Bir de bu merkezlere ilâve edilecek başka yerlerin keşfi, Anadolu'da daha nerelerde bu kültürün yaşamış olduğunu bize gösterecektir.

Bakır çağı

Anadolu tarihi için en büyük ve çeşitli yenilikler getiren kültür çağı, Bakır devridir. Bunun için Kars bölgesi, Erzum'da Karaz, Çorum'da Alacahöyük, Pazarlı, Samsun'da Dündartepe, Tekeköy, Kaledoğru, Ankara'da Ahlatlıbel, Etiyokuşu, Karaoğlan, Bitik ve Bolu'daki yerler mühim merkezler sayılırlar. Hepsi de şimdiye kadar bilinmiyen arkeolojik istasyonlardır [1]. Anadolu'nun bu devir tarihine pek çok yenilikler ve bilhassa menşe bakımından mukayese edilebilecek kültür malzemesi vermiştir.

Bu Bakır çağının kırallara mahsus olan zengin bir şehrini Alacahöyük temsil etmektedir. Meselâ Alişar zengin bir şehir, Ahlatlıbel, derebeylere mahsus müstahkem bir mevki, Etiyokuşu ise bir köydür. Bu suretle her içtimaî varlığın yaşayış tarzı üzerinde bir fikir edinmek mümkün olabiliyor; ve bulunan eşyaları üzerinde mukayeseli etüdler yapmağı icap ettiriyor. Bu mukayeseler, meselâ Turova II, Mezopotamya'da kıral mezarları, Kiş, Mari Predinastik Mısır kültürü ile olmaktadır. El ile yapılmış çanak çömlekler ise Türkistan'da Anau II. kültürü ile muasırdırlar. Bu benzerlik müşterek merkezin nerede aranması lâzımgeldiğine bir işarettir. Bu mesele için A. Rey, Raadet'ten alarak şu cümleyi zikrediyor: "Basra körfezinden Ege kıyılarına kadar uzanan bu uzun Asya medeniyet yolunun birinci mihrak noktası Mezopotamya'dır„. Bu fikre A. Rey şu ilâveyi yapıyor "Meğer ki daha yüksek bir medeniyet farzetmeli, ki o da Orta Asya'dır [2]„. Hakikaten bu birinci merkezden ilerliyen medeniyet yolunda, Kalde batıya doğru ilk yerleşme yerini teşkil etmiştir. İşte bu Bakır çağında bulunan eserler bize diğer kültür merkezleriyle mukayeseler yapmak imkânını veriyor. Yalnız şunu derhal kaydetmek lâzımdır ki, müşterek menşe ad edilen bölgelerde sistematik kazılar henüz çok azdır.

[1] Afet İnan, 1944 s. 42—44.

[2] A. Rey, 1930 s. 22.

Anadolu Bakır devri medeniyetine yeni kazılarımızın neler getirdiğini gözden geçirelim: Bu devreye ait henüz hiçbir yerde yazılı vesikaya rastlanmamışır. Bulunan eserler, mimarî izler, çanak çömlek, bakır ve diğer madenlerden olan harb, kült, ziynet ve ev eşyalarıdırlar. Bu devrin çömlek örnekleri hemen her yerde aynı tekniği ve aynı biçimi göstermektedirler.

Avrupa'nın türlü yerlerinde bu türlü çanak çömlekler, Neolitik devrin eseri olarak gösterilmektedir. Bunlar Finlandiya'da Alanda dağlarında, Hindistan'da, Almanya'da, Fransa'da ve İsviçre'de bulunmaktadırlar. Bir de Sibirya Neolitik devri çanak çömlekleri ile mukayese yapılabilir. Anadolu Bakır devre kapları umumiyetle tek renklidir, içlerinde kırmızı boya astarlıları da vardır. Bu eserler umumiyetle el ile yapılmışlardır. Hamurlarında kum ile ot veya bunlardan biri mukavemeti arttırmak için karıştırılmıştır.

Anadolu'da Bakır devrine en çok ve her bakımdan en zengin eser veren Alacahöyüğün kıral mezarlarıdır. 1935'denberi on senedir devam edilen bu kazı sahasında, küçük ve büyük birçok mezarlara rastlandı. Mezar biçimleri hemen hepsi de aynı şekildedirler. Mustatil taş duvar üzerine ağaç traversler konmuştur. Zemin kerpiç ile döşendikten sonra ölü, dizler bükük olarak yerleştirilmiştir. Kafa karineleri doliko, mezo ve braki olarak karışıktır [1]. Braki olanların hâkim ve istilâcı zümreye ait olduğu anlaşılıyor. Giyimli olarak yatırılan ölünün bütün ziynet eşyası üzerinde takılıdır. Taç, bilezik, küpe v. s. yanlarında yine ziynet ve kült eşyası, harb âletleri ve nihayet küpler yerleştirilmiştir. Ölü ve hediyeler yerleştirildikten sonra mezarın iki uzun tarafına taş sıraları içine iki uzun ağaç direk, onların da üstüne dikey olarak kısa ağaç traversler konmuştur. Bunların da üstleri kerpiçle döşenmiştir. Bundan sonra bir kurban kesme töreni ve ölü aşının yapıldığı, konulan parçalardan anlaşılıyor. Meselâ kurbanların yalnız baş ve ayakları konmuştur. Bu mezarlarda bulunan en orijinal kült eşyası geyik heykelcikleri ve güneş kurslarıdır. Bu eserler bakırdan, gümüşten, altundan ve

[1] Şenyürek, 1941 - s. 219 - 225.

[2] Kansu, 1945 - s. 411 - 422.

elektrondandırlar. Bu altın, gümüş ziynet eşyası ve plâstik eserlerin Koban kültürü ile benzerliği vardır. Diğer taraftan Ur'daki kıral mezarlarında, Mari'de bulunan süs eşyası, Hazar denizinin güneyindeki Gümüştepe'de bulunan eserlerle benzerlikleri görülebilir. Güney Rusya'nın Tarihöncesi kültürü ile de ilgilidir. Anadolu'daki maden kültürünün kuzey-doğudan gelen göçmenler inkişaf ettirmişlerdir[1]. Güneş kurslariyle beraber bulunan hayvan figürleri zoomorf tefekkür tarzının sembolik ifadesi olan dinî alâmetlerdir. Geyik motifi ise, Türk kavimlerinde bugüne kadar türlü şekillerde yaşamış bir sembol ve bir ananedir[2]. Güneş kursları, en basit hendesî şekillerden başlıyarak, en karışık hayvan ve çiçek motiflerinin istilize edilmiş şekillerine kadar tesadüf edilmektedir. Bu şekillerde güneş kurslarına Anadolu'da ilk defa tesadüf edilmektedir. Başka yerlerde de bunların benzerleri bulunmamıştır. Bu kurslar her halde sembolik birer ifade olup dinî alâmetlerdir. "Sancakbaşı gibi kullanılan geyik ve inek heykelleri ise, Dr. H. Koşay'ın yazdığına göre, "Thériomorph„ dünya görüşüne tanıklık eden birer totem ve, diğer tabirle, mucizevî hayvan şekline bürünmüş efsanevî bir ceddialadır. Şimdiye kadar bu kültürün izlerini Evrasia'nın, bazı bilginlerince atlı kavimler adı verilen, göçmenlerinde de rastgeliyoruz. Sonra bu kültür Çin'den İskandinavya'ya kadar derin izler bırakmış ve insanlığın gelişmesinde önemli bir basamak teşkil etmiştir. Alföldi, Menghin ve bilhassa Koppers'e göre bu kültürün baş mümessilleri Altaylı'lar, belki de kısmen Ural-Altaylı'lardır. Koppers'e göre, İndogermenlerin cedleri bu kültürü Altaylı'lardan öğrenmişlerdir. Görülüyor ki bu hükümlerin şumulü içine bilhassa Türkler giriyor[3]. Esasen Türk efsanelerinde kurt sembolü ve mukaddes dişi geyik hâlâ yaşamıyor mu? Alacahöyük'te bulunan diğer hendesî motifler, bugün dahi türlü şekillerde yer almaktadır: Meselâ halı ve kilimlerde, çorap örgülerinde ve dokuma işlerinde. Bu bize en eski ecdat ananesinin şu veya bu şekilde bir devamını göstermiyor mu?.

[1] Dr. H. Koşay 1938 raporu s. 173.

[2] Bu geyik motifi hakkında bir inceleme yi Fahri Başçavuşoğlu hazırlamıştır.

[3] Koşay, 1938 s. 173.

Kanaatimce, bilhassa bu güneş kursları çeşitli ve birçok etüdlere mevzu teşkil edebilir ve kültür tarihi için yeni bilgilerin katılmasına vesile olacaktır.

Höyüklerde Bakır çağından sonra ekseriya bir yangın tabakasını takip eden Eti devri gelmektedir. Eti çağı ise, artık tamamiyle tarih devridir. Türk Tarih Kurumu'nun kazı yerleri Eti devri için, Etilerin kuzey sınırını ve onların siyasî olduğu gibi kültürel tesirlerinin de nerelere ulaştığını belirtmiştir.

Elde bulunan vesikalara göre, M. ö. II nci binde Anadolu'ya yeni bir akın olmuştur. Bu akın Alpin ırkından olan Etiler tarafından olmuştur.

Maamafi kraniyolojik deliller, müstevli Etilerin yerli halkı imha etmediklerini bilâkis onlarla kaynaştıklarını ve onları temsile çalıştıklarını telkin etmektedir. Kalkolitik ve Bakır devirlerinde bulunan birkaç brakisefal kafa da Alpin tipindendir. Fakat Etiler, yeni ve daha büyük bir Alpin akınını temsil etmektedirler[1].

Türkiye'de yazılı devreden önceki kavimlerin tarihi, bıraktıkları vesikalara göre izah edilebilmektedir. Onun içindir ki bu kültür sahiplerine ad vermeden, arkeolojik buluntulara göre bir sıra yapabildik.

Anadolu'nun yazılı devre tarihi, II inci binden başlar. Bu ilk yazılar, Mezopotamya kavimleriyle Anadolu beylik veya kırallıklarının ticarî münasebetlerine aittir. Arkeolojik buluntular bu yerleşme merkezlerini kısmen bildiriyor. Bu suretle Anadolu'nun şehir - sitelerini coğrafî bölümlere ayırmak mümkündür. Fakat henüz daha keşfedilmesi icap eden yerler pek çoktur. Bunlardan bazıları kuvvetli oldukları zaman, diğer bazı beylikleri hâkimiyetleri altına aldıkları da olmuştur.

Bütün bu bağımsız beyliklerin kavim ve coğrafî adlarını Etiler devletinin siyasî vesikalarından öğrenebiliyoruz. Onun içindir ki Eti devletinden önce, Anadolu'nun siyasî tarihine Proto - Etiler denilmektedir.

[1] Şenyürek, 1941 - s. 227.

Anadolu'nun Tarihî Çağları

Eti Çağı, Anadolu tarihi için büyük bir çağdır. O devrin yapıları, mabetleri, heykelleri hep büyüklüğün örneklerini verirler.

Anadolu, Etiler'den evvel küçük beylikler halinde idare ediliyordu. M. ö. XX inci yüzyılın başlarında Kuşşara şehri kıralı Anittaş, Hattuşaş (Boğazköy) dahil olmak üzere, diğer bazı şehirleri zaptederek, bu devletleri birleştirmiştir. Kuşşara şehri, bugünkü Kayseri'nin batı cihetinde bir yerde olması muhtemeldir. Bu hâkimiyet kuzey ve kuzey-doğuya doğru uzamış, ve böylece eski Eti imparatorluğu kurulmuştur. Eski imparatorluk, XX inci yüzyıldan XVII inci yüzyıla kadar, yeni imparatorluk XV inci yüzyıldan XII inci yüzyıla kadar devam etmiştir. XVII. ile XV inci yüzyıl arasına şimdiye kadar karanlık devre denilmekte idi. Fakat bugün, bazı buluntulara göre, güdülen faraziyede bu devre çok kısalmaktadır [1].

M. ö. XX inci yüzyıla kadar bazı ticarî münasebetler dolayısiyle Mezopotamya'da hâkim olan kavimlerin Anadolu ile ilgisi, Etilere ait olan vesikalarda da bulunmaktadır.

Etilerden birkaç yüzyıl önce Luvi namı altında bir kavmin Anadolu'da yaşamış olduklarını bazı vesikalardan anlıyoruz. Anittaş, tarafından yazdırılmış olan vesikalarda, Anadolu'nun küçük kırallıklara ayrıldığı zikredilir. Kuşşar, Hattuş, Hurkivna, Şaltivara, Purushanda ve Zalpuva gibi. Bunların hepsinin coğrafî yeri bugün belli değildir.

Anittaş'tan sonra vesikalar noksandır. Fakat ondan sonra Eti devletinin Labarnaş'ın idaresinde merkezi Hattuşaş olarak kurulduğu anlaşılıyor. Bu bölge Eti imparatorluğunun çekirdeğini teşkil etmiştir. Labarnaş, Orta Anadolu birliğini kurmuştur. Ondan sonra gelen kırallar, diğer küçük şehir kırallarını idâreleri altına almışlardır. Bu suretle Orta Anadolu birliği kurulmuş ve feodal bir sistem hâkim olmuştur. Bu imparatorluk M. ö. XIV üncü yüzyılda imparator Subbiluliuma zamanında en büyük devrine ulaşmış, uzun ve enerjik bir mücadele neticesinde Anadolu birliği tamam olmuştur. Daha sonra hâkimiyetini vassal devletlere de tanıtmış ve bu devlet prenslerinden birçoğu,

[1] Güterbock, 1940 s. 54

Eti imparatorluğuna bağlanmışlardır. Bu arada güney-doğudaki Mitanni kırallığı da vardır.

Bundan sonra Eti imparatorluğu, Mitanni ve Mısır arasında hangisine bağlı olacağından kararsız birkaç küçük prensliğin bulunduğu Kuzey Suriye'yi hâkimiyetine almıştır. Suriye ve Palestin, bazan Eti hâkimiyeti altında görünürler. Bu suretle Eti imparatorluğu, Mısır imparatorluğu ile sınırı olan bir devlet haline gelmiştir.

M. ö. yine XIII üncü yüzyılda bu komşuluktan doğan harplerden bilhassa birisini, tarih, bütün teferruatiyle kaydetmiştir. Bu, Kades meydan muharebesidir. Bunun sonunda yapılan Kades muahedesi, tarihte, ilk siyasî vesikadır.

Bu harb sonu, aynı zamanda büyük Eti imparatorluğunun zaafının da başlangıcıdır.

Bilhassa XII inci yüzyılda, Ege havzasındaki kavimlerin yer değiştirmelerini icap ettiren Tor istilâsı, Yunanistan'a vuku bulurken, Anadolu, bunun sarsıntısını ve karışıklığını en çok hisseder ve buraya muhaceretler vuku bulur. Böylelikle Eti imparatorluğu hâkimiyeti doğu-güneye çekilir. Malatya'dan Karkamış'a kadar olan bölgedeki küçük beylikler, Eti devletini VIII inci yüzyıla kadar yaşatırlar.

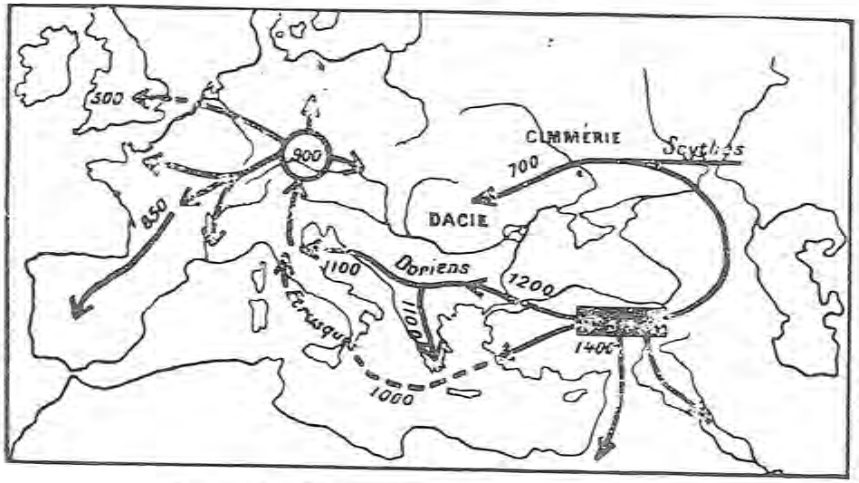
Bundan sonra Anadolu'daki Etiler hâkimiyeti, Asurun da doğudan hücumiyle parçalanır.

Etiler Anadolu tarihinde büyük bir imparatorluk kurmuş olarak yer almışlardır. Hattâ bir zamanlar Akdeniz doğusunun en kuvvetli savaşkan ve diplomat bir kavmidirler.

Etiler devri için, dünya tarihinde önemi büyük olan bir nokta üzerinde de durmak icap etmektedir. Etiler, hattâ Proto-Etiler, bulunan vesikalara göre, demirin keşfinde ve demir sanayiinde büyük bir rol oynamışlardır. Dechelette demir sanayiinin menşei üzerinde yazarken, demirin Mısır'da mevcudiyetini müşahede ediyor ve en eski keşiflere işaret ettikten sonra şu suali soruyor [1]: "demiri işleme bilgisi acaba Mısır'dan mı Asya'nın eski medeniyetlerine geçmiştir, yoksa geçiş, aksi istikamette mi vukubulmuştur?„ Demir sanayiinin "spontané„ bir şekilde inkişaf ettiğini, birbirinden müstakil

[1] Déchelette, 1913. s. 544.

birkaç merkezin mevcudiyetini kabul etmeli miyiz?„ ve Déchelette şunu ilâve eder: "fikrimizce, bu son faraziye pek muhafaza edilemez„. Ve, birkaç satır daha ötede, Girid'e yerleşmiş Filistinli'lerin Kenan kıyılarına, kendilerine atfedilmesi lâzımgelen demir işleme bilgisini getirmiş olduklarını ifade eder ve şunu hatırlatır ki: İda'lı Daktil'lere, yani hem demirci, hem sihirbaz olan demir sanayicisi cinlere dair mitoloji ananelerinin yeri olarak, kâh Girit adasında İda dağı, kâh aynı adı taşıyan Frik dağı alınmaktadır.

Resim: 4 — R. Furon'a göre demirin yayılması.

Homeros'un zamanında, demir, Yunanistan'ın kısmen komşularından tedarik etmek zaruretinde bulunduğu bir ticaret maddesi idi; daha sonra, Karadeniz'in güney kıyılarına yerleşmiş olan Şalipler (Chalyb), Helen piyasalarının demir ve çelik eşya hususunda başlıca müteahhitleri idiler. Ve bir notta, Déchelette, ihtiyat kaydı ile, d'Arbois de Jubainvillein (Chalyb) Şalipleri, İskitler'den saydığını kaydediyor. Biliyoruz ki, Şalipler, Krezüs devrinde Karadeniz'in güneyinde geniş ülkeleri işgal ederlerdi ve demiri işlemekteki maharetleri ile meşhur idiler.

Demirin keşfi ve demir sanayiinin menşei meselesi, görünüşe göre, Küçük Asya milletlerinin lehine bir hal suretine yaklaşıyor. Furon, tıpkı Contenau gibi, El gerzeh'de predinastik bir Mısır mezarında bulunan demir eşya ile, Keops ehramında (IV üncü sülâle) bulunan yumuşak demir eşyadan ibaret olan en eski demir eşya keşiflerini hatırlatıyor. Ur'da, üçüncü bin yıla ait bir mezarda ve Küçük Asya'nın başka yerlerinde demir parçalarına raslanmıştır. Ve Furon şöyle yazıyor[1]: "Yanılmıyorsam, en eski demir sanayii Küçük Asya'da Etiler'de bulunuyor; tarihi de aşağı yukarı M. ö. 1300 dür. Bunu, bir Eti kıralının başka bir kırala teslim edilecek eşyanın gecikmesini izah eden bir tabletten biliyoruz. Contenau'ya göre metin şöyledir[2]: "Kizuwadna mağazalarında bulunan iyi demir hakkında: demiri imal için şartlar fena idi. Benim emrim üzerine iyi demir imal olunmaktadır; daha henüz bitmemiştir. Biterse sana gönderirim„. Ve müşterisi sabretsin diye Hatti kıralı ona demirden bir kama gönderiyor.

Bu zamandan itibaren demir madenlerini işletme bahse konudur. Bunun başka delilini Victor Place'in Nineva civarında Korsabad'da keşfettiği ve M. ö. 1200 yıllarına ait bulunan (160,000) kilogramlık demir külçe ve eşyada görüyoruz. Ve diğer sahifelerinde, bu müellif, demirin yayılışı hakkında bir harita gösteriyor. Haritanın merkezi Karadeniz'in güneyinde ve Anadolu'un ortasındadır. Çıkış noktası, M. ö. 1400 yılından itibarendir ve her istikamete doğru yayılışlar, takribî tarihleriyle birlikte, birer okla gösteriliyor (Res. 4).

Delaporte, birçok kereler, demirin Anadolu'da ne kadar eski olduğuna işaret eder:

"Daha eski İmparatorluktan önce (M. ö. 2000) Küçük Asya'da demir işlenmiştir. Bu demir, "gökyüzünü siyah demiri„ denen meteor demiridir. Annitas tarafından mağlûp edilmiş olan kıral Purushanda, ona demirden âsasını getirmeğe mecbur olmuş. Daha sonraları gökten düşen demirden daha kıymetsiz addolunan maden cevherlerinin demirleri kullanılmaya başlayınca, demir tablet, heykelcik ve kıymetli silâh yapılmasında kullanılmıştır. Bu devirde, çok kıymetli bir maden olan demir, Babilonya ve Mısır gibi yüksek medeniyetli memleketlerde henüz meçhuldür[3].

[1] Furon, 1939, s. 310, 311.

[2] Contenau, 1934, s. 163.

[3] Delaporte, 1936, s. 59 - 60.

Bu kadar önemli olan demirin keşfi münasebetiyle, Anadolu'da yeni kazılarda elde edilmiş olan buluntulara dayanarak, bazı metinleri tekrar ele almak ve herhalde büyük değeri olan bir keşfe işaret etmek lâzımdır.

Türk Tarih Kurumu, 1935'tenberi Alacahöyük'te yaptırdığı kazılarda[1] pek önemli bir keşifte bulunmuştur. Bakır devrine ait (M. ö. IV ncü bin) bir mezarda, işlenmiş altın parçalarından yapılmış bir gerdanlıkla birkaç tanesi de aynı şekilde işlenmiş demir parçalar vardır. Başka bir parça da yine demirden olarak hilâl şeklinde yapılmıştır.

O zamandanberi devam eden (1939–45) Alaca kazılarında, daha önceki buluntuları teyid edecek demir külçelerine ve eritme fırınına rastlanmıştır. Demek ki demir madeninin işlenmesi, tâ Bakır devrindenberi Anadolu'da biliniyordu ve yalnız Eti devrinde değil, IV ncü bin yıllarına kadar çıkabilen bir kıdeme maliktir[2].

***

Anadolu'nun Eski çağ tarihinde Eti imparatorluğundan sonra siyasî varlık Frikler'dir.

Aynı zamanda da Anadolu'nun Ege kıyılarında İyon siteleri kurulmuştur. Bu Egeli göçlerin yerleşmeleri, M. ö. XII ile VIII nci yüzyıllar arasındadır. Bunların kurdukları site hükümetler içinde bugün dahi ehemmiyetli âbideleri bulunan site merkezlerinin harabeleri mevcuttur: Milet, Efes, İzmir, Foça gibi..

Frikya'nın en eski sekenesi, Etilerle beraber gelmiş olanlardan başka Çanakkale ve İstanbul boğazlarından geçerek gelen kabilelerdir. Üçüncü binde birinci Turova şehrini kuranlar da bunlardan olması çok muhtemeldir.

Frik ismi, Anadolu'ya geçen Trak kabileleri içinde hâkim kabilenin ismine nisbetle verilmiş olmalıdır. Kıtaya bu ismi veren kabilenin ilk geçenlerden mi, yoksa sonraları gelenlerden mi olduğunu henüz bilmiyoruz. Bilinen şudur ki, Tuna yalısı ve Trakya tarafından türlü devirlerde birçok insan kitleleri Boğazlar'dan geçerek Anadolu'ya girmişlerdir. Bunlar bir taraftan Turova'yı önceden tahrip etmişler ve sonra yeniden

[1] Arık, 1935 raporu.

[2] Koşay, 1936 ve henüz yayınlanmıyan diğer yıllara ait raporlar.

kurarak oraya hâkim olmuşlardır. Diğer bir kısmı da Frikya adı verilen yerlerde Frik kırallığını kurmuşlardır.

Birbiri ardınca gelip Marmara sahillerine, göller etrafına, Sakarya vâdilerine yayılan ve yerleştikleri sahalara kendi isimlerini verenlerden Misyalı'ları, Bitinyalı'ları, Paflagonyalı'ları zikretmek lâzımdır. Bütün bu gelenler Frikya grupuna mensup sayılırlar. Friklerin en kesif olarak oturdukları yerler, Sakarya boylariyle Turova ve Lidya doğusuna düşen feyizli ve mümbit yayla idi. M. ö. XII üncü yüzyılda bütün Batı Anadolu'yu yeni bir Trako-Frikler akını kapladı. Bu akınla Tesalya ve güneyine inen Dor istilâsının yakından münasebeti vardır.

Bu gelişlerle Anadolu içinde çoğalan Frikyalılar, kendilerini yeter derecede kuvvetli görünce Eti Devletinin nüfuz ve hâkimiyetinden tamamiyle kurtulmağa çalıştı. Bu sıralarda Eti kudretinin pek ziyade sarsılmış bir halde bulunması bunu kolaylaştırmıştır.

Frikyalıların en mühim şehri Sakarya kıyısında kurulmuş olan Gordiyum idi. M. ö. VIII inci yüzyılda sınırlar doğuya doğru genişledikçe, Komana, Mazaka (Kayseri), Tiyana gibi şehirler de Frikya'nın önemli merkezleri haline gelmişlerdir.

Güney-batıda Frikya'nın genişlemesi, Burdur (Askaniyos) gölüne kadar varmıştı. Lidya taraflarında Frikya nüfuz ve hâkimiyeti, Lidya kırallarından Attyat sülâlesi devrindenberi başlamıştı. Bu genişlemeden sonra bir aralık Frikya devleti sınırları Anadolu'nun iki ucuna, Ege denizinden yukarı Fırat vâdisine varan, tek devlet haline geldi. Frikya'nın fütuhat gözü, sahillerden ziyade içerlere doğru idi. Zira Frikya bilhassa bir köylü ve çiftçi memleketi idi. Kıralları bütün gayret ve dikkatini ziraate verirlerdi. Frikya kırallarının hep Midas, Gordiyos isimleriyle anıldıkları görülmektedir. Bu iki isimin sülâle unvanı olmasına ihtimal verilmektedir.

Frikya devletinin başlıca iki düşmanı Asurlular ile Şahin kırallar zamanında büyük bir kudret haline gelmiş olan Lidya idi. Asur, Frikya'dan çekiniyor, Lidya ise onu kendi genişlemesi ve inkişaf emellerine bir engel telâkki ediyordu. Krezüs tarafından batı mıntakalarının koparılıp alınmasına, m. ö. VII inci yüzyılda Kimmerlerin istilâsiyle bütün Karadeniz sahillerini kaybederek Sakarya batısına atılmasına rağmen, Frikya yine, hattâ

Asurlulara karşı koyabilecek kadar kuvvetini muhafaza edebildi. Fakat yıldan yıla hayatiyeti eksildi. Lidya'nın nüfuz ve tabiiyeti altında ehemmiyeti küçülmüş bir kırallık haline geldi. Nihayet, M. ö. VI ıncı yüzyılda gelen Pers istilâsiyle yıkıldı.

***

Menderes ve Gediz vâdileri, Lidya'nın asıl merkez sahasıdır. Bu saha, Meonyalılar, Trako-Frikler, Sartlılar, Turşalar, Etiler ve Lidler (Lidyalı'lar) gibi, devirler boyunca üstüste gelip yerleşmiş birçok kabilelerin meskeni olmuştur. Buraya Lidya isminin verilmesi M. ö. VII inci yüzyıldan sonradır.

Meonyalılarla Lidyalılar sahanın iç ve kara kısmında, Turşalarla Sartlılar da sahil taraflarında yerleşmişlerdi. Sonraları (M. ö. VIII incive VII nci yüzyıllar arasında) bunlardan Turşalar İtalya'ya ve Sartlılar Sardunya'ya göç etmişlerdir. Roma medeniyetinin ilk temelini atan Etrüskler ile bu Turşaların bir asıldan olduğu sanılmaktadır.

Lidler tarihlerinin ilk fecrinde Attyat adını taşıyan sülâlenin idaresi altında bulunuyorlardı. M. ö. XII inci yüzyıldan XI inci yüzyıla kadar hüküm sürdükleri anlaşılan bu sülâle Frikyalıların, Frikyalılar da Eti imparatorluğunun tâbii idiler.

Lidya'nın başkenti Sart şehri idi.

Giges, Lidya hümdarlarının en büyüklerinden biri olmuştur. Lidya'nın büyüklük ve şevket devrinin kurucusu sayılır.

Memleketin refah ve saadetinin ekonomik gelişmesiyle ilgili olduğunu anlıyan Giges, bu işe pek ziyade önem vermiştir. Doğuda Asur ve batıda İyonya siteleri arasında daimî barışıklığı güden bir politikayı hedef tutmuştur.

Lidya memleketinin, Asya'nın doğu ve batısı arasında transit merkezi olmaktan elde edeceği menfaatin, büyüklüğünü daha önceden Lidya kırallarından Kandavul da takdir etmişti; sahille Kızılırmak ötesindeki ülkeleri birbirine bağlıyan ana transit yolu üzerinde konak yerleri ve geçit vergisi alacak yerler yapmıştı. Bu uzun ticaret yoluna " Kıral yolu„ adı verilmiştir.

Giges zamanında Lidya, devrin en mühim ticaret merkezi haline geldi.

Giges'in büyük emek ve itinalarla kurduğu muvazene siyaseti, Kimmer'lerin ve Trak'ların bir kasırga gibi Anadolu'yu basan istilâlariyle altüst oldu. Bu müstevliler VII inci yüzyıl başlangıcındanberi faaliyete geçmişlerdi. Anadolu'ya geçen bu kavimler, Sakarya ile Kızılırmak arasında Paflagonya havalisini merkez edinmişlerdi.

Şahin kırallarının sonuncusu Krezüs devri (M. ö. 561 - 546) Lidya için hakikî bir refah ve istilâ devri olmuştu. Lidya serveti her tarafta muhteşem mâbetler, saraylar, âbideler yükseltiyor. Eolya, İyonya ve Karya mıntakalarındaki bütün siteler Turova dahil olarak Lidya'nın hükmü altına girmişlerdi. Uzun zaman Lidya'ya metbu olan Frikya ona tâbi hale inmişti. Misya ve Paflagonya ile Bitinya aynı vaziyete düşmüşlerdi. Likya müstesna olmak üzere Lidya hâkimiyeti Karadeniz'den Toroslara, Ege denizinden Kızılırmağa kadar genişlemiştir.

Bütün bu yerlerden gelen servet, Lidya'nın kendi zenginlikleri ile birleşmiş, Sart altının taşdığı bir hazine olmuştu. Giges'e atfolunan madenî para basmak icadı, ticaret sahasında, murakabesi müşkül olan zahire değişimi ve maden külçeleriyle tediye usullerini kaldırmak suretiyle, büyük bir terakki merhalesi teşkil etmişti. Devletin ve milletin zenginliği tarihte emsalsiz sayılacak bir duruma varmıştı. Fakat ordusu, bu zenginlikle kıyas edilecek derecede değildi. Orduya verilen önem azdı. Bu sebeple kendisini lâyıkıyle koruyamıyan Lidya devleti, Pers istilâsı altında mağlûp olarak sona ermiştir (M. ö. 546).

Bu suretle Anadolu, M. ö. VI ıncı yüzyıldan IV üncü yüzyıla kadarki zaman içinde Pers istilâsına sahne olmuştur; ve Perslerin idarî teşkilâtına göre, Anadolu birçok satraplıklara ayrılmıştır.

M. ö. VI ıncı yüzyılda ise, Yunanistan ile Persler arasındaki Met muharebeleri sırasında, Anadolu geçit olmuştur.

Pers istilâsı Anadolu tarihinde bir siyasî isim olarak yer alır. Bu devirde büyük kültür hareketleri kaydedilmez. Nitekim bunun üzerine gelen Büyük İskender'in fütuhatı da aynıdır.

Makedonyalıların, Anadolu'yu zaptederek Doğuya geçmeleri, Met muharebelerinin öcünü almak içindir. Büyük İskender

M. ö. IV üncü yüzyılda Anadolu'nun Pers satraplarını böylece dağıtarak İran'a kadar fütuhatını ilerletmiştir.

M. ö. 323'te İskender'in Babilonya'da anî ölümünden sonra, Anadolu, onun generallerinden Selefkus idaresine geçti. Bu hâkimiyetin ne dereceye kadar kuvvetli olduğu tamamen bilinmiyor.

Ancak bu devre esnasında, M. ö. 276 yıllarında, Anadolu'da, Galat istilâsında doğan bir kırallık, Ankara civarında kurulmuştur. Batı Anadolu'da, Missya üzerinde ise Bergama kırallığının hâkimiyeti vardır.

M. ö. III üncü yüzyılın en güzel mimarî eserleri, bu kırallık merkezinde kurulmuştur. O devrin yapı üslûbunu en iyi olarak temsil eden bir merkezdir. Bergama şehrinin Akropolü buna en bariz bir örnektir. Bunlardan gayri kazılrada Bergama hakkında daha birçok yeni bilgilere sahip olmaktayız. Anadolu âbideleri için mühim merkezlerden biridir. Kuzeyde Pontus kırallığı da, bu parçalanma arasında yer almıştır.

M. ö. II inci yüzyılda Anadolu, Roma istilâsına uğrar. Roma siyasî hâkimiyeti karşısında, parçalanmış bir halde bulunan Anadolu hükümetleri birer birer, onun siyasî idaresi altına girerler. Bazı yerlerde Roma ordularına karşı konulması, çetin safhalar göstermiştir.

Böylelikle Anadolu birkaç yüzyıl Roma imparatorluğu içindedir. Buranın yerli halkı ise, o devrin kültür hareketine uyarak, yurtları için birçok âbideler meydana getirmişlerdir. Meselâ Ankara'da bir Frikya mâbedi [1] üzerine, Helen ve Roma devrinin üslûbu ile yine mâbet kurulmuş, onun üzerine Bizans üslûbu karışmış, sonra da bir islâm medresesi olmuştur. Milâdî 395 tarihinde Roma imparatorluğu ikiye ayırılmıştır. Bu parçalanışta Anadolu, İstanbul merkez olarak, Bizans hâkimiyetinde kalmıştır. Bu siyasî varlık, 1071 tarihine kadar sürer. Fakat bu tarihler arasında Bizans sınırlarına yeni göçler olmuş ve Anadolu'nun etnik gruplarına yeni gelenler karışmıştır. Bunlar Orta Asya'dan gelen ve Güney Rusya'ya geçerek Tuna boylarından

[1] Bu mâbede genel olarak «Augustus» mâbedi derler. Halbuki bu tâbir yanlıştır. Çünkü temelleri, Frik devrinde atılan bu bina, her devirde onarılarak dinî bir âbide olarak kullanılmış ve «Augustus» da bu mabed duvarlarına vasiyetnâmesini yazdırmıştır.

Bizans'a akın eden gruplardır. Meselâ Peçenekler, Kumanlar, Oğuzlar, Vardariotlar gibi...

VII inci yüzyılda, Arap yarımadasında İslâmiyetin çıkışı, yalnız dinî bir hareket değil, aynı zamanda siyasî ve askerî bir yayılmaya da vesile olmuştur.

Muhammed'in ölümünden sonra, büyüyen ve fütuhata başlıyan Arap islâm devletinin yayılması, Bizans arazisi üzerindedir.

642 tarihinden sonra her zaman İslâm olan kavimler Anadolu'ya akın etmişler ve burasını fethetmek gayesini gütmüşlerdir.

Halife Osman'ın başkumandanı olan Muaviye, 655'te İstanbul'a karadan ve denizden hücüma hazırlanmıştı. Harpte muvaffak olundu, fakat siyasî hâkimiyet, Halife değişikliği yüzünden temin edilemedi.

Bizans, İslâm imparatorluğunun genişlemesine daima karşı koymuştur. IX uncu yüzyılda Muttasım, islâm olan Türkler'den teşkil ettiği ordusu ile Ankara'ya kadar ilerledi. Bundan sonraki asıl akınlar Anadolu'nun güneyinden ve doğusundan olmak üzere islâmiyeti kabul etmiş olan Türkler tarafından olmuştur.

Orta Asya'dan gelen Selçuk orduları, Anadolu'yu zaptettikleri zaman, Anadolu'ya daha önce yerleşmiş olan müslüman Türkler'den başka, Bizanslı'ların türlü maksatlarla, Rumeli'den Anadolu'ya geçerek bazı bölgelere yerleştirmiş oldukları Oğuz, Peçenek, Kıpçaklara mensup gayrimüslim Türklere de tesadüf etmişlerdi.

Doğudan gelen asıl büyük Oğuz kuvvetleri, Selçuk reislerinin idaresinde batıya doğru ilerlediler.

Horasan ve İran'da yerleşen Selçuk devleti, Oğuz kabilelerini batı sınırlarına göndermek ve onları yeni zaptedilecek ülkelere yerleştirmek siyasetini takip ediyordu. 1071'de Malazgirt muharebesi, Bizans imparatorluğu ordusu ile Selçuklular arasında oldu.

Alp Arslan bu muharebenin galip kumandanı, Bizans imparatoru ise onun esiridir.

Bu zaferden birkaç ay sonra Türk suvarileri İstanbul'da Üsküdar'a kadar geldiler. Alp Arslan Kızılırmağa kadar olan

bölgeleri Türkmen beyleri arasında taksim etti. Buralarda kurulan beylikler şunlardır: Saltuklar (1071-1201), Mengüçler (1171-1252), Danişmentliler (1071-1177).

Bu sıralarda Anadolu'da Bizans kumandanları arasında iç harpleri şiddetlenmişti. Ahali de bu durumdan bıkmıştı. Din ve mezhep serbestisini temin eden Türk idaresi Bizanslılara tercih ediliyordu. İşte bu durum karşısında XI nci yüzyıl sonlarında, Orta ve Batı Anadolu'nun mühim bir kısmı da Selçuk idaresine geçti. Anadolu'da bu suretle kurulan Selçuk imparatorluğu, 1077'den 1308'e kadar devam etti.

***

Bu yüzyıllar arasında olan Haçlı seferlerine Anadolu'da Selçuklar karşı gelmişlerdir. XIII'ncü yüzyılda ise Doğudan gelen Cengiz ordularına karşı da durmağa mecbur olmuşlardır. Bu sırada Anadolu, bir müddet için, Cengiz torunlarından İlhanlı'ların idaresine geçmiştir.

Bu suretle de Moğollar Selçukların inkirazını hazırlamışlardır. Diğer taraftan komşu bulunan Bizanslı'larla da mücadele eksik olmuyordu. Fakat bütün bunlara rağmen Anadolu'da, merkezi Konya olmak üzere, Selçuk imparatorluğu kurulmuş ve diğer şehirlerde de kendine has kültür eserlerini geliştirmiştir. Sonraları Selçuk devletinin de içinde idarî ve askerî zaaf belirmiş, Anadolu'yu birçok beyliklere bölmüştür. Bu beyliklerden biri de Eskişehir civarında Söğüt'te kurulan Osmanlı beyliği idi.

***

İlk devlet reisi Osman, 1299'da bağımsızlığını ilân etmiştir.

Hayatının sonunu yaşıyan iki imparatorluk arasında bulunan Osmanlı devleti, coğrafî durum itibariyle çok müsait bir yerde idi.

Bizans artık büyük sarsıntılara tahammülü kalmamış, çöküntülerinin altında eziliyordu. Doğuda Selçuk imparatorluğu kudretten düşmüş, parçalanmak mukadderatı karşısında boyun eğiyordu. Bu şartlar içinde Anadolu'da kurulan birçok beylikler içinde, Osmanlı beyleri mütevazi yerini aldıktan sonra büyümek ve kuvvetlenebilmek istidadını en çok o gösterdi.

XIV üncü yüzyılda iki imparatorluk harabesi üzerinde mamureler kuran bir varlık olarak tarihte yer alır.

XV inci yüzyıl başları, bu devlet üzerine Doğudan Timur istilâsını getirmiştir. Timur, Ankara muharebesi zaferiyle bütün Anadolu'ya hâkim olmuşsa da, devamlı bir idare kuramamıştır. Bunun üzerine yeniden Osmanlı idaresi hâkim olmuştur. 1453'te II inci Mehmet, Fatih ünvanını İstanbul'a sahip olmakla aldı. O, aynı zamanda Bizans imparatorluğunun da varisi olmuştur. Haleflerinden Yavuz Selim, Mısır'ın fatihidir (1517) ve ecdadının imparatorluk mirasına Halife lâkabını da taktı. Bu olay, Osmanlı imparatorlarını teokratik bir devlet şefi yaptı.

Bütün Anadolu beylikleri birer birer Osmanlı idaresine girmişlerdi. XVI ıncı yüzyıl, Osmanlı imparatorluğunun en büyük askerî, siyasî ve kültürel kudreti haline geldiğini kaydeder. Osmanlı devri kültür eserleri, kendine has bir üslûpta gelişmiştir.

Avrupa, Asya, Afrika kıtalarında 6 milyon km. kare genişliğini, tarihte kaydettiren bu imparatorluğun en sağlam kökü Anadolu idi.

Osmanlı imparatorluğu, tarihteki bütün imparatorluklar gibi büyüme, yükselme ve çökme devirlerini yaşamıştır.

1914 cihan harbine giren Osmanlı imparatorluğu, hayatının sonu olan Sevr muahedesini 1920'de imza ederek, bütün memleketini parçalattı ve istiklâlini kaybetti. Bunu kabul etmiyen Türk milleti, 1919'da kurtarıcı ve birliği kurucu Mustafa Kemal Atatürk'ün etrafında toplandı.

Atatürk'ün askerî ve siyasî zaferleri, memleketi istilâdan kurtardı; ve Anadolu-Trakya birliğinden vucut bulan Türkiye'nin sınırlarını fiilen çizdi.

Bu zaferlere dayanarak 1923'te İ. İnönü, Lozan muahedesini imza etti. Bununla dünya devletleri, Türkiye müstakil devletini resmen tanımış oldular.

Atatürk kurtardığı bu Türk yurdu için 1923'te Türkiye Cümhuriyeti devletini kurarak, onu, cumhurbaşkanı sıfatiyle, 15 yıl en verimli idaresi altında yaşattı. Türk milleti için birçok inkılâplar yaptı.

1938'den sonra ise onun halefi ve inkılâp arkadaşı İ. İnönü başında olarak 1946 yılına kadar getirmiş bulunuyor. İkinci

cihan harbi felâketinden uzak kalmış olan yurdumuzun bütünlüğünü, gelecekteki sulh konferansı olduğu gibi tanıyacağında şüphe yoktur.

***

Paleolitikten başlıyarak bugüne kadar, en geniş hatlarla hulâsa ettiğim bu Türkiye tarihi, binlerce yılı içine alır. Bunun her devri başlı başına büyük bir tarih parçasıdır. Ben burada bu devreleri kronolojiye uyarak bir tablosunu yapmış oluyorum.

Önemle kaydetmek istediğim noktâ, Türkiye toprakları Bakır devrinden beri aynı ırkî vasıfları taşıyan ve Orta Asya'dan türlü devirlerde gelen bir halk ile meskûn olmasıdır.

Siyasî isimler değişmiş, fakat etnik karakter, ufak tefek farklarla, çoğunluğu hep aynı kalmıştır. Bu kanaatı şimdiye kadar bulunup ölçülebilen insan iskeletleri üzerine istinat ettiriyorum (Tablo No. 1).

TABLO No. 1

Devirler	Adet			Kafa karinesi		Burun genişliği							Ölçen
Neolitik (Kumtepe)	1	17.9	14.8	82.68	—	—	—	—	—	—	77.70	64.24	Ş. A. Kansu
Proto-Eti (Alaca-Höyük)	2	17.4	14.4	82.77	—	—	—	—	—	—	—	—	« «
Eti	6	17.4	14.2	81.32	4.76	2.25	47.03	12.8	6.5	50 27	76.6	62.21	« «
Selçuk	10	17.43	14.88	86.51	5.1	2.56	48.23	13.17	6.9	52.42	81.38	69.53	« «
Osmanlı	375	17.13	14.37	84.07	5.1	2.41	47.23	13.03	6.8	52.64	80.55	67.64	« «

Bugünkü ırkî karakterler ise yapılan büyük ankette tespit edilmektedir. Bu kitabımın esas konusu da buna dayanıyor.

***

Türkiye, bu geçirdiği tarih devreleri içinde ölmez eserlerle doludur. Her devir kültürü onun için yabancı değildir. Her devir üslûbundan bize örnekler bırakmıştır. Bu tarih eserleri zenginliğini, biz ecdadımızın medeniyet sahasındaki büyük kabiliyetine medyunuz. Ona pek haklı olarak tevarüs ettik, onun üzerinde Türk milleti, gelecek nesiller için yeni eserler bırakıyor.

Bu, birbirini takip eden tarihî hâdiseler, içinde ne zaman askerî, siyasî yahut sosyal bir karışıklık olsa, acaba bizi fetih ve istilâ tarafından kaplanan etnik halk kitlelerinden başka insanlar karşısında mı bırakıyor? Hiç şüphesiz ki hayır! O zaman ne kadar büyük bir ırk çokluğu olurdu! Antropolojik bakımdan meselâ Etiler, Frikyalılar, Lidyalılar, Selçuklar, Osmanlılar ne idiler? Ve bunların preistorik selefleri nasıldılar? Bunlar birbirinden ırk bakımından farklı insan gruplarına mı mensuptular, yoksa ancak aslında tek bir kitleden çıkmış ve birtakım siyasî, ekonomik, sosyal sebeplerle birbirinden ayrılan ve bu suretle birbirine nazaran, düşman kardeş halini alan parçalar mı idiler? Bu sualin cevabını antropoloji verir. Bu hususta Camille Jullian'nın, Dottin'in [1] "Les Anciens Peuples de l'Europe„ adlı kitabına yazdığı önsözden bir cümlesini hatırlatacağım: "Zira ırk meselesi, hangi şekilde halledilebilirse edilsin, milletler tarihinin en mühim meselesidir„.

Camille Jullian'a göre, tarihi bu derece derin surette alâkadar eden bu nokta üzerinde, antropoloji bize yardım edecek durumda mıdır?

Bu sorulara cevap verebilmek için antropolojinin bundan evvelki sahifelerde bahse konu olmuş olan tarihî ve tarih önceki bütün devirlere ait iskelet nevinde, vesikalara sahip olması lâzımgelirdi. Anadolu'da olmuş olan hâdiselerin temsil

[1] Dottin. 1916.

ettiği bu kronolojik istiratigrafinin her katında, yazılı vesikalara malik olduğumuz zamandanberi, toprakların istiratigrafisinde olduğu gibi, bu toprakların herbirinin tetkiki için lâzım fosilleri bulabiliyor muyuz? Maalesef, evet cevabını veremiyeceğiz, Belki yarın daha fazla bilgi sahibi oluruz. İçinde bulunduğumuz durumu anlamak için, ülkelerin fevkalâde büyük olan yapılışını ve aynı zamanda da, ilmî araştırmaların başladığı zamanın kısalığını gözönünde bulundurmak lâzımdır. Osmanlı devrinden, Anadolu'da, bilhassa yabancılar tarafından yapılmış arkeolojik araştırmalardan başka, bir şey pek bilinmez. Anadolu topraklarındaki kazıların bir bilânçosunu yapmak için, uzun bir zaman sarfına ihtiyacımız olmaz. Bu suretle, Anadolu'nun araştırma yerlerini gösteren bir harita, ancak seyrek serpilmiş birkaç noktayı gösterebilecektir.

Fakat bizi müteessir eden bu muvaffakiyetsizliğe başka bir sebep daha vardır. Uzun zaman, her tarafta yapılan kazılar esnasında rasladıkları insan iskeletleriyle, arkeologlar ne yapacaklarını bilememişlerdir. Arkeolojik kazılarda meydana çıkmış iskeletlerin muhafazası, yeni, pek yeni ve henüz kâfi derecede değeri anlaşılmamış bir vakıadır. Cartailhac, eski mektep arkeologlarının ilimde yaptıkları fenalıklar hakkında, ağır ifadelerde bulunmuştur: "Fransız toprağı üzerinde bütün eski ırkların yayılmasına ve kesafetine dair haritalara malik olmamız icabederdi. Fakat faydasız olarak elimize binlerce iskelet geçti. Arkeologlar, kendi başlarına, tabiî âmillerden ve tarla işçilerinden fazla, ele geçen kemikleri yok etmişlerdir. Museum'da, Broca müzesinde iyi muhafaza edilmiş ve menşeleri emin olan parçaların bu kadar az adette olmasına insan hayret ediyor.„ [1] Bu gibi şikâyetlerin, dünyanın herhangi bir tarafından tekrarlanmaması lâzımdır.

Türkiye'nin uzun, pek uzun tarihini yapmış olan insan ırklarını tasavvur etmek teşebbüsüne girmek için, iskelet olarak bugüne kadar elimize ne geçmiştir? Bunlara, evvelki sahifelerde işaret ettik, ve daha da ölçülmüş veya ölçülmemiş olanlarda vardır.

[1] Cartailhac, 1889, s. 331.

İlk önce şunu tesbit edelim ki, geçmişe ait az adette bulunan iskelet vesikalarının eksikliğini, bugünkü halkın büyük çoğunluğu temsil edebileceğini unutmamalıdır.

Evvelâ şu soruyu ortaya atabiliriz: Türkiye'yi ve bilhassa Anadolu'yu işgal eden sekenenin menşei nedir? Herhalde bunlar birdenbire hasıl olmuş değillerdir. Bu yerleri belki tâ en eski zamanlardanberi Asya'nın bu büyük yarımadasında oturmuş olan ve Doğudan kısım kısım gelen insanların çocuklarıdır. Yukarıda başlıcalarını hatırlattığımız fetihlerin, her defasında eski ırkın yerine geçen, yeni bir ırk getirdiğini kabul edemeyiz. Çok defa - ve hattâ bazı ülkelerde hemen hemen daima- fatihlerle fetih olunanların aynı ırka mensup oldukları sanılmıştır.

Bazı mağlûplar, istilâcılar tarafından değiştirilmiş olmaktan gurur duyarak, bu sergüzeşt sayesinde değiştirildiklerini tahayyül etmişlerdir. Yani fatihleriyle aynı ırktan olmuşlardır. Avrupa'nın birçok yerinde, Romalıların ahfadı olduklarını tahayyül eden insanlar görmüyor muyuz? İlk önce, böyle bir kanaate sahip olmak için, "Roma„ ırkının ne olduğunu doğru olarak bilmek lâzım gelmez miydi?

Anadolu'ya gelince, bu hususta bir noktayı açıklamak gerektir. Anadolu batı sahillerinin muayyen noktalarında, İonya beldelerini barındırdığını tarih bize öğretiyor. Bu şehirlerin birçoğu, rivayete göre, yüksek bir nüfusa malikti. Bu rakamların istatistik bakımından doğru olduğunu farzedelim; o halde etnik ve ırk bakımlarından ne düşünmeliyiz? Avrupa Greklerinin, kendilerini dar yerlerde hissettiklerinden, Ege denizinin öte tarafına aktıklarını, yine tarih bize öğretiyor. M. ö. VIII inci yüzyıldan VI ıncı yüzyıla kadar, Grekler, Karadeniz'le Ege denizinin bütün çevresinde yayılmışlardır. Biraz evvel dediğimiz gibi, bu sömürgelerin pek kesif bir nüfusu vardı. Fakat bu şehirli kitleleri nasıl teşekkül etmiştir? Bunlar, Grek "ırk„ ına mı mensuptular? Eski Yunanistan gibi bu kadar küçük bir memleketin, sırf kendi kuvvetleri sayesinde ve "eugénisme„ vasıfları ne olursa olsun, bu kadar büyük toplulukları yaratmış olması mümkün müydü? Bu toplulukların, pek yüksek mikyasta, oralara göç etmişlerden olması lâzım gelir. Bunlar, fatihlerin mukadderatına iştirak etmek için gelen komşu

milletler ve bilhassa hinterlandların halkı idiler. Bizzat Grekler Doğudan gelmiş değiller miydi? Pittard,aynı vakıanın Kartaca'da da olduğuna işaret etmiştir [1]. Burada, istilâcıların ekonomik nüfuz dairesine girmeğe mecbur olan yerliler, onlarla birleşiyor, onların kitlelerini büyütüyor, kendi adlarını unutuyor ve kendilerini yutan kavmin adını alıyorlar. "Sahil ve hinterland'ın Asyalıları, siyasî bakımdan böylece Grek namı almışlardı ve bunlar yine ekseriyeti teşkil ettiklerinden, bu insan gruplarının etnik ve ırk çehresi, Grek etiketi taşıyan bir Asyalı çehresi idi. Ve Med harplerinde, Ön Asya Grek sömürgeleri Perslerin hâkimiyetine girince dahi Asya'nın bu parçasının Preistorik devirlerdenberi aşağı yukarı aynı kalan etnik çehresi değişmemiştir. Bu devre için, Asya Grekleri siyasî bakımdan Pers adını aldılar; ve Asya sömürgelerini büyük Kırala veren, Antalcidas sulhundan sonra daha ziyade Pers oldular„.

"Siyasî bakımdan Grek, sonra Pers olan bu Asyalılar İskender'in fetihleri esnasında tekrar Grek -yahut Makedonyalı- oluyorlar. Bunların bir kısmı, bir müddet için Galatların birleşik hükümetlerine yahut Partların kırallığına tâbi olurlar. Fakat siyasî başlarını değiştirmekle morfolojik vasıflarını, kuvvetli ihtimal olarak değiştirmiyorlar. Daha sonra gelmiş olan Romalılar, tıpkı selefleri gibi, zaptolunan memleketi etnik bakımdan değiştirmiyorlar„ [2].

Diğer taraftan Selçuk Türklerinin, Moğolların ve Osmanlıların bedenî (Somatologique) bakımdan ne gibi bir tesirleri olduğunu bilmek lâzım geliyor. Hakikî Moğollar müstesna, bu istilâcıların bir kısmının, Ön Asya Grek sitelerini işgal eden insanların ekserisinde, bu yeni gelenler birek ırk kardeşi bulduklarına şüphe yoktur.

Verdiğimiz örnekler, hem mekân ve hem zamanda bütün Anadolu'ya teşmil olunabileceği gibi, dünyanın birçok yerlerinde de kabul edilebilir.

[1] Pittard, 1924.
[2] Pittard, 1915, s. 449. Revue Anthr.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Irk tasniflerinin geçirdiği safhalar. Bunlarda şimdiye kadar Türklere verilen yer ne olmuştur ve ne olmalıdır?

Tarihî olayları incelerken, onların yakın ve uzak âmillerini araştırmak için, üzerlerinde dururuz.

Irkî kuvveti teşkil eden psikolojik âmillerin araştırılması, antropolojik karakterlerin tespiti ise, tarihteki medeniyetlerin izahına müspet bir yol açar.

Bugün başlı başına bir ilim olan antropoloji, ırkî karakterleri yaşıyanlar üzerinde tespit ettiği gibi ecdat iskeletleri üzerinde de ölçüler alarak mukayese zeminleri hazırlar.

Her insan, hakikaten yalnız ana ve babasının irsî tesiri altında değil, aynı zamanda uzak cetlerinin, yani ırkının tesiri altındadır. İnsan cemiyetleri ırk karakterlerinin rehberliği altında yürürler. Irkî karakterlerdir ki bir insan cemiyetinde irsen intikal eden vasıfları gösterir. Bununla beraber, âdetler, ruhî âmiller de bir milletin esasını teşkil ederler. İşte bu millî ruh ve birliktir, ki tarihin bin bir seyri içinde ırkının vasfını belirtir. Bir insan daha doğarken, birtakım fikirlerin, hislerin tesiri altında bulunur; bu, o cemiyetin ruhî kuvvetinin teşekkülü demektir. İşte bu hal, esasında görünmez mânevî bir varlık olmakla beraber, hakikatte, o insan grubunu yürüten ve idare eden büyük bir kuvvettir. Irk nazariyeleri, ötedenberi birçok mütefekkirleri, bilginleri işgal eden bir konu halinde işlenmiştir.

Bugün maddî olarak ırkları ölçülere göre ayırmak mümkündür. Bu ayırmada başka türlü esaslar da alınmıştır. Meselâ renk, saç, boy, kafa biçimleri v. s.

Ötedenberi yapılan ırk hakkındaki tartışmaların üzerinde fazla duracak değilim.

Bilginler, ırkı türlü surette tarif ve tasnif etmişlerdir.

Montandon'a göre "Irk kelimesi fizik karakterlerle birbirine akraba olan insan gruplarını ifade eder„ [1].

Haddon da şöyle yazıyor: Irk terimi türlü suretlerle kullanılmıştır, fakat ekseriyetle, aynı karakterleri müşterek olarak bulunduran bir grup insana denebilir„ [2].

Boule ise ırkı şu suretle tarif eder: "Irk şunu ifade etmelidir ki, fizik tipin bir devamını göstersin, kan sıhriyetini tebarüz ettirsin, tabiî bir grubu temsil etsin; ve bu hallerle halkın, milliyetin, dilin ve âdetlerin, ki bunlar sun'î birleşmelerdir, antropolojik değildirler, bir ilgisi yoktur„ diyor [3].

Pittard da ırkı tarif ederken der ki: Irk birbirine benziyen ve aynı akraba olan kandan gelen insan grubudur„ [4].

Bütün bu tariflerden şu çıkar ki: Irk fizik benzeyişi ile kan birliğinin bir araya gelmesiyle hasıl olan insan gruplarıdır.

Irkları tasnif etmek için yine birçok bilginlerin yaptıklarına bakalım:

Bunlar için çeşitli metotlar kullanılmıştır.

1672'de E. Bernier, bir dünya seyahatinden sonra şu tasnifi veriyor:

1. Ayrupa beyazları, 2. Asya sarıları, 3. Afrika siyahları, 4. Şimal Laponları.

XVIII. yüzyılda başka türlü tasnifler görülür.

1755'te Linné, renkle beraber diğer tavsifî karakterleri de kullanarak yalnız üç grup vermiştir.

Aynı yüzyılda Daubenton (1764), Blumenbach (1755), Soemmering (1785), Camper (1791) bu tasnifleri genişletmişlerdir.

XIX uncu yüzyılda etnolojinin ve filolojinin incelenmesi, antropolojinin inkişafına yardım etmiştir. Bununla beraber iki nazariye birbirine zıt olarak meydana çıkmıştır. Tek menşe = monogenisme; çok menşe = poligenisme.

Cuvier, XIX uncu yüzyılın başlarında ırkları 3 gruba ayırmıştır:

[1] Montandon, 1933, s. 13.
[2] Haddon, 1930, s. 1.
[3] Boule, 1923, s. 322.
[4] Pittard, 1924, s. 4.

1. Beyazlar yahut Kafkasyalılar.
2. Mongoloitler.
3. Zenciler.

Bu tasnifte, Türkleri Kafkas grubu içinde, Scythes - Tatar, diye adlandırmıştır. Yine aynı yüzyılın başlarında, kraniometri inkişaf etmiş ve Van der Hovven, kafanın iki ufkî diametrelerini ölçmüştür; Sonra Amerikalı Morton bu ölçülere "biparietal„ ölçüleri ilâve etmiştir. 1842'de İsveç'li Retzius milimetre ölçüsü üzerine dolikosefal ve brakisefal tabirlerini kullanmıştır. 1861'de Broca milimetreyi santimetreye değiştirerek Retzius'un tabirlerine mezatisefali ilâve etmiştir.

"Kafa biçimleri her insanda aynı şekilde olmadığı daha çoktan müşahede ediliyordu. Bunun için Hippokrat'ın bahsettiği makrosefallerden başlamak icap eder. Vésale in fikrine göre ise, Cenevizlilerin, Greklerin ve Türklerin başları bir küreyi andırır, halbuki Belçikalıların uzundur, diye yazar„ [1]. Fakat gitgide ilmin gelişmesi ve tetkiklerin çoğalmasiyle, ırk üzerindeki nazariyeler de müspet bir sahaya girmiştir.

Geoffroy Saint-Hilaire (1860), ırkları başlıca dört kısma ayırır: 1. Kafkas, 2. Mongol, 3. Habeş, 4. Hottantot ve bunları da tekrar 13'e ayırır.

1870, Huxley 5 kısım verir: 1. Zenciler, Negroitler, 2. Ostralöidler, 3. Mongoloidler, 4. İkzanto Kroidler, 5. Melan Kroidler. Bunları da yeniden 4 kısma ayırmıştır.

1879'da Haeckel, saçları esas tutarak bir tasnif yapmaya girişmiştir [2].

1878'de Topinard, burun karinesine göre; 1889 - 1900'de Deniker [3], fizik karakterler üzerine bir tasnif yaptılar.

Bunlara Broom'un ve Haddon'un tasnifleri de ilâve edilebilir.

İşte antropoloji tarihine bu kısa bakışla anlarız ki, az bir zamanda tavsifî karakterlerden ölçülebilenlere geçilmiştir. Bunun için Pittard şöyle yazıyor:

"Bizim hislerimizden doğan hataları müşahede kuvvetimizin kifayetsizliğini, ölçüler en doğru olarak ortadan kaldır-

[1] Pittard, 1924, s. 47.
[2] Deniker, 1926, s. 358 - 359.
[3] Deniker, 1926, 360, 369.

maz mı? Ölçü âletleri, fotoğraf daha evvelden birtakım fikirlere sahip değildirler.

Antropologlar bu suretle birinci biolojistlerdir ki, müşahedelerini rakamlara istinat ettirmişlerdir. Yani subjektif hatalardan uzaklaşmışlar, tavsifî morfolojiye morfometri, tavsifî kranyalojiye kraniometri ilâve edilmiştir. 1906 'da Monako ve 1912'de Cenevre kongreleri, bütün alınacak ölçüleri birleştirerek milletlerarası bir kaide koymuş oldu. Broca'nın eseri bu iş için esas alınmıştı. Buna göre ilmî bir surette tespit edilen metotlarla ırk tasnifi daha esaslı bir şekil aldı. Ancak bütün bunlar her yerde ve her millet üzerinde yapılacak tetkiklere dayanılarak esaslı bir tasnif olabilir[1].

Bütün dünya milletleri arasında ırkların antropolojik analizleri başlamış olmakla beraber tam mânasiyle bitmiş ve her yer için tesbit edilmiş değildir. Avrupa ve Amerika'da yapılmış anketler vardır. Türkler için de bu tetkikler XIX ncu yüzyılda başlamış bulunuyordu. Şimdi Türkler üzerindeki fikirleri ve tetkikleri ele alalım. Bütün bu tasniflerde Türklerin yerini araştıracak olursak, Mongoloitler veyahut ta sarı ırk arasında yer verildiğini görürüz. Deniker'e göre ise sarıya yakın beyaz renkliler arasında olduğunu kaydeder.

Lester ve Millot, Mongol karakterini şöyle tarif eder: Bunlar sarı tenli insanlardır. Boy vasattan aşağı (1,63), saçlar siyah ve düz, baş geniş ve alçak, fazla derecede brakisefal, gözler çekik, "mongoloid göz„, yüz geniş ve elmacık kemikleri çok çıkık. Burun mesorrhinien, fakat leptorinien ve ince buruna meyal, kök kısmı çok girintilidir[2].

Müşahede suretiyle dahi Türkler, tarif edilen şekle uygun değillerdir.

Şimdiye kadar Türk ırkı hakkında yapılan antropometrik tetkikler ise parça parça ve çok az miktardadır. Ölçüler de az alınmıştır. Bu birkaç seri etüdler, Türk ırkının karakterini tam olarak tesbit edemezdi. Onun içindir ki umumî olarak ırk tasnifinde Türklerin hakikî yeri gösterilmiş olmuyordu.

[1] Pittard, 1924, s. 41.
[2] Lester et Millot, 1936. S. 93

Türkler üzerinde alınmış ölçüler

Yıl	Tetkik eden	Adet	Boy ortalama	Kafa karinesi
1884	Weisbach	44 Erkek	1622	—
1891	Bassanovitch	86 «	1642	—
	«	42 «	—	84.6
	Eliseef	137 «	1670	84.40
	Von Luschan	40 «	1660	86.33
	«	187 «	—	81
	Chantre	300 «	1679	—
	«	8 «	—	86.11
	«	120 «	—	84.53
	Hauschild et Wagenseil	455 «	—	84.19
	«	272 «	1672	—
	Pittard I	300 «	1679	81.39
	« II	200 «	—	82.24
1928	« III	210 «	1710	84.78
1929	Şevket Aziz Kansu I	25 «	—	85.01
1930-31	« II	100 »	1678	84.19
1930-31	« III	100 «	1673	82.57
1931-32	« IV	797 »	1663	83.05
1937	Afet	200 kadın	1,55	85.06

Maamafih antropoloji âleminde bu, az mikdarda dahi olsa (3624), alınmış olan ölçüler büyük bir kıymet kazanmış ve Türk ırkı hakkındaki fikirleri müsbet bir sahaya sevketmiştir.

Pittard, şu hükmü vermiştir: "Türk milletini teşkil eden insanların çoğunluğu beyaz ırka mensuptur„.

Ona göre "Türklerin ırk karakterini tespit eden başlıca unsurlar şöyledir: Boy uzun (1. 71 m.), kafa brakisefal, burun leptoriniyen düz ve bazen inhinalı. Saç ve göz umumiyetle koyu renktir„ [1]. Pittard bu yazılariyle, bilhassa Türklerin burun ölçüsünü ve şekli itibariyle Mongollardan tamamen ayrı bir karakterde olduğunu tespit etmiştir.

Şimdi elimizdeki anket vasıtasıyle, bu birkaç bin kişi üzerine verilmiş hükümden binlerce adede yükselmiş bulunuyoruz. (64.000) kişilik kadın ve erkek üzerindeki ölçüler, büyük bir toplam olarak yer alacak ve neticeleri müsbet ve katî şekilde konmuş bulunacaktır.

Bu kitabımın ikinci ayrımında büyük anketin umumî neticelerinin izahını kısmen vermiş olacağım.

Tarih, kendisine yardım eden her ilimden istifade eder. İşte benim de buradaki gayem, antropolojik delilleri rakkamlara dayanarak verirken, tarihî vesikalarla mukayeseler yapmak için bir zemin hazırlamaktır. Aynı zamanda da Türk milletinin ırkî vsıflarını tespit etmektedir.

[1] Pittard, 1938, s. 2 - 3.

II nci Ayrım

(64.000) TÜRK ÜZERİNDE YAPILAN ANTROPOLOJ.K İNCELEMELER

BİRİNCİ BÖLÜM

Bu anket nasıl ve niçin yapıldı?

M. Kemal Atatürk, büyük devlet işleri arasında tarih etütleriyle bizzat meşgul olurdu. Kurtardığı milletinin tarihini ilim yollarından araştırmak için tarihçilere vazifeler vermişti. Türk milletinin tarihini derin köklerinde bulmak ve ortaya çıkarmak istiyordu.

1931'de kurulan Türk Tarih Kurumu'nun büyük ve geniş çalışma programının esaslarından biri de Türklerin ırkî karakterlerini tespit etmekti.

Tarihteki göçleri ve buna dayanan kültür hareketlerini vesika bulunduğu zaman ırk üzerindeki bilgiler, en iyi izah ederler.

Beni, şahsen bu etütlere sevkeden sebep ise, mektepte iken coğrafya ve tarih kitaplarında, Türk ırkını sarı ırk arasında görmekten duyduğum bir aksülâmeldir. O ırkı hakir gördüğüm için değil, fakat bunun doğru olmadığını gözlerimle görüyordum.

Atatürk'ten aldığım tarihî fikirler, Türk'e tarihte ve bugün lâyık olduğu yerini vermekti. 1935-36-37 yıllarında Profesör Pittard'ın Cenevre Üniversitesinde verdiği derslerini takib etmek, bana antropoloji üzerinde düşündüklerimi tatbikata geçirecek bilgiler verdi. 1936 yılında, bütün memlekette büyük ölçüde antropometrik bir anket yaptırmak arzumu Atatürk'e anlattım. Uygun gördüler ve beni teşvik ettiler. Bunu hükümetten rica etmemi emir buyurdular. O zamanki Başbakan Cumhurbaşkanımız İsmet İnönü'den, Ankara barajının açıldığı gün rica ettim. Bu iş için Savunma, Millî Eğitim ve Sağlık Bakanlarına meşgul olmalarını emrettiler.

T. C.
SIHHAT VE İÇTİMAİ
MUAVENET VEKÂLETİ

1937

Antropometri Anketi

Ferdî Fiş

Vilâyeti : Kazası : Köyü :

Şahsın isim ve hüviyeti :

Sualler	Cevaplar	Sualler	Cevaplar
A		D	
Demografik malûmat		*Antropometre ile ölçüler*	
Cinsiyet		17 boy (santimetre)	
Yaş (ifadesine göre)		18 kulaç »	
Doğum yeri: A. Kendisinin; B. Anasının; C. Babasının		19 göğde (oturmuş vaziyette boy)	
Meslek veya içtimaî durumu		20 kulak deliği-bregma irtifaı	
		21 ağırlığı (kilo ve gr.)	
B		E	
Çap pergel ölçüleri		(1 Açık)	
1 En büyük baş uzunluğu		*Renkler* (2 Orta)	
2 „ „ „ genişliği		(3 Koyu)	
3 „ küçük alın genişliği		22 cilt rengi (rakamla)	
4 Yüz genişliği		23 göz »	
5 Alt çene zaviye »		24 saç »	
C		F	
Klavuzlu pergel ölçüleri		*Formalar*	
6 Göz zaviyeleri iç genişliği		25 Burun profil (düz, dalgalı, kavisli)	
7 » » dış »		26 Göz formu (1,2,3,4,5)	
8 Burun genişliği		27 Kafanın arka kısım profili	
9 Ağız »		1 2 3	
10 Ofrion çene irtifaı		(Düz, yuvarlak, çok yuvarlak)	
11 » dudak kenarı irtifaı			
12 Nazion » »			
13 » çene irtifaı			
14 Burun »			
15 Kulak »			
16 » genişliği			

Müşahidin isim ve imzası

Müşahede tarihi :

1937 ilkbaharında ilk tecrübeleri Ankara ve civarında 200 kadın üzerinde yaptım. Neticelerini Bükreş'te toplanan Antropoloji kongresine sundum. Bu tatbikattan amelî neticeler çıktı. Anketin organizasyonunu Sağlık Bakanlığı üzerine aldı. Bakan merhum Dr. Refik Saydam, yakın alâka gösterdiler. İstatistik Umum Müdürü Bay Celâl Aybar, Antropoloji Profesörü Dr. Ş. Aziz Kansu ve ben fişleri tertip ettik. (Örnek s. 68)

1937—38 yıllarında Başbakan bulunan Bay Celâl Bayar Hükümetin yüksek yardımlarını esirgememiştir. Bütün bunları burada yazmamdaki maksat, bu büyük anketin yapılışının teferruatını kıymetli bir hatıra olarak muhafaza içindir. Çünkü eğer iyi öğrenebilmiş isem, bu anket dünya antropojoiik anketleri arasında en önemlilerinden biridir.

Türkiye 10 bölgeye ayrıldı (Res. 5). On ekip için İsviçre'den 10 takım ölçü âleti getirtildi.

Bir doktor, bir sıhhat memuru ekibi teşkil ediyordu.

Bunlar, 10 haziran 1937 'den 19 hazirana kadar çalışma metodları hakkında Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Antropoloji laboratuvarlarında Profesör Dr. Ş. Aziz Kansu'dan kurs görmüşlerdir. Profesörün bu kursları broşür halinde elde rehber olmak üzere Sağlık Bakanlığınca bastırılmıştır.[1]

Ekipleri teşkil edenler şunlardır :

Hekimler

1 — Ankara hastanesi Tbb. Teğ.	Bay	Zühtü
2 — İzmir „ „ „	„	Remzi
3 — Kayseri „ „ „	„	Fuat
4 — Haydarpaşa „ „ „	„	İzzettin
5 — Konya „ „ „	„	Namık

Shh. Gedikliler

1 — Piyade	93.	A.	Gd.	Shh.	Üstçavuş	„ İsmail
2 — „	95.	A.	„	„	Başçavuş	„ Kemal
3 — „	131.	A.	„	„	Üstçavuş	„ Mehmet
4 — „	42.	A.	„	„	„	„ Mestan
5 — „	39.	A.	„	„	„	„ Mithat

[1] Kansu, Dr. Ş. A. Antropometri tetkikleri için rehber, Ankara, 1937.

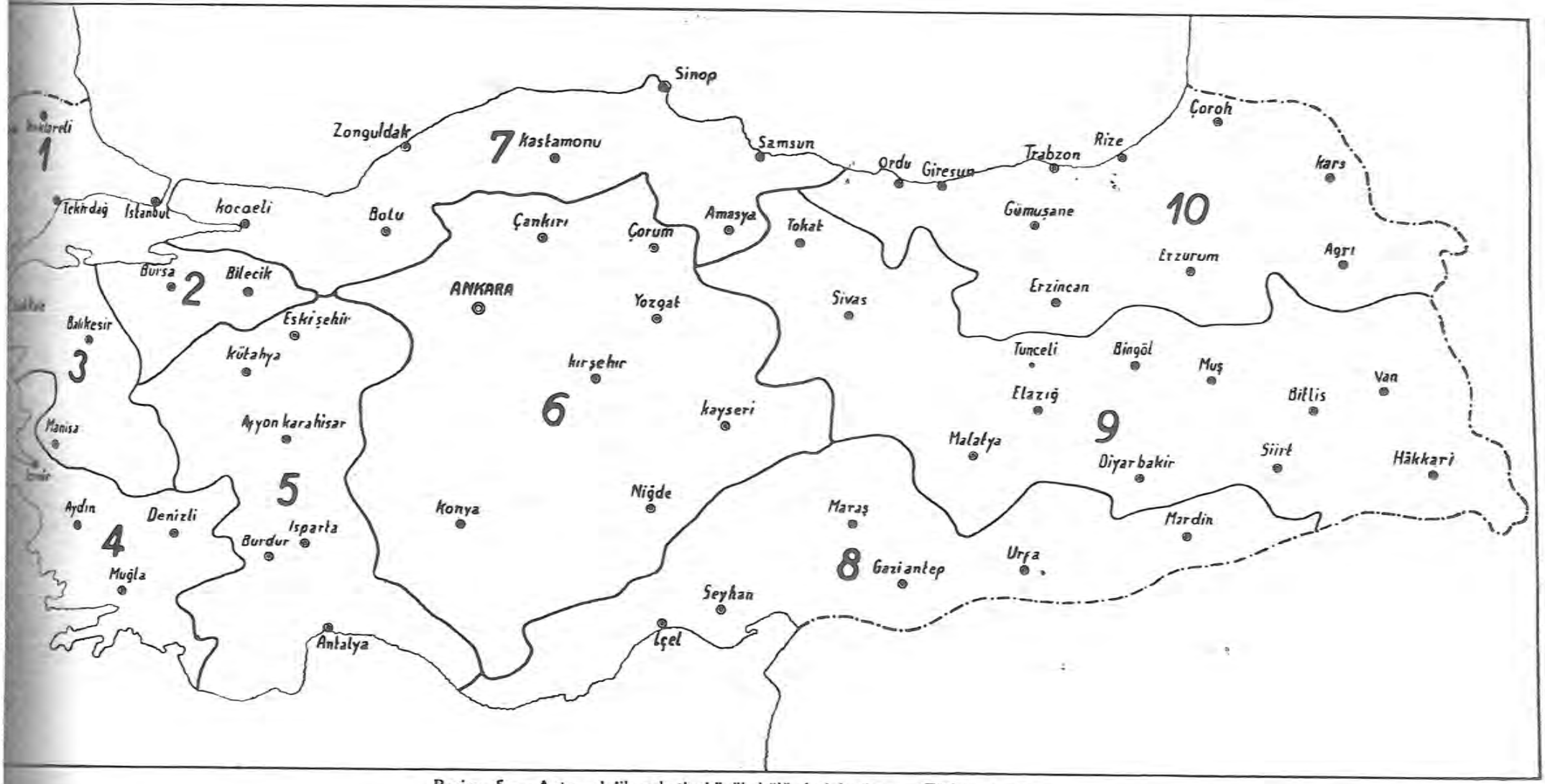
Memuriyeti	İsmi
Yozgat hükümet doktoru	Dr. Murtaza Soylu
Çankırı Merkez hükümet doktoru	Dr. Şefik Ermen
Çorum „ „ „	Dr. Fikret Esat Hekimoğlu
Avanos hükümet doktoru	Dr. Sami Mehmet Özyurt
Bafra „ „	Dr. Ahmet Aziz Doğan
Çorum Merkez Sıhhat memuru	Durmuş Can
„ „ „ „	Davut Sezgin
Eskişehir „ „ „	Osman Nuri Divi
Kayseri „ „ „	Osman Zeki Kılıç
Konya „ „ „	Hulûsi Kesen

Antropometri incelemeleri yapılan bölgeler ve ölçüleri alan doktorlar ile fiş adedini gösteren cetveller de aşağıdadır :

Bölgeler ve ekip şefleri	İncelenen yerler		Tetkik olunan nufus adedi
I inci mıntaka : *Trakya*	Edirne merkez kazası		
Dr. Murtaza Soylu		köyleri	2,000
	Lüleburgaz	„	2,000
	Çorlu	„	1,000
	Gelibolu	„	1,000
			6,000
II inci bölge: *Bursa-*	Bursa	„	1,000
Bilecik	Orhaneli	„	1,000
Dr. Sami Özyurt	İnegöl	„	1,000
	Bilecik	„	1,000
	Söğüt	„	1,000
	İznik	„	500
III üncü bölge: *Çanak-*	Karacabey	„	500
kale-Balıkesir, Manisa			6,000
Dr. Fikret Esat Erkmen	Çanakkale	„	1,000
	Balıkesir	„ yerli	1,000
	Bandırma	„	500
	Kırkağaç	„	1,000
	Akhisar	„	1,000
	Salihli	„	1,500
			6,000

Bölgeler ve ekip şefleri	İncelenen yerler		Tetkik olunan nufus adedi
IV üncü bölge: *Ege*	Ödemiş köyleri		1,500
Dr. Aziz Doğan	Nazilli	„	1,500
	Denizli merkez köyleri		1,500
	Bodrum	„	700
	Milâs	„	800
			6,000
V inci bölge : *Eskişehir -*	Mihalıççık kazası		
Kütahya		köyleri	500
Afyon - Isparta-	Sivrihisar köyleri		500
Burdur - Antalya	Kütahya merkez		
Dr.Fuat Bener		köyleri	1,000
	Sandıklı köyleri		1,000
	Isparta merkez		
		köyleri	500
	Bucak	„	500
	Manavgat	„	500
	Elmalı	„	500
	Antalya	„	500
	Akseki	„	500
			6,000
VI ıncı bölge: *Orta Anadolu*			
Dr. Zühtü Akdöl	Beypazarı	„	500
	Bâlâ kazası (Karakeçeli		
		köyü)	500
	Elmadağ	köyleri	500
	Kalecik	„	500
	Çankırı merkez	„	500
	Çerkeş	„	500
	Alaca	„	1,000
	Yozgat merkez	„	500
	Kayseri	„ „	1,000
	Kırşehir	„ „	500
	Niğde	„ „	500

Bölgeler ve ekip şefleri	İncelenen yerler	Tetkik olunan nufus adedi
	Bozkır „ „	500
	Karaman „ „	500
	Konya „ „	500
		8,000
VII inci bölge: *Batı Anadolu*	Kocaeli merkez köyleri	1,000
Dr. Şefik Erman	Bolu „ „	500
	Zonguldak „	500
	Devrek „	500
	İnebolu Dağ „ (3 köy)	1,000
	Sinop merkez „	500
	Bafra „	500
	Havza „	500
	Amasya „ „	1,000
		6,000
VIII inci bölge: *Güney Anadolu*	Silifke „	500
Dr. Namık Emel	Tarsus „	500
	Ceyhan „	500
	Osmaniye „	500
	Maraş merkez „	500
	Gaziantep „	500
	Nizip „	500
	Birecik „	500
	Urfa merkez „	500
	Haran „	500
	Mardin „	500
	Nuseybin „	500
		6,000
IX ncu bölge	Turhal yerli köyleri	500
Dr. Ramiz Gündoğdu	Sıvas merkez „	1000
	Divriği „ „	500
	Malatya „ „	1000
	Başkil „ „	500

Resim : 5 — Antropolojik anketin büyük bölümlerini gösteren Türkiye haritası.

Resim 6 — Antropolojik ölçüleri alanlardan bir grup.

Resim 7 — İstatistik Genel Direktörlüğünde fişlerdeki rakamlardan endis ve ortalamalar hesaplanırken.

Bölgeler ve ekip şefleri	İncelenen yerler	Tetkik olunan nufus adedi
	Elâzığ merkez köyleri	500
	Diyarbakır „ „	500
	Silvan „ „	500
	Siirt „ „	1000
	Van „ „	1000
		7000
X ncu bölge:	Ordu „ „	1000
Dr. İzzet Oykan	Giresun „ „	1000
	Rize „ „	1000
	Trabzon „ „	1000
	Erzurum „ „	1500
	Pasinler „ „	500
	Kars „ „	1000
		7000

Her bölgede incelenen kişi sayısı

Bölgeler	Nufus adedi
I nci bölge	6000
II „ „	6000
III „ „	6000
IV „ „	6000
V „ „	6000
VI „ „	8000
VII „ „	6000
VIII „ „	6000
IX „ „	7000
X „ „	7000
	64,000

Toplanan bu 64,000 fişden bozuk ve yanlış yazılmış olanları (4,000 kadar) çıkarıldıktan sonra (59,728) tanesi muhafaza edilmiştir.

10 bölgeden 1, 2, 3, 4, 7 incilerde hükümet doktorları ve 5, 6, 8, 9, 10 uncularda askerî doktorlar antropometri incelemeleri yaparak fişleri doldurmuşlardır (Res. 6).

Sıhhat memurlarının ikisi Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığından, dördü gedikli sıhhat çavuşu ve dördü de beden terbiyesi öğretmeni olarak, hekimlerin yanlarında çalışmışlardır.

Antropometri tetkiklerinde çalışan ekiplerin harcırahlarını Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı vermiştir. Bu ekiplere gerekli olan ölçü âletleri, turuslarla, tartma kantarları yine aynı bakanlıkça tedarik edilmiştir.

Bu ölçülerin alınması 19 haziran 1937'den 31 aralık 1937 tarihine kadar sürmüştür.

Toplanan (64,000) anket fiş sınıflama ve düzenleme için İstatistik Genel Müdürlüğüne devredilmiştir. Bu fişlerin üzerindeki rakam ve bilgiler cetvellere geçirildikten sonra bana verilmiştir. Bu orijinal fişler üzerinde çalışmak istiyenlerin istifadeleri için, T. T. K. kütüphanesi deposunda saklanmaktadır.

İstatistik Genel Müdürlüğü için de yepyeni bir iş olan bu sınıflamada ayrı bir teşkilâta lüzum görülmüştür.

Antropometri tasnif işinde türlü aylarda aşağıda gösterilen miktarda memur çalıştırılmıştır (Res. 7).

Kasım	1937	16 memur
Aralık	1937	10 „
Ocak	1938	44 „
Şubat	„	42 „
Mart	„	39 „
Nisan	„	30 „
Mayıs	„	30 „
Haziran-Ağustos	„	41 „

10 ay devam eden bu işe dairenin esas kadrosundan 10-12 memur da yardım etmiştir.

Tasnif işi plânını, endislerin adedini Profesör Pittard ile görüşerek tesbit ettik.

Kadın ve erkek ölçüleri daima ayrı olarak, evvelâ her kişi üzerinde endislerin ortalamaları, sonra da her ölçü ve endisin ayrıca ortalamaları alınmıştır. Nihayet boylara göre diğer endislerin ortalamaları hesap edilerek sıralanmıştır.

Bir de bu endislerden bazıları için antropometrik bölgelere ayrılmasını grafiklerle gösterdim. Bu suretle bölgeler arasında bir mukayese zemini hazırlanmış oluyor.

Bu grafikleri yaparak bana yardımlarından dolayı İstatistik Genel Müdürlüğünde B. Arif Bediz'e teşekkür ederim.

Boy tasniflerindeki seriler Topinard'ın koyduğu esasa göre yapılmıştır.

Kafatası ve yüzün mutlak (absolut) ve nisbî (relatif) inkişafını anlamak için şu ölçüler alınmıştır.

1 — En büyük baş uzunluğu
2 — „ „ „ genişliği
3 — „ küçük alın „
4 — Yüz „
5 — Alt çene zaviye „
6 — Göz zaviyeleri iç „
7 — „ „ dış „
8 — Burun „
9 — Ağız „
10 — Ofrion çene irtifaı
11 — „ dudak kenarı „
12 — Nazion „
13 — „ çene „
14 — Burun „
15 — Kulak „
16 — „ genişliği
17 — „ deliği bregma irtifaı

Bunlardan çıkan sonuçlar kadın ve erkekler üzerindeki ırkî karakterleri tayine yarayacaktır. Bilhassa kafatasının ve yüzün teşekkülünü, vücudün diğer organlarına nisbet ederek, hakikî durumunu tayin etmiş oluyoruz. Bu suretle gövdenin uzunluğu bacakların buna nisbetini ve kolaçın uzunluğu daha iyi anlaşılıyor. Bütün bu toplanan ölçüleri gövdenin türlü kısımlarıyle mukayese etmek için, boyların kısadan uzuna doğru giden kıymetleriyle karşılaştırdık. Bu ölçülere göre birbiriyle ilgisi olan şu endisleri aldık :

1. En büyük baş genişliği / en büyük baş uzunluğu
2. Kulak deliği bregma irtifaı / en büyük baş uzunluğu
3. En küçük alın genişliği / en büyük baş genişliği
4. Yüz genişliği / en büyük baş genişliği
5. Kulak uzunluğu+kulak genişliği / en büyük baş genişliği
6. Göz köşeleri genişliği
7. Alın genişliği / yüz genişliği
8. Bijügal / alt çene köşe genişliği
9. Ofriyon çene uzunluğu / yüz genişliği
10. Nazion dudak kenarı uzunluğu / yüz genişliği
11. Nazion çene uzunluğu / yüz genişliği
12. Kulak uzunluğu / ofrion çene uzunluğu
13. Burun genişliği / burun uzunluğu
14. Kulak genişliği / Kulak uzunluğu
15. Kulak deliği bregma uzunluğu / boy
16. Baş genişliği / boy
17. Ofriyon çene uzunluğu / boy
18. Kulak uzunluğu / boy
19. Baş uzunluğu / gövde
20. Ofriyon çene uzunluğu / gövde
21. Bacak uzunluğu / gövde
22. Yüz genişliği / boy
23. Ağız genişliği / boy
24. Nazion uzunluğu / boy
25. Kulaç / boy
26. Baş genişliği / gövde
27. Kulak uzunluğu / gövde
28. Kulak genişliği / baş uzunluğu

Bu endislerin hepsini, bu kitabın arka tarafındaki ilâve kısmında bulacaksınız. Tabiî olarak hepsini incelemek bu kitabın ölçüsüne girememiştir. Ancak burada umumî olarak en çok önemli sayılan endislerin üzerinde duracağız. Bunlar : boy, iskelik endis, kafa, burun endisleri ve tavsifî karakterlerin en çok kullanılan kısımlarıdır.

Bir noktayı açıklamak isterim ki her il ayrı ayrı incelenmiştir. Ümit ederim ki bu çeşitli ölçüler coğrafî bölgelerin ayrımına göre başlı başına izah ve tetkik edilebilir. Saklanmakta olan bu dokümanlar, Türkiye antropometrisi için üzerinde inceden inceye çalışılması gereken malzemedir.

Baş karinesi için Topinard ve Deniker'in taksimleri esas tutulmuştur.

Ben bu dokümanları Türkiye halkının ırkî vasıflarını tespit etmek için kullanıyorum. Esasen bunu doktora tezimi yapmak amaciyle istemiştim ve bu suretle de bu kitabı meydana getirdim.

Toplanan rakamlarla vücude gelen büyük iş için hükümet bütçesinden mühim bir para da ayrılmıştır. Esasen hükümet teşkilâtı ve parası olmasa bu işi başarmak ne bir cemiyet, ne de bir şahıs işi olabilirdi.

Bu işte ayrı ayrı çalışanlara teşekkürlerimi bildiririm. Bu sonuçlar, müşterek çalışma ile meydana gelen ilmî bir vesikadır.

Bu anket, Atatürk devrinin büyük bir işidir, Atatürk'e ve Onun hükümetine şükran ve minnet duygularımı kaydetmek isterim. [1]

59,728 Türk kadın ve erkeği üzerinde antropometrik incelemeler

Türkiye'de bu anket neticesinde toplanan mühim antropolojik malzeme, yalnız bir bakımdan değil, birçok noktalardan incelenmeğe ve açıklamaya yarayacaktır. Antropologlar, uzun seneler bu malzeme üzerinde işleyebilirler. Ben bu kitabımda, bu kadar zengin olan vesikalardan, ancak umumî sonuçları bildirmeği yeter gördüm.

Irkî teşhiste en çok kullanılan morfolojik karakterlerle bazı tavsifî halleri tesbit etmek istedim. Bu suretle sıra ile şu bahisleri göreceğiz: Boy, iskelik karine, kolaç, vücut ağırlığı, baş ölçüleri, kafa karinesi, alın genişliği, baş yüksekliği, uzunluk karinesi, yüzün bazı karakterleri burun ölçüleri ve burun, karinesi, göz ve burun biçimleri ve kafanın arka profili, cilt, göz ve saç renkleri.

[1] Profesör E. Pittard, Paris'te çıkan Revue Anthropologique 1939'de yayınladığı «Un chef d'Etat animateur de l'Anthropologie et de la Préhistoire» adlı makalesinde bu anketin önemi üzerine dikkati çekmiştir.

Şu noktayı da belirtmek isterim ki bütün bu incelemeler antropolojik olduğu kadar sosyolojik ve tarihî noktalardan da büyük önemi olan konulardır.

İKİNCİ BÖLÜM

Boy

Bu anketten önce Anadolu Türklerinin boyları hakkındaki bilgilerimizin, Rumeli Türkleri hakkındaki bilgilerden daha ileri olduğunu söylersem hata etmemiş olurum kanaatindeyim. Von Luschan'ın, Eliseef'in, Chantre'ın, Pittard'ın, Ş. A. Kansu'nun ve bizzat benim Anadolu Türkleri hakkındaki yayınlar: Weissbach'ın, İvanowsky'nin, İstanbul ve Doğu Rumeli kafataslarına dair eski araştırmalarından Bassonovitch'in, Batı Bulgaristan'ın Lom bölgesi ahalisinden yalnız 42 kişi üzerinde yaptığı anketten; yahut ta Weissbach'ın, türlü yerlerde 44 Türk üzerindeki etüdünden, daha çok şey öğretmiştir.

Bütün bu yayınlar, yolu açmış bulunuyordu.

Bu kitabın konusunu teşkil eden incelemelerden evvelki en önemli ölçüler, iki seri halinde 700 den fazla kişiyi ölçen Pittard'ın ve 977 kişiyi ölçen Dr. Ş. A. Kansu'nundur.

Bununla beraber şimdiye kadar, Türklerin boyu hakkında elde edilmiş olan bilgi pek azdır. Deniker'in bu antropolojik karakter hakkındaki mütalâası şudur: "Avrupa Osmanlı Türkleri, Weissbach tarafından 1 m 622 olarak ölçülen muhtelif bölgeler ahalisinden 44 kişilik ufak serinin verdiği kanaate [1] Bassanowitch tarafından 1m 622 olarak ölçülen, Bulgaristan'ın kuzey-batısında bulunan Lom bölgesi ahalisinden 42 kişilik serinin neticesine göre, kısa yahut orta boyludurlar. Her iki serinin (86 kişi) ortalaması 1m. 642 dir. Eliseef tarafından ölçülen 288 Anadolu Türk'ünün ise boyu ortalama 1 m. 670 dir.

Anadolu'da Chantre tarafından ölçülen 120 Türkün boyu 1m. 71 dir. Bu ortalama ölçü şimdiye kadar söylenenlerin hepsinden yüksektir. Chantre'ın ölçtüğü bu 120 kişiden 64 ünün boyu 1m. 70 den yüksek, 32 sinin boyu 1m. 65 le 1m. 69 arasında idi. Chantre, Von Luschan'ın ölçtüğü 40 Bektaşinin ortalama boyu 2m. 66 olduğunu ilâve eder[2].

[1] Deniker, 1908.
[2] Weissbach, 1884.

Pittard'ın Dobruca'da ölçtüğü 300 Türkün ortalama boyu, 1m.679 idi [1]. Bu 300 erkeğin boyunu gösteren çizgiler, 1m.65, 1m.68 ve 1m.70 olmak üzere üç zirve arzeder. Bu üç kıymetin ortalaması 1m.68 dir. Bu rakam tam orta boyun ölçüsüdür. Kısa boylar ve ortadan aşağı boylar % 24,9; ortadan yukarı ve uzun boylar % 75 nisbetindedir.

Aynı müellifin Anadolu'da ölçtüğü 210 erin ortalaması 1m.71 idi (en aşağı 1m.53 ile ve en yukarı 1m.85). Bunlar arasındaki fark dikkate değer. Bu orta rakam, Chantre tarafından bulunup yukarıda zikri geçen rakamın aynıdır.

Hauschild ve Wagenseil, Anadolu Türklerinin ortalama boyunu (272 kişi) 1m.672 olarak gösterirler (1m.517 den 1m.825e kadar) ve nihayet Profesör Ş. A. Kansu, Rumeli ve Anadolu Türklerinden birçok serileri ölçtükten sonra şu ortalama rakamları zikrediyor: Anadolu Türkleri 1m. 678; Rumeli Türkleri 1m. 673; Rumeli ve Anadolu Türkleri 1m. 655.

Anadolu Türkleriyle, Balkan yarımadası Türklerinin boyu arasında mevcut farkı şimdiden tebarüz ettirmek mümkündür. Bu incelemelere göre, Anadolu halkının boyu, Balkan Türklerinin boyundan, önemli nisbette yüksektir.

Tablo 2

Boyların grupları	Adet	Boy ortalama	Yüzde nisbeti
Kısa boylar	7.065	1 m. 566	17.9 %
Ortadan aşağı boylar	11.808	1 m. 626	29.92 %
Ortadan yukarı boylar	11.999	1 m. 674	30.4 %
Uzun boylar	8.593	1 m. 726	21.78 %
Toplam	39.465		

Eğer yanılmıyorsam, Rumeli ve Anadolu Türklerinin boyu kakkındaki bilgilerimiz, anketimize başladığımız zaman, işte bunlardan ibaret bulunuyordu. Şimdi bu anketimizin neticesini tahlil edeceğiz.

[1] Bassonowitch, 1844, s. 37.

Aşağıdaki tabloda, belirli bölümler usullerine *(Topinard)*[1] göre, erkek boylarının nisbetlerini gösteriyoruz.

Türkiye'de kısa boylular (1 m. 566), uzun boylular gibi (1 m. 726) nisbeten az bulunur[2]. Boyun ortalamasını göstermek üzere 1 m. 65 rakamını kabul edersek (Avrupalıların ortalama boyunu göstermek üzere kullanılan rakam budur) Türk erkeklerinin % 52 sinden fazlasının bu boyu aştıklarını görürüz. Boyları 1 m. 65 i geçen 20.592 kişiyi tasnif ettiğimiz takdirde bunların ortalama boyunun 1 m. 70 olduğu görülür. Bu suretle bir taraftan Chantre'ın, diğer taraftan Pittard'ın, Anadolluların ortalama boy ölçüsü olarak gösterdikleri rakamları buluruz. Bu da, Önasya halkının çoğunluğuna göre yüksek bir boydur.

Tablo No. 3

Boy	İnsan adedi	%	Boy	İnsan adedi	%	Boy	İnsan adedi	%
140	6	0.02	155	657	1.66	170	1.699	4.30
141	3	0.01	156	794	2.01	171	1.522	3.86
142	—	—	157	1.102	2.79	172	1.236	3.13
143	5	0.01	158	1.297	3.29	173	1.017	2.58
144	5	0.01	159	1.575	3.99	174	808	2.05
145	13	0.03	160	1.955	4.95	175	669	1.69
146	25	0.06	161	2.153	5.45	176	478	1.21
147	28	0.07	162	2.491	6.31	177	376	0.95
148	47	0.12	163	2.587	6.56	178	275	0.70
149	70	0.18	164	2.622	6.65	179	208	0.53
150	122	0.31	165	2.516	6.37	180	105	0.27
151	196	0.50	166	2.628	6.66	181	67	0.17
152	234	0.59	167	2.481	6.29	182	39	0.10
153	394	1.00	168	2.270	5.75	183	29	0.06
154	492	1.25	169	2.104	5.33	184	23	0.06
						185	42	0.11

[1] Topinard'a göre boy bölümleri (erkeklerde)

kısa boylar . . . . . 1590 mm. ya kadar
ortadan aşağı boylar . . . . . 1600 den 1649 mm. ya kadar
ortadan yukarı boylar . . . . . 1650 den 1699 mm. ya kadar
uzun boylar . . . . . 1700 mm. ve yukarısı.

[2] Burada tabii ortalamalar esastır.

Şimdi bu ankete dayanarak boyun fertler üzerindeki bölümünü göstermeğe çalışalım :

Bu tabloya göre, türlü boy kıymetlerini gösterecek olan çizginin alacağı şekli tasavvur etmek mümkündür.

Serimizden 39.465 erkeğin ortalama boyunu gözönüne alırsak bu ortalamayı 1m. 652 olarak tesbit ederiz. Bu, çok yüksek bir rakam değildir ve Anadolu Türklerinin boyunu tayin için Chantre ve Pittard keza Ş. A. Kansu tarafından gösterilen rakama nazaran haylı ufaktır.

Türkiye Cumhuriyeti dahilindeki bölgelerdeki erkek boyları ne nisbet gösterir ?

Bu hususta, elimizde hiçbir bilgi yoktur. Chantre'in, "Anadolu boyları hakkındaki anketinde„ en uzun boylar Ankara'da, Yozgat'ta ve Boğazköy'de bulunur. Bu bölgelerde, 1 m. 70 boy nadir değildir. Kayseri'de 1 m. 72 ye sık sık tesadüf edilir[1], diyor. Herhalde, bu derece geniş bir bölge için, bu sonuç pek müphemdir.

Bizim iller esasına göre tanzim edilmiş haritamızda (Res. 8) bugünkü durum bakımından, yukarıki soruya cevap teşkil edebilir. Bu harita, bu antropolojik tarif için kabul ettiğimiz dört derece boy bölümlerini gösterecek şekilde çizilmiştir.

Bir bölge ile diğeri arasında mukayeseleri kolaylaştırmak üzere, ele alınan dört grubun yüzdelerini gösterir, aşağıdaki tabloyu çiziyoruz (Tablo : 4).

İlk bakışta Türkiye'nin bölümlere ayrıldığı illerde boyları aşağı yukarı aynı nisbetlerde olan insanlar bulunduğuna hükmediliyor. Daha dikkatle incelenecek olursa durumun tamamen böyle olmadığı görülür. Ele alınan 4 boy grubunu gösterir yüzdeleri dikkatle okuyacak olursak doğu illerinde, batı illerine nazaran uzun boylu insanların daha fazla, buna karşı kısa boyluların daha az olduğu anlaşılıyor. Anadolu'nun takriben ortasından çizdiğimiz coğrafî bir çizgi, bize, yukarıki tablonun son iki satırında görülen yüzdeleri gösteriyor. Delil aşikârdır. Bunu daha iyi izah etmek üzere bir tarafa ilk iki, diğer tarafa son iki boy grubunu tasnif aderek şu sonuça varıyoruz :

[1] Chantre, 1895, s. 208.

Batı illeri % 50.38 ve % 49,61
Doğu illeri % 45.85 ve % 53.62

aradaki fark, göze batacak derecededir. Batı illeri, doğu illerine nazaran 1 m. 65 ten aşağı boyları daha fazla ve bu rakamdan yukarı boyları daha az olduğu görülmektedir.

Bu sonuçu nasıl izah edebiliriz? Muhitin tesirlerini ileri sürmek bahis mevzuu olamaz. Anadolu'nun doğusundaki komşu memleketlerde uzun boylu insan grupları ve bu insan gruplarıyle doğu iller ahalisi arasında ırk akrabalıkları mı aramalı?

Tablo : 4

Bölgeler	Boylar			
	1.590 mm. ye kadar	1.600 den 1.649 mm. kadar	1.650 den 1.699 mm. ye kadar	1.700 mm. ve aşağısı
	Yüzde nisbeti			
I	22.86	29.87	29.—	18.22
II	13.78	28.24	31.95	26.03
III	21.79	32.91	27.78	17.52
IV	22.02	31.65	28.51	17 82
V	18.19	30.61	31.26	19.94
VI	13.56	23.62	32.77	30.05
VII	20.16	32.08	29.01	18.75
VIII	16.11	28.56	31.14	24.19
IX	18.88	31.92	31.01	19.09
X	15.63	32.61	29.90	22.16
Batıdaki birinci beş bölge	19.72	30.66	29.70	19.91
Doğudaki beş bölge	16.27	29.58	30.77	22.85

Arsıulusal boy listeleri, Anadolu'ya komşu memleketlere dair bilgiler bakımından, maalesef pek fakirdir. Orta boylara ait olarak elde ettiğimiz bazı ortalamalar şunlardan ibarettir: İranlılar (başlıca Tahran) 1 m. 651; Kafkas ermenileri (Tiflis vilâyeti) 1 m. 652; Rus Türkistanı Sartları, 1 m 668; Rumye gölü civarındaki Ayssorlar 1 m. 668; Rus Türkistanı Kara Kırgızları, 1 m. 668; Hazer Türkmenleri 1 m 670; Lazlar 1 m. 670; Azerbaycanlılar, (Kafkas) 1 m. 675; Rus Türkistanı Özbekleri 1 m. 683; Kafkas Kürtleri 1 m. 686; Rus Türkistanı Taçikleri 1 m. 692; İran Azerbaycanlıları 1 m. 696; Deniker'in listesinde, Avrupalılar arasına konulmuş olan Kafkas halkının birçokları bu boylardadır :

Abazalar 1m. 650; Gruz Gürcüleri 1m. 654; İmer Gürcüleri 1m. 656; Leşkiler 1m. 676; Kabartay Çerkesleri 1m. 684; Kabartay Tatarları 1m. 697; İnguşlar 1m. 713.

Anketimizde inceleme konusunu teşkil eden fertlerin adedi çok yüksek olduğundan, Türklerin ortalama boyu olarak yukarıda gösterilen rakamın (1m. 652) kesin surette tesbit edilmiş telâkki olunması lâzımgelir. Bu itibarla, anketimiz, Türk erkeklerinin arsıulusal boy cetvelinde, ortalamadan az yüksek boylar arasına koyabilmektedir.

Türk kadınlarının boyu

Öyle zannediyorum ki, antropoloii edebiyatında, 1937'de yayınladığım ve yukarıda sözü geçen etütteki bilgi dışında, şimdiye kadar, Türk kadınının boyuna dair açık bir kayıt mevcut değildir. Ankara dolaylarında ölçülen 200 Türk kadınının boyu 1m.550 idi (ortalama). En aşağı 1m.500 ile en yukarı 1m. 710 arasında değişmektedir.

Bir kadın grubu için bu rakam nisbeten yüksek bir boydur. Burada incelemekte olduğumuz büyük seride, kadınlardan % 30 unu geçen bir kısmının bu orta boya sahip olduklarını göreceğiz.

Bütün Türkiye arazisi içinde ölçülen 20,263 kadının ortalama boyu 1m.522 dir, bu boy evvelce benim ölçtüğümden daha kısadır.

Bu 20.263 boyun, arsıulusal listeye göre yazılmış tasnifin aşağıya koyuyorum:

Tablo No. 5

BOYLAR GRUBU	İnsan adedi	Boy ortalaması	Yüzde nisbeti
Kısa boy	239	1 m. 373	1.18 %
Ortadan aşağı boy	11.050	1 m. 481	54.53 %
Ortadan yukarı boy	6.058	1 m. 550	29.89 %
Uzun boy	2.916	1 m. 608	14.40 %
Toplam	20.263		

Türk kadınlarının ortalama boyu nisbeten kısa görünüyor. Bu ciheti yukarıki tablo teyit etmektedir. Fertlerin % 55'7 sinin, kısa boylarla ortadan aşağı boylar sınıfına dahil bulunduğunu görüyoruz. Bu bölme, erkek boylarının verdiği neticenin zıddıdır. Erkeklerde ortadan yukarı ve uzun boylar ekseriyeti teşkil etmektedir. Bu ikinci derece cinsî fark, dikkate değer.

Yukarıda gösterilen ilk iki ve son iki bölme rakamlariyle iki grup teşkil edecek olursak, ayrı ayrı 1m. 427 ve 1 m. 579 rakamlarını buluruz.

Türklerde cinsî fark 13 cm. dir. Bu, yüksek bir rakamdır. Bu nisbette cinsî bir fark, uzun boylu insan gruplarında görülürse de, orta boylu insan gruplarında kaydedilmemiştir. Ben bunu şöyle düşünüyorum. Ankette ölçü alanlar erkeklerdi. Bunların karşısında dik durmaktan çekinen kadınlar biraz eğri olmaktan dolayı santim farkı olmıştır. Çünkü ben kendim (200) kadını ölçerken bu noktayı bilhassa ihtar etmişimdir.

Arsıulusal cetvellere müracaat edildiği ve bu cetvellerin, maalesef her kısmında bulunmıyan kadın boyları kıymetleri gözden geçirildiği takdirde, 1m. 65 rakamiyle gösterilen bir erkek boyuna mukabil kadın boylarının, daima Türk kadının boyunu aşan rakamlarla ölçüldüğünü görürüz. Meselâ Avrupa'da, Beyaz Ruslar (Schederowizky) 1 m. 652; ve 1 m. 544; Litvanyalılar (Bornas) 1 m. 656; Balkan Tatarları (Pittard) 1 m. 657 ve 1 m. 547; Okyanusya'da Tanga adalıları (Schlaginhaufen) 1 m. 651 ve 1m. 54: Amerika'da Alaska Eskimoları (Boas) 1 m. 658 ve 1 m. 551 dir. Bütün bu kadın boyları, Türk kadının boyundan yüksektir. Bununla beraber, Türk kadının boyundan daha kısa bir seri bulduk. Asya'da bulunan bu seri, Kırgız serisi olup (İwanowsky) 1 m. 651 ve 1 m. 503 tür.

1937'de Bükreş'de toplanan Arsıulusal preistorik antropoloji ve arkeoloji kongresine sunduğum, yukarıda söylediğim bilgilerden gayri, Türk kadınının boyuna dair bir kayda, şimdiye kadar hiçbir yerde tesadüf edemedik. Yukarıda verdiğimiz rakamlar, şimdiden listelere geçirilebilir. Ve tetkik edilen fertlerin sayısı gözönüne alınırsa, bu bölüm başında yazılan rakam kesin olarak kabul olunabilir.

Rudolf Martin [1], birçok kadın gruplarına ait olmak üzere birtakım orta boy rakamları yayınlamıştır. Bunlardan birkaçını buraya alıyoruz: Kuzey Sibirya kadınları (Jochelson-Brofsky) 1 m. 595; 19 yaşında Polonya yahudi kızları (Lipiec) 1 m. 536; Bad kadınları (Fischer - Breitung) 1 m. 56; Finlandiya kadınları (Wilksmann) 1 m. 60; İsviçre kadınları (Grützner) 1 m. 61; Norveç kadınları (Schreiner) 1 m. 623; Brisgau Friburgu Alman kadınları (Rhiel) 1 m. 643. Sibirya kadınlarına ait olanlar müstesna, bütün bu rakamlar Türk kadınlarına ait rakamlardan yüksektir. Bunda şaşılacak bir cihet yoktur. Zira, ölçülen insan gruplarının ortalama erkek boyları, Türk boylarından yüksektir. Az yukarıda gösterilen ve her iki cinsi karşılaştıran serilerde, cinsî farkın kıymeti, her tarafta 11 cm. dir (Alaska Eskimoları grupunda 10,7). Bu normal bir rakamdır. Erkeklerin 1 m. 65 civarında orta boy bulundukları boy gruplarında daima görülen rakam budur. Maamafih, İwanowsky'nin ölçtüğü Kırgızlar'da cins farkının çok daha fazla olduğu görülüyor (15 cm.). Halbuki orada, erkek ortalama boyu, Türk erkekleri ortalama boyunun aynıdır. Şu halde Asya yerlilerinde kadınların ortalama boyu, kendi gruplarına mensup erkeklerin vasatî boyuna nisbetle çok daha kısa olduğuna mı hükmetmeliyiz? Antropoloji edebiyatında, bu hususta bazı kayıtlar aradık. Bu çeşitli kavimler içinden ölçülen fertlerin sayısını bilmiyoruz. Bununla beraber, aşağıya bazı bilgiler kaydediyoruz. Bunlar, yalnız, fark kıymetlerini gösteren rakamlardır:

Kısa boylar grupunda: Samoyedler, 12 sm., Yukagirler, 9 sm.; Ostiaklar, 12 sm.; Aynuslar 9 sm.; Japonlar, 13 sm. ve 12 sm.; Annamlılar, 12 sm.; orta boylar grupunda: Güney Çinlileri, 12 sm.; Çukçiler, 10 sm.; Eskimolar, 11 sm.; Yakutlar, 11 sm.; Permiaklar, 10 sm.; Kırgızlar, 15 sm. (İwanowsky); Ermeniler, 16 sm.; Ossetler, 12 sm. İkinci derece cins farkı, 9 ile 16 sm. arasında değişir. Fakat şu cihete dikkat etmek gerektir ki, tetkik edilen 15 insan grubundan, fark kıymeti Türkleri geçenler, yalnız ikidir. Bunlar da Kırgızlarla Ermenilerdir (Chantre, dan).

Erkekler için yaptığımız gibi, kadın boylarını da fertlere göre tasnif etmek faydalıdır.

1 Martin, 1928.

Tablo No. 6

Boy cm.	İnsan adedi	%	Boy cm.	İnsan adedi	%	Boy cm.	İnsan adedi	%
135	35	0.16	147	1.001	4.95	159	610	3.01
136	22	0.11	148	1.217	6.02	160	437	2.16
137	35	0.17	149	1.364	6.73	161	339	1.67
138	50	0.25	150	1.470	7.26	162	240	1.18
139	97	0.48	151	1.480	7.31	163	154	0.76
140	165	0.81	152	1.449	7.15	164	109	0.54
141	189	0.93	153	1.553	7.67	165	90	0.44
142	288	1.42	154	1.348	6.60	166	63	0.31
143	399	1.97	155	1.160	5.72	167	41	0.20
144	529	2.62	156	1.054	5.20	168	17	0.08
145	696	3.43	157	942	4.65	169	16	0.08
146	803	3.97	158	786	3.88	170	15	0.05

Bu tasnifte, boy gruplarını beşer beşer ayırdık ve bu gruplardan herbirinin ortalama boyuna göre, yüzdelerini hesab ettik.

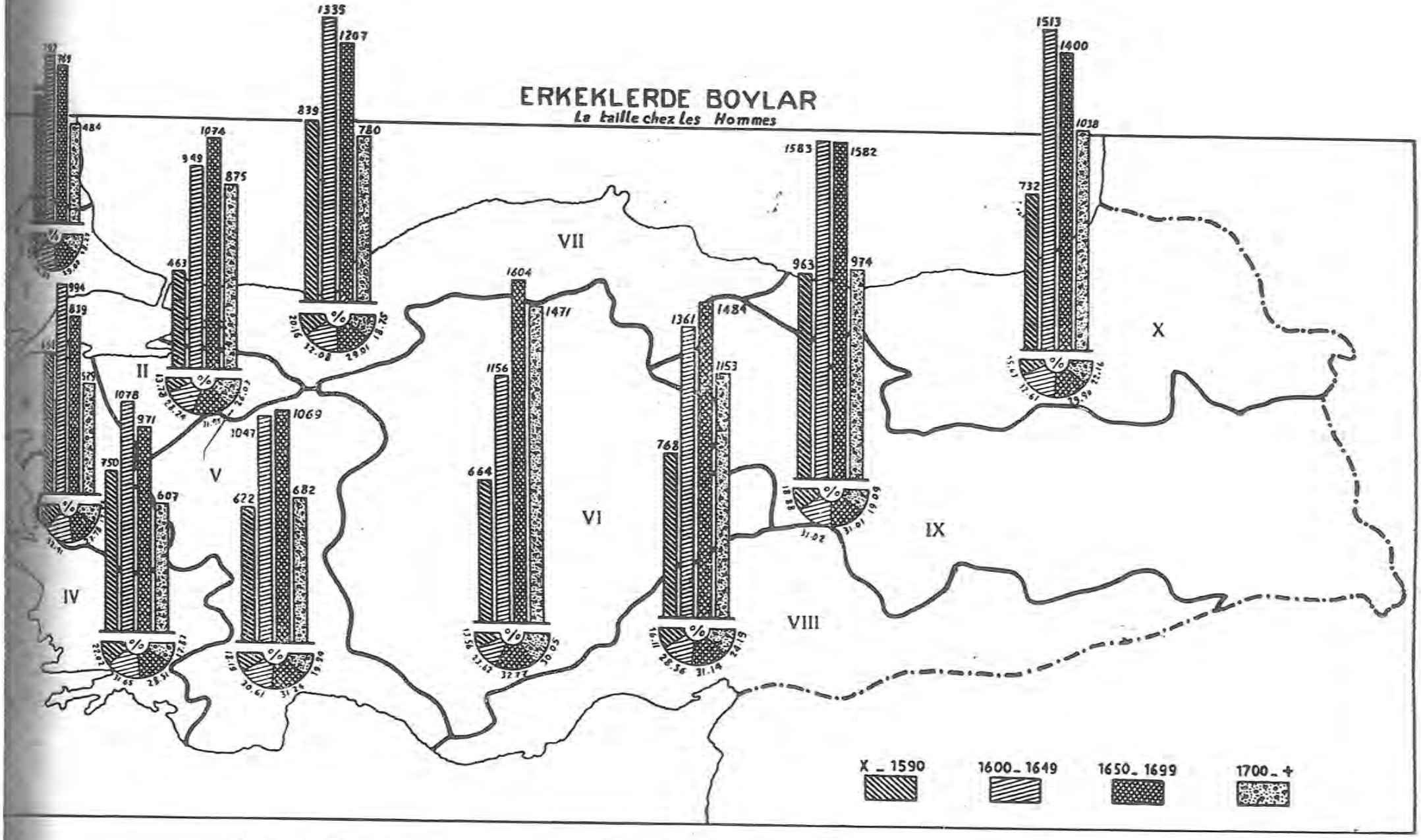
Tablo No. 7

Boy ortalaması	Yüzde nisbeti	Boy ortalaması	Yüzde nisbeti
1 m. 37	0.23	1 m. 57	4.49
1 m. 42	1.55	1 m. 62	1.26
1 m. 47	5.02	1 m. 67	0.19
1 m. 52	7.14		

Görülüyor ki en sık tesadüf edilen boy, 1,52 sm. kıymeti taşıyan orta boydur. Bütün Türk kadınlarının genel ortalama boyunun tam rakamı budur. Çok kısa ve çok uzun kadın boyları daha seyrek bulunur. 1m. 62 ve 1m. 67 yi bulan orta boylar, bir arada olarak, ancak %0,78 nisbetinde mevcuttur.

Ekstremler: Her iki cins serisindeki ekstrem'lerin değişikliklerinin kıymetini göstermek lâzımdır. Erkeklerde bu kıymet 450 mm., kadınlarda 350 mm. dir. Elimizdeki rakamlara bakılacak olursa bunlar çok büyük farklardır. Kadınlar için, bu hususta sayılabilecek fazla bilgi yoktur. Fakat erkekler için, evvelce Topinard [1] tarafından zikredilmiş bulunan 40 kadar seriye

[1] Topinard, 1885. s. 440.

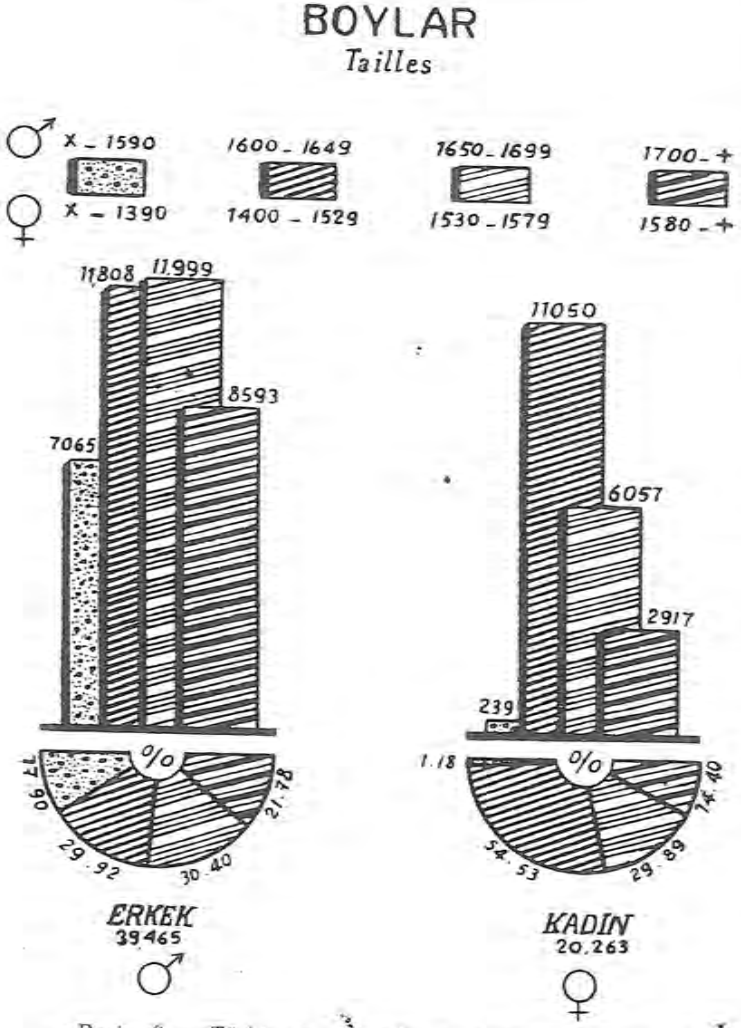
Resim : 8 — Türkiye'de, antropolojik anketin bölümlerine göre, erkek boylarının türlü ölçüler bakımından dağılış nisbetleri.

başvurabilirz. Farklar, 76 mm. den 465 mm. ye kadardır. Bu iki kıymet istisna teşkil eder. Bunları aradan çıkarınca, en aşağı ve en yukarı kıymet farkları 150 mm (Fiueji ler (ve 380 mm. (Laponlar) dır. Fakat Fiuejiler serisi 15 kişiden, Laponlar serisi 50 kişiden ibarettir. Demek oluyor ki bu neticelere itimat etmek imkânsızdır. 100 'den fazla şahıstan birleşen grupları ele alırsak, farklar, Livonienler'de 230 mm.; Japonlar'da 287 mm., Kabiller'de 350 mm.; İroquaisler'de 364 mm.; Avustralyalılar'da 317 mm. dir. dir. Bütün bunlar, yukarıda, Türk erkekleri hakkında gösterilen rakamlardan çok aşağıdadır. Çok büyük farkların, ırk grupları arasındaki birlik yokluğunu gösterdiği söylenir. Evet fakat ekstrem'lerin, sadece bir veya iki ferde ait kıymetler olmayıp, sadece kuvvetli zümrelerden alınan neticeleri ifade etmesi şartiyle. Yeni Zelandalılar, pek birlikli bir insan grubu olmamakla beraber, Türklerin gösterdiği farktan yüksek bir rakam olduğunu biliyoruz. En az, esaslı üç ırkı ihtiva eden Fransa'da, 400 ferdlik bir seri üzerinde yapılan incelemeler ekstremler arasında 360 milimetre birfark vermiştir,

Buradaki grafik (Res. 9), listedeki dört boy grubunun, kadın ve erkeğe ait nisbî kemiyetlerini (yüzdeleri) gösterir. Erkek ve kadın gruplarının, belirli dört tipi bölümünde ne dereceye kadar farklar gösterdiği, büyük bir açıklıkla orada görülmektedir. Erkeklerde kısa boy % 17,9 nisbetinde olduğu halde kadınlara bu nisbet % 1,18 dir. Diğer taraftan, kadınlarda uzun boy nisbeti % 14,40 olduğu halde, erkeklerde uzun boy % 21,78 nisbetinde mevcuttur. Erkeklere dair olan şekilde 39,485 ferdin dört gruba ayrıldığını görüyoruz. Bu gruplar, sayı bakımından, birbirinden çok farklı değildir. 2,263 kadında vaziyet böyle değildir. Ortadan aşağı boylar grubu, yalnız başına, tetkik edilen fertler çoğunluğun yarısından fazlasını temsil etmektedir.

Cins farkları

Aydınlatılması icap eden bir nokta kalıyor ki, o da, erkeklerin ve kadınların, boy bakımından, bazı insan gruplarında diğer bazı gruplara nazaran birbirinden niçin daha fazla ayrılmış bulunduklarıdır. Kadının, erkek derecesinde hattâ

Resim 9 — Türkiyede erkek ve kadınlarda dört tip boyun nisbetleri (Topinard'a göre) .

erkekten daha fazla çalıştığı, aynı işleri görmeğe, aynı günlük zahmete katlanmaya mecbur olduğu milletlerde boy farkı, kadınların daha hafif maddî hayat mecburiyetlerine katlandığı milletlerdekinden daha az olduğu söylenmiştir. Uzun boylu insan grupları arasından, kadınları ağır işler gören birkaç millet seçtik. Afrika'da: Poutrin tarafından tetkik edilen Çad

gölü yerlisi Budumalar (1755 mm. ve 1620 mm.; fark: 13 mm; Dinkalar (Macchi) 1773 mm. ve 1657 mm.; fark: 116 mm.; Saralar (Pautrin): 1817 mm. ve 1676 mm.; fark, 141 mm.; Amerika'da: Navajolar (Herdlicka) boy erkeklerde ve kadınlarda 1713 mm. ve 1573 mm.; fark: 140 mm; Pimalar (aynı müellif) 1718 mm. ve 1574 mm.; fark, 144 mm.; Sioutler (Boas) 1726 mm. ve 1595; mm. fark: 131 mm. Bora'lar (Ehrenreich) 1737 mm. ve 1606 mm; fark: 131 mm. Ovalar (Lehmann - Nitsche) 1736 mm. ve 1596 mm.; fark: 140 mm.Bu muhtelif gruplarda, ikinci derece fark Türklerin gösterdiği farka eşit, hattâ ondan uzundur.

Eğer, aynı uzun boy grupları içinde Avrupalıları ele alırsak, göreceğiz ki cins farkları, onlarda da hemen hemen aynı kıymettedir. Bu hususta yapılan anketler gözden geçirildiği takdirde, elbette daha ufak farklar görmek kabildir. Fakat, çok zaman, bu anketlere konu teşkil eden ferdlerin adedini bilmiyoruz. Bu mukayeseli insan morfolojisi faslının serimizi teşkil edenler gibi daha mühim miktarda fertler üzerinde ve daha yakından tekrar edilmesi lâzımdır. Şimdiye kadar, hemen her tarafta, kadın serileri, küçük zümrelerden teşekkül etmiştir. Çünkü kadınlar, hemen her tarafta, ölçüye, erkek kadar kolay razı olmıyorlar. Diğer taraftan, kadın antropologlar istisna edilirse, hemen hiçbir antropolog müslüman kavimlerin kadınlarını ölçememiştir. Bu ankete, tetkik ettiğimiz kadın serisinin gösterdiği özel önemi tebarüz ettirmemize vesile teşkil eylemektedir.

Zikrettiğimiz fark, arsıulusal listelerde görülen rakamlar arasına derhal girebilir ve istatistiklerimizin kıymetinden dolayı, oraya kesin olarak yerleşebilir. Bu, antropoloji ilmi için yeni bir kazançtır (Res. 10).

Muhitin tesiri

İnsan boyunun uzaması üzerinde, muhitin tesirinden çok bahsedilmiştir. Sanki, mekanizması henüz izah bile edilmemiş olan umumî bir dış tesir haricinde hiçbir iç sebep müessir olamazmış gibi, hâdiseler, kabataslak, toplu, kitle halinde tetkik olunmuştur. Dünyanın insanlarla meskûn türlü muhitleri, etrafı kapalı birer meydan, birer tecrübe sahası gibi telâkki edilip,

insan boylarındaki değişiklikler üzerinde müessir farzolunabilir mi? Bu gibi mülâhazalar, yeni değildir.

"Suların, toprakların ve yerlerin tabiatı„ adlı eserinde, Hipokrat (Hyppocrate). yüksekliğin insan vücutlarının gelişmesi üzerinde tesiri olduğunu söyler ve der ki: Birçok nehirleri olan yüksek dağlar uzun boylu insanlar yetiştirir; otlaklarla dolu olan ovalar bodur, kısa boylu, vücutları tıknaz ve saçları siyah İskit (Scythe)'ler gibi adamlar yetiştirir. Kuru, çıplak memleketler de, asabi ve kuru, daha ziyade sarışın insanlar yetiştirir. Rutubetli, bataklık ve ağaçlıklı memleketler ise uzun boylu, Fasien (phasien)ler gibi sarı benizli insanlar yetiştirir„.[1] Alcide d'Orbigny iki bin üç yüz sene sonra, Güney Amerika'da yüksek yaylalarda oturan Prulularla, ovalarda oturan Patagonlar arasında müşahede ettiği boy farklarını izah için, yine fizik muhitin rolünden bahsetmiştir. Fransa'da da, Flaman ovalarında yaşıyan Pikardyalıların, orta yaylada yaşıyan "Auvergne„ halkından daha kısa boylu oldukları görüldükten sonra, aynı sebepler ileri sürülmüştü. Bunlara benzer daha birçok vakalar zikredilebilir.

Boy farklarını izah için delil olarak yalnız, ele alınan "çukur ovalar„ ve "yüksek dağlar„ gibi, geniş fizik bölgeler kullanılmış değildir. Fizik bölgedeki yamaçların yönü (güneşlenme bakımından bunlar müessir roller oynarlar), zeminin satıh teşekkülü (bataklıklar, işlenmemiş topraklar, otluk bozkırlar, çöller v. s.) ve yerin derinliğine teşekkülü (yer altının madenî vasıfları, volkanlı arazi, kireçli arazi—çünkü iskeletimizin büyük bir kısmı insanların sular ve zerzevat vasıtasiyle aldıkları kireç—yerine göre daha çoktur) gibi unsurlara da ayrılmıştır.

Sonra, sosyal-ekonomik diyebileceğimiz, gıda, mesken, servet derecesi, meslek, şehir ve kasabanın tesiri gibi hallerden bahsedildi. Bu konuya dair bütün bir edebiyat mevcuttur. En yüksek boylu insanların, medenî bir kitle içinde, serbest meslekler müntesipleri oldukları görüldükten sonra, serbest meslekleri seçen insanların, uzun boylular oldukları iddia edilmedi mi?... Nüfus istatistiklerinin, insan boylariyle meslekleri

[1] Orbigny, 1836.

bir arada kaydettikleri her yerde, bu vak'a aslında, iddiaya uygun bir hakikat gibi görünmektedir. Fakat, arada görülen bu münasebeti izah için ileri sürülen sebep makul değildir.

Bu faraziyelerin ve bunlara benzer diğer faraziyelerin aksine olarak, fizik muhit zannedilen tesirleri haiz değil gibi görünmektedir. Heykeltraş balçığı nasıl işlerse, insan da fizik muhiti öylece işler. Bahsimiz, bu hususta fazla münakaşaya girmeğe müsait değildir. Bununla beraber, birkaç nokta üzerinde duracağız. Anadolu'nun teşkil ettiği geniş coğrafi saha, türlü muhitleri bir araya aldığından bu mülâhazalar daha yerinde olacaktır.

Dünya Antropoloji haritasına bir göz gezdirilirse, her kıt'ada, hem uzun yahut çok uzun boylu insanların, hem de kısa yahut çok kısa boylu insanların yaşadıkları derhal görülür. Meselâ Afrika'da Akkalar, 1m. 391, Saralar 1m. 80; Asya'da Negritolar 1m. 43; Pencap sihleri 1m. 71; Amerika'da yukarı Peru Aymaraları, 1m. 57; Cheyennes Endienleri 1m. 74; Okyanusya'da Hollanda Yeni Ginesi Pigmeleri 1m. 45; Markiz adası yerlileri 1m. 74; Avrupa'da Laponlar 1m. 53; Gallovay İskoçyalıları 1m. 79 boydadırlar. Gerçi kıt'alar, şekil ve yapılış tarzı itibariyle çok çeşitli, geniş sahalardır. Fakat bu kıt'aların içerilerinde, muhitlerin fazla adette olmadığı daha geniş coğrafi bölgelerde, pek çok değişikli boylarda insanlar görmek gayet mümkündür. Meselâ Ateş adasında Onalar 1m. 75, Yaghanlar 1m. 58; Afrika'da Fransız Ekvatorunda Saralar 1m. 80 ve Negriller 1m.38 boydadır.

Yine toplu bir bakış için, bir Merkator projeksiyonu üzerinde; enlem daireleriyle mahdut bölgeler çizmek te kabildir. Ekvatorun kuzeyinde, bu hatla 20 derece arasında tesadüf edilen Karaibeler 1m. 57 boyundadır. Weddolılar 1m. 53; Andamanlar 1m. 48; Mandigue'ler 1m. 70; Oulofflar, 1m. 72 boydadır. 20 ve 45 derece kuzey enlem arasında Sarde'ler yaşarlar. Bunların boyu 1m. 61 dir. Japonlar 1m. 58 boydadır. Fakat 1m. 71 boyda Dalmatlar ve 1m. 72 boyda Prairie yerlileri de vardır. Ekvatorun güneyine gelince, aynı mülâhazaları orası için de ileri sürebiliriz. Ekvatorla 20 derece güney enlem arasında 1m. 85 ortalama boyda Boto-Kudos'larla, 1m. 50 vasati

boyda Papulara tesadüf ederiz. Fakat 1m. 71 boyda Zululârla, 1m. 74 boyda Markiz adalıları vesaire de vardır.

Meseleyi daha fazla inceleyecek olursak, Pittard'la talebesinin, İsviçre'nin birkaç kantonu ahalisi hakkındaki araştırmalarını görürüz [1]. Bu kantonlar, fizik teşekküllerinin gösterdiği değişiklikler itibariyle, dikkate değer durumdadırlar. "Valais„ ve Berne kantonlarında, yüksekliğin ve yönlerin tesirleri mütalâa edilmiştir. Valais [2] de, d'Orbigny'nin mütalâaları aksine olarak, insan boyu mevkiin yükselmesiyle beraber artar. Rudolfo Livi [3], İtalya'da aynı durumu müşahede eder ve 700 metreyi geçen yüksekliklerden sonra insan boyunun daha uzadığını kaydeder. Fakat bu hadise, Vaud [4] ve Bern [5] kantonlarında görülmez.

Jeolojik muhitin tesiri münakaşa edilirken, daima, Durand de Gros'un [6] vaktiyle Aveyton'da yaptığı müşahedeler zikredilir. O mıntakada incelenen topraklar, granit, talklı şist gibi kristalli ve kireçli kısımlara ayrılmıştır. Bu arazide oturan insanların, öteki mıntakadakilere nazaran daha uzun boylu oldukları dişlerinin daha az çürüdüğü görülmüştü. Keza aynı ahırlardan gelen iki boğa sürüsü, bu iki fizik muhite konulmuş ve boylarının biribirine uymadığı, kemiklerinin sağlamlığı bakımından da biribirinden ayrıldıkları anlaşılmıştı. Kireçli toprakta yetişen boğalar daha büyük, kemikleri daha sağlamdı. Fakat bu nevi müşahedeleri derhal tenkit etmek kabildir. Pittard "Valais„ kantonunda kireçli mıntaka insanlarının daha kısa boylu (1 m. 21), ilkel devir topraklar mıntakası iasanlarının daha uzun boylu (1 m. 623) olduklarını göstermiştir. 30. 301 kişinin ölçüldüğü Bern kantonunda, ferdlerin jeolojik muhitlere göre bölümü neticesinde, şu rakamlar elde edilmiştir. Jurassique: 1 m. 661; Flysel, 1 m. 648; Nagelfluh, 1 m. 643. İlk bakışta Juralıların uzun boylu olmalarının sebebi, Jura arazisinin kireçli olmasından ileri geldiği zannedilebilir. Halbuki bunun sebebi büsbütün başka ve tarihîdir. Bern Jurası'nda Burgond'ların torunları oturur ve bunlar, Nordik ırka mensupturlar, ve bu

[1] Pittard, 1906. [2] Pittard ve Karmin, 1907.
[3] Livi Rudolfo, 1905. [4] Pittard ve Kappeyne, 1908.
[5] Pittard ve Ginsberg, 1922. [6] Durand de Gros, 1868.

ırk ta uzun boyludur. Bu uzun boy bir irsiyyet hâdisesidir ki bugüne kadar devam edegelmiştir. Fizik muhitlerin tesiri değil, ırkî tesir bahis mevzuudur.

Turkiye'nin türlü mıntakalarındaki boy derecelerinde gördüğümüz değişikliklerden birkaçını izah için, sosyal muhitin tesirlerini söylemenin sırası gelmiştir. Bu hususta, dikkate şayan bilgiye sahip bulunuyoruz. Fakat, esas itibariyle ziraat memleketi olan Türkiye'de sosyal muhit sahası, bir müşahede zemini teşkil edebilecek derecede belirli içtimaî değişikliklere sahip olalı çok zaman geçmemiştir. Bununla beraber, yaptığımız büyük anket günün birinde, başlıca şehirlerle, memleketin hepsi arasında toplu bir mukayese yapmamıza imkân verecektir. Daha sonra teferruatı düşünebiliriz.

Topinard'ın dediği gibi "boy veya herhangi diğer bir karakter bakımından mukayese edilen iki grup arasında az çok muhakkak olan farkın sebebini bulup çıkarmak, antropolojinin en nazik işlerinden biridir. Bu itibarla, anket kâğıtlarının tanziminde çok itinalı davranmak gerektir [1]„.

Bazan, devrin fikirleri o kadar hâkim olmuştur ki, esas âmil olan ırk unutulmuştur. Broca'nın şu sözlerini hatırlamak lâzımdır: "Umumî mânasıyle alınan boy, ne yüksekliğin, ne iklimin, ne fakirliğin, ne zenginliğin, ne gıdanın ne de ileri sürülen diğer şartlardan herhangi birinin tesirine tâbi değildir. Bu şartları birer birer bertaraf ettikten sonra, bir tek umumî tesirin, ırk irsiyetinin varlığını gördüm [2]„.

Bu büyük Fransız antropoloji âliminin, bu fazla mücerret iddiasını, hiçbir noktası cerhedilemez bir kül olarak kabul etmek belki muvafık değildir. Daha doğrusu, modern bazı müşahedeler, ezcümle içtimaî hayata taallûk edenler bunu gösteriyor.

Türkiye'deki insan boylarına ve bu boyların çeşitli vasıflarına dair elimizde maalesef, delillere dayanan tetkik vesikaları yoktur. Diğer bölgelere gelince, meselâ şunu biliyoruz ki, bugünkü nesil insanlarının boyu, geçmiş nesil insanlarının boyundan daha uzundur. Bu hususta, İsviçre'de [3], Hollan-

[1] Topinard, 1885.
[2] Topinard tarafından nakledilen.
[3] Pittard ve Dellenbach, 1939.

da'da, Belçika'da ve daha başka yerlerde yapılan anketlerden çıkan netice budur. Bununla beraber, bu istihalenin hakikî sebeplerini katiyetle anlıyabilmiş değiliz.

Mukayeseli istatistiklerimiz olmadığından, Türkiye'nin bu hususta geçirdiği safhalar hakkında birşey söyliyemeyiz. Bizden sonrakiler, bizim bugünkü anketimizi esas alarak, kendi varacakları neticelerle mukayeseler yapabilirler.

Şimdi, görülen değişiklikleri, izah maksadiyle ileri sürülen sebepleri anlatmağa çalışmak üzere, Türkiye'nin belli başlı bölgelerinde boyları kısaca tetkikten geçirebiliriz.

Türkiye arazisi dahilinde boy gruplarının bölümü tarzını inceliyecek olursak (erkek boyunun bölgelerde taksimini gösteren resim : 8'deki haritaya bakınız) derhal görürüz ki, bütün bölgeler, birçok boy derecelerine sahip zümreleri içine almaktan çok uzaktır.

Türkiye'yi, biri batıda, bilinen coğrafî altı bölgeyi içine alan, diğeri doğuda, bu sahanın geri kısmını teşkil eden başlıca iki bölgeye ayırdığımız takdirde, boy gruplarının, bu iki bölgeye aynı nisbette düşmediğini görürüz. Batı illerinde, kısa boyların nisbeti, doğu illerinden fazladır. Ortadan aşağı boylar nisbeti de, keza daha fazladır. Buna karşı, ortadan yukarı ve uzun boylu insanlar, doğu illerinde daha çoktur. En uzun boylu insanlar bakımından, fark, bilhassa daha barizdir. Bunların nisbeti şöyledir : batı illeri : % 19, 96 ; doğu illeri : % 22,85. Bu başlıca iki bölgede, kısa boyların nisbeti, yine aynı sıra ile % 19,73 ve % 16,87 dir.

Orta Anadoluyu temsil etmek üzere VI ve VII numaralı bölgeleri bir araya getirdiğimiz takdirde, bu iki il toplamının, aynı sıra ile şu nisbetleri gösterdiğini anlarız : % 16,86 ve % 24, 40. Bu, orta bölge, en yüksek boyda insanların, en fazla mikdarda olduğu yerdir. En uzun boyluların en fazla nisbette bulunduğu Anadolunun bu bölgesi, Ankara, Niğde, Kayseri, Kırşehir, Yozgat, (Chantre, Yozgot civarında uzun boylu insanların bulunduğunu daha evvvel kaydetmiştir) Çorum Çankırı, Konyayı kaplar. Bu nisbet % 30,05 dir. Ortadan yukarı boyların en fazla nirbette olduğu yer yine bu orta bölgedir; % 32,77.

Bu müşahedeler çok ilgiye değer ve bu olayların sebeplerini kesin olarak bulmak lâzımdır. Şimdiden denilebilir ki, Anadolu'nun bu orta bölgesi, Türkiye Cumhuriyetinin, kafa karinesi itibariyle de en fazla birlikli yeridir. Burada, brakisefallik en bariz olarak görülür. Bu iki karakterin bir arada olması kayda değer bir haldir.

Orta boy gruplarına gelince, bunlar şu şekilde görülürler :

Tablo No. 8

	Ortadan aşağı boylar	Oatadan yukarı boylar
Batı illeri	30. 68 %	29. 70 %
Doğu illeri	29. 58 %	30. 77 %

Orta boyluların, Türkiye toprakları dahilinde, hemen hemen eşit nisbetlerde isabet ettiğini, bu suretle görmek te mümkündür. Sadece VI ve VII numaralı bölgeleri ele alırsak (Anadolunun orta illeri) yukardaki küçük tabloda sırasiyle gösterilmiş olan şu nisbetleri buluruz :

% 27,85 % 30,89

Bu nisbetler yine, bu orta bölgede uzun boyluların fazla mikdarda bulunduğunu gösterir.

Türk kadınlarının boyu, coğrafî bakımdan ne şekilde taksim edilmiştir ?

Eğer, önce batıdan doğuya doğru giderek her ili ele alacak olursak (Res. 8 deki haritaya bakınız), ilk beş ilde şu nisbetleri görürüz :

Kısa boylar % 1,28 ; ortadan aşağı boylar, % 56, 67 ; ortadan yukarı boylar, % 29, 28 ; uzun boylar % 12, 77. Bu rakamlardan çıkan netice şudur ki, batı illerinde yaşayan kadınlar esas itibariyle boyları nisbeten kısa olanlardır. İlk iki boy grubu, yekûnun % 69, 47 sini gösterir doğu illerinde durum, aynen böyle değildir. Kısa boylar, batı illerine az çok eşit ise de (bir terafta % 1, 28 diğer tarafta % 1, 30) diğer boy grupları hakkında aynı netice alınmaz. Doğu illerinde uzun boylar, batı illerine nazaran daha fazladır. Erkek serisinin verdiği neticeyi bu cihet teyit eder.

Batı bölgesinde, bu uzun boyların ortalaması % 12, 77 dir. Doğu bölgesinde ise % 17, 41 dir.

Tablo No. 9

	Ortadan aşağı boylar	Ortadan yukarı boylar
Batı illeri	56,67 %	29,28 %
Doğu illeri	50,46 %	31,09 %

Orta boy grupları şöyledir:

Bu rakamlar, Anadolu'nun doğusuna gittikçe, uzun boyluların fazlalaştığını gösteriyor. Son sütundaki rakamlar, uzun boylar hakkında söylediklerimize uymaktadır.

Şu birkaç müşahededen çıkan sonuç şudur ki, batı illerinde de, doğu illerine nazaran, kısa boylar ve ortadan aşağı boylar daha çok; ortadan yukarı boylar ve uzun boylar daha az bulunmaktadır.

Kadın boyları, çoğunlukları itibariyle, Türkiye toprakları üzerinde, erkek boylarının gösterdiği şekildedir. Şu halde, ilk olarak şu hükmü kaydediyoruz: gerek kadın, gerek erkek, insan boyları Türkiye toprakları dahilinde, batıdan doğuya doğru gittikçe artmaktadır.

Anadolu'nun ortasını teşkil eden illerine gelince, (VI ve VII numaralı bölgeler) boy ortalamaları, bu illerin kadın halkı arasında şöyle görülür:

Kısa boylar	% 1,16
Ortadan aşağı boylar	% 51,28
„ yukarı „	% 31,36
Uzun boylar	% 16,19

Bu kısımda, kısa boylar grubu batı illerinden daha az, diğer doğu illerinden ise az fazladır. Demek oluyor ki batıdan doğuya doğru gidildikçe, kısa boyların sayısında bir azalma hasıl olmaktadır.

Ortadan aşağı boylar grubu hakkında da bu müşahede, aynen tatbik edilebilir. Tedrici azalma pek barizdir. Ortadan yukarı boylara gelince, bu hususta da nisbetlerin farkı batı illerine nazaran, orta iller lehine pek açık olarak görülmektedir. Uzun boylar grubu için de durum böyle olup, bunların nisbetleri % 12 den % 16 ya geçer.

Türkiye toprakları üzerinde yaşayan erkeklerin ve kadınların vücutlarındaki bu farkı, böylece ortaya koyduktan sonra, bu farkın sebebini araştıralım.

İnsan boyunun değişiklikleri konusunda, fikirlerin ne kadar çarpıştığını gördük. Bu münakaşalara hak vermemek kabil değildir. Bugün bile, insan boyu, bilhassa sosyoloji bilginleri tarafından, iyi veya fena hayat şartlarını ispat eden bir delil gibi telâkki edilmektedir. Dünyanın bütün istirahat yerlerinde, bu çok faydalı kurulları tertip edenler, çocuklar hakkında gösterilen iyi bakımın neticelerini, boy ve kilo artmasiyle ifade etmiyorlar mı? (kilo fazlalığı herhalde, neticeyi daha iyi bir şekilde ifade eder).

Türkiye toprakları üzerinde, batıdan doğuya gidildikçe, bariz surette görülen boy artması keyfiyetini, batı illerine nazaran doğu illerindeki hayat şartlarının daha iyi olmasına bağlıyabilir miyiz? Zannetmiyorum. Hattâ bunun aksini söyliyebiliriz. Türkiye'nin en büyük servetlerini (olayı ana hatlariyle incelersek) batı illerinde buluruz. Sanayi maddeleri ziraati, başlıca bu bölgelerde bulunur. Buraları üzüm, incir, tütün, pamuk diyarıdır. Toprak verimlidir. Orta ve doğu bölgeler, buralardan çok daha sert iklimli, yüksek yaylalar ve dağlar, Tuzgölü civarında hemen hemen çöl manzarası gösterir.

X numaralı Erzincan, Giresun, Gümüşane, Trabzon, Rize, Erzurum, Kars illerinin teşkil ettiği kuzey-doğu Anadolu'nun geniş dağlık bölgesini ayrıca gözönüne alırsak şu neticeye varırız: burası Anadolu'nun, erkek boyları ortadan yukarı ve uzun olmak üzere haylı yüksek (% 52,06) nisbet taşıyan kısmıdır. Bura kadınları da, kısa boyun en az nisbetini (% 0,32) ve uzun boyun en çok nisbetini (% 26,30) gösterirler.

İller, kıymet rakamlarının artışına göre, batıdan doğuya doğru tasnif edildiğinden, en aşağı ve en yukarıları retkik etmek suretile ele alınan bölgelerdeki, kadın ve erkek durumlarını anlayabiliriz.

Erkeklerde, dört boy grubu için, en aşağı kıymet, batıda üç defa, doğuda bir defa görülür. Kadınlar için, her iki tarafta ikişer defa görülmektedir. Erkeklerde en çok kıymetler, batıda iki, doğuda yine iki defa görülür. Kadınlar için durum aynıdır.

Bu netice, tabiatiyle, hâdisenin kaba taslak bir incelenmesidir. Tetkik konusu olan bölgeler. çok geniştir. Hepsi de, jeolojileri, madenî teşekkülleri, yükseklikleri, yönleri, akar

suları bakımından sahip oldukları servetler, işletilme imkânları, ekonomik verimleri ve bilhassa unutulmamalı ki, ırkı vasıfları-itibariyle birbirinden ayrı topraklardan mürekkeptir. Bu hususta yapılması icap eden çok geniş tetkikin, biz ancak ana hatlarını çizmiş bulunuyoruz. Bu araştırmalar, asıl antropologlar tarafından daha geniş olarak yapılabilir; zira ölçülen 64.000 kişinin ayrı ayrı fişleri elimizde vardır. Binaenaleyh, tasavvuru mümkün, fizik, ekonomik ve sosyal her türlü münasebetlere göre bunların bölünmesi kabil olabilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İskelik karinesi

Antropoloji anketlerine baş vurduğumuz zaman, bunlardan bir çoğunun, ölçülme neticesini verdikleri, cilt rengi, boy, kafa karinesi gibi sadece bir kaç karakterini ele almakla yeter saydıklarını görürüz. Tam antropolojik araştırmaları güçleştiren sebeblerin, haylıca fazla olduğunu söylemek lâzımdır. Halktan ekseri kimseler ölçüden kaçınırlar; çalışma şartları ekseri öyle zordur ki, bizzat anketçiler, araştırmalarını, en zarurî gördükleri noktalara inhisar ettirmeğe mecbur olurlar; ve birçok yerlerde, morfolojik ve tavsifî karakterlerin bir haylısı noksandır. İskelik karinesine ait olan bilgilerimiz konusunda da keyfiyet böyledir[1].

Tablo No : 10

Boy	Bacakların uzunluğu	Bacakların uzunluğu nisbeti	Gövde uzunluğu
	Erkek		
1420 mm.	660 mm. 2	46,41	764 mm. 2
1525 mm.	734 mm. 3	48,15	795 mm. 4
1625 mm.	791 mm. 0	48,63	837 mm. 8
1725 mm.	851 mm. 0	49,33	877 mm. 2
1818 mm.	914 mm. 5	50,30	913 mm. 1
1890 mm.	957 mm, 9	50,68	938 mm. 9
	Kadın		
1365 mm.	637 mm. 8	46,72	730 mm. 6
1465 mm.	699 mm. 0	47,71	768 mm. 4
1565 mm.	791 mm. 3	48,64	807 mm. 5
1665 mm.	822 mm. 9	49,42	845 mm. 6
1740 mm.	884 mm. 2	50,81	858 mm. 4

[1] Pittarde ve Dellenbach. 1939'da yayınladıkları «Aspects de l'indice skelique chez quelques populatione de l'Eurasie (Mem. du Globe, t. LXXVI). İskelik karinesinin iyi tanınmasiyle, insan vücudunun kuvvetlerinden daha rasyonel bir surette, bilhassa bazı işlerde daha fazla faydalanılabileceğini kaydederler.

İskelik karinesi üzerinde incelemeye girişmeden önce, koyduğumuz tabloda, boy kıymetine göre bacakların uzunluğu ile boyun bütünü arasındaki nisbeti de hesab ettik.

Boyu 10 sm. arttırmak suretiyle tesbit edilen boy dereceleri incelenince (son iki cins grub müstesna) görürüz ki kadınlardaki artış, erkeklerdeki artıştan çok daha muntazamdır. Bu artış, kadınlarda, sırasıyle 6 sm. 16 ve 6 sm. 13 olduğu halde, erkeklerde aynı artışlar 7 sm. 41; 6 sm. 67; 6 sm. 34; ve 6 sm. 34 tür. Demek oluyor ki, kadınlarda boy yükseldiği nisbette bacakların uzunluğu muntazaman arttığı halde, erkeklerde böyle değildir. Bu artma hiç bir intizam göstermemektedir. Kısa boylar grubunda, önce çok kuvvetli iken, sonra azalıp yine başlamakta ve nihayet, en uzun boylular da açıktan açığa azalmaktadır. Kadınlarda, bacakların uzunluğunda artma toplamı 24 sm. 64, erkeklerde ise 29 sm. 77 dir.

Gövde yüksekliğine gelince, en kısa boylu kadınlarda, en kısa boylu erkeklere nazaran mutlak surette fazla olarak artmaktadır. Halbuki, en kısa boylu erkeklerin ortalama boyu, en kısa boylu kadınların boyundan katî surette uzundur. kadın gövdesinin ne kadar inkişafa müsait olduğu görülüyor. Bir boy grubundan daha büyük bir boy grubuna geçerken, kadınlarda, gövde yüksekliği artması, hemen hemen sabit kalmaktadır. Erkekler, bu hususta, daha az intizam gösterirler. Gövde yüksekliğinin en az artışı, her iki cinste de, en uzun boylu fertlerde görülüyor.

Her boy derecesinde, bacakların uzunluğu ile boy tutarı arasında mevcut nisbeti hesap edersek, her iki cinste de, birbirinden çok farklı olmayan kıymetler buluruz. Bunlar, toplam itibariyle erkeklerde az nisbette, daha yüksektir. Boy tutarına nisbetle, bacakların uzunluğu, erkeklerde ve kadınlarda hemen hemen aynıdır. Fakat, bu hususta en mühim nokta, bacakların uzunluğu ile gövdenin yüksekliği arasındaki nisbeti tayin etmektir. Bu nisbet bize, iskelik karinesini, bacakların uzunluğunun gövde yüksekliğine olan nisbetini gösterecektir.

Aynı cinse mensup ve eşit boylarda fertler, kadın olsun, erkek olsun, bacakların uzunluğu ile gövde yüksekliği arasında büyük bir fark gösterebilirler. 10 numaralı tablo bunu teyit

eder. Umumiyet itibariyle, erkek, kadından daha çok makroskeldir. Ve bu hal, bütün insan gruplarında böyle gibi görünmektedir. Bir teşhis sırasında makroskeli veya brakiskeli, diğer karakterlere eklenirse, ırk karakterleri olarak ileri sürülebilir.

Irklar vardır ki - şimdiki etnik gruplar diyelim - makroskeldirler. Meselâ yukarı Nil'in uzun bacaklı ahalisi, Dinkalar, Şilluk'lar, Nuer'ler (bu insanların fotoğrafları, bacaklarının son derece uzunluğunu bütün dünyaya tanıtmıştır) ve yine ırklar vardır ki brakiskeldir. Asya'da Çinli'ler: (Çin'de muhakkak ki birçok ırklar vardır ve biz bunları kâfi derecede tanımıyoruz) güney Afrika'da Şiriguano'lar gibi..

Önasya'ya gelince, orası hakkındaki bilgilerimiz, sadece beyaz ırkın oturduğu Önasya'yı ele alsak bile, son derece müphemdir. Antropologlar Avrupa'da başlıca dört ırk ayırmışlarsa da, Asya'da, bu kıtanın bizi ilgilendiren orta ve batı kısmında yaptıkları bölmeler o kadar ileri gitmemiştir.

Türklerin iskelik karinesi kıymeti ise pek az biliniyor.

Pittard [1] Anadolu Türklerinden 210 kişi üzerinde yaptığı incelemede, bacakların uzunluğunu (817 mm.) ve gövde yüksekliğini (893 mm.), üzerinde durmadan sadece zikretmiştir. İskelik karinesi orada 91,40 idi.

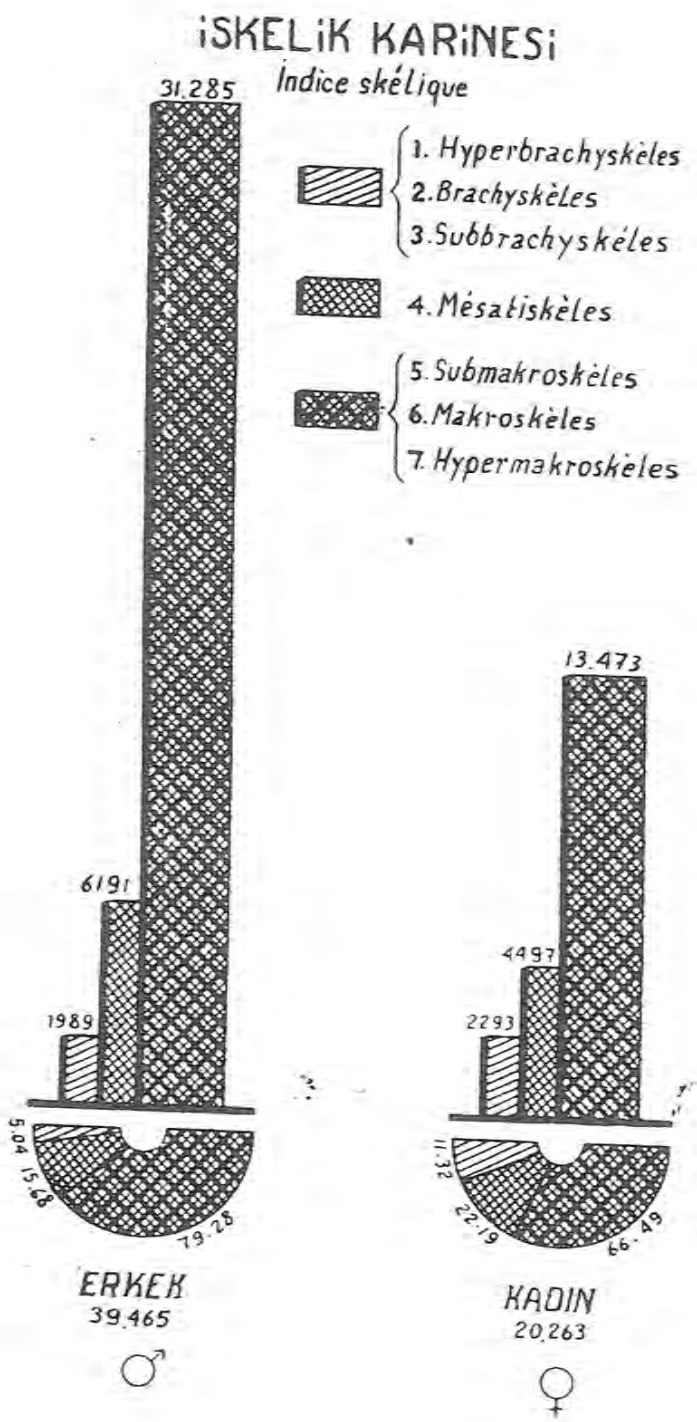
Bizim buradaki serimizde iskelik karinesi 93,91 dir. Bu karine, Türkleri, sübmakroskel grubuna koyar ki bu da, çok yüksek telâkki edilebilecek bir durumudr. Önce Pittard'ın, sonra Pittard ve Dellenbach'in, Balkan yarımadası halkını inceliyerek buldukları adedin en yükseğidir.

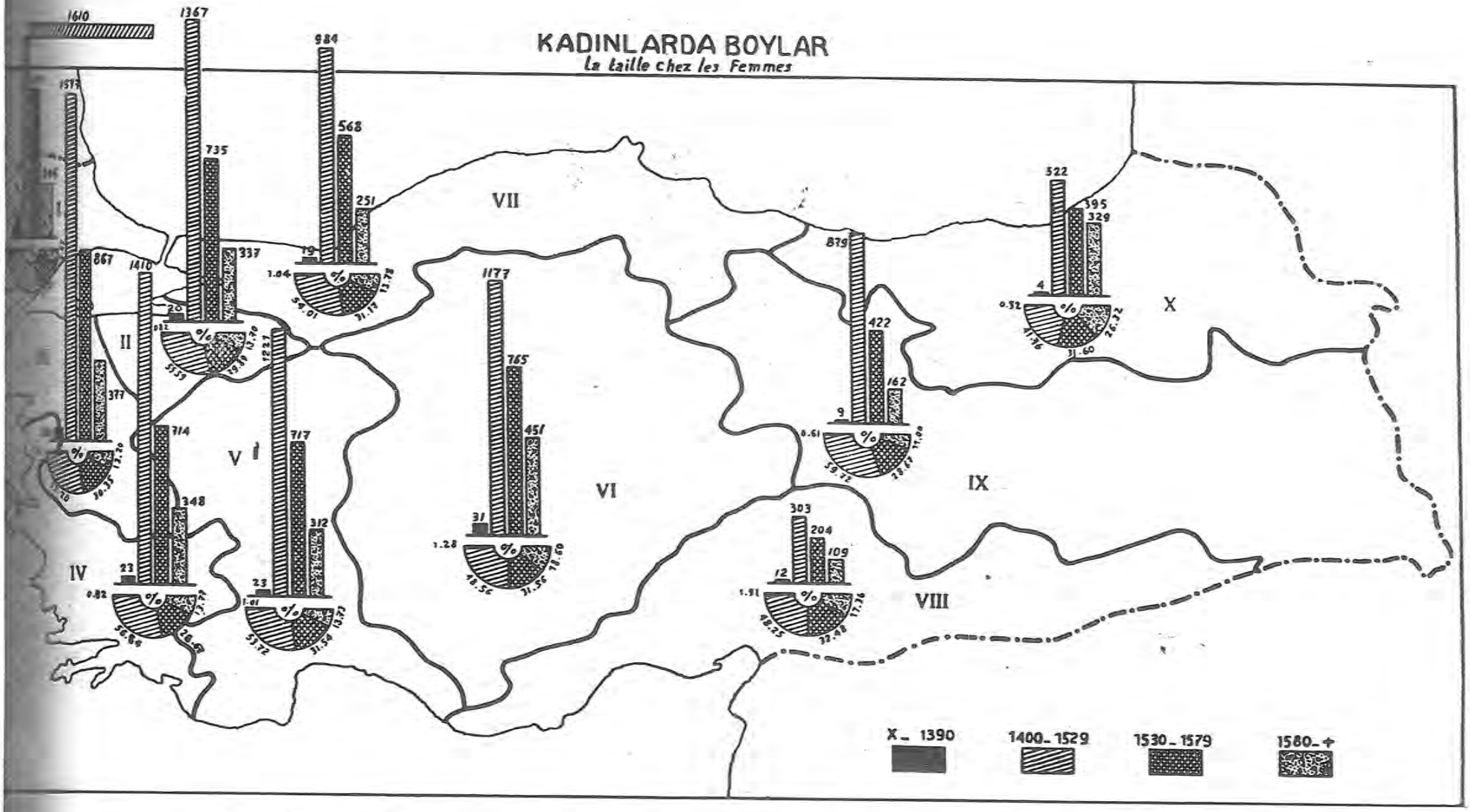
Benim ölçtüğüm 200 Türk kadını serisinde, ortalama olarak bulduğum adet 87,86 idi. (bu ise, mezatiskeli alâmeti'dir).

Şimdiki büyük serimiz, gerek erkekler, gerek kadınlar bakımından, bundan evvelki serilerin toplamından çok daha önemlidir. Bu geniş anketin iskelik karinelerini daha etraflı bir surette tekrar incelemek faydalı olabilir [2].

[1] Pittard, 1929.

[2] Bu mesele, bilhassa yurdumuzda seri halinde yapılacak olan hazır elbisecilerin, pratik bakımdan inceliyecekleri bir konu olmalıdır.

İSKELİK KARİNESİ
İndice skélique
31.285
1. Hyperbrachyskèles
2. Brachyskèles
3. Subbrachyskéles
4. Mésatiskèles
5. Submakroskèles
6. Makroskèles
7. Hypermakroskèles
6191
1989
5.04
15.68
79.28
ERKEK
39.465
♂
13.473
4497
2293
11.32
22.19
66.49
KADIN
20.263
♀

Resim : 10 — Türkiye'de, antropolojik anketin bölümlerine göre, kadın boylarının türlü ölçüler bakımından dağılış nisbetleri.

Bu duruma göre, en yüksek yüzde, sübmakroskeli'den başlıyor demektir. Makroskel üç kadın grupu, % 66,48 rakamını göstermektedirler.

Buraya koyduğumuz (Res. 11) ve içinde, iskelik tiplerini sadeleştirerek üç esaslı unsurda topladığımız grafik, bize, erkeklerle kadınlar arasındaki mukayeseyi göstermektedir.

Biz burada sadece, Manouvrier'nin listesindeki tiplere ait mikdarları göstereceğiz. Kadın ve erkek cinsler ayrılmış bulunmaktadır.

Önce erkek serisini ele alalım:

Tablo No: 11

	İnsan adedi	Yüzde nisbeti	
Hiperbrakiskel	75	0,19	
Brakiskel	249	0,63	5,04
Subbrakiskel	1.664	4,22	
Mezatiskel	6.191	15,68	
Submakroskel	10.824	27,43	
Makroskel	10.682	27,07	78,78
Hipermakroskel	9.779	24,28	

Derhal görülüyor ki Türkler brakiskel olmaktan uzaktırlar. Brakiskel ve hiperbrakiskel tipleri toplanınca, bu tipe göre yapılı, % 1 nisbetinde bile insan bulamiyoruz. Süperbrakiskel'leri buna ilâve edince, nisbet, % 5 e çıkıyor. Süperbrakiskeli'den itibaren, nisbetlerin arttığı görülmektedir. Türlü brakiskel tipler, sübmakroskel ve makroskel'in üç misli fazla; hipermakroskellerin beş misli noksandır.

Yukarıdaki 11 numaralı toblonun, enaz ençok rakamlarını görmek, Türklerin, vücut yapısını anlamağa kâfidir. Bu ismi taşıyan ırk grubu makroskel bir gruptur.

Bu küçük tablonun son üç maddesini toplarsak, % 80 nisbetinde (tam % 78, 78) makroskel tipine mensup fert bulu ruz. Ortalama iskelik karinesinin yüksek kıymeti o zaman derhal anlaşılır.

Pittard ve Dellenbach tarafından incelenen 210 Anadolu Türkü (yalnız erkek) serisi bu müelliflere şu nisbeti göstermişti. Brakiskel tipler % 3, 3; makroskel tipler % 54, 03. O

zaman, şimdiki seriden daha az brakiskel ve yine daha az makroskel mevcuttu. Fakat bu serinin, adet itibariyle çokluğundan dolayı ilk seriden daha esaslı telâkki edilmesi lâzımdır. Çünkü bizim serimizle hüküm vermek daha kolaylaşıyor.

Tablo No: 12

	İnsan adedi	Yüzde nisbeti	
Hiperbrakiskel	140	0,69	
Brakiskel	388	1,91	11,32
Subbrakiskel	1.765	8,72	
Mezatiskel	4.495	22,19	
Submakroskel	6.336	31,27	
Makroskel	3.863	19,06	66,48
Hipermakroskel	3.274	16,16	

Bu tabloda gördüğümüz gibi Türklerdeki bu çok küçük brakiskel fert nisbeti üzerinde durmamız lâzımdır. Bu serinin incelenmesi neticesinde, görüldüğü üzere, Balkan Yarımadasında Pittard tarafından Türkler üzerinde yapılan seri tetkiklerinin neticesi teyit edilmiş oluyor.

Buna göre Türklerde, anlaşılıyor ki, brakiskeli'ye pek az rastlanmaktadır. Acaba bu bir ırk alâmeti midir?

Türk kadınlarında iskelik karine ne şekildedir?

Her iki tabloya (11 ve 12 numaralı tablolar) mukayeseli bir göz gezdirirsek, erkek karakterleriyle bunların arasında mevcut farkı derhal görürüz.

Ölçtüğüm 200 Türk kadınının iskelik karineleri arasında bir nisbet kuracak olursak, bunlar arasındaki fark şöyledir:

Tablo No. 13

	Yüzde nisbeti
Hiperbrakiskel	0,5
Brakiskel	8.0
Subbrakiskel	25,0
Mezatiskel	34,5
Submakroskel	20,0
Makroskel	8,5
Hipermakroskel	3,5

Yukarıda da söylediğimiz gibi, genel ortalama rakam 87,86 dır. Şu halde bu rakam, mezatiskel'iyi gösteriyor demektir. Fakat, bu seride dahi, brakiskel ve sübrakiskelden fazla sübmakroskel ve makroskel kişi buluyoruz.

Mukayeseye konu teşkil eden elimizdeki tip, üç tanedir. Brakiskel tip ve bunun dereceleri, mezatiskel tip; makroskel tip ve dereceleri. Birçok tiplerin, erkek gruplarındaki fazlalığı göze batacak derecede büyüktür.

Şu halde iskelik karinesi, bu karine kıymetini bildiğimiz ahali listelerinde, Türklere hususî bir önem vermektedir. Adet bakımından, bu seri, şimdiye kadar ölçülenlerin hepsinden elbette daha önemli olduğu için, bu karakter bahsinde, kesin bir netice karşısında bulunduğumuzu söyleyebiliriz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kolaç

Kolaç, göğsün üst kısım genişliğini ve kolların uzunluğunu içine alan karışık bir ölçüdür. Bazu kemiğinin koltuk altına uzanan kısmı, ölçü bütününden çıkarılır. Yalnız kolların ölçüsü, üç uzunluğu içine alır, (Bunların aralarındaki nisbeti söylemek faydalı olur) kol, bilek, el ve elin başlıca iki kısmı. Buna rağmen biz kolacı ölçtük, çünkü bu karakter etnoloji kitaplarında sık sık zikredilmektedir; sebebi ise etnik ve ırkî mukayeselerde geniş ölçüde kullanılmasıdır. Bu itibarla, anketimiz esnasında bu ölçü ile de ilgili bulunduk. Esasen bu ölçü ile, bir takım dikkate şayan münasebetler bulacağız.

Önce, kolacın boya nisbetle olan kıymetlerini, erkeklerde ve kadınlarda, âdet olduğu üzere, derecelere göre göstereceğiz.

Tablo No: 14

Erkek		Kadın	
boy	Kolaç	Boy	Kolaç
1420 mm.	1493 mm. 1	1365 mm.	1446 mm.
1525 mm.	1599 mm. 7	1465 mm.	1515 mm. 6
1625 mm.	1693 mm. 2	1565 mm.	1606 mm. 2
1725 mm.	1787 mm. 4	1665 mm.	1689 mm. 7
1825 mm.	1875 mm. 4	1740 mm.	1745 mm. 9
1895 mm.	1910 mm. 2		

İlk bakışta her iki cinste kolaç, boy arttığı nitbette büyümektedir. Her boy derecesinde ele alınan ölçü, boydan yüksektir. Yalnız, son kadın grubunun gösterdiği kolaç kıymeti, boyun aynıdır. genel ortalamalar şöyledir:

Erkekler: 1714 mm. 3 — Kadınlar: 1569 mm. 2

Bir boy derecesinden diğer bir boy derecesine geçersek, erkeklerde, kolaçın boyla beraber şöyle arttığını görüyoruz: 106 mm.; 94 mm.; 94 mm.; 88 mm.; 35 mm. Görülüyor ki, boy 10 santimetre uzadıkça, kolaç önce buna uyan bir nisbette

(10 sm. 6) artmakta; sonra her iki ölçü arasındaki fark azaldıkça (9 sm. 4), kolaç da azalmakta (8 sm. 8) ve çok uzun boylar grubunda 3 sm. 5 den ibaret kalmaktadır. Kolaç ölçüsünün, boy ölçüsüne eşit olduğunu iddia eden estetik kanununun yanlış olduğu buradan anlaşılıyor.

Kadınlarda, yukarıki boydan 10 sm. fazla dereceye geçtiğimiz zaman, aşağıki kolaç ortalamalarını buluruz. (Boy sırasiyle): 6 sm. 9. Sonra kıymeti artıyor (9 sm. 1) ve oradan itibaren azalıyor (8 sm. 3), nihayet 5 sm. 6'ya kadar iniyor. Artma dereceleri erkeklerdekinin aynı değildir.

Fakat asıl önemli nokta, mücerret kıymetler değil, kolacın boya nisbetle olan kıymetleridir. Bunları, âdet olduğu üzere, on grupluk artan boy serileri halinde inceledik. Erkeklerde ve kadınlarda elde ettiğimiz netice şunlardır:

Tablo No. 15

Kolaçın boya göre nisbeti:

Erkek	Kadın
104,96	104,98
104,89	103,41
104,20	102,69
103,51	101,52
102,58	100,79
100,12	

Erkek gruplarında, 100'e varmıyan (98,94 ve 98,95) ferdî iki kıymet buluyoruz. Bu netice, çok uzun boylu (1 m. 89 ve 1 m. 90) fakat iki kişilik gruplardan alınmıştır. Bu olaylar dışında, bütün ortalama nisbetler 100'ü geçmektedir.

Kadınlarda da, nisbet kıymeti 100 den aşağı olan, iki gruptur ki, bunlar da uzun boylardır. (Kadın boyu olarak):

1 m. 73 ve 1 m. 75. Fakat tek iki olayda belirir. Adetçe, bu son gruptan daha önemli olan bir seride, bunlar tesirli olamazlardı.

Boy arttıkça nisbet kıymeti de muntazaman azalıyor ve bu hal, erkek ve kadınlarda aynıdır. En kısa erkek ve kadın boylarında kollar, boylulara nisbeten daha uzundur. Erkeklerde ve kadınlarda boy uzadıkça, kollarının nisbî uzunluğu da azalmaktadır.

Yukarıki karinelerin kıymeti bakımından, kadınlarla erkekler arasında pek fazla fark bulunmadığı görülüyor. İlk iki erkek derecesiyle, son iki kadın derecesini ele alarak, her iki cins için, hemen hemen aynı boyları tasnif edecek olursak, ortalama nisbetler şu rakamları verir: Erkekler 104,39 ; kadınlar 102,14. Bu hesaptan çıkan netice şudur ki, hemen hemen eşit boylarda, erkeklerin kol uzunlukları (ve muhtemel ki göğüs genişlikleri) kadınlardan fazladır. Fakat tekrar söyliyelim ki böyle genel bir rakam bizi tatmin etmekten uzaktır. Bu farkın sebebi kolların uzunluğu mudur, yoksa göğsün genişliği midir? Biliyoruz ki, göğsün üst kısmı, kadınlarda, erkeklerden daha az geniştir.

Kolacın boya nisbetle genel ortalamalarını da hesapladık. Erkeklerde bu ortalama 103,7, kadınlarda 103,6 dır.

Görüyoruz ki kolaç, kadınların toplamında, vücutlarının genel büyümesine nisbetle, erkeklerden daha küçüktür.

Pittard'ın yazılarında, bu nisbet hakkında bazı mukayese edilecek rakamlar ararsak, bizim bulduklarımızla karşılaştırılabilecek birçok kıymetler elde ederiz.

Bu müellifin Evrasya ahalisini ölçerek bulduğu bütün kıymetler 102,40 (Sırp'lar) ve 104,10 (Kürt'ler) arasında yavaşça yükselmektedir. Pittard'ın ölçtüğü Balkan Türk'leri, 103,30 nisbeti bulmuştur ki, bugünkü ölçülerden az farklıdır. Esasen, onarlık etnik serilerimiz içinde, Asya'lıların, Avrupa'lılara nisbetle daha büyük kolaç uzunluğuna sahip oldukları anlaşılıyor [1].

[1] Bildiğimiz gibi kolaç ölçüsü, bizde kuyu derinliklerinde mikyas olarak kullanılır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Vücut ağırlığı

Ağırlık, vücudün, üç ölçü içindeki gelişmesinin kıymetini gösterir. Gerçi, bu, çok tenkit edilebilir bir unsurdur. Zira, vücut ağırlığını gösteren rakamları gözönüne getirdiğimiz zaman, birçok kısımların meselâ gövde veya bacakların bize bildirilen toplamı içinde ne kadarını ifade ettiğini bilemeyiz. Bununla beraber, vücut ağırlığı, biyolojik istatistiklerle uğraşanlar tarafından çok fazlasiyle kullanılmıştır ve biyoloji edebiyatında, büyüme devresinde bilhassa vücudün ağırlığına dair pek çok istatistikler vardır. Çocuk hekimliğinde bu bilgilerden en fazla istifade edilmektedir. Quetelet [1] bu bahse dair, temel teşkil eden vesikalar bırakmıştır. Bu müellif 0 dan 90 yaşına kadar, erkeklerde ve kadınlarda, boyun ve ağırlığın artmasını incelemiştir. Verdiği rakamlar Belçika'ya aittir ve öyle zannediyoruz ki bugünkü antropologlar ırk âmilinin göstereceği değişikliklere dayanarak, tanınmış istatistikçinin yayınlarına bazı tenkitler ilâve edebilirler. Quetelet, erkekte boyun 30 yaşına kadar, ağırlığın 40 yaşına kadar arttığını göstermiştir. Ve tam büyüme devresinde, boy, doğum sırasındaki boya nisbetle takriben, ancak üç misli fazla olmasına mukabil, vücut ağırlığı yirmi defa daha fazladır.

Antropologlar ve antropolojik kültüre sahip hekimler, bir aralık, vücut büyümesinin ortaya çıkardığı türlü meselelere karşı ilgi göstermişlerdir [2]. O tarihte, ırk değişiklikleri hakkında fazla bilgi yoktu. Bu itibarla, ağırlık istatistiklerinde, memleketlere veya cinslere göre yahut aynı yaş gruplarına göre olan değişikliklerin anlatılmasına çalışıldı.

İklim, yükseklik, gıda, meslekler, sosyal çevreler ve ekzersizlerle bu değişiklikler arasında münasebetler arandı. Baudin ve Broca'ya göre, yâni vücut ağırlığı ve boy üzerinde ırkın en fazla tesir icra eden âmil olması lâzımgeliyordu.

[1] Quetelet, 1831.

[2] Manouvrier, Dictionnaire des sciences anthropolagiques. Vucut ağırlığı makalesi.

Bunlarla beraber, Pagliani de, ençok boy yüksekliğinin, yani son ortalama ağırlığın; cins ve ırk tesirine bağlı olduğu neticesine varıyordu. Fakat, boyun ve ağırlığın artmasının son bulduğu yaş, kavimlere göre değişir.

Biz çocukluk devrinden çıkmış fertleri ölçtüğümüzden Quetelet serisinde, erkek ve kadın ağırlık kıymetlerini, yalnız 20 yaştan itibaren ele alacağız.

Tablo No: 16

Yaşlar	Erkek		Kadın	
	Boy m. m.	Ağırlık Kg.	Boy m. m.	Ağırlık Kg.
20 yaş	1674	60.06	1572	52.28
25 »	1680	62.93	1577	52.28
30 »	1684	63.65	1579	54.23
40 »	1684	63.67	1579	55.23
50 »	1674	63.46	1536	56.16
60 »	1639	61.94	1516	54.30
70 »	1623	59.52	1514	51.51
80 »	1613	57.83	1506	49.37
90 »	1613	57.83	1505	49.34

Türklerde vücut ağırlığı ortalamalarını hesap etmek için, yukarıki kıymetleri, 70 yaşa kadar götürdük. Büluğ yaşına varmış erkeklerin ortalama ağırlığı 62 Kg. 17, kadınların ortalama ağırlığı 53 Kg. 71 dir.

Görülüyor ki, erkeklerde ortalama ağırlık 40 yaşına kadar artmakta ve 50 ye kadar, fazla değişiklik göstermeden, bu haddi muhafaza etmektedir. Kadınların ortalama ağırlığı da 50 yaşında en çok haddi buluyor, ondan sonraki yaşlarda birdenbire azalıyor.

Kıymetlerini topladığımız ağırlıklar, Quetelet'nin 30 yaşından sonrası için yaptığı gibi, onar yıllık bölümlere ayrılmıştır. Bu itibarla, ırk ve cins bakımından bazı mukayeseler yapmamız imkânı vardır. Fakat, bunlar hakkında, önemli bulduğumuz bazı ihtirazi kayıtları derhal söyliyelim. Serimizi teşkil eden kadınlar ve erkekler, giyinik oldukları halde ölçülmüşlerdir. Bu olay, pek büyük bir eksiklik değildir,

çünkü her coğrafî bölgeye göre hepsi, hemen hemen aynı kumaş, ve aynı ağırlıkta esvap giyerler. Bundan ötürü, bazı indirmeler yapıldıktan sonra, aralarında mukayeseler yapılabilmesi mümkündür. Fakat, diğer ırk gruplariyle mukayese işinde aynı imkânlar yoktur. Yaş derecelerine göre elde ettiğimiz ortalama ağırlıklar şunlardır:

Tablo No. 17

Yaş	Ağırlık	
	Erkek Kg.	Kadın Kg.
20 — 29 yaş	62.63	52.57
30 — 30 ,, ...	62.82	53.59
40 — 49 ,, ...	63.20	53.19
50 — 59 ,, ...	62.62	52.22
60 — 69 ,, ...	63.75	51.97
70 — den fazla	60.28	50.29

Erkeklerde, ağırlık, ençok haddini 60-69 yaşlarında bulur. Kadınlarda bu hâd 30-39 yaşları arasındadır. Quetelet'nin, Belçikalılar hakkında verdiği yaş devreleri bunlar değildir.

Yukarıda söylediğimiz sebeplerden dolayı bu rakamlar Quetelet serisi rakamlariyle mukayese edilmemekle beraber, ayrı olarak, bir takım düşüncelere konu teşkil edebilirler.

Ağırlığın cinslere göre farkı, her yaş derecesinde hemen hemen aynıdır. 9 ile 12 kilogram arasında değişir. Umumî bakımdan, bu cinsiyet farkı, Türklerde Belçikalılara göre daha kuvvetlidir. Belçikalılarda, bu farkı 7 ile 10 kilogram arasında görüyoruz. Türk serisinde, en büyük fark 60-69 yaşları arasında, Belçikalılarda ise 25 yaşta görülür.

Bu farklar, yer yüzündeki türlü kavimlerin vücut gelişmesindeki değişiklikleri bahsinde, bütün etnik gruplardaki aynı olmıyan inkişafta bir mana ifade eder mi? Maalesef vücut büyümesinin ırklara göre ve ırk çerçevesi içinde yaşa ve cinsiyete göre değişen gelişme tarihçesi hakkında yeter derecede bilgilere sahip değiliz. (Bir çok ırk gruplarına dair haylı dikkate şayan bilgiler olduğu için, burada ırk tabirini kullanıyornz).

Her biri üç yaş derecesinden birleşmiş iki genel ortalama ağırlığını hesap ettik.

Tablo No. 18

Yaş	Ağırlık	
	Erkek Kg.	Kadın Kg.
20 den 49 yaş'a kadar . . .	62.87	53,12
50 den 70 e, ve daha fazla . .	62.21	51.49

Her iki halde de, ağırlık kıymeti yaşla beraber azalmaktadır. Bu azalma, kadınlarda, erkeklerden fazladır.

Mukayeselere burada son veriyoruz. Vücut ağırlığına dair olan bu türlü görüşler, bilhassa sosyal bakımdan incelenmesi gerekmektedir.

ALTINCI BÖLÜM

Baş ölçüleri ve kafa karinesi

1 — En büyük baş genişliği ile en büyük baş uzunluğunun, boyun uzama nisbetine göre incelenmesi.

Başın, esaslı iki ufkî kutrunun kıymetlerini, boyun artması nisbetiyle karşılaştırdık. Bu iki kutur en büyük baş genişliği ile en büyük baş uzunluğudur. Hesap edilen seriler, onar kişilik gruplara göredir.

Tablo No. 19

Erkek		Kadın	
Boy	En büyük baş uzunluğu	Boy	En büyük baş uzunluğu
1420 mm.	174 mm. 40	1365 mm.	170 mm. 18
1525 mm.	178 mm. 89	1465 mm.	174 mm.
1625 mm.	181 mm. 52	1565 mm.	177 mm. 51
1725 mm.	184 mm. 26	1665 mm.	179 mm. 35
1818 mm.	186 mm. 23	1740 mm.	184 mm. 76
1890 mm.	185 mm. 50		

En büyük baş uzunluğunun kıymeti erkeklerde ve kadınlarda, boy uzadıkça muntazaman artmaktadır. Son erkek grubu bu genel kaideden aykırı görünüyor. Fakat bu son seri sadece on kişilik olup, bunlardan ikisi, ancak 180 mm. baş uzunluğuna sahiptirler. Bu son seriyi birtarafa bırakırsak erkeklerde en büyük baş uzunluğu boy 1m, 42 den 1 m. 81' e geçtiği zaman 11 mm. 82 arttığını görüyoruz (bu iki grup arasındaki boy farkı 39 m. 8 dır). Türk kadınlarında, 37 m. 5 enaz ve ençok arasındaki boy farkına karşı en büyük baş uzunluğu 14 mm. 6 artmıştır. Bu olayı kaydetmek çok faydalı olur, zira aynı kıymette bir boy artmasına karşı, başın en büyük uzunluğunun ölçüsü, kadında, erkeğinkinden haylı ziyade artmaktadır. Bu ikinci derecedeki fark ehemmiyetle

kayda değer. Vücudün genel gelişmesi tarihinde, bu türlü bir sonuç tefsir konusu olabilecek bir değer taşır. Biz, buna burada sadece işaret edeceğiz.

Tablo No. 20

Erkek		Kadın	
Boy	En büyük baş genişliği D. T.	Boy	En büyük baş genişliği D. T.
1420 mm.	150 mm. 86	1365 mm.	144 mm. 84
1525 mm.	149 mm. 75	1495 mm.	146 mm. 18
1625 mm.	151 mm. 47	1565mm.	147 mm. 37
1825 mm.	153 mm. 02	1665 mm.	147 mm. 52
1818 mm.	154 mm. 76	1740 mm.	149 mm. 60
1890 mm.	156 mm. 08		

Yukrıdakinin aynı olan şartlar içinde, başın en büyük uzunluğu ne olabilir?

En evvel şunu görüyoruz ki, kadın transvers diyametr'lerinden hiç birisi, en küçük erkek diyametr'ine ulaşmıyor. Yalnız. ikinci erkek sütunundaki ikinci rakam, bir kaç santim farkla, kadın sütununun en yüksek rakamına eşittir. Halbuki, bu diyametr'deki kadın ortalama boyları, erkeklerlerden 215 mm. fazladır.

İlk iki erkek serisini toplayan ortalama boy 1473 mm. dir. O zaman en büyük ortalama baş genişliği 150 mm. 30 olarak görülür. Buna mukabil, kadınlarda, 1465 mm. olan ortalama boy - yukarıda söylediğimiz gibi toplanan erkek ortalama boylarına pek az farkla eşit olmak üzere - en büyük baş genişliği olarak 146 mm. 08 gösterir. Erkeklerde 1725 mm. boyun 153 mm. 02 en büyük baş genişliği vardır. Bir az daha uzun boyda kadınlarda baş genişliği 149 mm. 60 dır.

Elimizde, tam surette benzeri boy kıymetleri bulunmamakla beraber, diyebiliriz ki, Türk kadınlarının, eşit boylar içinde, en büyük baş genişliği erkeklerden daha az gelişir. Fazla mütecanis olmıyan bir insan grubu içinde, kadıların kafa karinesi erkeklerden daha bariz bir brakisefallik, yahut daha az dolikosefallik gösterdiği bilinir - ki bu noktayı bu kitapta tesbit etmiş bulunuyoruz - bu sonuç, en büyk baş uzunluğunun verdiği

neticeye nisbetle zıt görünür. Fakat unutmamalıyız ki, yukarıdaki tabloda gösterilen kıymetler, mücerret değil çoğalan kıymetlerdir. Fikrimizce bu hususta dikkate şayan araştırmalar yapmak mümkündür.

Burada incelediğimiz iki ölçünün ortalaması şunlardır:

Tablo No. 21

	Erkek	Kadın
En büyük baş uzunluğu (d. a. t.)	182 mm. 3	195 mm. 1
En büyük baş genişliği (d. t.)	151 mm. 9	146 mm. 7

Cinsiyet farkları, sırasıyle, en büyük baş uzunluğu için 7 mm. 2, en büyük baş genişliği için 5 mm. 2 dir. Eğer kabul edilmiş olan formüle göre erkek = 100, kadın = ... olursa, 96,05 en büyük baş uzunluğunu ve 95,5 en büyük baş genişliğini buluruz. Evrasya halkının baş ölçüleri hakkında fazla bilgimiz yoktur. Pittard [1], Balkanlılardan bazılarının en büyük kafa uzunluğiyle en büyük kafa genişliği kıymetlerini göstermiştir, bunları şöylece hatırlatalım:

Tablo No. 22

	D. A. P.	D. T.		D. A. P.	D. T.
Romenler. . .	185,6	153,9	Sırplar. . . .	187,2	150,5
Grekler . . .	187.2	153,9	Arnavutlar . .	182,9	159,4
Yahudiler . .	186.1	155,6	Gagavuzlar. .	189,4	151,3
Bulgarlar. . .	188,3	150,1	Tatarlar . . .	185,8	154,6

Bu rakamlar, erkeklere aittir ve kıymetleri kesin anlamda alınarak mukayeseli şekilde tetkik edilmemelidir. Bu halk arasında brakisefal ve dolikosefal olanlar vardır. Eşit boylarda, başın her iki esaslı ölçüsü, başka başka kıymetler olacaktır. Sırp'lar ve Gagavuz'lar, bu etütteki Türkler'e benzer en büyük kafa genişliğine sahip olmakla beraber, en büyük kafa uzunlukları onlardan daha fazla gelişmiştir. Esasen, bütün bu

[1] Pittard, 1920, s. 569.

mukayeseler bir incelemeden geçirilebilir; zira bu tablodaki serilerden hiç birisi, adet bakımından, bugün elimizde olan seri ile kıyas edilemez. Balkan Yarımadası Türkleri, bu son tablonun müellifine şu ölçüleri vermişlerdi: en büyük baş uzunluğu 185 mm. 4, en büyük baş genişliği 152 mm. 3. Bu son ölçü, bizim bulduğumuz ölçünün hemen aynıdır ve en büyük baş uzunluğu daha fazladır.

Başın iki ölçüsiyle boy arasındaki nisbetlerin kıymetini hesap ettik. Her kademenin neticesini, her birine isabet eden ortalama boyları da kaydederek aşağıdaki tabloda veriyoruz.

Tablo No. 23

Erkek			Kadın		
Boy	D. A. T. Boy	D. T. Boy	Boy	D. A. T. Boy	D. T. Boy
1420 mm.	12.2	11,4	1365 mm.	12,4	10,6
1525 mm.	11,7	9,8	1465 mm.	11,8	9,9
1625 mm.	11,1	9,3	1565 mm.	11,3	9,4
1725 mm.	10,6	8,8	1665 mm.	10,7	8,8
1825 mm.	10.2	8.4	1740 mm.	10,6	8,5
1890 mm.	9,8	8,2			

Erkekte ve kadında, boy arttıkça, nisbetlerin kıymetleri muntazaman azalmaktadır. Bu nisbetin, yukarıki sıra dahilindeki ortalamaları, erkeklerde 10,9 ve 9,32; kadınlarda 11,4 ve 9,44 tür.

Görülüyor ki, iki ortalama erkeklerdeki iki ortalamadan az fazladır. Türk kadınlarında, vücutlarının bütününe nisbetle, en büyük baş uzunluğu, erkeklerden fazla ve en büyük baş genişliği erkeklerden azdır. Kısa boylu insanların, esaslı ufki iki baş ölçüsü, uzun boylu insanınkinden daha büyüktür. Erkeklerde, en kısa boylularla en uzun boylular arasındaki fark, kadınlarda olduğundan daha barizdir. Başın hacmi hakkında bir fikir edinmek üzere, bütününün gelişme ve büyüme kıymetini arayacak olursak, bu iki ölçü bu işe kâfi gelmez. Kulak, bregma yüksekliğini de bilmemiz icap eder. Bu takdirde dahi; aradığımız hacim hakkında edineceğimiz bilgi, pek umumi, pek müphem mahiyette kalacaktır.

2 — Kafa karinesi

Türklerin kafa karinesi hakkındaki bilgilerimiz, boy hakkındaki bilgilerimizden fazla değildir. Ve bu eksiklik, Anadolu Türkleri kadar Avrupa Türkleri hakkında da vardır. Rumeli Türklerine dair elimizde Bassanovitch, Weissbach ve İvanowsky'nin eski eserleri vardır. Bu müelliflerden birincisi, batı Bulgaristan Türklerinden 42 kişiyi ölçmüştür. Erkeklerin ortalama kafa karinesi 84,06 idi. İstanbul mezarlıklarından birinde 70 kafa tasını ölçen Weissbach, ortalama kafa karinesi olarak 82,08 kıymeti bulmuştu (Canlı vücutte bu rakam 82,8'in karşılığıdır). Diğer taraftan Ivanowsky [1], Türkmenler ve Türkler üzerinde yaptığı incelemelerin neticesini yayınlarken, doğu Rumeli'de, Silivno'da ölçtüğü Türk kafa taslarına, 75,4 (77,4) dolikosefal kafa karinesi verir. 15 erkek: 76.3; 16 kadın. 74,5. Bu son netice, yukarıda kaydedilen diğer iki netice ile sadece karşılaştırılınca hayret edilir. Fakat mesele yakından incelenirse, Slivno'un, dolikosefal bir Bulgar bölgesinde bulunduğu görülecektir.

E. Pittard [2], Balkan yarım adasında, bilhassa Dobruca'da yaptığı incelemelerde birçok Türkleri ölçmek fırsatını bulmuş ve bunlar hakkında, birçok yazılar yayınlamıştır. Bunlardan, 300 Türke ait olan bir tanesinde ortalama baş karinesini 81,89 olarak görüyoruz. Fakat, yalnız kafa karinesini değil, aynı zamanda türlü tiplerin yayılışlarını da gözönüne almak lâzımdır.

Tablo No. 24

	İnsan adedi	Yüzde nisbeti
Dolikosefal	25	8,33
Su - dolikosefal	54	18
Mezosefal	73	24,33
Su - brakisefal	94	31,33
Brakisefal	28	9,33
Hiperbrakisefal	26	8,67

Görülüyor ki, bu seride % 8,88 hiperbrakisefaller olduğu halde, hiperdolikosefal hiç yoktur. Delikosefal tipleri bir tarafa,

[1] J. Deniker 1899 s. 92 bu eserde bu konuya ait bibliyoğrafya vardır.
[2] E. Pittard 1930 s. 211.

bırakisefal tipleri diğer tarafa ayırınca, bu suretle vücude gelen iki grubun, adetçe birbirinden ne kadar farklı olduğunu görüyoruz. Bütün serinin hemen yarısı (300 kişiden 148'i) kafa tası az çok yuvarlak olan insanlardır. Bu, önemli bir noktadır.

Anadolu Türkleri, Avrupa Türklerinden daha ziyade, incelenmiştir. Eliseef'in Chantre'ın, Luschan'ın Hauschield'in, Wagenseil'ın, Pittard'ın, Ş. A. Kansu'nun ve bizzat benim [1] araştırmalarımıza konu teşkil etmişlerdir. Bu müelliflerin buldukları ortalama kafa karineleri şunlardır:

Eliseef,	84,40	Pittard,	84,78 ve 85,11
Chantre,	86,11 ve 84,53	Kansu,	85,01 - 84,19 - 83,50
von Luschan,	81,00 ve 86,33	Âfet,	85,06 (Türk kadınları)
Hauschield,	84,49		

Bunlar, oldukça önemli serilerdir. Hepsi 2500 kişiyi buluyor. Fakat Antropolojik mahiyette katî bir fikir edinmek istenilirse bu rakam, Trakya-Anadolu gibi çok büyük bir saha için elbette ki yeter sayılamaz. Bu 2500 kişinin yanı sıra, biz yeni anketimizle, takriben 60,000 kişi sıralıyoruz. Fikrimizce, bu önemli topluluğun incelenmesinden sonra Türklerin kafa karinesi hakkında bilgilerimizin kesin surette elde edilmiş olduğuna kanaat getirebiliriz.

Aşağıdaki ilk tabloda, Deniker'in tasnifine göre, türlü kafa tiplerini koyuyoruz. Erkeklerden başlayalım.

Tablo No. 25

	İnsan adedi	Yüzde nisbeti
Ultradolikosefal	1.322	3,35
Hiperdolikosefal	1.701	4,31
Dolikosefal	2.790	7,08
Su-dolikosefal	3.803	9,63
Mezosefal	4.844	12,25
Su-brakisefal	5.619	14,26
Brakisefal	5.984	15.16
Hiperbrakisefal	5.350	13,56
Ultrabrakisefal	8.052	20,40
Toplam	39.465	

[1] Afet 1928 s. 7.

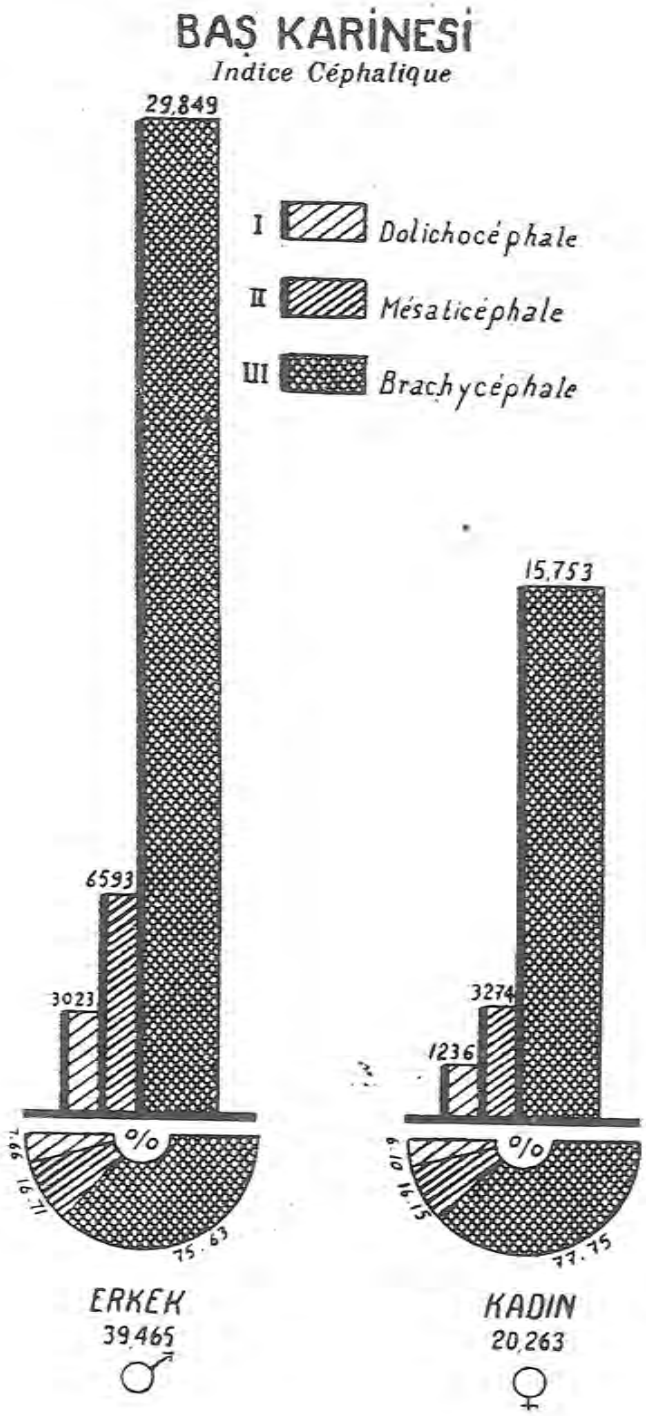
İlk göze çarpan nokta şudur: Yüzde kıymetleri ültradolikosefaliden itibaren muntazaman artmakta, yalnız hiperbrakisefali devresinde bu artış bir inme kaydetmektedir. Bu tablonun iki ucunu birbiriyle karşılaştırılınca ültradolikosefaller nisbeti ile ültrabrakisefaller nisbeti arasındaki farkın ne kadar büyük olduğunu anlıyoruz. Ültrabırakisefaller, hemen hemen on misli fazladır (Res. 12). Türklerin işgal etmeleri icap eden yeri göstermek için bu, esaslı bir noktadır. Eğer karşılaştırmamızı dolikosefalinin ve brakisefalinin bütün derecelerine teşmil edersek, aynı neviden müşahedeler kaydederiz. Yani, Türk erkeklerinin, umumiyet itibariyle brakisefal vasfı taşıdıklarına şüphe yoktur. Bir tarafa türlü dolikosefali tiplerini, diğer tarafa brakisefali tiplerini ayıracak olursak şu nisbeti elde ederiz.

Dolikosefal tipler	% 24,37
Brakisefal tipler	% 63,88

Türk erkeklerinin çoğunluğunun brakisefalliği, göze çarpacak kadar aşikârdır.

Ölçülerin genel ortalamaları ile, bütün serinin ortalama kafa karinesini hesap ettik. Bulduğumuz rakam 83,33 dür. Bu karine, Von Luschan tarafından yayınlanmış olanlardan gayri şimdiye kadar müellifler tarafından bulunan karinelerden bir az daha zayıftır. Ş. A. Kansu'nun, Anadolu ve Rumeli türklerinden büyük bir seri üzerinde aldığı ölçülere aşağı yukarı eşittir. Bu son grupta kafa karinesi kıymetinin azalması, Rumeli türklerinden dolayıdır. Biliyoruz ki, Rumeli türklerinde kafa şekli, Anadolu türklerinde olduğundan daha az bırakısefaldir.

Bütün Trakya ve bütün Anadolu içinde, kafa karinesinin mufassal bir coğrafî bölümünü yapmak entresan olur; Fakat o büyük işi, bu kitabımız içinde yapmak imkânsızdır. Maamafih bu konuyu başarmak üzere icabeden vesikalara malik bulunuyoruz. Bölgelere ve ilçelere göre böyle bir bölme yapılmasına karşılık, anketimizin başında gösterdiğimiz bölgelerde kafa karinesi rakamlarına sahip bulunuyoruz (Harita 5). Biz kafa karineleri kıymetlerini üç umumî gruba ayırdık: Dolikosefaller, Mezosefaller, Brakisefaller.

Bu grupları tesbit etmek için Topinard'ın cetvelindeki esasları kullandık. Göze çarpacak olan mikdar değişiklikleri ve ileride, ayrı bir paragrafta gösterilen nisbetleri bununla açıklamak mümkündür. Topinard, bırakisefal karakterini Deniker'in cetvelindekinden biraz daha evvel başlatır. Fakat bu fark, burada verdiğimiz genel neticeleri değiştrecek mahiyette değildir. Esasen, bu karinenin bölümleri bahsinde, müellifler arasında anlaşmazlıklar vardır.

Tablo No. 26

Bölgeler	İnsan adedi	Dolikosefal	Mezosefal	Brakisefal
		Yüzde nisbetleri		
I	2.551	7,51 %	22,30 %	70,17 %
II	3.361	3,39 »	13,30 »	83,31 »
III	3.020	9,76 »	22,13 »	68,11 »
IV	3.406	5,61 »	16,03 »	78,36 »
V	3.420	3,80 »	12,66 »	83,54 »
VI	4.895	1,04 »	5,97 »	92,99 »
VII	4.161	1,32 »	5,35 »	93,33 »
VIII	4.766	20,52 »	24,03 »	55,45 »
IX	5.102	9,54 »	16,67 »	73,79 »
X	4.863	11,17 »	29,85 »	58,98 »

Bu genel coğrafî bölümler bizi dikkate değer olaylar karşısında bırakıyor. Bu coğrafî bölümlerin on tanesinde, brakisefal tipler, çoğunluk halindedirler (% 55 ten % 93'e kadar); Bu bölgede dolikosefal tipler hemen hemen hiç yoktur. (% 1) yalnız iki bölgede % 11'i geçer.

Gözönüne alınacak coğrafî bölge üçtür. Batı bölgesi, nisbeten çok nufuzlu, Marmara'dan ve Ege denizinden başlayıp orta yaylaların, Ankara kuzeyinden Konya güneyine kadar giden çok daha sert bölgelerinde biter. Orta bölge, Karadeniz kıyılarının bir kısmı ve hinterlandı (Zonguldak, Sinop, Samsun, içeride Bolu, Kastamonu ve Amasya dahil) ile merkezi Kırşehir olmak üzere, Ankaradan başka önemli şehir olarak Yozgad'ı, Kayseri'yi, Konya'yı kaplıyan geniş bölgeden müteşekkildir. Doğu bölgesi, Karadeniz kıyılarındaki illerle (Trabzon-Rize); dağlık bölge (Erzurum, Kars), Tokat, Sıvastan,

Malatya, Diyarbakır yoluyle Van'a kadar uzanan arazi ve nihayet Suriye yanından ve doğuda İskenderun körfeziyle biten Akdeniz kısmından geçen güney bölgelerden müteşekkildir.

Bu üç coğrafî bölgeyi ele alır ve her birinde ne kadar dolikosefal ve ne kadar brakisefal tip bulunduğunu hesap edersek, şu neticeyi buluruz:

Tablo No. 27

	Dolikosefal Tip	Brakisefal Tip
Batı illeri	6,01 %	76,69 %
Merkez illeri	1,68 %	93,16 %
Doğu illeri.	13,74 %	62,61 %

Bu küçük tabloyu çizdikten sonra, Türkiye toprakları üzerinde, dolikosefal tiplerle brakisefal tiplerin ne kadar eşit olmayan nisbetlerde dağıldığını görebiliyoruz.

Kafa karinesinin coğrafî bölümlerini gösteren harita (şekil 13) beşerî teşekkülün değişikliklerini belki daha iyi göstermektedir. Orta bölge ile doğu bölge arasındaki mukayeseye bir göz gezdirmek, bu değişikliği göstermeğe kâfidir. Bittabi, bunun sebeplerini araştırmak lâzımdır. Anadolu'nun bu kısmının, ırk bakımından, daha mütecanis şekilde görünmesi bize, burasının, Türkiye'nin ırkî merkezi olduğu fikrini vermektedir. Batıda ve doğuda gördüğümüz daha yüksek dolikosefal yüzdeler, derhal dolaylardan gelebilecek ırkî tesirleri akla getirmektedir.

Maamafih, aydınlatılması lâzımgelen bir nokta kalıyor. Yukarıda söylediğimiz gibi ve görünüşe bakılırsa, eğer Anadolu'nun merkezini kaplıyan brakisefal kitlelerin çokluğundan dolayı, Türkiye'nin millî ırk toprağı diye kabul edersek, diğer bölgelerdeki az adetteki karışmaların tarihimizin hangi devrelerinde olduğunu bilmek icap eder. Atatürk, hükûmet merkezini Ankarada kurmakla, diğer bir çok sebeplerin yanı sıra, sanki bu ırk birliğinin varlığını da önceden hissetmiştir. Bu sorunun cevabını, arkeoloji ile antropolojinin, aynı zamanda yapacakları araştırmalar verecektir. O türlü devrelerde tarihi yazan insanların iskeletlerini, devir devir bize verecek olan bir preistorik ve tarihi stratigrafidir ki, bizi aydınlatacaktır. Bu hususta

şimdiden, elimizde bir çok vesikalar vardır. Anadolu tarihi hemen hemen çeşitli devrelerinde daima bir bütün olarak varlığını korumuştur.

Şimdi Türk kadınlarının kafa karinesine bakalım. Bu inceleme erkekler hakkında yapılanın aynı olacaktır.

Tablo No. 28

	İnsan adedi	Yüzde nisbeti
Ultradolikosefal	484	2,38 %
Hiperdolikosefal	752	3,72 »
Dolikosefal	1.357	6,69 »
Su - dolikosefal	1.917	9,46 »
Mezosefal	2.478	12,23 »
Su - brakisefal	2.088	15,24 »
Brakisefal	3.083	15,22 »
Hipperbrakisefal	2.935	14,48 »
Ultrabrakisefal	4.169	20,58 »

Genel olarak erkeklerde olduğu gibi, yüzdeler kıymeti, ültradolikosefaliden ültrabrakisefaliye geçerken muntazaman artmaktadır. Erkeklere ve kadınlara ait neticeleri karşılaştırdığımız grafik, bu karakteristikleri iyice göstermektedir. Kadın brakisefal tiplerde de - bilhassa sondan evvelkilerde - erkeklerde olduğu gibi âni bir düşme görülmektedir. Bunlar, bir evvelki gruba göre, daha düşük bir kıymet yüzdesini verir, erkek tipi hakkında ileri sürülen düşünce burada da varittir. Ültradolikosefal tiplerle ültrabrakisefal tipler yüzdeleri arasında, sayı bakımından büyük bir fark vardır. Hattâ bu fark, kafa tası çok uzun tipler aleyhine olarak, kadınlarda çok daha barizdir. Şunu esasen biliyoruz ki, genel olarak, brakisefal halkta, kadınlar erkeklerden daha brakisefal ve daha fazla adette brakisefaldirler. Anadolu Türkleri, bize bu ikinci derece cinsiyet farkının yeni bir örneğini vermektedirler.

Bir yandan türlü dolikosefal tipleri, diğer taraftan türlü brakisefal tipleri bir araya toplarsak şu sonucu alırız (Parantez içindekiler erkek yüzdeleridir):

Dolikosefal tipler % 22,35 (% 24,37)
Brakisefal tipler % 65,52 (% 63,88)

Grafik (Res. 12) erkeklerde ve kadınlarda, listenin başlıca üç tipinin nisbî bölümü hakkında çok açık fikir vermektedir.

Kadınların, kendi mensup oldukları ırk grubundaki erkeklerden daha az dolikosefal ve daha fazla brakisefal oldukları görülüyor. Farklar, her iki halde de, hissedilmektedir.

Ölçülerin genel olarak, bütün serinin ortalama kafa karinesini hesapladık. Bulduğumuz rakam 83,78 olup, aynı şekilde hesap edilen erkek karinesinden az fazladır.

Bilinen büyük coğrafî bölümlere göre yapılan ve Res. 14 'teki haritada gösterilen kafa tipleri bölümleri bize aşağıdaki tabloyu vermektedir :

Tablo No. 29

Bölgeler	İnsan adedi	Dolikosefal	Mezosefal	Brakisefal
		Yüzde nisbetleri		
I	2.588	6,96 %	20,09 %	72,95
II	2.459	2,00 »	12,28 »	85,72
III.	2.857	13,34 »	25,54 »	61,12
IV	2.496	6,95 »	14,69 »	78,36
V	2.273	2,50 »	10,16 »	87,34
VI	2.424	0,58 »	4,00 »	95,42
VII	1.822	1,26 »	4,17 »	94,57
VIII.	628	8,43 »	20,54 »	71,03
IX	1.472	10,06 »	19,22 »	70,72
X	1.250	12,56 »	43,20 »	44,24
Toplam	20.269			

Erkeklerdeki aynı bölümler bahsine bakılacak olursa, her iki tablonun karşılaştırılması, bazı dikkate şayan neticeleri gözönüne koyacaktır. Meselâ, dolikosefallerin nisbî miktarı, on coğrafî bölgede, erkeklerden altı misli fazla olduğu halde, brakisefallerin nisbî miktarı ancak iki misli fazladır. Bu fazlalık, cinsiyet farkını gösterir.

Orta Anadolu'da hemen hiç dolikosefal kadın yoktur. Nisbet bir tarafta % 0,58 (kuzey bölgesi), diğer tarafta % 1,26

dir. Anadolu'nun bu merkezi brakisefal kümesi şayanı dikkat bir morfoloji birliği gösterir. Bu bölgenin kadınları, erkeklere kıyas edilince, erkeklerden daha az dolikosefal, daha az Mezosefali ve buna karşı daha çok brakisefaldirler.

Erkekler için yaptığımız gibi, batı illeriyle doğu illeri neticelerini toplarsak, şunu buluruz :

Tablo No. 30

	Dolikosefal Tip	Brakisefal Tip
Batı illeri	6,35 %	77,02 %
Merkez illeri	0,92 %	94,99 %
Doğu illeri.	10,31 %	61,99 %

Bu kıymetler, en çok kafa tiplerinin bölümlerdeki eşitsizliğini gayet sarih olarak teyit etmektedir.

Kafa karinesinin boya göre incelenmesini kafa karinesinin kıymeti herhangi bir müşterek karakterden ayrı bir karakter olup olmadığı sualini kendi kendimize sorabiliriz. Vücudün genel gelişmesi boyun kafa karinesi üzerinde tesir yapması ihtimali Manouvrier'yi [1] düşündürmüştü. Bütün antropologlarca bilinen bir eserinde, bu hususta fikirlerini yazmıştır. Paris antropometri servisinde ölçülen 21 — 44 yaşında 3071 kişinin fişleri incelenmiş, boy uzadığı nisbette kafa karinesi kıymetinin pek az değişmiş olduğunu görerek bu hususta ısrar etmemişti.

Pittard [2], bu konuyu tekrar ele alarak, Paris halkının, pek belli olan birliksizliği dolayısiyle, pek esaslı bir vesika olmadığı mütalâasını ileri sürmüştür. Bunun üzerine, Balkan yarım adası çingeneleri üzerinde bizzat aldığı boy ve baş ölçülerini kullanmıştır. Böyle bir insan grubu, hakikaten saf olmasa dahi, açık vasfı kozmopolit olan Paris ahalisinden daha az tezadlıdır.

Filhakika, Pittard, erkekler serisinde, boyları onar santimetrelik kademelerle tasnif ettikten sonra, bu suretle vücude gelen kademelerden her birinde, kafa karinesi kıymetinin boy uzadığı nisbette azaldığını görmüştür. Bu uzun kafa taslılar grubunda, en uzun boylular en fazla dolikosefal olanlardı.

[1] Manouvrier, 1902.
[2] Pittard—1905—S. 279—286.

Kadın serisine tatbik edilen aynı ameliye aynı neticeleri vermiştir. Burada bir tenasüp kaidesi karşısındayız. Boy uzadığı nisbette, kafanın esas iki ölçü kıymetlerinin arttığı görülüyor. Fakat bu artış, aynı nisbetlerde görülmez. En büyük baş uzunluğunun ve en büyük baş genişliğinin boya nisbeti araştırılırken, boy uzadığı nisbette en büyük baş uzunluğu ile en büyük baş genişliğinin nisbî büyüklüğünün azaldığı, fakat boy uzadığı nisbette, en büyük baş uzunluğunun boya nisbeti, en büyük baş genişliğinin aynı büyüklüğe boy nisbetinden daha az nisbette azaldığı görülmektedir.

Binaenaleyh, kafa tasının en büyük baş uzunluğu artması ile boyun uzaması arasında en büyük baş genişliğinin artmasından daha fazla bir nisbet olduğu görünmektedir. Diğer bir tabirle, uzun boylu insanlarda dolikosefalliğin daha bariz olması, en büyük baş genişliğinin nisbî kısalmasiyle değil, en büyük baş uzunluğunun nisbeten daha fazla bir artışından ileri gelmektedir.

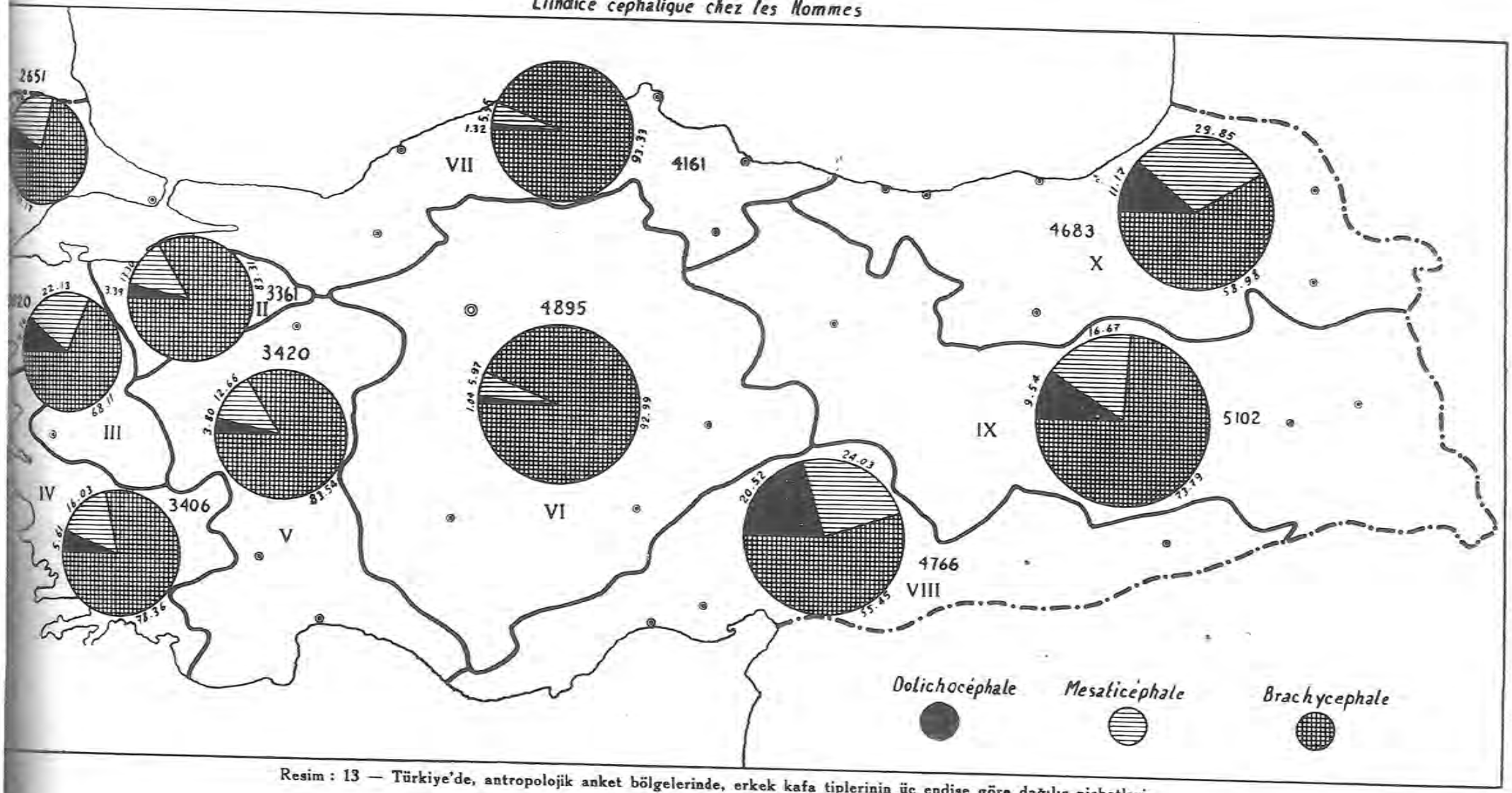
Bu nokta mühimdir, zira sosyolojik antropolojiye temas etmektedir. "Pittard kanunu„ adı verilen bu izah uzun boylu ve dolikosefalliği fazla olan insanlar üzerinde şehirlerin güya tesir icra ettiği faraziyesine dayanan tahminleri ortadan kaldırmıştır. Bir zamanlar, etrafında büyük tartışmalar olan bu sözde sosyal seleksiyon[1] şu iki karakterin aynı zamanda var olmasile daha kolay anlaşılır: "şehir hayatı şartlarından ileri gelen boyun daha fazla büyümesi ve bu boy uzamasiyle ilgili kafa karinesi azalması.„

Biliyoruz ki, bu tenasüp kaidesi, birçok müellifler tarafından, birkaç defa araştırılmış ve tecrübe edilmiştir. Godin[2] bu konu için ölçtüğü gençlerdeki büyümeyi kayıt ve işaret etmiştir.

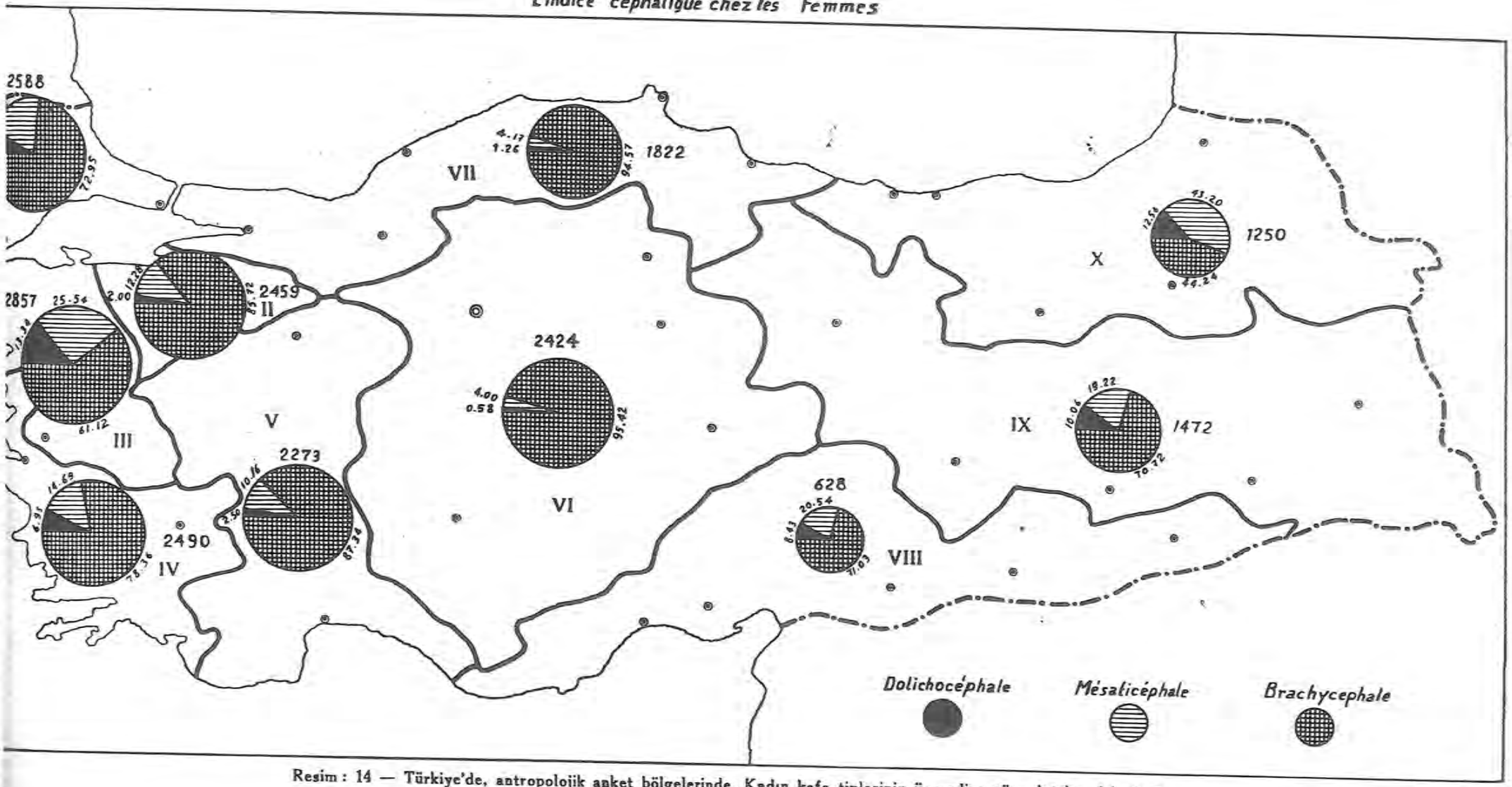
Elimizde, bu üç üçlüsü beraberce yapılan önemli bir insan serisi bulunduğundan, Trakya ve Anadolu erkeklerinde ve kadınlarında, yukarıda sözü geçen morfolojik nisbeti bulup bulamiyacağımız meselesi bize, ilgili göründü.

[1] Vacher de Lapouge 1896.

[2] Godin, 1923.

Resim : 13 — Türkiye'de, antropolojik anket bölgelerinde, erkek kafa tiplerinin üç endise göre dağılış nisbetleri.

Resim : 14 — Türkiye'de, antropolojik anket bölgelerinde, Kadın kafa tiplerinin üç endise göre dağılış nisbetleri.

Önce erkek serisinden bahsedelim. Derhal dikkat edilmesi lâzımgelen bir nokta vardır: teşkil edeceğimiz gruplar, birbirinden farklı fertlerden mürekkep kitleler olacaktır. Bu itibarla şu matematik olayı hesaba katmak icabeder: birbirinin tam benzeri olan unsurları karşılaştırmıyoruz. Fertlerin, sayısı en çok olduğu boylar 1 m. 57 ile 1 m. 73 arasındadır. Batı ve doğu illerinde, orta bölgeden biraz fazla, uzun boylu dolikosefal ve mezosefal fertler vardır. Türklerin büyük ekseriyetini teşkil eden brakisefal gruplar arasında, şüphesiz bir alpin ve dinarik ayrılmasını yapmak icabeder. Bu ayırmanın bizi burada ilgilendiren konu bakımından, ne temin edeceğini önceden tayin etmek kabil değildir.

Bu ihtirazî kayıtları böylece ileri sürdükten sonra, yaptığımız hesabın verdiği neticeyi aşağıya koyuyoruz. Gözlerimizin önüne konulan rakam sütununun iki ucunu nazarı dikkate almadık. Çünkü, bu boy grupları, pek az kişiyi içine almaktadır. 1 m. 48 boydan başlayıp, 1 m. 82 boyda duruyoruz. Bu suretle, elimizde 35 boy grubu mevcut bulunuyor. Kafa karinesi ortalamalarını, 10 santimetre boy kademleriyle ölçüyoruz. Son kademe ancak 5 sm. liktir. Bu dört boy kademesinin kafa karinesi ortalamaları şunlardır:

Tablo No. 31

Boylar		Başın ortalama karinesi
1 m. 48 den	1 m. 57 kadar	83,75
1 m. 58 »	1 m. 67 »	83,38
1 m. 68 »	1 m. 77 »	83,22
1 m. 78 »	1 m. 82 »	83,22

En kısa boylardan en uzun boylara geçtikçe, kafa karinesi kıymeti azalmaktadır. Gerçi bu azalma pek fazla değildir, fakat yine vardır.

Yirmi tane boy tipinden müteşekkil gruplar kullanırsak şu neticeye varıyoruz:

1 m. 48 den 1 m. 67 ye 83,57
1 m. 68 den 1 m. 87 ye 83,33

Uzun boylar sınırını, serimizi yirmi kişide tamamlayacak şekilde, eski tablodan biraz daha ileri götürdük. Burada da, kafa karinesi bıymetinin, boy arttıkça azaldığını görüyoruz.

Nihayet, iki boy grupu daha teşkil ettik. Bunlar 1 m 56 ile 1 m. 75 arasındadır. Çünkü en fazla ferde, bu gruplarda rastlanıyor. Her biri 10 boy kademelik iki grupa ayrılmış yirmi kademe, bize 83,43 ve 83,31 kafa karineleri vermek suretiyle, evvelki neticeleri bir kere daha teyit etmişlerdir.

Aynı olayları, kadın serisinde inceliyelim. Irk vasfı bahsinde söylediğimizi burada tekrara lüzum yoktur ve hesaplarımızın neticelerini hemen aşağıya koyuyoruz.

Sütunların başından, her biri 10 kademeden müteşekkil (en kısa boylu kadınlar) iki grup, sonra sütunun nihayetinden, her biri 10 kademeden müteşekkil (en uzun boylu kadınlar) iki başka grup ele aldık. Bu dört grup, bize şu kıymetleri vermiştir:

Tablo No. 32

Boylar	Başın ortalama karinesi
1 m. 32 den 1 m. 41 kadar .	85,21
1 m. 42 » 1 m. 51 » .	84,07
1 m. 50 » 1 m. 66 » .	83,22
1 m. 66 » 1 m. 76 » .	81,27

Kafa karinelerinin, uzayan boya nisbetini gösteren azalmada durduğu görülüyor. Bu usul ile, lm. 51 le lm. 57 arasındaki boyları bir tarafa bıraktık. Bu boyları tam seriye tekrar katınca (bu tarz, yukarıdaki küçük tablonun son iki rakamını bittabi değiştirecektir) şu kafa karinelerini buluyoruz. 85,21; 84,07; 83,63; 83,30; 80,63. ki bu da, ilk görüşü destekler.

Bunda hiç bir şüphe yoktur. Boy yüksekliği nisbetinde, kafa karinesi kıymeti azalıyor.

Kadın serisinin, bize, erkek serisinden daha bariz neticeler vermesi nedendir? Zannederim ki bunun cevabı, kafa karinesinin Türkiye toprakları üzerindeki genel coğrafî bölümlerini gösteren grafiklere başvurmakla anlaşılabilir. O grafikte, bu kadın grubunun kafa karinesi bölümlerinde daha fazla bir birlik belirttiğini görmüştük.

Türkiye ve bilhassa Orta Anadoluda ne kadar çok brakisefal tipi bulunduğunu rakamlar ve grafiklerimizle gördük. Bunun, Ön Asya ve dünya tarihi bakımından çok büyük önemi vardır. İleride bu bahse tekrar döneceğimizden, şimdilik şunu kaydedebiliriz, paleolitik Avrupada, brakisefal tipler hiç yaşamamıştır. Mezolitik devirde, Bavyeradaki Ofnet, aynı tarihte, boğazların öte tarafında harekete geçtiği şüphesiz olan büyük akınların, sadece öncüsü olarak telâkkı edilmek lâzımgelir. Bugün Avrupada, Homo Alpinus'un, neolitik devre mensup Asyalıların torunları telâkki edilmesi âdet olmuştur. Muasır antropolog'lar bu ırkın sahasını oldukça iyi bir şekilde hudutlandırmışlardır.

Fakat Avrupa'da başka bir brakisefal ırk vardır. Bunun boyu, Homo Alpinus'dan daha uzundur. Kafa tasının, kafa kemiği kısmı, Homo Alpinus'un kafa kemiğinin aynı manzarayı göstermez. Nordik'ler kadar uzun olan boyu, ona, Homo Alpinus'un yanında ayrı bir yer verir. Balkan yarımadasının batı eteklerinde Adriyatik denizine bakan bütün sahalarında çok mükemmel bir tarzda temsil edilen bu dinarik yahut Adriyatik ırk, sadece, kendisine bu ismi veren topraklarda sakin değildir. Bir kısım Rumlar, Arnavutlar, bir kısım batı Sırpları, Karadağlılar, Boşnaklar, Hersekliler, Dalmaçyalılar bu dinarik ırkın en mütecanis kitlelerini temsil ettikleri gibi, Venediklilerin mühim bir kısmı da yine bu ırka mensup bulunmaktadırlar. Esasen bu dinarikler, Kuzey Avrupa'ya doğru kuvvetle yayılmış görünmektedirler. Norveçli antropologların, yarımadalarının güney-batısında meydana çıkardıkları insanlar bu ırkın mümessillerine ait değil midir?

Bu uzun boylu brakisefallerin coğrafî menşei nedir? Şüphe yok ki, dinarik ırk hakkındaki bilgilerimiz, Alp'li ırk hakkındaki bilgilerimizden daha azdır. Mamafih, tetkik ettiğimiz Türklerde, dinarik ırkın uzun boy ve brakisefallik gibi iki karakterin bir arada var olup olmadığını, kısaca araştırmak istiyoruz. Bunun için de, tablolarımızın uzun boyları kaplıyan kısmında, bu uzun boyla birlikte kafa karinesinin ne ifada ettiğini arayalım.

Önce erkeklerde, 1 m. 66'dan itibaren, yani bugün kabul edilmiş olan Avrupa ortalamasının ötesine doğru bir kısım

ayıralım. Bu grupta 18.077 erkek buluyoruz. Bunların ortalama kafa karineleri 83,54'tür. Yani, Deniker tasnifinin (84'ten başlıyan) hakikî brakisefalliğine yaklaşan yüksek bir kıymettir. Şurasını da derhal kaydetmek lâzımgelir ki, bu 18.077 erkek, serimizin bütünü içinde, kuvvetli bir yüzde nisbetini teşkil ediyor. Bu uzun boylu insanların haricinde 21.388 kişi kalıyor ki bunların boyları 1 m. 66'yı bulmaz.

Kafa karinesi kıymetinin, uzayan boya nisbetini incelediğimiz zaman, Türkiyede, çok kısa boylu ve çok bariz brakisefali gösteren pek az kalabalık bir insan grubu mevcut olduğunu görüyoruz. 1m. 37 ile 1m. 44 arasında 19 fark vardır. Bu 19 kişinin ortalama kafa karinesi 86,36 dır. Bu 19 kişi, beşerî bakımdan neyi temsil ediyorlar? Adetçe mühim olup, önceden hiç bir seleksiyona konu teşkil etmeyen bütün serilerde tesadüf edildiği gibimidir? Yoksa bunlar büyük başlı cüceler midir? Belki de. Herhalde, şimdiki tartışma için, bununla meşgul olmamıza lüzum yoktur.

Bu küçük grubu bertaraf edince, % 45, 52 si, Avrupa ortalamasını geçen boyda, kuvvetli bir insan grubu karşısında bulunuyoruz. Dinarik'lerin varlığını bunlar arasında araştırmak imkânı vardır. Gözlerin ve saçların rengini, kafa tasının yukarı kısmının şeklini tahlil ettikten sonra, dinariklerin bulunduğunu daha katiyetle anlayacağız.

Fakat şimdiden pek eyi tahmin edebiliriz ki Anadolu'da büyük brakisefal kütlenin çoğunluğunu, Alpinler ve mühim nisbette, Dinarik'ler teşkil eder. Neolitik devirde Avrupaya akın eden brakisefalleri hiç şüphe yok ki, bu çifte brakisefal insan seli takip etmiştir. Gelecekte antropolojinin vazifesi, bu çift hareketi daha iyi ortaya çıkarmak olacaktır; dinarik grupun, Avrupanın bir kısmında neden dolayı bilhassa durduğunu da araştıracaktır. Bosnada, Saray - Bosna müzesi arkeologları tarafından meydana çıkarılan (Avusturya-Macaristan devrinde) büyük Neolitik ve Tunç medeniyetlerinin bu dinariklerin eseri olması ihtimali kuvvetlidir.

Uzayan boylar listesindeki çok uzun boyları, meselâ lm. 81 den itibaren tasfiye edecek olursak, ortalama boyu lm. 86 olan 200 erkek buluruz. Bu, çok yüksek bir rakamdır. Ve bu çok uzun boylu insanların kafa karinesi 84,07 dir. Dinariklerin

oluşu bahsi ile, bundan evvelki paragraflardan birinin gösterdiği, yani boyun kafa karinesi üzerindeki tesiri arasında tezat bulunduğu zannedilmemelidir. Bunu isbat etmek için, Dinarik olduğu tahmin edilen gruptan, yani bir taraftan en az lm.66 boyda olan, diğer taraftan boyu 1 m. 80 i bulan insanlardan müteşekkil gruptan bir seçme yapmak kâfidir. Bu grubun ortalama boyu 1 m. 73 tür. Deniker'in listelerinde, Asyada, bu boya erişen hiç bir millet göremiyoruz. Okyanosda ve Afrika ile beraber dünyanın en uzun boylu insanlarını içine alan Avruapada şu rakamları buluyoruz : 105 Livonyalı, 1 m. 734 ; 1304 İskoçyalı 1746 mm. ; 124 S. W. İskoçyalısı (Ayrshire kontluğu) 1782 mm. ; Galloway çifçisi ; 75 İskoçyalı, 1792 mm. Bu boy Logone Saralariyle beraber dünyanın en uzun boyudur [1].

1 m. 66 dan 1 m. 80'e kadar olan boylar grubunda 17.976 erkek vardır. Ortalama boy kıymetine ve kafa karinesine göre bunları üç gruba ayırdık :

Tablo No. 33

İnsan adedi	Baş karinesi
11,182	83,36
5,252	83,27
1,442	83,04

Boy uzadıkça, kafa karinesi kıymetinin muntazaman azaldığı görülüyor. Bu suretle, dinarik tahmin edilen grupda, kafa ölçülerinin, boyla mütenasip olduklarına dair Pittard kanununu teyid eylemektedir.

Kafa karinesine dair olan bu bölümü kapamadan önce bir noktayı daha belirtmek gerekir. 13 ve 14 numaralı haritalar, Anadolu'nun orta kısmı, gerek batı, gerek doğu kısımlarından daha bariz bir tecanüs gösteriyor. Bunun sebebi ne olabilir? Büyük ekseriyeti brakisefal tipe mensup olan Türk milletinin bütününe, dolikosefal tiplerin, az nisbette karışmasını izah için, gerek doğu Akdeniz'den ve gerek Anadolu'nun güneyinde ve doğusundaki topraklardan başka ırklara mensup insanlar mı gelmiştir? yoksa bunlar otokton mudur? Bununn için 13 ve 14 numaralı haritalardaki durum mukayese edilecek

[1] Deniker, 1908.

olursa, görüldüğü gibi bu bölgelerdeki nisbetler bir azınlık teşkil etmektedir. Orta bölge bu olaydan vareste mi kalmıştır?

Türkiye'nin ziraat haritasını tetkik edersek görürüz ki, buğday yetiştiren asıl topraklar Orta Anadolu illeridir. Bu yaylaların yetiştirdiği buğday cinsi, en mükemmel ve en verimli telâkki edilmektedir. Buraların çok eski devirlerden beri ekilmiş - her halde Eti devrinde ekilmiş oldukları muhakkaktır - ve verdiği mahsulün boluğu dolayısiyle, sakinlerini kendisine bağlamış toprak olduğunu tahmin etmek mümkündür.

Beşer coğrafyasında buna benzer örnekler vardır. Eğer ziraati ve hayvan ehlileştirmeği icat edenlerin, Ön Asya brakisefalleri olduğunu kabul edersek, bunların torunlarının, en müsait şartları haiz olan noktada, toprağa bağlı olarak yerli yerinde kaldıklarını da kabul edebiliriz. Ziraatçı ve çoban bir halk olan Etileri, Neolitik ve Kalkolitik medeniyetini yaratan insanların tabiî torunları olarak ta telekki edilebilir. Onlardan sonra bize kadar gelen bütün öteki isimler altındaki halk-biribirini takip eden, nesilleri içine alan uzun bir silsile teşkil etmektedir ve bu nesiller buyunca, yerlerinde kalan halk, tarihî olayların icaplarına göre yalnız isim değiştirmişler ve bu isimleri, halkın taşıdığı vasıfları alıncaya kadar kullanmışlardır.

YEDİNCİ BÖLÜM

Alın genişliği

Canlı vücut üzerinde, kafanın ön kısmında alınması mümkün tek ölçüye, kranioloji'de alnın ölçüsü denilir. Boy kıymetine nisbet edilince, bu ölçü, erkekte ve kadında şu şekilde görülür :

Tablo No. 34

Erkek	Kadın
102,83 (mm. olarak)	101,81
105,50	104,23
107,12	105,54
108,85	105,49
109,89	107,50
112,22	
Ortalama : 108,00	Ortalama : 104,00

Alın genişliği, boy uzadığı nisbette artar. Bu ölçüde kıymeti, bir evvelki grubun aynı olan dördüncü kadın grubu istisna edilirse, bu artış muntazamdır. Yukarıki tablo incelenirken ortalamadan evvelki son satırın, evvelki gruptan daha aşağı bir kıymet verdiği dikkate çarpacaktır. Bu olaya birçok defalar şahit olduk. Burada, gerek erkeklerde gerek kadınlarda çok uzun boylar, daha büyük alın genişlikleri vermişlerdir. Anlaşılıyor ki, kafa kemiği, yapılışı itibariyle, vücudün genel büyümesini, hiç bir ayrılık göstermeden takip ediyor. Erkek ortalama kıymetinin kadın ortalama kıymetinden daha kuvvetli olması kolayca anlaşılmaktadır.

Alın genişliğinin, en büyük çehre genişliğine göre olan durumunu araştırdık. Bu şekilde hesap edilen karineler bize şu sonucu verdiler:

Tablo No. 35

Bizigometik ölçüye göre alın genişliği

Erkek	Kadın
78,23	80,59
77,87	80,48
77,58	80,07
77,52	78,79
77,13	79,54
77,77	

Erkekte ve kadında, alın genişliği, bizigomatik genişliğe nisbetle, boy arttığı nisbette azalmaktadır. En uzun boylu kadınlar ve en uzun boylu erkekler, çehrenin en büyük transvers inkişafına nisbetle, en kısa boylu kadınlardan ve en kısa boylu erkeklerden, daha ufak bir alın ölçüsüne sahiptirler. Bu nisbetleri elde bulundurmak, ileride daha başka karakterlere, meselâ bir taraftan kafa tası genişliğine, diğer taraftan çehre uzunluğuna ilâve edilmeleri bakımından faydalı olur.

Bu paragrafta, en uzun boylu erkeklerle en uzun boylu kadınların, kendilerinden bir evvelki gruba nisbetle karinelerinin en büyük kıymetlerini kaydediyoruz. Her zaman görülmeyen bu olayı, yalnız başına ele alınan alın ölçüsü hakkındaki bilgi ile anlatmak mümkündür.

Pittard tarafından ölçülen 300 Türk üzerindeki ölçüler ise 11,90 rakamiyle gösterilen bir alın genişliği vermiştir. Bu kıymet, bizim serimizin kıymetini aşmaktadır. Benim ölçtüğüm 200 kadın serisinde ortalama alın genişliği 10,6 rakamını vermiştir. Büyük anketin genel ortalamasını ele alacağımız yerde, boy kademelerinin ortalamalarına baş vuracak olursak, bu kademelerden 5 inin alın genişliği 110 mm.; 6 sının 11 mm. ve 2 sinin 112 mm. olduğunu görürüz.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Baş yüksekliği ve uzunluk karinesi

Baş yüksekliği uzunluk karinesi, kulak-bregma yüksekliği ile, en büyük baş uzunluğu arasında aranılan nisbettir. Kafa tasının yapısına göre, nisbetlerin kıymeti çok değişebilir. Bu değişiklikler müelliflere göre terimleri çoğalan, kafa tipleri bölümü yapılmasına imkân vermiştir. Collignon[1], Bask'lar üzerinde yaptığı incelemeler sırasında, umumiyetle kabul edilen bir liste tanzim etmişti. Platisefaller, 67'den az karineler; mezosefaller 67'den 70'e kadar olan karineler; hipsisefaller 70 ve daha fazla karineler.

R. Martin[2], kendi el kitabında, şu üç dereceyi gösterir.

Ortosefaller (58 ile 62,9), hipisefaller, (63 ve daha fazla) Şamaesefal tip, 58'den aşağı bir karine ile gösterilmiştir.

Ölçülerin ve karinelerin ortalama kıymetlerini, 10 boy gruplu kademelerle aşağıda gösteriyoruz.

Tablo No. 36

Erkek		Kadın	
Dikey kuturlar	Karine	Dikey kuturlar	Karine
118 mm. 21	67,62	116 mm. 18	68,48
123 mm. 25	69,12	118 mm. 94	68,37
125 mm. 59	68,49	120 mm. 40	68,38
127 mm. 14	69,11	122 mm. 68	69,47
129 mm. 79	69,74	119 mm. 90	66,20
118 mm. 50	63,90		

Baş yüksekliği, boy uzadığı nisbette büyür ve bu büyüme erkekte ve kadında, en uzun boylu fertler müstesna olmak üzere, çok muntazam vukua gelir. Diğer ölçüler hakkında da buna benzer bir düşünceyi belirtmiştik. Tekrar edelim ki, burada mücerret büyüklükler konu teşkil eder. Kendilerinden evvelki

[1] Collignon 1895, s. 35.

[2] R. Martin 1928.

gruba nisbetle en küçük ölçülere sahip olanlar en uzun boylu erkekler ve kadınlardır. Erkek serisinde, en kısa boylu erkeklerin baş yüksekliği en uzun boyluların aynıdır. Halbuki aralarında 47 sm. lik bir boy farkı vardır ki, bu çok büyük bir farktır. Kadınlarda durum tamamen bunun aynı değildir. Baş yüksekliğinin en uzun boylu kadınlarda en az oluşu, sadece kendilerinden evvelki iki gruba nisbetledir.

Bu rakam aykırılıklarını (artan boya nisbetle) sıhhatli bir şekilde izah etmek için, elde, çok fazla sayıda fertlerin mukayeseli serileri bulunması lâzımdır. Halbuki burada, en uzun boylu erkekler ve en uzun boylu kadınlar, hemen hemen çok ufak gruplar halindedirler.

Bu ölçülerin ve bu karinelerin ortalama kıymetleri, yukarıdaki sıra ile, şöyledir:

Erkekler	Kadınlar
124 mm. 1 67,99	119 mm. 6 67,58

Erkek serisinde, artan boya nisbetle ortalama karine kıymetinde hiç bir sıra yoktur. En kısa boylu fertlerin ortalama karinesi, en uzun boylu fertlerden pekaz fazladır.

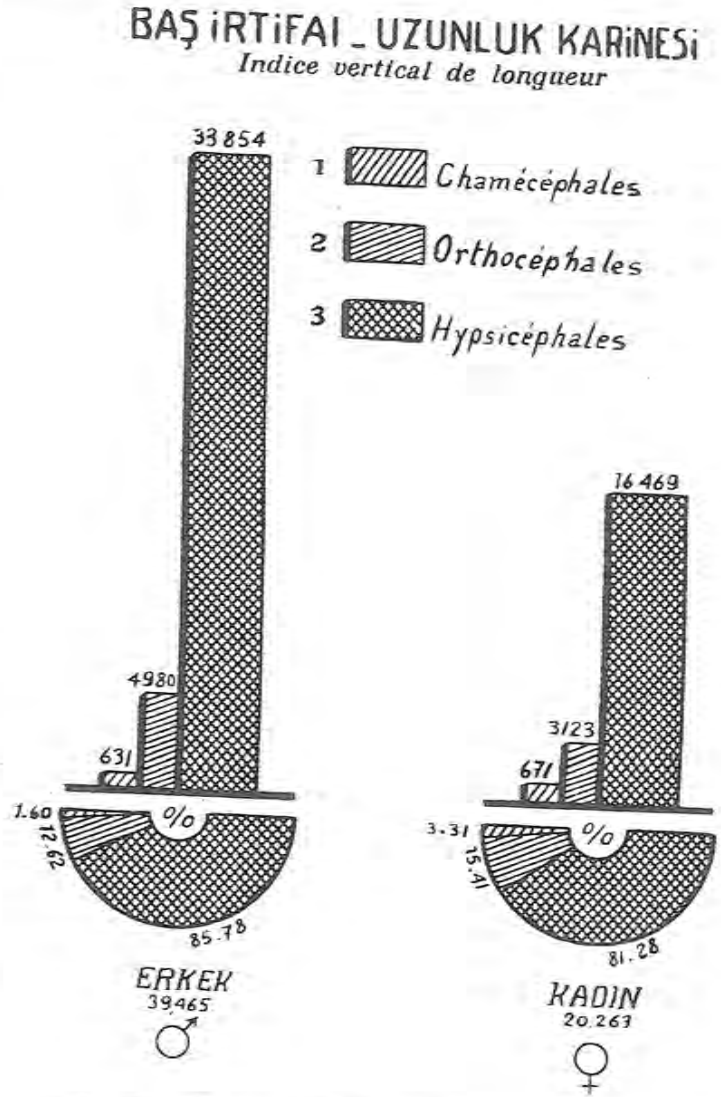
Biz burada R. Martin tasnifini esas aldık. Türkler, gerek erkek gerek kadın, hipsisefal'ler, grubuna girerler. Baş yüksekliği uzunluk karinesinin, Türkiye bütünü için olan bölümü, aşağı tablodakine göre yapılmıştır.

Tablo No. 37

	Erkek		Kadın	
	Adet	Nisbeti %	Adet	Nisbeti %
Şamesefal	631	1,60	671	3,31
Ortosefal.	4180	12,62	3123	15,41
Hipsisefal	33854	85,78	16469	81,28

Bu tabloda, nisbetlerin karşısına fertlerin sayısını koyduk, ve bu üç tip arasındaki ilgileri görerek, derhal fark etmesi için bir grafikle gösterdik (Resim 15). Bu grafikte, hipsisefal sütunlarının çok farkla başa geçtiği görülüyor.

36 Numaralı tabloda, onar, onar sıralanan kadın ve erkek bütün gruplar hipsisefaldirler. Son erkek grupu ortosefalinin sınırını teşkil eder.

No. 15 — Baş yüksekliği - uzunluk karinesinin kadın ve erkeklerdeki nisbetleri

R. Martin tarafından, Asya halkına ait olarak verilen birkaç karine kıymetini de buraya alıyoruz.

Kalmuklar . . .	64,1	Yakutlar	69,1
Tunguzlar . . .	65,2	Ermeniler . . .	69,4
Çinliler	65,5	Buryatlar	69,5 (67,5)
Kalmuklar . . .	66,4	Kürtler	69,4
Çinliler	67	Kürtler	70,1
Başkırlar . . .	67,3	Tatarlar	70,3 (68,3)
Tatarlar	68 (68,1) [1]	Kırgızlar	73,4
Güney Çinliler .	68,5 (66,5)		

Anadolu Türkleri bu büyük grubun hemen hemen ortasında yer alırlar.

Pittard, daha evvel söylenilen Balkan yarım adalı 300 Türk üzerindeki incelemelerinde, baş yükseklik uzunluk karinesi ortalaması olarak 67,65 bulmuştu. Bu, bizim bulduğumuz ortalamanın hemen aynıdır. Evvelce 200 Türk kadını üzerindeki araştırmalarımızda; bu karine 66,56 rakamiyle gösterilmiştir.

Bu bölüme son vermeden evvel, baş gruplarına göre bölünmüş kulak-bregma yüksekliği kıymetlerini ele alalım. Kadın ve erkekte, baş gruplarının içine giren araştırmalar için bu hususî karakteri açıklamak faydalı olur.

Tablo No. 38

Yaşları	Erkek	Kadın
20-29	127 mm. 2	119 mm. 8
30-39	125 mm. 3	120 mm. 4
40-49	125 mm. 6	119 mm. 9
50-59	125 mm. 5	119 mm. 2
60-69	125 mm. 4	120 mm. 2
70-ve daha fazla	123 mm. 8	118 mm. 7

Erkeklerde, ilk iki baş grubundan son iki baş grubuna kadar, kulak-bregma yüksekliği bariz bir eksilme gösterir (bir taraftan 126 mm. diğer taraftan 124 mm. 6). Bu azalma kadınlarda daha az olmakla beraber yine vardır. Bu olayı nasıl izah etmeli? Şimdilik, makul bir izah şekli bulamayoruz. Her cinsin, en uzun boylu fertlerden müteşekkil son grubunu

[1] Parantez içindeki rakkamlar kadınlara aitdir

aradan çıkarırsak, durum aynen baki kalır. Azalma, erkeklerde daha az bariz, kadınlarda biraz daha fazladır. Fakat bu çözülmeyen nokta yine halledilmiş değildir. Çünkü, gayet sağlam bir yapı olan ve bir kere teşekkül ettikten senra hemen hemen değişmiyen kafa tasının: seneler geçtikçe, büyüme suretiyle bir değişikliğe uğraması güç akıl erer bir keyfiyettir. Belki de, kimi kafa tasını örten, kimi çehrenin geri tarafını teşkil eden yumuşak kısımların kâh inceldiklerine kâh yer değiştirdiklerine hükmetmek icap edecektir. Yaş ilerledikçe saçların azalması, dökülmesi, daha yaşlılarda bu hallerin daha fazla olması, belki de kafa yüksekliğinin küçülmesini sağlamaktadır. Ölçülerimizin sonuçu çok fazla adette fert üzerindeki ölçü mahsulü olduğundan, hemen hemen kesin olarak kabul edilmesi lâzımdır.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Ölçülere göre yüzün bazı karakterleri

Çehre, gerek yalnız başına, gerek kafa tasiyle birlikte düşünülsün, vücudün genel morfolojisinde, incelemeğe değer mühim bir kısımdır. Antropolojide, ahenkli tipler, (kısa ve geniş bir çehre ile birleşik brakisefali) ve ahenksiz tipler (uzun ve dar bir çehre ile beraber olan brakisefali) uzun zamandan beri biliniyor. Avrupa ırklarının tasnifinde, iki büyük brakisefal grub olan alpin tipi ile dinarik tipinde yapılan ayırma, kısmen, alpin'lerden ziyade dinarik'lerde daha uzun olan çehrenin karakterlerine dayanır. Umumi heyeti itibariyle, dinariklerin çehresi, uzun ve düz burnu ile, alpin tpinin çehresine nazaran daha kaba hatlar gösterir.

Çehrenin sadece tarifi güçtür, çünkü bir araya gelerek vücud bulan unsurların çokluğu bir çok görüşlere ihtiyaç gösterir. Topinard der ki : "çehre, his vasıtalarının ülçüsü, görme, tatma hislerini, çiğneme vasıtasını, teneffüs, hazım ve ses borularının üst menfezlerini kapladığından, bir kelime ile izahı müşkül bir şekil gösterir [1]„. Çehre ölçülerinin çok olması bu güçlükten ileri gelir. Zira çehre yapısını, umumî heyeti itibariyle teşkil eden türlü kısımların birbiriyle olan münasebetlerini bilmek lâzımdır. Bir Eskimo yüzünün yukarı kısmiyle, Nordik ırkına mensup bir insanın çehresinin yukarı kısmı arasında hiç bir münasebet yoktur.

Muhtelif beşer ırklarına mensup kafa taslarından mürekkep bir koleksiyonda, karakter bakımından mevcut bu farklar, derhal görülür. Bir yeni Kaledonyalı, yahut Avustralyalının çehre - kafa tası nisbeti, herhangi bir Avrupalınınkinden çok daha fazladır. Hattâ bizzat Avrupalılar arasında, en fazla tekemmül etmiş tiplerle diğerleri arasında mühim farklar bulabiliriz. Avrupa fosil ırklarının hepsi, büyük bir çehre, büyük çene kemikleri, bugünkülere nazaran çok kuvvetli bir çehre - kafa tası nisbeti ile ayrılırlar. Bu nisbetin ehemmiyeti zoolojinin ve mukayeseli anato-

[1] Topinard, 1885. s. 827.

minin başlangıcında söylenir. Cuvier [1] derki : "insan bütün hayvanlar içinde, kafa tası en büyük, çehresi en küçük olanıdır. Hayvanlar, daha budalalaştıkça ve daha vahşileştikçe bu nisbetlerden uzaklaşırlar.„ Cuvier, böyle dedikten sonra, aşağı maymunlarda kafa tası-çehre nisbetinin ikiye bir, antropoid'lerde üçe bir, Avrupalılarda dörde bir olduğunu kaydeder.

Kafa tası üzerinde alınması mümkün olan bütün ölçülerin, canlı insan üzerinde alınması imkânsızdır. Zira elimizde belirli noktalar bulunmadığından, ancak toptan bir kıymet koyabiliriz.

Bü ankette oldukça fazla sayıda çehre ölçülmüştür. Bu ölçülerin listesi, bu esere bağlı tablolarda görülecektir. Fakat, buradaki araştırmalar için, bu muntazam envanterden istifade etmek imkânsızdı. Bu sebeple, erkekte ve kadında, sadece, çehrenin genişliğine ve yüksekliğine, bir kaç ölçüsünü göstermeyi yeter bulduk. Her zamanki gibi, bu ölçüler, boyun uzama nisbetine göre sıralanmıştır.

Önce genişliğine ölçüler geliyor. Bizigomatik ölçü, bize, çehrenin üst kısmındaki en büyük genişliği verecektir. Alt çene köşe genişliği, alt çenenin, genişliğine olan ençok büyümesini gösterecektir. Bazı insan gruplarında, bu genişlik, ölçülerinin fazlalığıyle nazarı dikkate çarpar. Eskimolar, bu itibarla da dikkate şayandırlar. Üçüncü ufkî ölçü olarak gözler arası ölçüsünü intihap ettik. Bazı ırklarda gözler, diğer bazı ırklara nazaran birbirine daha uzaktır. Gözlerin bu birbirinden az çok fazla ayrılığı çehreye çok başka bir ifade verebilir.

İncelenmesi icap eden yükseklik ölçüsü olarak, çehrenin en yüksek kısmı olan ofrion çene yüksekliğini ve alt çene müstesna olmak üzere, çehre yüksekliğini tayine yarayacak ofrion dudak kenarı yüksekliğini aldık.

İlk olarak, çehre genişliklerini ele alacağız. Ortalamalar âdet olduğu üzere, boyun uzamasını gösteren kademelere göre ifade edilmiştir.

[1] Cuvier, Topinard'dan 1885, s. 828.

Tablo No. 39

Erkek			Kadın		
Yüz genişliği	Göz araları	Alt çene genişliği	Yüz genişliği	Göz araları	Alt çene genişliği
mm. hesabile					
134,17	103,60	31,30	127,27	97,76	31,61
135,96	104,90	32,71	129,58	99,31	32,52
138,58	107,11	33,19	131,75	101,22	33,03
140,82	108,81	33,41	133,89	103,28	33,07
142,18	110,70	30,72			
Ortalama					
139,00	107,20	33,20	130,60	100,40	32,70

Erkeklerde ve kadınlarda, çehrenin ufki üç ölçüsü, boy uzadığı nisbette artar. Yalnız, garip bir istisna vardır. Erkek serisinde, en uzun boylu erkeklerin verdikleri üç ölçü ortalamaları, kendilerinden evvel gelen ve en kısa erkeklere ait olan ortalamalardan daha zayıf kıymetlerdir. Bu gayri tabiiliğin sebebi ne olabilir? Vücudun umumî gelişmesile mütenasip olarak muntazam bir büyüme gösteren bu çehre ölçüleri, bir an gelip büyümez mi oluyorlar? 1 m. 395 boyundaki Türk Erkeklerinin, en büyük üç çehre ölçüsü 1 m. 825 boyunda, yani kendilerinden 7 santimetre daha kısa olanlara nazaran kesin surette daha küçüktür. Halbuki fertlerin genel büyümesi incelenirse 7 santimetre boy farkının, genel inkişaf olayı içinde yüksek önemi haiz bir âmil olduğu görülür. Bu görüş bu günkü bütün büyüme kanunlarıyla o kadar tezat teşkil ederki, bu gibi neticeleri çok yakından mütalâa etmek lâzımgelir kanaatindeyiz.

En kısa boyla en uzun boy arasında, bizigomatik ölçü 9 mm. arttığı halde boy, sadece 40 sm. artmıştır. En uzun boylu insanlarda en geniş çehre ölçüsünün, nisbeten ne derece zayıf olduğu görülür.

En kısa boylu fertlerden en uzun boylu fertlere geçince, alt çene köşe genişliği 7 mm. artmıştır. Demek oluyor ki, alt çenenin en çok genişliği, kendi inkişafı esnasında, çehrenin yukarı kısım inkişafını takip etmiyor. Bu netice de kayda değer derecede önemlidir.

Gözler arası açıklığında ise, bu ölçü, yukarıda söylediğimiz sıra ile 2 mm. 6 artmaktadır.

Türk kadınlarına gelince, bu hususta da aynı olayı görüyoruz. Bizigomatik ölçünün büyümesi, boyun uzaması ile ilgili hiç bir durgunluk göstermemektedir. Fakat, diğer iki ölçü en uzun boylu kadınlarda alt çene köşe genişliği ile, gözler arası açıklığının artışını gösterdiği zaman, aşağı kıymetler vermektedir.

En kısa ve en uzun kadın boyları arasında, bizigomatik ölçü 8 mm. artmaktadır. Alt çene köşe genişliğinin artması 5 mm, 2, gözler arası açıklığı 1 mm. 46 dır. Kadınlarda büyümeler, bilhassa gözler arası açıklık ölçüsü bahsinde, erkeklerdeki büyümelerin tamamen aynı değildir.

İncelediğimiz yeni yükseklik ölçüsü, ofrion çene yüksekliği ile ofrion dudak kenarı yüksekliği olduğunu söylemiştik. Erkekte ve kadında, bu iki ölçünün ortalamaları, yine boyun uzaması ile mütenasip olarak aşağıda göteriyoruz:

Tablo No. 40

Erkek		Kadın	
Ofrion çene irtifaı	Ofrion dudak kenarı irtifaı	Ofrion çene irtifaı	Ofrion dudak kenarı irtifaı
137,57	90,10	129,49	88,37
142,68	95,23	134,30	90,98
146,85	97,99	137,77	94,20
151,05	101,29	142,01	96,34
157,68	104,25	145,60	105,10
155,82	102,92		

Burada, erkek ölçülerindeki görüşlerimiz aynendir. Erkek çehresinin esaslı iki yükseklik ölçüsü, boy uzadığı nisbette muntazaman artmaktadır; yalnız, en uzun boylu grup ayrılık teşkil ediyor. Bu çok uzun boylu insanlarda, çehre umumî heyeti yüksekliği kendilerinden 7 santimetre daha kısa erkeklere nazaran, mutlak surette daha küçüktür.

Türk kadınlarının boyları arttığı nisbette, çehrelerinin iki yükseklik ölçüsü de muntazaman artmaktadır. Bunlarda hiçbir duraklama yoktur. Fakat yukarıdaki sütunlardan her birinin sonundaki rakamı gözönüne almamak lâzımdır. Ofrion çene irtifaının artması normal görünüyor, fakat ofrion dudak kenarı yüksekliğinin artması anormal görünmektedir. Hesaba katılmayacak olan bu çok yüksek kıymet, boyu 1 m. 77 ve

ofrion dudak kenarı yüksekliği 140 mm. olanlar, müstesna bir ferdin ölçüsüdür. Bu ölçü, ya bir yaradılış noksanlığı, yahut yanlış ölçü neticesidir. Erkek ortalama ölçülerinden hiç birisi 11 sm. 55 i geçmiyor. Bu iki ölçü için, artma nisbetleri, sıra ile, 10,08 ve 9,09 dur. Bu mücerret ölçüler vasıtasiyle, birkaç karine hesap edebiliriz. Önce, 1. Çehrenin genel yüksekliği ile (ofrion çene yüksekliği) en çok genişliği (bizigomatik) ve 2. nazo- dudak kenarı yüksekliği ile, aynı âzami genişlik arasında olan nisbeti bulalım.

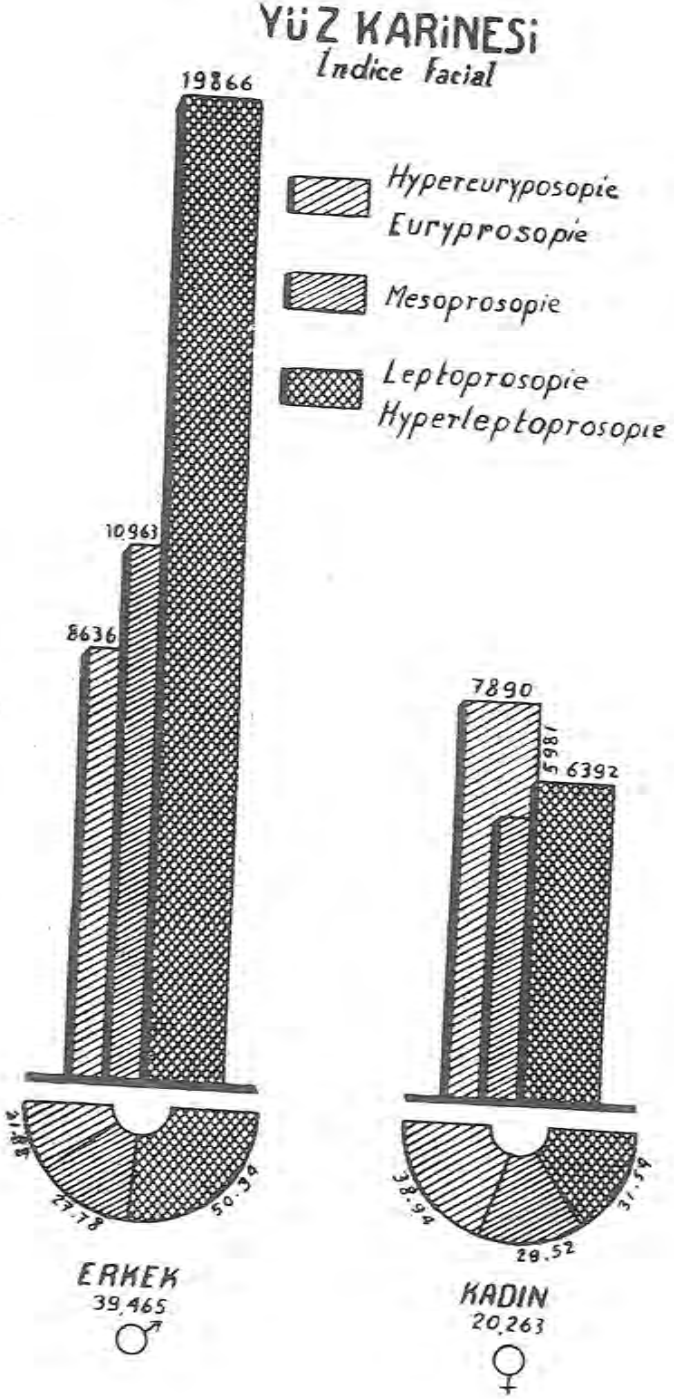
Tablo No. 41

Ofrion - Çene irtifaı ile yüz genişliğinin nisbeti		Burun-dudâk kenarı irtifaının yüz genişliğine nisbeti	
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
102,32	101,38	50,53	51,73
104,39	102,94	52,36	52,07
106,09	104,67	52,44	52,75
107,16	106,00	53,15	53,13
108,24	107,81	53,38	53,64
112,92		55,60	

Bu iki nisbetin kıymeti, boy uzadıkça muntazaman artmaktadır. Ne erkeklerde ne kadınlarda, hiçbir eşitlik yoktur.

Bu nisbetlerden birincisi için R. Martin'in terminolojisini kabul edersek, erkeklerin, çoğunluğu itibariyle (ortalama karine 106,88) leptoprosop'lar grubuna girdiklerini görürüz. 41 numaralı tabloda gösterilen altı gruptan yalnız bir tanesi, birincisi (kısa boylar) mezoprosop'durlar.

Türk kadınları serisinde, iki grup (en kısa boylar) mezoprosop'dur. Diğerleri leptoprosop'durlar.. Nazo dudak kenarı yüksekliği sayısı boy yükseldiği nisbette muntazaman artmaktadır. Erkeklerde ve kadınlarda, genel ortalamalar çok farklı değildir. Erkeklerde, kıymet, pek az nisbette yüksektir. Teferruatlı bir cinsiyet karşılaştırmasında ehemmiyeti belirecek olan şu düşünceyi ileri sürebiliriz: En kısa boylu kadınlar, en kısa boylu erkeklerden daha yüksek bir kıymet karinesine sahiptirler. Şu halde, en kısa boylu erkeklerden daha leptoprosop'durlar. Bu netice, ofrion çene yüksekliği numerator olarak alındığı zaman ilk karinenin gösterdiği neticenin aynı değildir.

ONUNCU BÖLÜM

Burun ölçüleri ve burun karinesi

Geoffroy Saint-Hilaire, ırk tasniflerini yaparken, saçlardan çıkardığı neticelerden sonra, burun karakterlerini de kullanmıştır. Bu olay, o büyük tabiiyatçının, bu organın görünüşünden ve ölçüsünden edinilecek bilgilere verdiği önemi gösterir. Broca, kafa tasını ve çehreyi tetkik etmek için takibi lâzımgelen tekniği bütün açıklığiyle gösterirken, burun karinesini de koymuştur. Kafa tası araştırmaları için konulan bu tabir, canlı vucut üzerinde hesap edilen karine için de muhafaza edilmiştir.

Burnun şeklinden diğer bölümde tekrar bahsedeceğiz. Bu bölümde, yalnız canlı vücüt üzerinde alınan ölçülerin bize öğrettiği hususlara temas edelim.

Topinard [1], burun karinesini, mükemmel bir karakter telâkki eder ve der ki : "burun karinesi, bir taraftan burunun basıklığını veya yayvanlığını, diğer taraftan çıkıntı veya yandan kısıklık derecesini gösterir„. Bu müellif, burun karinesini, kafa tası karinesine üstün telâkki ederdi.

Büyük serimizin hepsinde burun uzunluğu ve genişliği genel ortalamaları, kadınlarda ve erkeklerde şöyledir:

	Erkeklerde	Kadınlarda
Burun uzunluğu	52 mm.	48 mm. 4
Burun genişliği	34 mm.	31 mm.

Kadınlarda, bu mücerret ölçüler, bittabi erkeklerinkinden daha küçüktür. Esasen, yukarıda gördüğümüz gibi, genel büyümeleri de daha zayıf olduğundan bu cihet kolayca anlaşılır.

Burun karinesi karakterlerini incelemeden evvel - burun genişliğinin uzunluğuna nisbeti - bu uzvun iki ölçüsünün, boya nisbeti ne olduğunu aramak faydalı olur. Boyu, artar derecesine göre onar santimetrelik kademelere ayırarak şu neticeyi buluyoruz:

[1] Topinard. 1885, S. 304.

Tablo No. 42

Ortalama boy	burun uzunluğu	burun genişliği
1420 mm.	49 mm. 05	34 mm. 23
1525 mm.	50 mm. 49	33 mm. 58
1625 mm.	51 mm. 52	33 mm. 87
1725 mm.	53 mm. 18	34 mm. 37
1825 mm.	54 mm. 74	34 mm. 57
1895 mm.	56 mm. 39	35 mm. 25

Burun yüksekliği boy uzamasıyla mütenasip olarak muntazaman artar. Bu artmada hiç bir duraklama yoktur. Kısa boylar grubuyla, uzun boylar grubu arasındaki yükseklik farkı 7 mm. 34 tür.

Burun genişliğinde, aynı büyüme intizamını görmüyoruz. En kısa boylu insanlar grubunun ortalama burun genişliği 1 m. 72 boyda insanlara nazaran hemen hemen eşittir. Bu suretle, burun ölçüleriyle bazı boy grupları arasında 1 m. 42 ve 1 m. 72 bir büyüme iştiraki hadisesi mevcut değil gibi göründüğü halde, aynı grupların birinden diğerine geçilince, yükseklik 4 mm. 13 artmaktadır. Bu garip müşahedeye makul bir izah bulmak güçtür. Irk meselesiyle alakadar bir hadise midir? Bu kısa boylular grubunda, burun genişliği büyük olan meselâ Tatar - Moğolların bulunuşu müessir olabilir mi? Bunu anlamak imkânı yoktur. Belki de sadece, riyazî bir olay karşısında bulunuyoruz. 1 m. 420 ortalama boy, yalnız 85 fert üzerinden, (Tatar-Moğollar ortayı aşan bir boya sahiptirler) diğer gruplar çok daha fazla fert üzerinden hesap edilerek bulunmuştur. Meselâ ikinci boy grubu 4108 kişiden, üçüncü boy grubu 22.296 kişiden mürekkeptir. Bu miktarlar, elde edilen ortalamalara, 85 kişi ile yapılan hesaptan daha başka bir kıymet verir. Demek oluyor ki, bu serinin, müstesna olarak, çok büyük burun genişliklerine sahip insanları ihtiva etmiş olması ihtimali vardır. Yüksek kıymetler diğer burun genişliklerivle eşit değildir, zira bu genişliği gösteren rakamlar kâfi miktarda mevcut değildi.

Bu hususî vaziyeti bertaraf edersek görüyoruz ki, burun uzunluğu gibi, burun genişliği de, boy arttıkça, onunla mütenasip olarak artmaktadır ve bunda hiçbir duraklama yoktur.

Dünyanın diğer sakinleriyle mukayeseler yapmak hususunda

elimizde bazı imkânlar mevcuttur. Burada bizi alâkadar edenler, Türklere coğrafî bakımdan en yakın olanlarıdır. Ön Asya halkına ait olup, E. Pittard'dan[1] iktibas ettiğimiz bazı rakamları aşağıya koyuyoruz. Bunlar, bilhassa erkeklere ait rakamlardır. Bu rakamları artış kıymetleri sırasıyle veriyoruz. Bu müellifin Türkler hakkında verdiği rakam, burun uzunluğu bakımından, bizim verdiğimiz rakamın hemen hemen aynıdır ve en büyük genişlik ölçüsünde iki buçuk ünite yüksektir.

Evvelâ burun yüksekliğini gözden geçirelim:

Sırplar	50 mm. 92	Yahudiler	53 mm. 81
Romenler	51 mm. 38	Tatarlar	53 mm. 02
Arnavutlar	51 mm. 35	Gagavuzlar	53 mm. 15
Bulgarlar	51 mm. 93	Lazlar	54 mm. 34
Grekler	52 mm. 30	Ermeniler	55 mm. 17
Türkler	52 mm. 48	Kürtler	55 mm. 86

Bu tasnifte, Asyalı oldukları aşikâr bir takım halk ile, her halde Asyadan gelip bugün Avrupalı telâkki edilen diğer bir takım kavimleri görüyoruz: (Arnavutlar, Bulgarlar, Romenler, Rumlar). Bu tablonun başlıca iki ferdini karşılaştırdığımız takdirde, Avrupalıların burun yüksekliği Asyalılardan daha az olduğu görülüyor.

Burun genişliğine gelince, bu genişlik, aynı kavimlerde artış kıymetine nazaran şöyle görülür.

Yahudiler	35 mm. 15	Sırplar	36 mm. 30
Arnavutlar	35 mm. 30	Gagavuzlar	36 mm. 35
Almanlar	35 mm. 37	Türkler	36 mm. 63
Rumenler	35 mm. 48	Bulgarlar	36 mm. 67
Kürtler	35 mm. 50	Lazlar	36 mm. 87
Grekler	35 mm. 90	Tatarlar	37 mm. 44
Ermeniler	36 mm. 21		

Bizim serimizdeki Türkler, Balkan yarım adasında ölçülen Türklere nazaran, daha küçük bir burun genişliği gösterirler. Bu genişlik, diğer Balkan kavimlerine nazaran da daha küçüktür.

Kadınlara ait serimiz, yukarıda verdiğimiz başka halkın kadın serileriyle mukayese edilemez. Zira bu vesikaları kendisinden aldığımız müellif pek az mikdarda kadını ölçebilmiştir.

[1] Pittard, 1920, s. 594.

Fakat, mücerret olan bu burun ölçüleri, vücudün genel büyümesine dahildir. Ölçülerin, çok büyük adedi sayesinde, neticesi hiç olmazsa ele alınan ırk grubu dahilinde, kesin telâkki edilebilecek bir nisbet tayini imkânına malik bulunuyoruz.

Yukarıdaki aynı boy gruplarından faydalanarak burun yüksekliği ve burun genişliği nisbetlerini karşılaştıracağız.

Tablo No. 43

Boy	uzunluk nisbeti	Genişlik nisbeti
1420 mm.	3,45	2,41
1525 mm.	3,31	2,20
1625 mm.	3,17	2,08
1725 mm.	3,08	1,99
1825 mm.	3,00	1,89
1895 mm.	2,98	1,86

14 Balkan grubundan 6 sının, bu nisbetlerden birincisinin ortalamasına eriştiğini görüyoruz. Bundan, burun uzunluğunun Türklerde nisbeten büyük olduğu neticesi çıkarılabilir. Bu nisbetlerden ikincisine gelince bunun kıymeti, bütün Balkan gruplarında, yine büyüktür.

Şimdi de, burnun başlıca iki ölçüsünün, Türk kadınlarında, boyun artmasına nisbetle nasıl bir durumda olduğunu görelim.

Ortalama kıymetleri, erkekler hakkında olduğu gibi, onar boyluk kademelerde inceliyeceğiz.

Tablo No. 44

İnsan adedi	Boy	Burun uzunluğu	Burun genişliği
593	1365 mm.	46 mm. 64	30 mm. 48
9247	1465 mm.	47 mm. 88	30 mm. 75
9679	1565 mm.	49 mm. 10	31 mm. 09
727	1665 mm.	50 mm. 26	31 mm. 24
7	1740 mm.	52 mm. 50	30 mm. 50

Burun uzunluğu, boy yükseldiği nisbette, muntazaman artmaktadır. En küçük boylar grubuyle en yüksek boylular grubu arasındaki irtifa farkı 5 mm. 86 dır.

Burun genişliği de, boyun yükselmesiyle mütenasip olarak muntazaman artmaktadır. Yalnız, en büyük boya sahip, son grup bundan hariçtir. Bu grupta, burun genişliği, en kısa boylu fertlerdeki burun genişliğinin tamamen aynıdır. Bu tezatlı olayı izah için, bir tek şey tasavvur edilebilir. Bu son grup ancak yedi kişidir. Bu grupta görülen iki kıymet bu derece yüksek boylara nazaran çok aşağı, ender kıymetlerdir (26 mm. ve 30 mm. 5). Eğer bu seride 7 kadın yerine, diğer serilerde olduğu gibi birkaç yüz kadın bulunsaydı, ortalama kıymet şimdikinden büsbütün başka olurdu. Bunun nadir bir durum olduğu da şununla sabittir ki, bu iki kıymeti ortadan kaldırdığımız takdirde, ortalama kıymet 38 mm. 39'a çıkmaktadır. Bu rakam, sütun dahilinde kendisinden sonra gelenleri, muntazam bir artışla takip etmiş olacaktır.

Burnun iki ölçüsünü gösteren kıymetler, erkeklerde ve kadınlarda genel büyüme ve çehrenin bu kısmının büyümesi ile mukayeseye yarayacaktır. Bu mukayesenin ehemmiyetini belirtmek için, her iki cins grubunu da aynı boya irca etmek lâzımdır. Yukarıda, kadın kademelerinin ikisi de, erkeklerde karşılıkları bulunamıyacak kadar kısa ortalamalar gösteriyorlar. Son iki gruba başvurmalıyız.

49 mm. 10 kadın burun uzunluğuna 49 mm. 05 erkek burun yüksekliği tekabül etmektedir ki, bu da hemen hemen eşit demektir. Halbuki, her iki cinste biribirinin aynı olan bu burun ölçüsüne karşılık, elimizdeki ölçüler şunlardır: kadınlarda 1565 mm., erkeklerde 1420 mm., 50 mm. 26 kadın burun uzunluğuna tekabül eden erkek burunları 50 mm. 49 dur. Halbuki bu burun uzunluğuna karşılık kadınlarda, 1665 mm., erkeklerde 1525 boy görüyoruz. Kadın burun uzunluğunun son ortalamasını hesaba katmak istemiyoruz. Sebebi de yalnız yedi kişi olmasındandır.

Şimdi burun genişliğine geçersek, aynı müşahadelerle karşılaşacağız. Kadın kıymetlerinden hiç birisi, erkek kıymetlerinden herhangi birisine erişemiyor. Şu halde, burun genişliğini gösteren muadil yahut muadile yakın mikdarlara ortalama kıymetleriyle karşılaştırılacak ortalama boylar vardır. İlk iki kadın kademesinin toplamı ortalama boy olarak 1415 mm. dir ki ilk erkek kademesi ortalama boyuna çok yakındır. Halbuki, bu kadın grubundaki burun genişliği 30 mm. 52 dir. Ortalama boyu 1420 olan erkeklerde bu genişlik 34 mm. 23 tür. Diğer iki kadın kademesindeki ortalama boy 1615 mm. ve ortalama burun genişliği 31 mm. 16 dır. boyu 1625 mm. olan erkeklerde burun genişliği 33 mm. 87 dir.

Burada ikinci derecede bir cins karakterini gayet açık olarak görüyoruz ve öyle zannediyoruz ki bu karakter şimdiye kadar gösterilmiş değildir. Yukarıki sahifelerden birinde de demiştik ki, şimdiye kadar, bu türlü mukayeseleri mümkün kılacak derecede, kalabalık kadın serisi hiç görülmemişti. Binaenaleyh, bugün diyebiliriz ki, insan vücudunun büyümesi meselesine temas edildiği zaman, eşit boylar da, kadının burnu, kendi ırk grubuna mensup erkeğin burnundan, daha başka bir büyüme göstermektedir. Netice olarak, kadının burnu erkeğin burnundan mutlak surette daha küçüktür diyebiliriz. Kranioloji ölçüleri, burun deliklerinde bize başkalıklar göstermiştir. Bilinmesi icap eden bir nokta kalıyor ki, o da, vardığımız neticenin bütün insan gruplarında aynı olup olmadığıdır. Bu husta morfoloji tekniğinde, bütün anketlerde, kadınla erkeği birbirinden ayırmanın ne kadar zarurî olduğunu bize anlatıyor.

Erkek = 100, kadın = ... formulüne göre son bir cinsiyet nisbeti daha tesbit ettik ve şu kıymetleri bulduk. Burun yüksekliği 93,07, burun genişliği 9o,18. Demek oluyor ki kadın kendi grubuna mensup erkekten, burun irtifaından ziyade burun genişliğiyle ayrılıyor. Netice, estetik bakımdan dikkate şayandır. Şurasını kesin olarak söyliyebiliriz ki, kadın burnu, yüksekliği itibariyle az büyüdüğü gibi, erkek burnuna nazaran da, daha az geniştir.

Türk kadınlarının burun kanatları az geniştir. Bu kitabımızda tavsifî karakterlerinden bahsedeceğimiz bölümde, bu organın şekli üzerinde de durulacaktır. Bu bölümde sadece burun karinesinden bahsedeceğiz.

Bu karine, şimdiye kadar, pek çok tetkik edilmiştir. Boy ve kafa karinesiyle beraber, bu karine ırk ayırmaları için encok verilen kaynaktır.

Fakat Türkler bahsinde, bu karaktere dair bilgiler azdır. E. Pittard, Balkanlılar hakkındaki büyük anketinde takriben bin kadar Türkü ölçmüş ve içlerinden 300 ünün burun

karinesi hakkında bilgi vermiştir. Yayınladığı grafiğe bakılırsa, bu, fertlere göre pek fazla değiştiklikler gösterebilen bir karakterdir. Filhakika, bu grafik 54 ten 93'e kadar değişen geniş bir seris gösterir, fakat esas kitlenin verdiği karineler 64 ten 74'e kadardır. Bu rakamlardan birincisi "leptorrhinie„' yi ; ikincisi " mesorrhinie „'yi gösterir. Deniker'in listeleri, Türklere ait hiçbir rakam zikretmemektedir. E. Pittard tarafından gösterilen burun karinesi 69,2 olup " leptorrhinie „ alâmetidir. Bu müellifin tetkik ettiği 300 erkek, burun karinelerinin kıymetine göre, şu suretle bölünmüşlerdir :

Leptorrhinie	163 kişi,	yani	% 53,4
Mesorrhinie	128 „	„	% 42,7
Platyrrhinie	9 „	„	% 3,0

"Leptorrhinie„ en fazla adedi göstêriyor. "Dokuz„ platyrrhinie, karinesine gelince, bunların Tatar - Mogol olması ihtimali çok kuvvetlidir. Tatarlarda, bazı Mognoloit karakterler muhafaza etmiş olan fertlere sık sık tesadüf edilir.

Konusu 200 Türk kadının tetkiki olan ilk anketimde, burun karinesinin 57,84 olup, çok bariz bir leptorrihinie gösterdiğini kaydetmiştim. Listedeki birçok tipler şu şekilde bölünmüştür :

"Hyperleptorrhinie„	% 26
"Leptorrhinie„	% 65,5
"Mesorrhinie„	% 5,5

Bu Türk kadınlarının "leptorrhinie„'si hakkında dikkate değer bir müşahededir.

Tahliline çalıştığımız büyük seride, burun karinesinin yarattığı türlü tiplerin bölünmesi tarzını tetkikten geçirecek olursak, erkeklerde ve kadınlarda şu nisbetleri elde ederiz :

Tablo No.45

	Erkek	Kadın
	%	%
Hyperleptorrhinie	7,02	10,99
Leptorrhinie	64,21	65,74
Mesorrhinie	26,80	21,77
Platyrrhinie	1,97	1,56

Netice derhal görülüyor: Türkler, kadın ve erkek, büyük bir ekseriyetle "leptorrhinien„ fertlerdir. Hyperlepthorrinien'lerle

leptorrhinienleri bir araya toplıyan nisbetler şöyle olur: erkeklerde % 71,23, kadınlarda % 76,73. Bu rakamlar, E. Pittard'ın Balkan yarımadası Türkleri hakkında verdiği rakamlardan hayli yüksektir. Fakat, daha önce de söylediğimiz gibi, bunların içlerinde muhtelif kavimler bulunuyor. Halbuki Anadolu Türklerinin etnik sâfiyeti daha kesindir.

"Platyrrhinien„ tiplerin nisbeti pek zayıftır. Miktarının azlığına rağmen, bu nisbet, Balkan yarımadası Türklerinde bulunan nisbetin aşağısındadır (Res. 16).

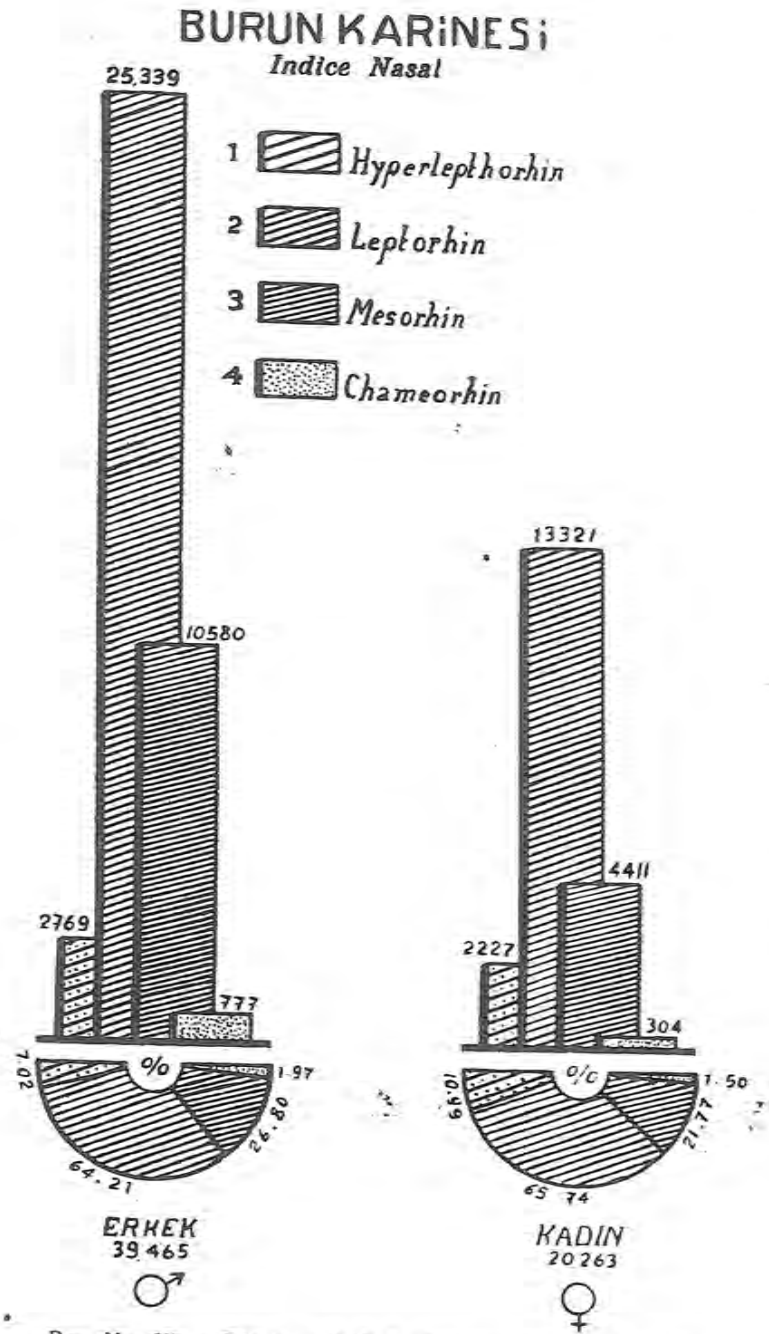
Erkeklerde ve kadınlarda ortalama karineler kıymetlerini hesapladık. Şunu bulduk :

Erkekler: 65,04 — Kadınlar: 64,05

Deniker listelerinde, aynı kıymette karineler arayacak olursak, orada Katalonya'lı Fransızlar, İngiliz - İskoç'lar, Tunus Arapları (bunlar ihtimal ki Berberlerdir); Güney Fransızları, Badlı'ları buluruz [1]. Araştırma sahamızı, Türklere coğrafi bakımdan veya ırkî bakımdan yakın kavimlere teşmil ettiğimiz takdirde de şunları bulacağız: 110 Ermeni (Pantioukow) 60,4; 300 Kürt (İvanov) 62,4; Anadolu Rumları (Neophytos) 66,0; 534 Osset (Ghiltchen, Chantre, Ercker, Riskin) 66,5; Türkistan Galçaları (Ujfalvy) 66,8; 152 Lâz (Pittard) 67,8; 112 Arnavut (Pittard) 67,9; 146 Rum (Pittard) 68,4. Bütün bu gruplar leptorrhinien'dirler, Mesorrhinien'lere müracaat edersek, bazı kavimler daha buluyoruz ki karineleri şunlardır: 300 Bulgar (Pittard) 70,8; 253 Tatar (Pittard) 70,9; 20 Kırgız (İvanov) 71,8; 117 Sırp (Pittard) 71,8; 100 Bouriat (İvanov) 72,5; 40 Kara Kırgız (Seeland) 74,9. Orta ve kuzey Asya'ya doğru, daha uzağa gittikçe, burun karinesinin arttığını görüyoruz (Rodenko'ya göre Ostiak 76,5), aynı müellife göre Samoyed'ler 77.0, yine aynı müellife göre Vogul'lar 79,1 ilh.

Demek oluyorki Türkiye Türklerinin burun karinesi, gerek erkek gerek kadın- listelerin en önünde, en "leptorrhinien„ karineler arasında görülmektedir. Bu, dikkate alınması lâzımgelen çok önemli bir karakterdir ve Türk tipinin umumî teşhisinde yer alması icap eder. Türk kadınları ise erkeklerden daha eptorrhinien'dirler.

[1] Deniker, 1926. S. 718.

Res. No. 17 — Erkek ve kadınlarda burun karinesinin türlü ayrılışlarına göre nisbetleri

ONBİRİNCİ BÖLÜM

Gözlerin, burnun şekli ve kafa profili

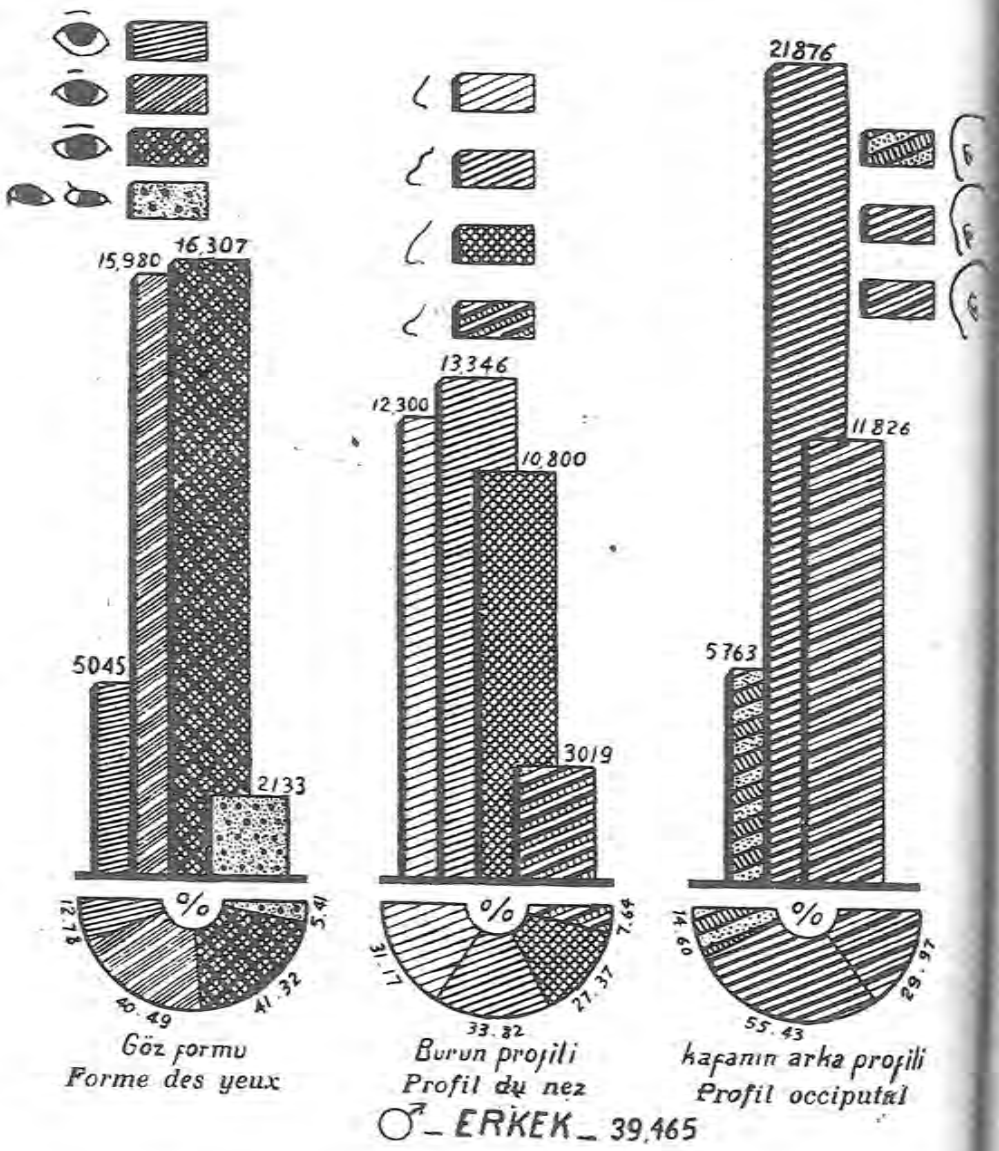
İnsan tiplerinin, tavsifi karakterler yardımiyle tesbiti için, anketin gösterdiği göz şeklini, burun profilini ve kafanın arka profilini tetkik etmek lâzımdır. Bunlar, ilim misyonerlerinin her zaman kâfi derecede not etmedikleri bilgilerdir (Burun profili, yukarıda gösterilen üç karakterden en çok olarak zabt ve kaydedilenidir).

Gözlerin şekli:

Gözlerin bir takım şekil farkları gösterdikleri biliniyor. Bu şekilleri klâsik iki tipe ayırabiliriz: Avrupa'lı ırklarda olduğu gibi, diğeri ise mongoloid adıyle tanılan gözler. Bu mnogoloid göz şekli Deniker'in kitabında, mükemmel surette tavsif edilmiştir.

Biz, gözün dört esaslı şeklini tesbit ettik ve bunları, bu dört tipin adetçe bölümlerini gösteren grafikte (Res. 18 ve 19) şema halinde koyduk. Bizim için asıl ilgi çeken nokta, Türkiye'de tesadüf edilebilecek olan, az çok bariz mongoloid karakterli gözlerin nisbeti idi. Şekiller grafiğin üstünde gösterildiğinden, bunları, yukarıdan aşağı, alelâde rakamlarla 1, 2, 3, 4 diye numaraladık. Son numara mongoloid gözü gösterir.

Bu gözün vasıflarını tespit edelim: "Göz dış köşesi iç köşesinden daha yukarı gelecek şekilde iğridir. Bu durumun sebebi, Regalia'nın isbat ettiği gibi, göz kapağı dış sinirinin, kafatası üzerine fazla yüksek bağlanışıdır. Göz kapağı aralığı alelâde gözdekinden çok daha dardır ve bir badem şeklinde olacağı yerde, çok köşeli bir üçgene, yahut başı iç köşeye tesadüf eden bir küçük balık şeklindedir. Mongoloid gözün esas karakterleri, Metchnikof'un izah ettiği ve Adachi ile Bartels'in daha etraflı surette anlattıkları gibi, üst göz kapağının şişliği yahut kıvrıntısı ile gözün iç köşesinin çekikliğidir. Mongoloid gözde, üst kapağın sabit transversal kıvrıntısı, Avrupa'lılarda ve Zenci'lerde olduğu gibi, serbest kenarla göz çukuru kenarının ikisi ortasında bulunacağı yerde, çok daha aşağıda olmasıdır. Bu kıvrıntı, oynayan

Res. No. 18 — Gözlerin, burnun şekilleriyle kafa profilinin erkeklerdeki nisbetleri. (Bu üç karakterin sadeleştirilmiş şekilleri grafiklerin üzerinde görülmektedir).

kirpik kısmı kenarına çekilmiş bir perde gibidir, öyle ki bu kenar görünmez hale gelmiştir ve kirpikler güçlükle ortaya çıkabilir„ [1].

İlk bakışta, Türkiyede birkaç mongoloid göze, yahut bazı mongoloid karakterler muhafaza etmiş gözlere tesadüf edilmesi lâzımgeldiği düşünülebilir. Vaktiyle, bazı devirlerde, orta Asyadan gelmiş olan insanlar arasında, türlü yerlerden gelen ve türlü ırklara mensup kimseler bulunmuş olması icap eder. Her muhacerette, bu daima böyle olmuştur. Tarih, başlı başına bunu bize gösterir. Asya, Mogol gözünün vatanıdır. Asya kıtasının batısını ve Avrupayı istilâ eden kabileler arasında, herhalde fazla mikdarda Mongol mevcut bulunuyordu. Fakat hepsi Mongol değildi. Bu savaşçı akıncıların arasında Türk ırkına mensup önemli adette insanlar vardı.

Mongoloid karakterli insan gözü, Mongol Asyanın ecdat tiplerini bulmamız hususunda bize ne dereceye kadar yardım edebilir? Anketimizde bu ciheti aradık. Elde ettiğimiz dört göz şeklinin nisbetlerini aşağıya koyuyoruz.

Tablo No. 46

	1	2	3	4
Erkeklerde	12,78 %	40,49 %	41,32 %	5,41 %
Kadınlarda	10,85 %	42,77 %	40,68 %	5,70 %

Görülüyor ki, gerek kadınlarda gerek erkeklerde, mongoloid karakterli gözler nisbeti zayıftır. Her grupta, % 5'i ancak geçmektedir.

2 ve 3 numaralarla gösterilen göz şekilleri, hemen hemen çoğunluğu (takriben % 82) teşkil ediyor.

Burun şekli:

Burun iskeletinin, ırklara göre, bir çok şekiller gösterdiği biliniyor. Burun alın noktasından itibaren, burunun kendi kemikleri, öne doğru hafif veya kuvvetli çıkıntı yaparlar. Profili düz, içe girintili veya dışa çıkıntılı olabilir; uzunluğu ve genişliği de değişir. Deniker'e göre burun, bu şekillerin

[1] Deniker, 1926. S. 96

çokluğu veya sabitliği ile, ırkları tayin hususunda en mükemmel karakterlerden biridir. Dünyanın türlü sakinlerine mensup fertleri profilden gösteren fotoğraf kolleksiyonlarına bir göz atılırsa, bir ırkın tarifinde, burun profilinin ne dereceye kadar önemli olduğu anlaşılır. Çok bariz, çok platyrrhinien ve az çok yassı bir zenci burnu ile, içe girintili ve çıkıntılı bir Arap yahut Yahudi burnu arasında çok fark vardır. Topinard, kitabının bir çok sahifelerini burun şekillerinin tarifine hasretmiş ve bu sahifeleri bir çok resimlerle süslemiştir.

Biz, kendi anketimizde dört burun şeklini inceledik ve bunları 1, 3, 3, 4 rakamlariyle numaraladık. Birinci burun, umumiyetle, düz dediğimiz burundur. İkincisi, Topinard'ın dışa çıkıntılı dediği buruna az çok uygundur. Üçüncüsü gaga burun, dördüncüsü konkav bir burundur. Bu dört burun şeklinin biribirine olan nisbetlerini bir görüşte anlamak için, 18 ve 19 numaralı şekillere bakmak lâzımdır. O şekillerde göz şekillerini, burun ve kafanın arka profillerini gösteren grafikler bir aradadır (Res. 18). Bu türlü tiplerin, aynı zamanda kadınlarda ve erkeklerdeki nisbî kıymetlerini, sadece numaralarını vererek gösteriyoruz.

Tablo No. 47

	1	2	4	4
Erkek	31,17 %	33,82 %	27,37 %	7,64 %
Kadın	26,01 %	34,58 %	23,35 %	16,06 %

Görülüyor ki Türkiyede konkav, ucu yukarıya kalkık burun pek nadirdir ve kadınlardan ziyade erkeklerde bulunur, Düz ve gaga denilen burun şekilleri çoktur. Erkeklerde, bütün serinin yarıdan fazlasını bunlar teşkil eder. Bu incelemeden çıkan neticenin hulâsası şudur ki, Türkiyede kadınların ve erkeklerin burunları, Avrupalı burunları profili gibidir. Bilhassa erkeklerde konkav burun profili az görülür.

Umumiyet itibariyle kabul edilen bir nokta vardır ki o da, leptorrhinien'lerin ekserisinde, burunun konkav veya düz olduğu ve mesorrhinien'lerde, profilin daha çok değişiklikler gösterdiğidir. Konkav burnun ise bir platyrrhinie karinesiyle nisbeti vardır. Keza, biz de serimizde umumî bir şekilde bu

nisbetleri bulduk. Hatırlatmak isterim ki, Türkiyedeki erkeklerde % 71, 23, kadınlarda % 76,73 nisbetinde leptorhinien insana tesadüf ettiğimizi, buna karşı platyrrhinien'ler sadece % 1,97 ve % 1,56 nisbetindedirler.

Kafanın arka profili:

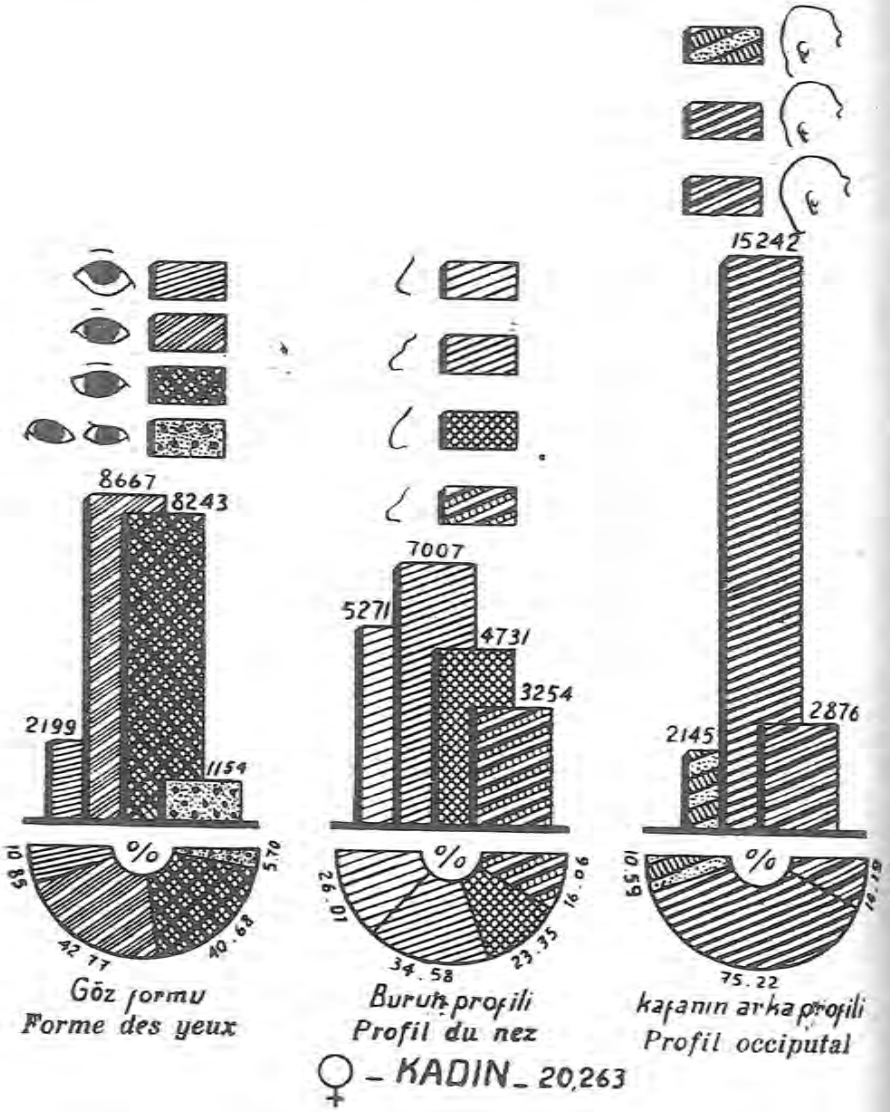
İnsan kafa tası, ister dolikosefal, ister brakisefal olsun, bütün ırklarda, aynı şekli göstermez. Buna kanaat getirmek için, bir kafatası kolleksiyonunda, meselâ Nordik'ler, yahut Alpin'ler serilerini incelemek kâfidir. Bundan evvelki bölümlerden birinde, Türkiyede, kadın ve erkeklerin ekserisinin brakisefal kafa tasına sahip olduklarını görmüş ve bu kafa tası şekillerini, Alpin ve Dinarik denilen ırklara nisbet etmiştik. Fakat, Dinarik'lerin brakisefal kafa tası, Alpin'lerin brakisefal kafa tasiyle tamamen aynı şekilde olmadığı; her zaman değilse de, bazen Alpin kafa taslarında en büyük baş uzunluğunun yuvarlaklığı, ahenkli şekilde bittiği de görüldü. Kafanın arka kısmında yuvarlaklık, ondan evvelki kısmın şeklini muhafaza eder; ne birdenbire kesilir, ne de hafif bir çıkıntı yaparak, bu çıkıntının fazlalığına göre topuz biçimi alır. Yukarıdan bakınca, bir Alpin kafası gibi hemen hemen yuvarlak görünür. Halbuki bir Dinarik kafa tası, aşağı kısmında, muntazam yuvarlak şekli kaybederek düzlüğe yakın bir biçim alır.

Grafiğin yukarı kısmına konan sadeleştirilmiş profiller, kafa tası arkasının göstereceği değişik şekilleri belirten türlü kafa profilleridir. Bunları, yukarıdan aşağıya doğru 1, 2, 3 rakamlariyle gösterdik. 1 numara ile 2 numara arasındaki farkı göstermenin her zaman kolay olmadığını kabul etmek lâzımdır. Kafa tasında, bu iş nisbeten kolaydır. Canlı insan üzerinde daha zordur. Kadınlarda, saçın fazlalığından dolayı ise, ayırma daha zordur.

Tablo No: 48

	1	2	3
Erkeklerde	14,60 %	55,43 %	29,97 %
Kadınlarda	10,59 %	75,22 %	14,19 %

Sıraladığımız üç kafa tası tipinin nisbetleri, her iki cinste şöyledir:

Res. No. 19 — Gözlerin. burnun şekilleri ile kafa profilinin kadınlardaki nisbetleri. (Bu üç karakterin sadeleştirilmiş şekilleri grafiklerin üzerinde görülmektedir).

2 Numaralı tip daha çoktur ve bilhassa kadınlarda daha fazladır.

1 Numaralı tipi, Dinarik tipe esas olarak alırsak, buraya yine aynı usul ile, Türkiye toprağında bu ırkın varlığını kaydetmemiz lâzımgelir. Kafa karinesinin yazdığımız bölümde ve keza boy rakamlarını verdiğimiz diğer bölümde, Türkler arasında Dinariklerin varlığını tahmin etmiştik. Kafa tası arkasının düz biçimi, kadınlarda olduğundan ziyade erkeklerde görülür. Buna karşılık kadınlarda, erkeklerden ziyade olarak, kafa arkası, düz şekli ile, kafa çukurunun dış kenarında biten muntazam yuvarlak şekli arasında, orta bir biçim gösterir.

1 ve 2 numaralı kafa arkası profillerini, dinarik ırkın teşhisini yapabilmek üzere lüzumlu olan, diğer morfolojik ve tavsifi unsurlara bağlayabilmeli, yahut, hiç değilse, bu profilleri, boy, kafa karinesi, göz ve saç rengi ite mukayese edebilmelidir. Fakat bu, uzun ve teferruatlı incelemelerin gerektirdiği bir iş olup, bu kitapta bukadarını yeter sayacağız. Ancak şu noktayı belirtmek isterim : Türkiyede Alpin kafa profili tipi, çoğunluğu teşkil etmektedir. Fakat bu arada Dinarik denilen profil, bilhassa erkeklerde epeyce bir yekûn tutmaktadır. İki kafa tası da braki olduğu halde arka biçimlerde bu değişiklik görülmektedir.

ONİKİNCİ BÖLÜM

Cildin, gözlerin ve saçların rengi

Türklerin tavsifi karakterleri şimdiye kadar pek az biliniyordu. Cildin, gözlerin ve saçların rengi hakkındaki bilgiler dağınıktır ve bu sayı pek az müelliflerin eserlerinde vardır. Bilindiği üzere iyi tavsifi işaretler olan gözlerin ve burunun şekli bahsinde de, keyfiyet bunun aynıdır.

Chantre [1], "Türklerde, gözlerin nadiren meyilli ve çekik„ olduğunu söyler. Bu müellif, tetkik ettiği 120 kişiden 59 unun gözlerinin siyah (% 51) ; 43 sinin orta (% 49) , yalnız 16 sının açık renk (% 20) olduğunu söyler. Chantre, bundan sonra, saçların rengini tarif eder : " Osmanlıların ekseriyet itibariyle saçlarının kestane rengi olduğunu kaydeder. Kapadokya Türkleri % 60 nisbetinde koyu renk, % 20 nisbetinde orta, % 38 nisbetinde açık renktir„. Bu rakamlar münasebetiyle Pittard, Chantre'in eserinde bir tertip yanlışı bulunması ihtimalini ileri sürer ve bu nisbetler toplamının % 118 i bulduğuna işaret eder.

Şimdi bizim topladığımız bu türlü karakterleri, birer birer gözden geçirelim.

Cilt Rengi:

Yaz mevsiminde çok kuvvetli güneşe maruz olan Anadolu gibi bir memlekette, cildin rengi meselâ, orta Avrupada olduğundan çok daha fazla değişiklikler gösterir. Esmer denilen cilt, Anadolu istatistiklerinde, Almanyadan yahut İngiltereden daha çok görülür. Fakat antropolojik anketlerin yapılacağı mevsimler, aynı bölgede cilt renklerinde, biribirinden çok farklı yüzdeler verebilir; güneş ışığının ve hararetin tesiriyle, değişik pigmantasyon dereceleri gösterir. Akdeniz kıyılarında güneş banyoları Nordik'lerin beyaz rengini çabucak esmerleştirir ve bunlara kavruk bir renk verirse de bu, geçicidir.

Anketimizde, tavsifi karakterlere de, icabı kadar geniş bir yer verilmiştir. Cildin, gözlerin, saçların rengini, burun profilini, kafa arkası profilini ve göz şeklini inceledik.

[1] Chantre, 1895. S. 207.

Cilde, saçlara, göz bebeğine renk veren aslın, ırklara göre vücude türlü şekillerde yayıldığı bilinir. Bu türlü unsurların ayrı ayrı renkleri, muhakkak ki iyi bir tavsifi karakterdir ve antropologlar, bu karakterden pek çok istifade etmişlerdir.

Irkları, ciltlerinin rengine göre beyaz, sarı, siyah, kırmızı diye bölersek, bu sınıfların her birinde yine haylı çeşitli nüanslarını görürüz. Saçların ve gözlerin rengi hakkında da aynı şeyler ileri sürülebilir.

Deniker der ki: "insan ırklarının cilt renklerinde, en az on esaslı çeşit bulmak pek kolaydır„.[1]

Bir antropoloji anketinde, cildin rengini tesbit etmek için, bir renkler mikyası kullanılır. Önce, bütün dünyada, Broca'nın mikyası kullanılmıştır: bu mikyas 34 renktir. Fakat sonra, daha basitlerine dönülmüştür. İngiliz'ler cilt rengi için belli başlı on çeşit kullanırlar. Deniker, kendi tasnifinde, bunları kabul etmiştir. Fakat bu sahada çalışan bütün antropologlar, bu suretle ona indirilen ayırıcı renklerin bile, görünüşte bulunması güç olduğunu söyliyeceklerdir. Biz, kendi anketimizde, pratik güçlüklerden dolayı, renk vasıflarını basitleştirdik ve esaslı üç çeşit tesbit ettik.

Tablo No. 49

Cilt rengi

ERKEK				KADIN			
Adet	Yüzdeler			Adet	Yüzdeler		
	1	2	3		1	2	3
202	40,5	54,9	4,4	1809	41,2	53,0	5,6
6863	38,1	56,1	5,7	12382	43,1	51,0	5,7
23807	37,9	55,5	6,4	5881	42,3	50,8	6,8
8288	38,2	55,4	6,2	241	37,7	53,9	8,3
305	35,4	59,3	5,2				

Bu anket için tesbit ettiğimiz üç rengi 1, 2 ve 3 rakamlarıyle gösterdik. Bu karakterlerin birinden birine sahip olan fertler, usulen, boylarınının uzunluğu derecesine göre tasnif edilmiştir. Belki, bu suretle hareket edersek, böyle renk ara-

[1] Deniker 1926 s. 64.

sındaki nisbet hakkında bir fikir edinmiş ve bu sayede umumî bir teşhis için, iki karakteri birleştirmiş oluruz. Meselâ en kısa boylu insanlar aynı zamanda esmer ve dolikosefal iseler, bu üç alâmetin birleşmesi bizi bir ırk izi üzerine koyabilir ve aklımıza derhal Homo Meridionalis ırkını getirir.

Erkeklerde ve kadınlarda cilt rengi aşağıdaki şekilde tasnif edilir. 1, 2 ve 3 numaralı yüzdelerin karşısına, numaralara tetabuk eden karakter sahibi fertlerin sayısını koyduk.

Bu tabloya bir göz atmakla anlıyoruz ki, Türklerde. kadında olsun, erkekte olsun, koyu esmer renk nadir bulunur bir alâmettir. Her iki cinste de, en kısa boylu fertlerin bu esmer rengin yüzdesini en az olarak gösterdiklerini de, ikinci derecede bir mülâhaza olarak söyliyeceğiz. Serileri, toplu olarak mukayese edince, kadınların verdikleri yüzdenin (% 6,6), erkeklerden fazla (% 5,58) olduğu görülüyor. Bu tablonun rakamlarını, boyların yükselmesiyle mukayese edersek, görürüz ki, gerek kadınlarda gerek erkeklerde, koyu esmer renk yüzdesi en uzun boylularda daha fazladır. Bu renk, en kısa boylu erkekte % 5,01 ; en uzun boylu erkekte % 5,7 ; en kısa boylu kadında % 5,65 ; en uzun boylu kadında % 7,55 tir. Netice, çok açıktır ve kayda değer.

Cildin en açık rengini gösteren yüzdeleri tetkik ettiğimiz zaman, bu rengin erkeklerde ve kadınlarda pek çok olarak varlığını görüyoruz. Kadınlarda, erkeklerdekinden daha fazla, % 38,1'e karşı % 41,1 dir. Bu araştırmayı, boyun uzama nisbetiyle mukayeseli olarak yaparsak, dikkate şayan bir hâdise ile karşılaşıyoruz ki, ırkî bir vakıa ile ilgili sayılabilir. Erkeklerde ve kadınlarda, en uzun boylu fertler en kısa boylulardan daha açık renk yüzdeleri verirler : Bu cihet, her iki seride çok barizdir.

Cildin ortalama rengine gelince, onu şu yüzdelerle görüyoruz : erkeklerde % 56,2, kadınlarda % 52,2. kadınlarda, nisbî kıymetler, en uzun boylularda ve en kısa boylularda eşittir (% 52, % 52,4). Erkeklerde, bilâkis, uzun boylular kısa boylulardan daha yüksek bir yüzde arzederler (% 56,2, % 55,5)

Cildin bu üç karakteri bir araya toplanarak her iki cinste biribiriyle karşılaştırılırsa (20 ve 23 numaralı grafiklere bakınız),

görülür ki kadınlar erkeklerden daha fazla açık renkli, daha az orta ve koyu esmer renklidirler.

Tablo No. 50

Erkek

	1	2	3
I	44,62 %	53,87 %	1,51 %
II	63,05 »	36,75 »	10,20 »
III	67,45 »	50,17 »	2,38 »
IV	27,48 »	60,10 »	12,42 »
V	43,36 »	46,44 »	10,20 »
VI	34,13 »	65,62 »	0,25 »
VII	46,17 »	51,50 »	2,33 »
VIII	0,23 »	98,76 »	1,01 »
IX	33,61 »	35,89 »	30,50 »
X	40,67 »	59,19 »	0,14 »

Cilt renginin boya nisbetle olan bu karakterini daha derin surette elemek için, bu işaretlerin, kafa karinesi kıymeti ve burun karinesi kıymeti gibi daha başka karakterlerle karşılaştırılması lâzımdır. Biz burada bu kadarla bırakıyoruz.

Erkeklerde ve kadınlarda cilt renginin ne miktarda olduğunu göstermek üzere, Trakya ve Anadolu'ya şamil bir bölünme haritası koyuyoruz.

Bu coğrafî bölümlerin daha kolay okunabilmesi için, kadınlarda ve erkeklerde bu bölümleri gösteren 50 ve 51 numaralı iki tablo koyuyoruz. Romen rakamıyle gösterilen kısımlar, yukarıda söylediğimiz on bölgeyi işaret etmektedir.

Erkeklerde (Res. 20 ve tablo No. 50) bu mevkilere göre, çok büyük değişiklikler gösteriyor. Coğrafî bölgelerden herbirinde gösterilen yüzdeleri daha yakından incelersek, açık renklerin, % 0,23'den (VIII nci bölge) % 67'45'e (III üncü bölge) geçtiğini görüyoruz. Koyu renkler ise % 0,14 (X uncu bölge); % 0,25 VI ıncı bölge); % 1,10 (VIII inci bölge) den % 30,50'ye (IX ncu bölge) geçer.

Anadolu içinde renk bakımından sarih bir coğrafî bölüm yapabileceğimizi, muayyen bir noktada, gayet sarih bir cilt rengi karakterini taşıyan bir halkın varlığını tesbit edebileceğimizi zannetmiyoruz. Yalnız, Akdeniz'e ve Suriye'ye yakın güney illerinden VIII inci bölge bundan hariçtir ; ve oralarda halkın çoğunluğu esmerdirler.

Umumiyetle şunu söyliyebiliriz ki, batı bölgelerinde doğu bölgelerine ve bilhassa güneye nazaran açık renkli fertler daha fazladır.

Kadınlar, incelendikleri zaman, ciltlerinin rengi ne şekilde görülür? 51 numaralı tablo ve harita (Res. 22) bu suale cevap verir.

Tablo No. 51

Kadın

	1	2	3
I	24,26 %	72,60 %	3,14 %
II	—	72,67 %	27,16 %
III.	69,20	29,75	1,05
IV.	32,60	56,91	10,48
V.	33,39	46,11	20,50
VI.	41,58	58,25	0,17
VII	41,05	57,79	0,16
VIII	0,16	99,84	—
IX.	39,67	60,26	0,07
X.	27,60	42,80	29,60

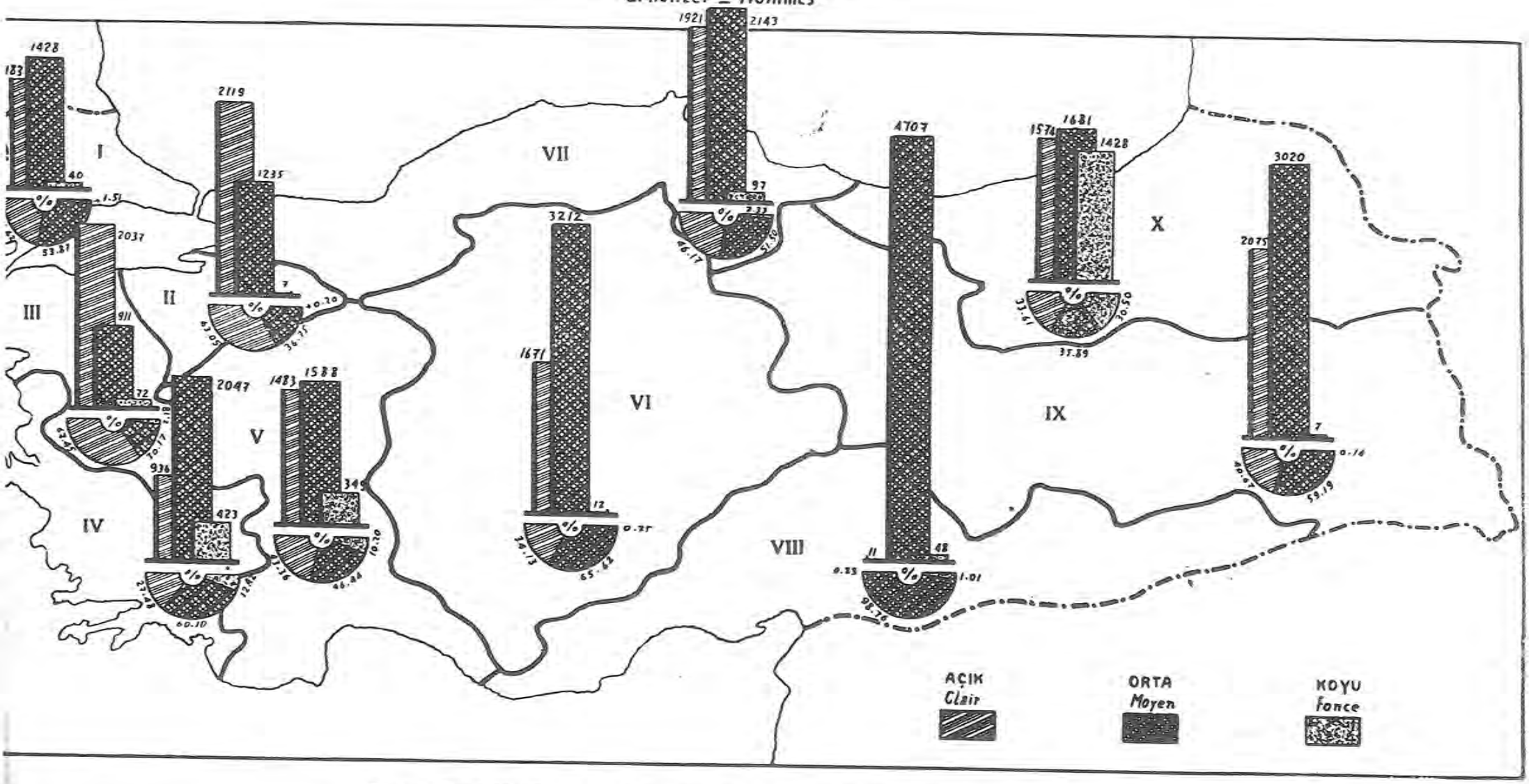
Kadınlarda, cilt renginin coğrafî bölümü, erkeklerdekinin aynı değildir. Burada, ikinci derece bir cinsî fark karşısında bulunmamız ihtimali vardır. Bu farkı anlamak için, cildin açık rengi hakkında II inci bölgede, her iki cins üzerinde yapılan anketin verdiği neticeyi görmek kâfidir. 51 numaralı toblonun son sütununu gözden geçirince, koyu esmer dediğimiz cilt renginin, coğrafî bölgelere göre ne kadar değişebileceğini derhal görürüz.

Bu haritalardan ve tablolardan çıkan netice, Trakya ve Anadolu'da geniş surette hâkim renklerin açık ve orta renkler olduğudur. Bazen bu renkler, yalnız başlarına, incelenen fertlerin hemen hepsine şamildir. Türkleri sarı ırk arasına koyan antropologlar, demek oluyor ki, açık bir hata yapmışlardır. Bunlar Anadoluya bir seyahat yapmış olsalardı, yalnız görerek dahi bu hususta bilgi edinirlerdi.

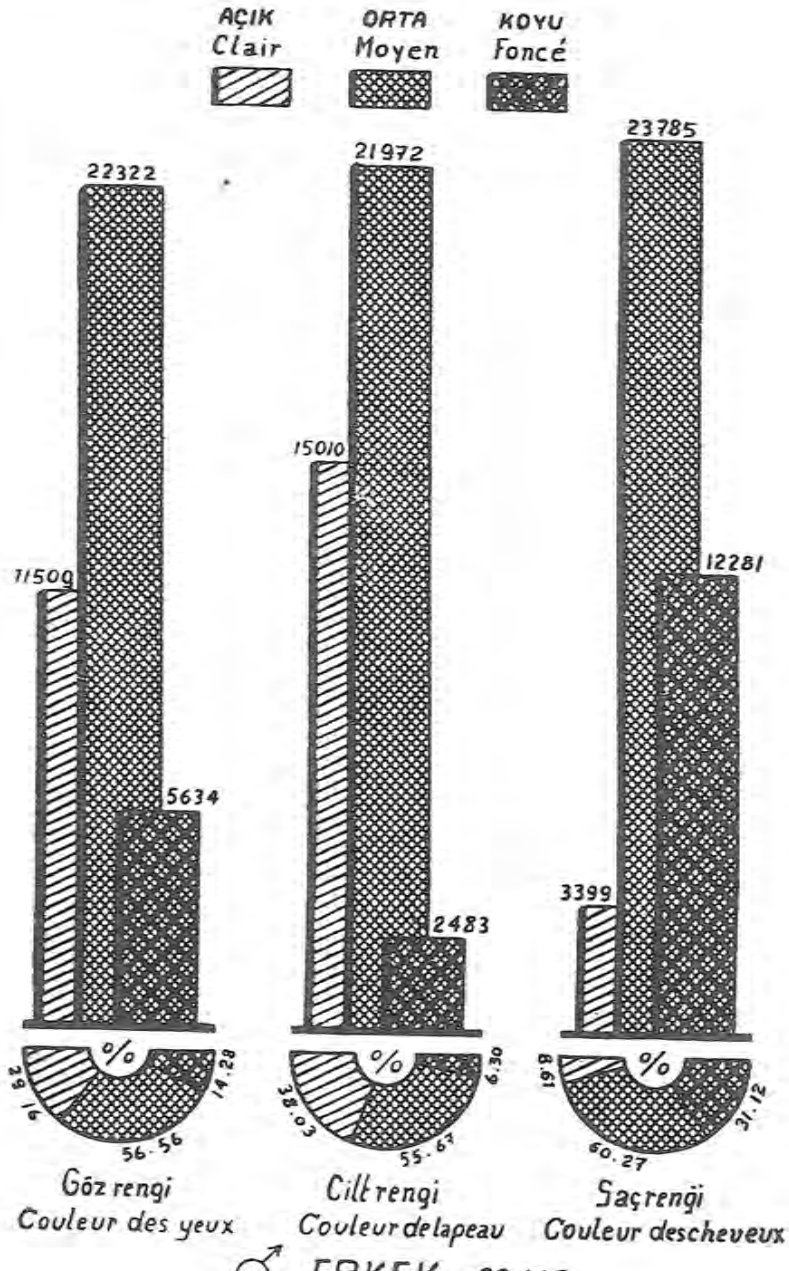
Göz rengi

Pittard, 300 Balkanlı Türkün incelenmesinde açık renk, mavi ve gri gözlerin çok fazla olan nisbetini gösterir.

Bu seride, açık renk gözler nisbeti (mavi, gri, ve diğer türlü

Resim : 20 — Türkiye'de, antropolojik anket bölgelerinde, erkek cilt renginin dağılış nisbetleri.

No. 21 — Erkeklerde gözlerin, cilt ve saçların renklerini gösteren nisbetler.

renkler) kuvvetlidir (% 50,5), koyu gri % 22; yeşil gri % 5,5, mavi gri % 18.

Anketimiz için esas olarak yalnız üç renk aldığımızı hatırlatırım. Açık renk, orta renk ve koyu renk gözleri tesbit etmiş bulunuyoruz.

Kadın ve erkek nisbetlerini de bir tablo halinde hulâsa ediyoruz.

Tablo No. 52

	Açık renk göz	Orta renk göz	Koyu renk göz
	%	%	%
Erkek	29,16	56,56	14,28
Kadın	23,78	59,17	17,08

Bu nisbetleri, cilt rengi ve saç rengi nisbetleriyle beraber gösteren grafik, cildin rengini yazdığımız bölümde verilmiştir. Okuyucunun bu bölüme müracaat etmesini rica ederim. (21 - 22 - 23).

Her iki cinste de, açık, orta ve koyu renk göz nisbetleri birbirinin hemen aynıdır. Son iki renk, kadınlarda, daha çok olarak vardır.

Tablo No. 53

Bölgeler	4 Açık renk göz	2 Orta renk göz	3 Koyu renk göz
	Yüzde nisbetleri		
I	41,23	55,45	3,32
II	35,76	60,82	3,42
III	24,70	72,02	3,28
IV	32,88	43,48	23,64
V	41,81	45,06	13,13
VI	33,89	53,50	12,61
VII	42,20	54,82	2,98
VIII	15,07	82,48	2,45
IX	24,28	72,38	3,34
X	11,66	23,21	65,13

Türklerde açık renk gözlerin nisbî fazlalığı, anketi yapanların dikkatini çekmiştir. Daima kuzey halkına has olan ve ilk bakışta güneylilerde, bilhassa Asyalılarda nadiren görülen bu açık rengi hangi sebebe atfedebiliriz? Bilindiği gibi

bazı müellifler Gol istilâlarını ileri sürmüşler ve Anadoludaki açık renk gözleri, Nordik'lerden telâkki ettikleri bu istilâcı halktan kalma bir hatıra diye kabul etmişlerdir. Fakat, eğer Galatlar Nordik olsalardı, bu açık renk gözlerle beraber boylarının uzun, kafa taslarının da dolikosefal olması lâzımgelirdi. Halbuki Ön Asya'da, pek az dolikosefal bulunduğunu gördük. Bu hususta kesin bir fikir edinmek isteniyosa, boyun kafa karinesinin ve keza tavsifi karakterlerin, göz bebeğinin açık renkle olan nisbetini araştırmak lâzımgelir. Bu iş, topladığımız bütün vesikalar sayesinde, imkânsız değildir ve bu ciheti, antropologların dikkat nazarına sunuyoruz.

Türkiye içinde, türlü göz renklerinin ne şekilde bölündüğünü bilmek faydalı olur. Bu coğrafî bölümü, ayırdığımız on bölgeye göre gösteriyoruz (Res. 24). Açık renk gözlerin en çok mikdarı (% 42,20) Kastamonu, Sinop, Samsun, Bolu, Amasya şehirlerinin bulunduğu, Karadenizle çevreli orta Anadolu bölgesinde görülür. En az mikdara, yukarıda söylediğimiz bölgenin doğusunda, merkezi Erzurum olan bölgede tesadüf edilir. Koyu renkli ve orta renkli gözlerin en fazla bulunduğu da yine bu bölgedir. Bu son iki renk, Akdeniz ve Suriye ile çevrili güney bölgelere en çok mikdarda ayrılmış olup Gaziantep, Urfa ve Mardin gibi merkezlerdir.

Diğer karakterler hakkında olduğu gibi, coğrafî bölümü, başlıca iki bölgeye ayırısak şu neticeye varırız.

	1	2	3
	%	%	%
Batı bölgesi . . .	35,27	55,36	9,35
Doğu bölgesi . . .	25,42	57,28	17,31

Bu netice bizi, başka bir olay karşısında bırakıyor: Doğu bölgesinde oturan az mikdarda ferdin göz renkleri koyudur. Başlıca iki coğrafî bölge, gözleri orta renkli fertleri aynı nisbette ihtiva eder görünmektedir. Batı bölgesinde, açık renk gözlü insanlar, memleketin diğer kısmına nazaran daha kalabalıktır ve koyu renkli göz nisbetleri de o takdir de daha azdır.

Biraz evvel, Türk kadınlarının göz rengi ne olduğunu gördük, ve bu türlü renklerin, her iki cinste de, pek farklı olmayan nisbetler verdiğini de biliyoruz.

Fakat, erkekler hakkında yaptığımız gibi, kadınlarda da, bu renklerin coğrafî bölümünü tetkik etmemiz lâzımdır (Res. 25). Aşağıdaki tablo bu renkleri hülâsa etmektedir.

Tablo No. 54

Bölgeler	1 %	2 %	3 %
I	27,12	64,84	8,04
II	30,95	63,32	5,73
III	17,05	76,79	6,16
IV	29,72	42,17	28,11
V	26,44	50,33	23,23
VI	22,65	50,78	26,57
VII	29,42	65,70	4,88
VIII	10,67	85,19	4,14
IX	19,70	72,62	7,68
X	8,80	26,24	69,96

Batı bölgesini bir tarafa, doğu bölgesini diğer tarafa toplarsak, alacağımız netice şudur:

	1 %	2 %	3 %
Batı bölgesi	26,26	59,49	14,25
Doğu bölgesi	15,25	60,11	22,05

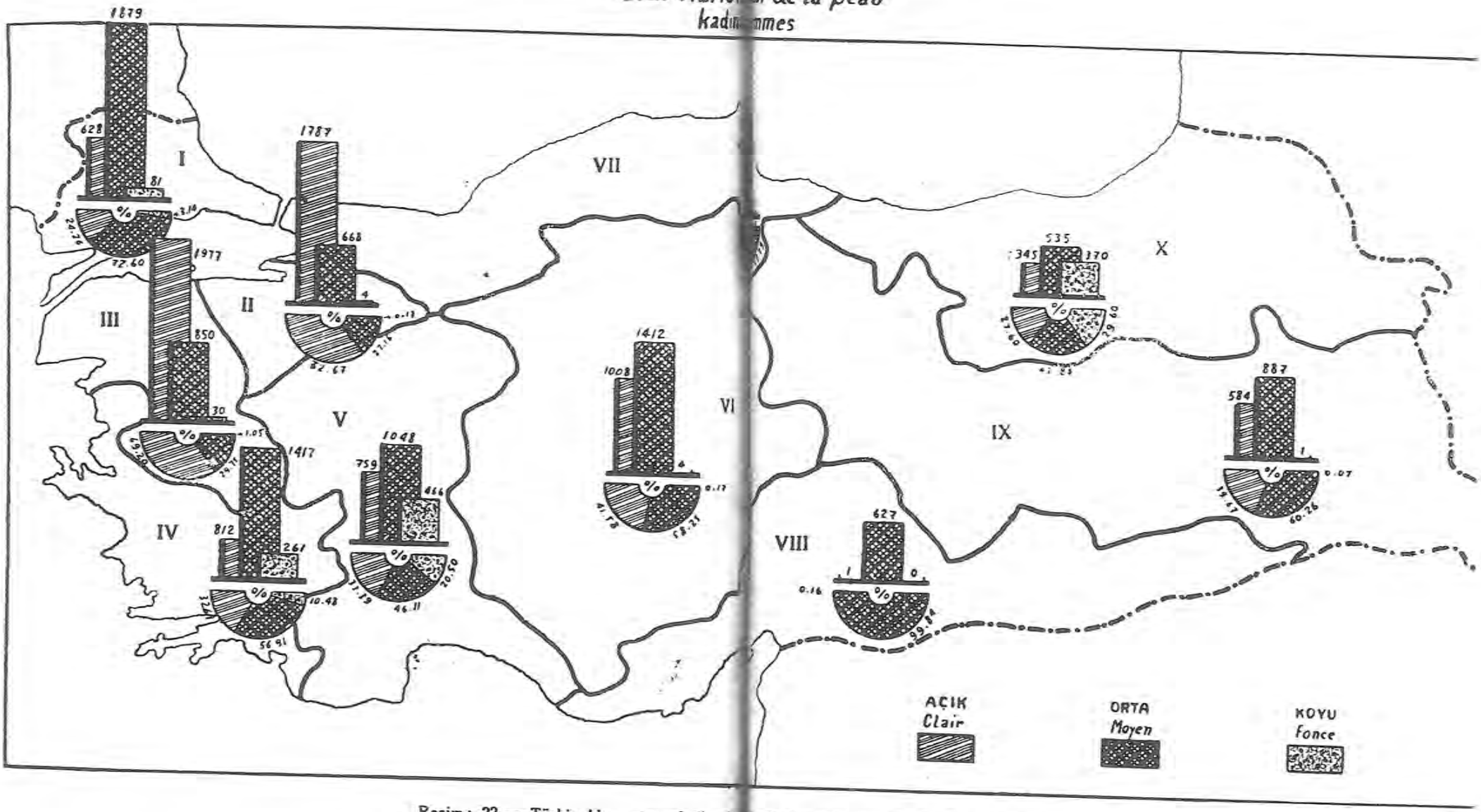
Batı bölgesinde, koyu renk gözlü kadın adedi pek az, halbuki doğu bölgesine nazaran, burada, açık renk gözlü kadın daha çoktur. Doğuya geçince bu nisbet aksi olmaktadır.

Orta Anadolu bölgesinde, VI ve VII numaralarla gösterilen bölgede bulunan üç göz renginin nisbetini araştırdık. Yukarıdaki sıra ile netice şudur:

% 29,03 % 58,24 % 15,73

Bu bölme, Türklerin, bir kısım doğulular gibi, kara gözlü olmaları icap ettiği fikrinde bulunanları hayrete düşürecek bir neticedir.

Bu bölgelerde her iki cinsi mukayese ettiğimiz zaman görüyoruz ki, Türk kadınları, Trakyada ve Anadoluda, açık renk göze, erkeklerden daha az sahiptirler ; fakat buna karşılık

Resim : 22 — Türkiye'de, antropolojik anketle, Kadın cilt renginin dağılış nisbetleri.

orta göz rengi nisbeti, kadınlarda erkeklerden çok daha yüksektir.

Deniker şu fikri ileri sürüyor : "açık renk, mavi veya gri gözler, yalnız Avrupalı sarışın ırklarda ve belki de Türk - Fin ırklarında görülür. Açık elâ gözler bir kaç Mongoloit ırkta bulunur ; dünyanın diğer sakinleri ya koyu elâ, yahut kara gözlüdürler „ [1].

Saç rengi :

Saçların vasıflariyle rengi arasında bir münasebet mevcut olması muhtemeldir. Bu renk "saçı dalgalı ırklarda, hissedilecek derecede ; düz ve kıvırcık saçlı ırklarda çok daha az değişir ve zenci kıvırcığı saçlı ırklarda daima siyahtır„ (Deniker). Saçlarda, başlıca dört renk sayılabilir: Siyah, koyu, orta veya kestane, sarı. Anketimizde, bu renklerden kolayca görülebilen üç esaslı rengi ele aldık: Açık (sarı), orta (kestane) ve koyu (siyah).

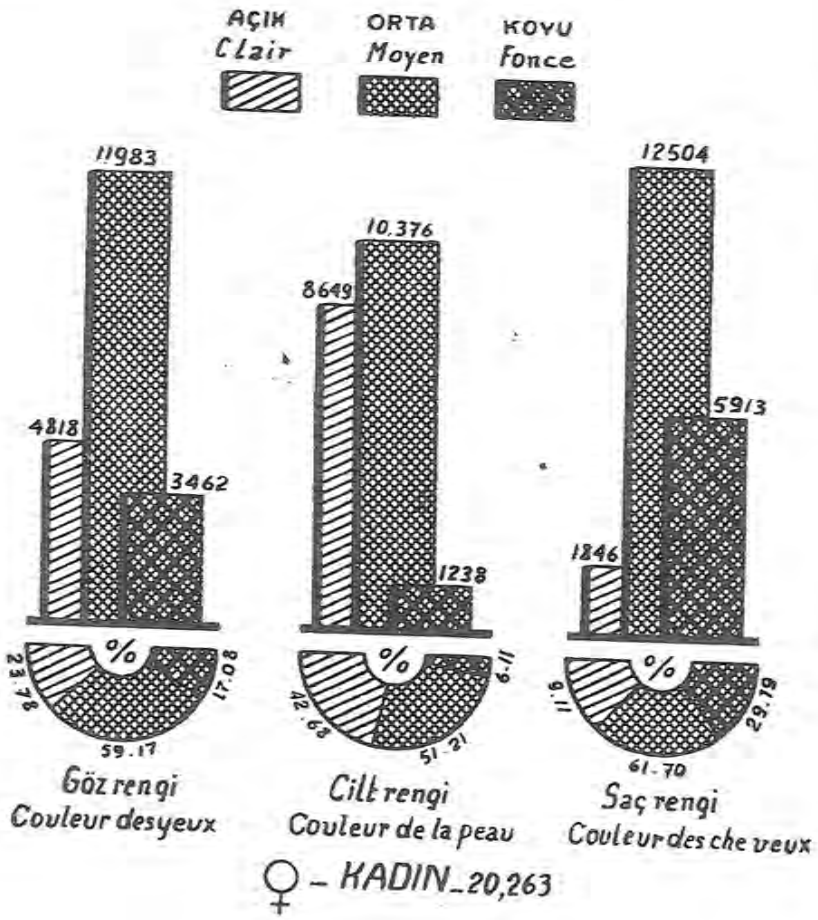
Ele aldığımız nisbetlerde pek az cinsiyet farkı vardır, Erkeklerde sarı saç kadınlara nazaran daha nadir, siyah saç daha fazladır.

Evvelâ, her iki cins için, ortalama toplamları şöylece verelim :

Tablo No. 55

	1 Açık %	2 Orta %	3 Koyu %
Erkek	8,61	60,27	31,12
Kadın	9,11	61,70	29,19

[1] Deniker 1926 S. 66.

No. 23 — Kadınlarda gözlerin cilt ve saçların renklerini gösteren nisbetler.

Bütün Türkiye'de saç renkleri nedir? Evvelâ erkeklere bakalım:

Tablo No. 56

Bölgeler	1 %	2 %	3 %
I	27,23	67,78	4,99
II	9,85	67,57	22,85
III	0,56	83,61	15,83
IV	7,55	50,68	41,69
V	28,29	63,16	16,55
VI	1,90	71,48	26,62
VII	7,04	67,50	25,46
VIII	0,76	65,88	33,36
IX	6,47	18,51	75,02
X	12,80	58,56	28,64

Sarı saçlar, bölgelere göre, çok eşitsiz şekilde bölünmüştür (Res. 26). Bu açık renk saçların önemli miktarda varlığını önce Trakya'da, sonra Eskişehir, Kütahya, Afyon-Karahisar, Isparta, Burdur, Antalya illerinin bulunduğu batı bölgesinde görüyoruz. Bu iller grubunu çevreleyen iki bölgede, pek az sarı saçlı vardır. İzmir'in dahil bulunduğu grupta, Ankara ve Konya'nın dahil bulunduğu gruba nazaran, sarı saçlı fertler daha fazladır. Bütün Anadolu'da, sarı saçlı fertlerin en az bulunduğu bölge, Balıkesir ilini içine alan bölgededir.

Bu bölgeden sonra, en çok nisbeti olan bölge olarak Suriye ve Akdeniz hudut noktaları gelir. Kestane rengi saçlı insanların en fazla bulundukları yer, Balıkesir ilinin bulunduğu bölgedir. Bu renk saçlar en az, Malatya'da Diyarbakır, Bitlis illerini içine alan doğu bölgelerinde bulunur.

Erkeklerde, siyah saçlar, yerine göre, miktar itibariyle değişiklikler gösterir. Trakya'da, % 5 nisbetinde bile mevcut olmadığı halde Malatya, Diyarbakır bölgesinde % 75,02 nisbetini muhafaza etmektedirler. Batı illeri ve doğu illeriyle iki bölge vücude getirirsek, şunu buluruz:

	1 %	2 %	3 %
Batı bölgesi	14,69	62,56	20,38
Doğu bölgesi	5,79	56,38	37,82

Doğu illerinde, batı illerine nazaran siyah saçlı insanlar daha çok, sarı saçlılar daha azdır. Batı illeri, bilhassa, kestane renkli saçların çok fazla olan sayısiyle dikkati çekerler (Takriben % 63).

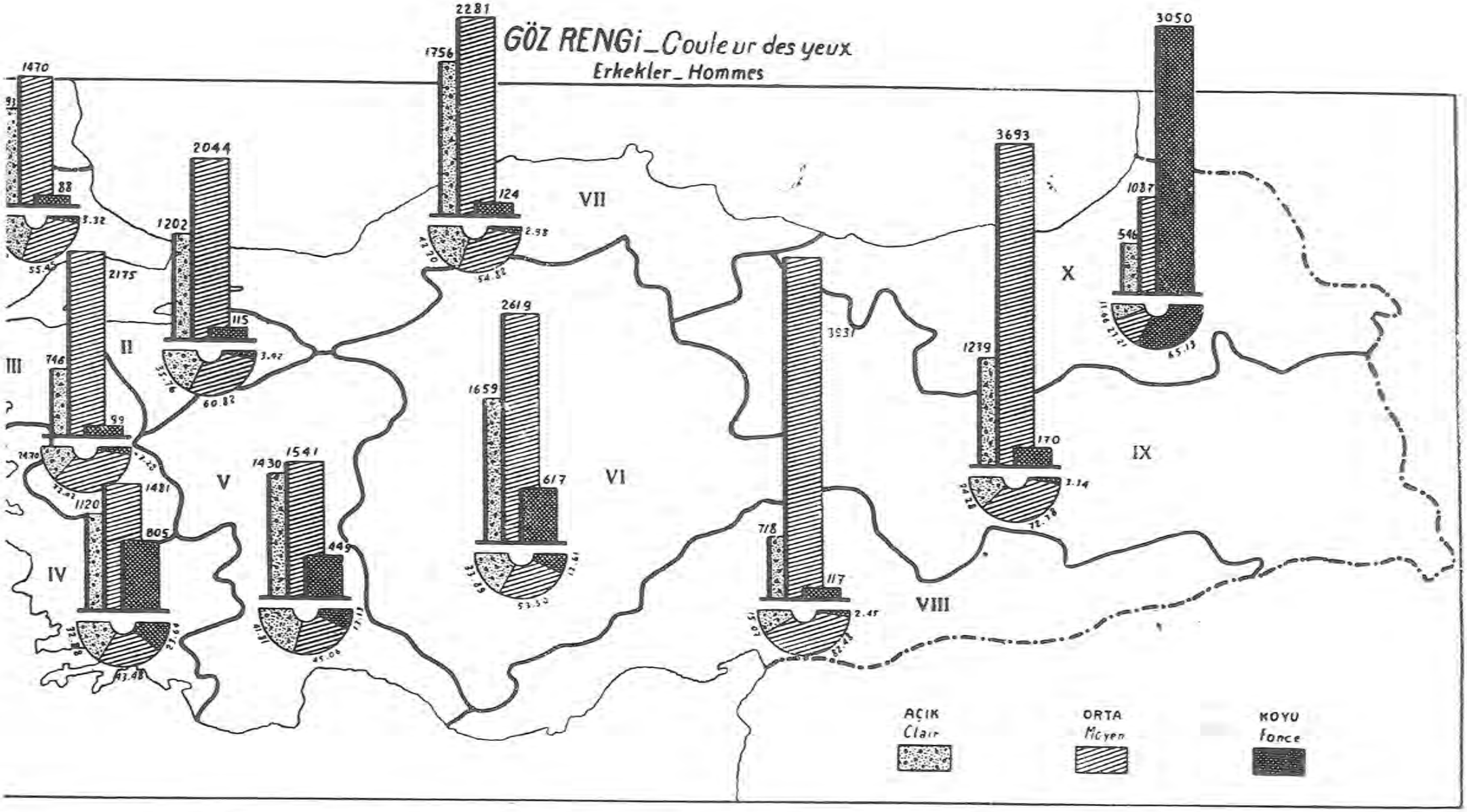
Şimdi, kadınların türlü saç renkleri nisbetini gözden geçirelim, (Res. 27) evvelâ, bu renkleri, bölgelere göre taksim edelim:

Tablo No. 57

Bölgeler	1 %	2 %	3 %
I	18,43	69,98	11,59
II	10,98	67,46	21,56
III	0,35	87,93	11,72
IV	12,97	57,67	29,36
V	18,35	55,92	25,73
VI	0,45	55,23	44,30
VII	6,09	63,78	30,13
VIII	1,27	55,10	43.63
IX	2,64	13,68	83,68
X	12,63	54.14	33,23

Birinci sütunda yazılı kıymetlerle tesbit edilen mikdar değişiklikleri, hemen hemen erkek serisinde görülenler derecesindedir. % 0,35 ten (III numaralı bölge) % 18,43'e (I numaralı bölge) kadar, derece derece artar. Burada en azlar daha zayıf, en çoklar daha az kuvvetlidir. Her iki cinste, bu birinci sütunun rakamları, mukayesesiz tetkik edilecek olursa, aynı bölge için, erkek ve kadın nisbetlerinin, ekseriya başka başka kıymetleri görülür. Erkeklerde olduğu üzere, kestane renk saçlı fertlerin, en çok bulunduğu yer III numaralı bölge, en az bulunduğu yer de IX numaralı bölgedir.

Koyu siyah renkli saçlara gelince, bunların, bölgelerine göre, kadınlarda kâh erkeklerden fazla, kâh erkeklerden az olduğu görülür. Erkeklerin koyu siyah renkli saça en fazla sahip oldukları bölge, IX numaralı Malatya, Diyarıbakır, Bitlis'dir. Her iki cins serisinde, üç saç rengi bakımından tesadüf edilen en kuvvetli nisbet budur. Bunun en az bulunduğu bölge de I numaralı olanıdır.

Resim : 24 — Türkiye'de, antropolojik anket bölgelerinde, erkeklerin göz renklerine göre dağılış nisbetleri.

Trakya-Anadoluyu evvelce yaptığımız gibi iki esaslı kısma ayırırsak, şu nisbetleri buluruz:

	1 %	2 %	3 %
Batı bölgesi	12,21	67,79	19,99
Doğu bölgesi	4, 6	48,38	46,99

Yalnız bölgeleri ele alırsak çıkaracağımız hüküm, bunların, erkek serisi tetkikindeki şekli aynen gösterdikleri merkezinde olacaktır. Değişen sadece kıymetlerdir. Daima gözeteceğiniz nokta şu olacaktır ki, Anadolunun doğusunda yaşayan kadınlar, batıdakilere nazaran, daha koyu renkli saçlıdırlar. Buraya koyduğumuz iki tablodan öğrendiklerimizi hulâsa edersek, Türk erkeklerinin ve kadınlarının, fakat bilhassa erkeklerinin saçları nadiren sarıdır, ve bu hususta, batı Anadolu toprakları, Türkiyenin diğer kısımlarına nazaran, bu karakteri daha çok olarak bulunduran yerlerdir. Yine bu bilgiye göre, Türklerin çoğunluğunun saçı orta renktedir (kestane) ve bu renk itibariyle, batı illeri, doğu illerinden, açık surette daha zengindir. Fakat, koyu renkli saçlara gelince, doğu illeri kadınları ve erkekleri bu renk saç hususunda, batı illerini geçerler. Kadınlar bu bahiste, erkeklerden çok daha ileridedir. Demek oluyor ki, Doğu illerinde, siyah saç, batı illerinden daha çok, sarı saç daha azdır.

Orta Anadolu bölgelerini, yani VI ve VII numaralarla gösterilen iller grubunu ayıracak olursak, erkeklerde ve kadınlarda çeşitli saç renklerini göstermek üzere şu neticeyi elde ederiz.

	1 %	2 %	3 %
Erkeklerde	4,47	69,49	26,04
Kadınlarda	3,27	59,50	37,22

Bu geniş orta bölgede, sarı saçlılar nadirdir. En çok olan renk, erkeklerde takriben % 60 ı bulmak üzere, orta renktir. (Kestane)

Cilt, göz ve saç rengine ayrılan bu bölümü bitirirken, diyebiliriz ki, cilt rengine göre yapılacak ırk ayırmalarında Türkler beyaz ırklar arasına gireceklerdir. Bu suretle bazı müellifler tarafından, Türklere sarı ırklar arasında verilen yer tamamen yanlıştır.

TÜRKLERİN BAŞLICA IRK KARAKTERLERİNİN ÖZETİ

Türklerin bir ırk teşhisi koymak için, esas olarak ele alınan başlıca morfolojik ve tavsifi karakterleri üzerinde yapılan incelemeler, Türk ırkı diyebileceğimiz ırk hakkında bugün, sarih bir antropolojik kanaat edinmemiz imkânını vermektedir.

Şimdiye kadar, bu hususlaki bilgilerimiz dağınık ve azdı. Ancak bazı müellifler tarafından tetkik edilmiş birkaç seri, Türklerin sahip oldukları morfolojik karakterlerden iki üç tanesini göstermiş bulunuyordu. Fakat bu müşahedeler, ekseriyet itibariyle, pek az fertler üzerinde yapılmış şeylerdi. Bu kadar az sayıda fertlerden ibaret seriler, Türk etnolojisinin hakikî karakterini belirtemezdi. Bugün durum böyle değildir. Birkaç yüzden 60,000 kişinin etütlerine malikiz. Ve diyebiliriz ki, bu büyük rakam, aldığımız neticelerin, kesin olacağını ümit ettiğimiz bir istikrar verebilir.

Türkiye'de (Trakya ve Anadolu) erkeklerin ortalama boyu 1 m. 652, kadınlarınki 1 m. 522 dir. Boy listesinde erkekler pek az surette, ortadan yukarı denilen gruba, kadınlar ortadan aşağı denilen gruba girerler. Cinsiyet farkı 13 sm. dir. Bu fark fazla telâkki edilebilir, çünkü bu derece büyük bir fark, ancak, çok uzun boylu insan gruplarında görülür.

Türkiye arazisi üzerinde, boy, her tarafta aynı fizyonomiyi göstermez. Boyun en kısa olduğu bölgeleri belirttik. Anadolunun batısından doğusuna doğru gidildikçe boyların uzadığı görülür. Bu uzun boylu insanlar daha çok doğu illerinde bulunmaktadır.

Şimdiye kadar Türk kadınlarının boyu hemen hemen bilinmiyordu. Bugün diyebiliriz ki, bu karakter hakkında da, rakkam ve bilgiye sahip bulunuyoruz.

Skelik karinesi, Türk erkeklerini makroskel'ler arasına (93,91); Türk kadınlarını mezatiskel'ler arasına koymaktadır (87,86).

Erkeklerin ortalama kafa karinesi 83,33; brakisefal nisbetleri Deniker tasnifine göre % 63,88, Topinard tasnifine göre % 75,63 tür.

Kadınlarda bu ortalama karine ve bu nisbet şöyledir: kafa karinesi 83,78; brakisefal'ler nisbeti (Deniker'e göre) % 65,52; Topinard'a göre % 77,75 tir.

Türkiye arazisi dahilinde, brakisefal'leri içine alan bölgeler arasında, bu brakisefal fertlerin sayısı itibariyle çok büyük farklar vardır. En fazla brakisefal orta kısımdadır (% 93,16), en az brakisefali olan bölge de (% 62,61) doğudur. Fakat yine çoğunluğu teşkil ederler. Batı illerindeki brakisefal'lerin nisbeti % 76,69 dur.

Erkeklerin ortalama burun karinesi 65,04, kadınlarınki 64,05 tir. Leptorrhinien tiplerin nisbeti şudur: Erkeklerde % 71,23, kadınlarda % 76,73. Bu karinenin konulacağı milletlerarası listelerde. Türk'ler, leptorrhinien'ler arasında yer alacaklardır. Türk kadınının burnu ufaktır. Eşit boylar da bu burun, erkek burnundan mutlak surette daha küçüktür. Bu da, leptorrhinien'den ayrı olarak, tebarüz ettirilmesi lâzımgelen ikinci derecede bir cinsiyet karakteridir.

Erkeklerde ve kadınlarda gözün şekli hemen daima muntazamdır. İlk bakışta, Türkiye'de, tarihî vakıalardan dolayı, Mongoloit karakterli bir takım gözlere tesadüf edilmesi lâzımgelir gibi görünmektedir. Halbuki hiç te böyle değildir. Erkeklerin ve kadınların % 5 ini az geçen bir kısmı bu karaktere sahiptir. İstilâlar sonunda Mongoloit tesirin pek az olduğu görülüyor.

Türklerin burnu, umumiyetle düz tabir edilen burun şeklidir. Türklerde konkav buruna nadir tesadüf edilir ve konkav burun, kadınlarda erkeklerden fazladır.

Kesik düz denilen ve manzarası Dinarik'lerin mevcudiyetine hükmettiren kafa arkası şekline tesadüf edilmektedir. Uzun boylu brakisefal tipin teşhisini tesbit etmek üzere, icabında diğer karakterlerle birleştirmek için bu karakteri kaydetmek icap eder.

Türklerde cilt nadiren çok esmerdir. Tahminin hilâfına olarak, gözler, ekseriyetle orta ve açık renktir. Müşahitler, Türk-

lerin, ekseriya elâ yahut mavi gözlü olduklarını görmüşlerdir. Doğu vilâyetleri müstesna olmak üzere, Trakyada ve Anadoluda, koyu renk gözlü insanlar daha azdır.

Saçlar da, zannedildiği gibi, ekseriyetle siyah değildir. Türkiyede, açık renk (sarı) saç, az bulunur. Buna mukabil, Türkiye ahalisinin ekseriyeti orta renkli (kestane) saçlıdır.

Milletler arası listelerde Türk ırkının muhtasar bir teşhisi şöyle konulabilir:

Türklerin boyu, ortalamadan az uzundur. Ekseriyet itibarıyla makroskel'dirler. Çoğu, brakisefel ve leptorrhinien'dir. Göz ve saçlarının rengi umumiyetle ortadır. Türklerin büyük çoğunluğu, ırk ayrılmalarında Homo - Alpinus diye tanılan, Avrupanın büyük beyaz ırkına mensuptur. Aralarında, yine beyaz olan, Homo - Dinarikus denilen ırkın mensupları da vardır.

NETİCE

Bu kitabımı burada bitirirken, birkaç esaslı noktayı belirtmek isterim :

Bugün umumî tarihler yazılırken, ırk meselelerini ilmî bakımdan tahlil etmek ve kavimleri ona göre sıralamak adet olmuştur. İşte bu anket ve tahlilleriyle, bu gün Türkiye'de oturmakta olan halkın, maddî delillere dayanarak ilmî metodlarla, antropoloji aleminde yeri tespit edilmiştir. Bu suretle de milletlerarası antropometri listelerinde Türklerin hakikî yeri tayin edilmiş oluyor. Bunun için, kitabın ikinci ayrımında bulunan bölümlerindeki açıklamalarla, son bahsimizdeki başlıca ırkî karakterlerin özeti, bu iş için esas alınabilir. Bu büyük anketin ilim alemine en önemli yardımı, bilhassa bu bakımdan olacaktır.

Bu kitaba esas olan belgeler, asıl antropoloji uzmanları tarafından işlendiğinde, Türklerin antropometrisi üzerine daha teferruatlı bilgiler elde edilecektir. Biz, tarihe yardımcı olarak bu antropoloji konuları üzerinde çalışırken, diğer kavimlerin ve bilhassa türlü coğrafî bölgelerde oturan Türk kavimlerinin mevcut olan antropoloji vesikalarını mukayese etmek için aldık.

Türklerde ayrı ayrı kabile isimlerini zikrederken, başka adlar altında da olsa Türk ırk birliğini tebarüz ettirmek istedik. Bilhassa Anadolu'da bu anketten önce yapılmış olan incelemelerde bazı kabile isimlerine göre (meselâ Laz, Kürt gibi) rakkamlar verilmiştir. Biz bunları coğrafî bölgeleri gösterdiği için öylece koyduk. Bu karşılaştırmada da görülmüştür ki Türkiye'de bir ırk birliği mevcuttur.

Bu anketin, diğer bir safhası da, Türk Tarih Kurumunun kuruluşundaki ilmî gayelerinden birisinin tahakkuk etmiş olmasıdır.

Birinci Türk Tarih Kongresinde, bazı delillere dayanarak verilen hükümler, bu kitabımızdaki izahlar ve rakkamlarla teyid edilmiş bulunuyor. [1]

[1] Birinci Türk Tarih Kongresi zabıtları 1932. S. 18-41, 99-161, 271-278.

Benim şahsan tatmin edildiğim nokta ise, okul sıralarında iken, yabancı dilde yazılmış kitaplarda, mensup olduğum milletimin hakikate uygun olmayan tarzda yazılmış kısımlarını, tashih edebilmek için, bu bilgileri toplayıp verebilmiş olmaktır.

Fakat asıl antropolojiyi, tarihin bir yardımcısı olarak ele alıyoruz. Bilhassa yurdumuzda, isimlerini bilmediğimiz, eski medeniyetler yaratmış ve yaşatmış olan kavimlerin, ırkî karekterleri, kalan iskeletleriyle tesbit edilebilirse, onların kimlere ve hangi ırka mensup olduğunu anlamak imkânını bulacağız. Bu suretle, ilk önce Türkiye topraklarında bugün yaşamakta olan insanların geçmişteki vatandaşlariyle olan ilgileri meydana çıkacaktır.

Bu eserin başlangıcında, Avrupa'nın Ön Asyaya medeniyet bakımından ne kadar borçlu olduğunu söylemiştik. Eskiden sadece dil esasına dayanarak, Asyanın çok eski ve çok yüksek medeniyetinden Avrupayı faydalandırmış olması dolayısiyle, iki komşu kıta sakinlerinin kültürleri arasında, muhakkak bir münasebet mevcut olduğu yolundaki inanışa dönmek zarureti vardır. Coğrafî bakımdan Asyaya bağlı olan Avrupa, aynı zamanda maddî varlığının esas temelleri bakımından da bu ihtiyar kıtaya tâbi kalmıştır. Bizzat nüfusunun çok mühim bir kısmını da ona borçludur.

La Mazelière der ki: "eski kıtanın coğrafî bakımdan tetkiki bize üç önemli kanunun olduğunu gösterir. Muhaceretler, Avrupa sakinleriyle Asya sakinlerini mütemadiyen birbirine kaynaştırmıştır. Bunların medeniyetleri müşterek bir beşiğe sahip olmuş ve paralel surette inkişaf etmiştir. Bununla beraber, bu medeniyetler, açık farklar göstermektedirler„. [1]

İki kıta arasında mevcut bu ilk münasebetleri araştırdığımız zaman görüyoruz ki, paleolitik ve mezolitik Avrupa'nın çakmak taşı medeniyeti diyebileceğimiz devri aşmak ihtimali yok idi. Birbirini takip eden türlü dolikosefal grupların ırkî teşekküllerinde derin değişiklikler olmamıştı. Onlar, yaşadıkları avcı hayatına, devam edebilirlerdi.

Orta ve batı Avrupa'da durum büsbütün başka idi. Avrupa topraklarında göçebe insanlardan başka bir medeniyet

[1] Mazelière 1907. s. IX.

bulunmadığı halde, Asya'da yerleşme hayatı kurulmuş ve inkişaf etmişti. Yani, medeniyet safhaları, Asya'da ve Avrupa'da aynı tarih devrelerine tesadüf etmez. Buna örnek olmak üzere şunu söyliyebiliriz ki, kuzey Anadolu'da icat edilmiş gibi görünen demir sanayii, karadeniz kuzeyinden orta Avrupa'ya beş asırda gelebilmiştir [1].

Avrupa'da mezolitik çağa son verenler Asya neolitikleridir. Ve Pittard'ın dediği gibi eğer Asya toprağında, günlük hayatın teşekkülünde derin değişiklikler olmasaydı bu hayat tarzı sürüp gidecekti. Ofnet te olduğu gibi, tahmin edilen şekilde, ufak grupların gelmesi kalabalık kitlelerin hicretiyle, yeni medeniyet Avrupa'ya girmiş ve Avrupa âdetlerini kökünden değiştirmiştir [2].

Göl evlerinde yapılan araştırmalar, bu yeni gelenlerin maddî delillerle günlük hayatlarını tesbit etmek imkânını vermiştir. Bunlar, ormanları açmışlar, toprağı sürmüşler, beraber getirdikleri zahireleri ekmişlerdir. Keten ziraati yapmışlar, kumaş dokumuşlar, balık ağı örmüşlerdir. İğ ve ağırşağı esasen biliyorlardı. Yiyeceklerini pişirmek ve muhafaza etmek için, bazen pek zarif toprak kaplar da yapmışlardır. Gemiciliği icat etmişlerdir. Göllerde gemi yüzdürüyorlar, deniz üzerinde de, tahmin edilemiyecek kadar uzak yerlere kadar gidiyorlardı. Nitekim, Elbe adasında, Fransadan gelme neolotik çakmak taşları, Pianosa adasında da, Sardenya'dan gelme obsidiyen aletler bulunmuştur.

Bu mevzua dair F. de Villenoisy der ki: "dördüncü zamanın sonunda, yontma taş devri insanları ortadan kaybolunca, Avrupa'da mütecanis bir ırk kitlesi görülür ki, gelişlerinde henüz cilâlı taş kullanmakta iken, az sonra tunç kullanmağa başlanmıştır. Aşağı yukarı Tuna'dan Alpler'e kadar, sayısız göl beldeleri kuran, ölülerini yukarı İtalya'nın Etrüskler'den önceki yerlerde gömen, ehlî hayvanı, zahireyi, meyva ağaçlarını tanıtan bu insanlardır„. [3]

Yeni medeniyeti öğretenlerin, o zamana kadar Avrupada dolaşan insanlardan olmadığını söylemiştik. Göl beldelerinde

[1] Furon, 1939, s. 312.
[2] Pittard, 1957. Tarih Kongresi İstanbul. S. 65.
[3] Villenoisy 1894, s. 5.

keşfedilen kafa tasları envanteri, bu hususta bir delil teşkil eder gibi görünmektedir. Profesör O. Schlaginhaufen [1], İsviçrede, neolitik devirde ve tunç çağında göl evlerinde bulunmuş kafa tiplerinin yüzdelerini şöyle tesbit etmiştir :

	Doliho.	Meso.	Braki.	
Nolitik I	—	16,7	83,3	
» II	38,1	23,8	38.1	
» III	60,—	20,—	20,—	%
» toplamı	40,5	21,4	38,1	
Tunç	38,7	48,4	12,9	
Göl beldelerindeki toplam	39,7	32,9	27,4	

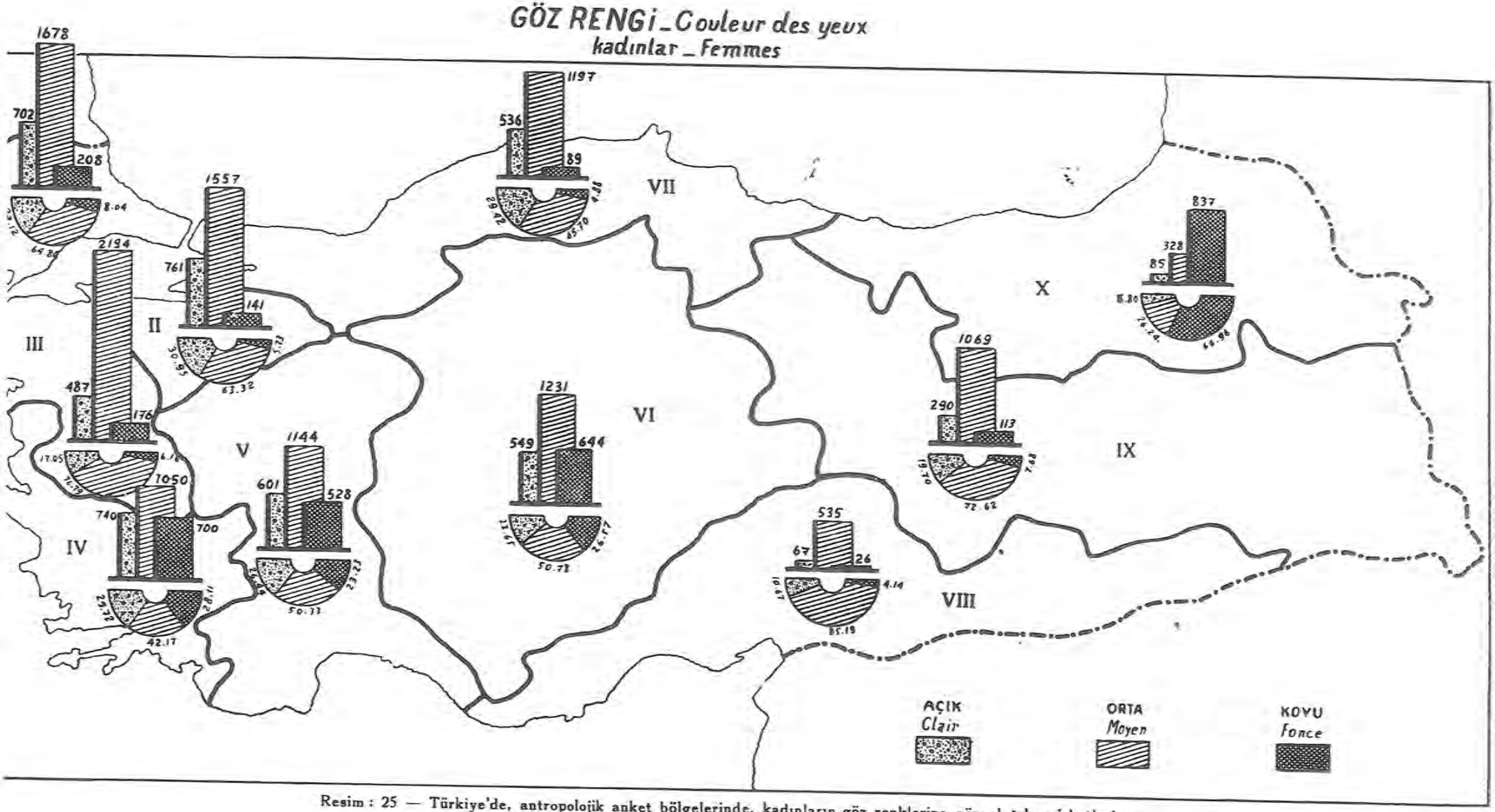
Göl beldelerini kuranların, ilk defa Ofnet'te meydana çıkarılan yeni gelen brakisefal insanlar oldukları anlaşılıyor (kesilmiş kafaların çifte mezarında % 40 nisbetinde brakisefal tip vardır) Bu insanların çabucak arttıkları, göl beldelerinin çoğalmasiyle anlaşılıyor. Dolikosefal olan eski devir magdalenien'leri ve mezolitikleri, yavaş yavaş bu yeni sosyal bünyeye karıştılar.

Fransa güneyinde, aşağı yukarı aynı şekilde bir hâdise görülmektedir. "Lozère„ ve bilhassa "Baumes Chaudes„ mağaralarının teşkil ettikleri büyük mezarlıklar; ikinci derece mezarlardır. Dr Prunières tarafından keşfedilen bu kemik çukurları geniş bir mezarlıktır. " Güney mağarasında, 25 metre boyunda, 4 m. genişliğinde ve 0,50 metre kalınlığında kemik yığını vardı. Bu sahada, türlü yaş ve muhtelif cinste 300 insanın kemikleri karma karışık yığılı bulunuyordu. Yalnız kafa tasları, bazı noktalarda itina ile dizilmiş görünüyordu.„[2] Kâşif, bu mezarlıktaki kemiklerin etüdünü Paris antropoloji cemiyetine verirken, bu iskelet yığınında, hiçbir mesatisefal tip bulunmadığına işaret etmiştir. Bütün bu iskeletler dolikosefal idiler.

Ancak daha sonraları, bilhassa dolmen'ler devrindedir ki, hakikî ırk karışıklıkları ortaya çıkmıştı. O zamana ait kalıntılarda, medeniyet getiren brakisefallerle, toprağın eski sahipleri olan dolikosefalleri yan yana görüyoruz.

Doğudan gelen bu brakisefal akınların, Jura dağları yolile geldikleri anlaşılıyorr.

[1] Schlaginhaufen 1924 S. 236.
[2] Mortillet 1897 s. 313.

Resim : 25 — Türkiye'de, antropolojik anket bölgelerinde, kadınların göz renklerine göre dağılış nisbetleri.

Solutre'deki neolitik mezarlığında (Saone-et-Loire) kafa karinesi, dolikosefallerde 68,3 ile brakisefallerde 88,2 arasında değişmektedir. Burada, yabancı akını çok âşikardır. Dolikosefaller ancak % 38,8 nisbetinde mevcut oldukları halde, yeni gelenler hemen hemen aynı derecede kalabalık, yani % 33,3 nisbetindedir.

Bu misallerden pek çok gösterilebilir. Avrupa tarihinin o devrinde, brakisefal tipler grubunun her tarafta çoğaldığı anlaşılıyor. Fakat, bir çok mahallerde, medeniyet getirenden ziyade, yeni medeniyetin öne geçtiği anlaşılıyor. Mukayeseli etnografi, bize bu gün, buna benzer vakıalar göstermektedir. İcat kabul ediliyor, fakat bu icadı yapan derhal sıraya giremiyor. Asyadan gelen bu brakisefaller, Avrupa sakinlerinin içinde, çok geçmeden, bugün Homo Alpinns denilen grubu, keza zannedildiğine göre, Homo-dinarikus ismi verilen grubu teşkil etmişlerdir.

Asıl bilmek istediğimiz şey, Avrupanın önemli bir kısmını kaplayan bu insan kiltesinin, ilk akınlarından beri devam eden nesillerin tabiî torunlarımı; yoksa cilâlı taş, tunç, demir devirlerinde de gelen türlü akınlardan mı ileri gelmektedir? Şimdilik bunu bilmek imkânı yoktur. Marmaradan, Fransa orta yaylasına kadar uzanan arazinin verdiği iskelet vesikalar, bu noktadan devamlı araştırmalara henüz konu teşkil etmiş değildir. Fransada ve İsviçrede, neolitik ve tunç medeniyetleri inkişaf ettikçe, brakisefal tiplerin nisbî bir azalmasına şahit oluyoruz. Fakat bazen bu tip, sayı itibarıyla tekrar artıyor. Bu envanterlerin ifade ettikleri tam mana nedir?

Avrupaya neolitik medeniyeti getirenlerin, bizzat Asyalılar olduğu bir hakikat gibi görünmektedir. Demir medeniyetinde de böyle olup olmadığını bilmiyoruz. Bu işlenmiş madenin, küçük Asyadan, Karadenizin güneyinden, Etilerin, yurdundan gelmiş olması ihtimali, git gide daha kuvvetle belirmektedir. Bu hususta, Furon'un kitabındaki haritaya tekrar bakalım· (Şekil 4) Fakat demirciliği mucitlerinin, kendi icatlarını Avrupanın göbeğine kadar bizzat getirdiklerine emin miyiz? Bu mıntakada keşfedilen, demir çağından kalma iskeletler, ekseriya, neolitik brakisefalden daha başka bir ırka aittir.

Fakat demir medeniyetinin, batıya, Anadolu neolitiklerinden başka bir ırk tarafından getirilmiş olması Anadolunun, tarihin o devrinde, bir evvelki devirden başka bir ırk fizyonomisi göstermesini icap ettirmez. Bu ırk devamı, neolitik-kalkoliiik ve proto - Eti devirlerine ait olarak keşfedilen iskeletlerin taşıdıkları bazı alâmetlerden anlaşılmaktadır. Bu iskeletlerin kafa karineleri, bariz bir brakisefallik göstermeseler bile, 82,98; 82,77; 81,32 gibi yüksek ve devamlı karineler vermektedirler. (Sonraki devirlerin kafa karineleri daha yüksektir. Selçuklar 85,51, Osmanlılar, 84,07). Fakat şunu itiraf edelim ki, çok eski vesikalar bakımından henüz pek fakiriz.

Şöhretli bilgin Boule'un kullandığı bir tabirle, iki ırk arasına bir kama gibi giren bu alpin ırk, bugün Balkanlara, Bohemyaya, İsviçreye batı Alplere, Fransanın ortalarına yayılmıştır. Bütün preistuvarçiler, bu ırkı aynı şekilde gösterirler. Meselâ Goury der ki: "bu ırk şüphesiz ki, orta Asyanın büyük brakisefaller ailesine mensuptur. Doğuya doğru akınlarına, neolitik devrede başlamışlardır; fakat bu ırk cereyanının en çok kesafetini buluşu kalkolitik ve tunç devrindedir„[1]. Dixon da şu mütalâayı ileri sürer„: 40 veya 50,000 senedenberi doğudan batıya doğru yayılan bu akınlar dolayısiyle, Avrupa bugün, esas itibariyle, alpin ve paleo-alpin tiplerle meskûndur. Bunun neticesi olarak Avrupa, hemen hemen brakisefal olmuştur„. Bir az daha ileride der ki: "üçüncü müstevli grubu teşkil eden Hunlar ve Ural Altaylar, içlerinde mongoloit tipe tesadüf edilmekle beraber, esas itibariyle alpin'dirler„ .

Biraz daha ötede de şu satırları okuyoruz: "XIV ncü ve XV nci yüzyıllarda Balkanları istilâ eden Türkler de, keza Alpin'dirler„. "Türkler, alpin ve paleo-alpin brakisefal tipe mensupturlar. Orta Anadolu'nun bu günkü Türk ahalisi, bu bölgenin en eski sakinlerinin torunlarıdır„. Etiler hakkında da bu müellif diyor ki: "Sümerler Frat vâdisine inerlerken, başka alpinler, Etiler, Anadolu'dan Suriye'ye doğru iniyorlardı. Suriye'de, şehirliler ve çiftçiler, brakisefal Eti köylüleri idi; göçebeler ise, güneyden hicret etmiş dolikosefal Samilerdi„[2].

[1] Goury, 1932, S. 698.
[2] Dixon, 1923, S. 39, 90, 95, 313, 314, 316, 317.

Şu hale göre, Avrupa'nın iskân tarihinde Batı Asya'nın rolü, gitgite daha katî olarak görülüyor. Yeni buluntu ve araştırmalar bu noktayı, daha eyi teyid etmektedirler.

Bu fikirler, bazı kimselere, âdeta ihtilâlci görünmüştür. Zira, Orta Asya'ya ve Ön Asya'ya, medeniyet tarihinde, Mısır'ın yanı başında hattâ belki Mısır'dan da yüksek bir hâkim rolü izafe ediyordu. Fakat, ilim dünyası, gitgide bu görüşe katılmaktadır. Türkistan'dan Marmara'ya kadar uzanan Ön Asya, Mezopotamya, Suriye, Filistin gibi, henüz dikkati çekmiş değildir. Bu topraklarda keşfedilen çok büyük arkeolojik servetler, bütün dikkati ve aynı zamanda bu araştırmalar için zarurî olan bütün kredileri çekmiştir. Yunan ve Roma devirleri de, nesiller boyunca, bütün arkeolojik çalışmalara sahne olmamışmıdır? Sebebi şudur ki, yüksek öğretimde, taş üzerine, tuğla üzerine veya diğer herhangi suretle yazılı vesikalar devirleri ele alınmıyordu. Bu devirlerin bütün Asya sahasında, alınacak bir öcü vardır. Bunun da, tarih ilimi namına, son derece faydalı olacağı muhakkaktır.

Bununla beraber, türlü yollardan tarih öncesine gelen birkaç kişi, Avrupa beşeriyet tarihini aydınlatmak için Asya beşeriyetinin en eski geçmişinde yapılacak sistematik araştırmaların bize neler öğretebileceğini, belirtmişler ve ihsas etmişlerdir. Bugünün en yetkili âlimleri arasında, Gordon Child'e şöyle düşünüyor: "Bu tarihtenönceki Avrupa'lıların müphem ve karışık tarihi boyunca bir tek iz vardır ki o da, Doğu icatlarının Batıya yayılışı ve Batının bu icatları alıp, değiştirerek tatbik edişidir. Ve Avrupanın kültür eyaletleri tarafından bulunan, ithal veya taklit edilen Doğu karakterli eşyanın tetkiki suretiyledir ki, milâttan önce I inci binin ortasından evvel, barbar Avrupa'da mevcudiyeti bilinen türlü medeniyet gruplarının yaşını, mücerret nisbî rakamlardan daha iyi olarak tayin ümidini besleyebiliriz. Avrupa preistuvarının tam olarak anlaşılmasını temin için, demek oluyor ki eski Doğunun tarihten önce ve tarihe yakın devirlerin arkeolojisini tetkikle işe başlamak zarureti vardır. Avrupa tarih öncesi, hemen hemen,D oğu dehası fütuhatının taklidi, daha doğrusu kabul ve

tatbiki tarihinden ibarettir. Bu fütuhatın bizzat tarihi, Doğu tarih öncesinde mevcuttur„ [1].

Neolitik aletlerin yanı sıra, birtakım madenî eşyaya tesadüf edilen devreye, İtalyan arkeologları Eneolitik adını vermişlerdir. Bizim, Anadoluda bu devreye verdiğimiz isim neolitik-kalkoliktir. Bu devirde maden halitaları bulunmıyor. Tunç ta, daha sonra ortaya çıkmıştır. J. de Morgan: "bakır sanayiini bir tek memleket mi keşfedilmiştir ?„ sualini soruyor ve diyor ki "bütün öteki bölgelere oradan mı geçmiştir, yoksa birçok yerlerde mi kaynakları bulunmuştur ? Bu hususta bir şey diyemeyiz. Lâkin, bütün medeniyetlerin esasında bakır madenine tesadüf edildiğine göre, mihrakların en eski kültür memleketlerinde teşekkül ettiği, bu mihraklar ikinci derecede olmakla beraber, bu kıymetli keşfin, bütün dünyâya oralardan yayıldığı tahmin edilebilir„. Bugünkü Anadolu, bu ilk mihraklar arasında bulunmak gerektir, çünkü J. de Morgan, son seneler zarfında yapılan keşiflerden haberdar olamamıştır. Bu müellif, Asya'nın Mısır üzerindeki tesirlerini şöyle izah eder: "çok eskiden Mısır'daki neolitik sanayi üzerinde, Nil vâdisinin Asya tesirine nasıl maruz kaldığı, hattâ Mezopotamya'dan gelen insanlar tarafından bir müddet işgal bile edildiğini ve bu fatihlerin, bu memlekete, bakırı nasıl tanıttıklarını göstereceğiz .... Demek oluyor ki, bakır Mısır'a ve Akdeniz'in Asya kıyılarına, Kalde'den gelmiştir diyebiliriz. Fakat bu hüküm, bu madenin asıl keşfedildiği memleket hakkında bize bir şey öğretmez; zira, gerek Kalde'de, gerek Elam'da ve İran yaylasında, saf neolitik sanayiin, kesin izlerine tesadüf edilmemiştir ve Kalde nehirleri deltalarının teşekkülü hakkındaki tetkiklerden biliyoruz ki bu bölgelerde insanlar, nisbeten sonraları mekân tutmuşlardır. Demek oluyor ki ilk maden izabe tecrübeleri ne Kalde'de, ne Elam'da yapılmıştır. Maamafih, ön Asya madenin varlığını ilk öğrenen ve öğreten belli başlı mihrakların hiç olmazsa ikinci derecedekilerinden biri olmuştur. Bakır aletlerin ilk tipleri Orta Asya ve Akdeniz sahillerinden, ilk evvel Akdeniz adalarına, sonra batı Avrupa'ya hattâ belki de orta ve kuzey Avrupa'ya yayılmış, içine

[1] Gordon Childe 1935. S. 16 - 17.

girdikleri sayısız neolitik kültürlere göre şekilleri değişmiş, fakat esas karakterlerini muhafaza etmişlerdir „.[1] Anadolu'nun bakır madeninden yana ne kadar zengin olduğu bilinir.

Türk Tarih Kurumunun 1935 tenberi yaptırdığı kazılar, bu devre için çok zengin malzeme vermiştir. [2]

Demir çağına gelince, bunun, söylediğimiz gibi, Karadeniz güneyinde başlamış olması ihtimali kuvvetlidir. Etiler bu madeni çok olarak kullanmışlar ve etraflarına yaymışlardır.

Müelliflerin çoğu, medeniyetlerin maddî değişikleri üzerinde fikir yürütürken, bu değişiklikleri istilâlar ve muhaceretler şeklinde tasavvur ederler. Medeniyet değişikliklerini anlatmak için muhacir insan dalgalarının tesirini öne sürmekle beraber, bazan bir sınırdan yapılacak alelâde temasla da olabildiğini gözönünde tutmak gerektir.

Asya ile Avrupa'nın ilk münasebetleri brakisefallerin eseri olduğunda, müellifler hemen hemen aynı kanaati beslerler. Fakat bu müellifler yazılarını yazdıkları sırada, küçük Asya sakinlerinin morfolojik ve tavsifi karakterleri hakkındaki bilgileri pek azdı. Bu anketimize işte bu bilgiyi tahakkuk ettirmek üzere teşebbüs etmiştik.

Verdiği neticeler bizi tatmin edicidir.

[1] Morgan, 1921. S. 106. ve devamı
[2] Türk Tarih Kurumunun arkeolojik raporları Seri V.

İLÂVE

Bu eserin antropolojik kısmına ; anketimizde mevcut erkek ve kadınların üzerinde, doğrudan doğruya alınan ölçülerin ortalamalarını gösteren, dört tablo ilâve ediyorum. Bu tabloda, tavsifi karakterlerle başlıca karinelerin ortalamaları vardır. Şu noktayı hatırlatırım ki, bu vesikalar, 39,460 erkek, 20,263 kadın olmak üzere, 59,728 ferde aittir.

Bu tablolar, vücude getirilen eser hakkında bir fikir vermektedir.

Bu tabloları, milletlerarası Antropoloji kongreleri tarafından gösterilen bir temenniye ve Profesörüm Eugène Pittard'ın tavsiyesine uyarak yayınlıyorum. Bunlar, şimdiden, ırkî ve cinsî mukayeselere esas teşkil edebilirler.

Yalnız bu ortalamaları değil, bizzat ferdî kıymetleri de koymak isterdim. Fakat, bu tablolarda görülen işaretlerin bile 3.046.128 adedine yüksekliği düşünülürse, bu işin başarılmasındaki imkânsızlık anlaşılır.

Cinsî mukayeselere gelince, kadın serisine dair ölçülerle karıneleri gösteren rakamların, vesika olarak ifade ettikleri manayı belirtmek isterim.

Bu zengin kaynaktan, başkalarının da istifadesine imkân vermenin, ilmî meslektaşlık icabı olduğunu düşündüğüm için buraya bu tabloları koymuş bulunuyorum.

BİBLİOGRAFYA

Bu kitabımda müracaat ettiğim eserleri, müellif adlarının alfabetik sırası ile, buraya koyuyorum. Sayfa altlarında kaynak gösterirken şu metodu takip ettim:

Müellifin adını, kitabın basım tarihini ve sayfasını koymakla iktifa etttim. Bu suretle her seferinde eserlerin bütün başlıklarını tekrar etmemiş oldum. Hangi eser olduğunu araştırmak için toplu bibliografya sayfalarına müracaat ederken, müellifin yanı sıra yazılmış olan basım tarihine bakmakla kitabın başlığı anlaşılmış olacaktır.

Afet, — *1937. Une étude anthropomètrique sur 200 femmes turques, en Turquie*, İstanbul, 1937.

Afet, — *1937. II. Türk Tarih Kangresi.* Belleten (1938) II. 5/6. Türk Tarih Kurumunun arkeolojik faaliyeti.

Afet, — *1944 T. T. Kurumunun 1937'den 1943'e kadar arkeolojik çalışmaları hakkında rapor.* Belleten 29 (1944).

Arık, R. O. — *1937. Alaca-Höyük hafriyatı*, Ankara. 1937.

Arne, F. G. — *1909. Découvertes paléolitiques dans le Nord de la Syrie. L'Anthropologie*, Paris, 1909.

Bassanovitch, — *1891. Matériaux pour l'ethnographie sanitaire de la Bulgarie, District de Lom. Sofia*, 1891.

Blanchard, — *1929. Asie Occidentale. Geographie universelle.* Paris. 1929.

Boncour, G. P. — *Anthropologie anotomique. Crâne, face, tête sur le vivant, Paris.*

Boule, — 1921. *Les hammes fossiles*, Paris, 1921.

Bilgiç Emin, — 1943. *DTCF dergisi II. 2 (1943) s. 33.*

Bittel Kurt, — 1934. *Prähistorische Forschungen Kleinasien.*

Broom — *1934. Les origines de l'homme.* 1934.

Burkitt, — 1939. *The earlier cultur at Mersin* AAA 26 (1939) s. 51-72.

Chantre E. — *1895. Missions scientifique en Trancecaucasiee. Asie Mineure et Syrie,* 1890-1894. *Arch. Mus. d'Hist. nat. de Lyon II e tome,* 1895.

Chantre, E. — *1898. Recherches Archéologiques dans l'Asie Occidentale.* Mission en Cappadoce, 1893-1894. Paris, 1898.

Chaput Ernest, — *1936. Voyages d'études géologiques et géomorphologigues en Turquie, Paris,* 1936.

Chaput Ernest, — *1931. Esquisse de l'évolution tectonique de la Turquie, Istanbul,* 1931.

Child V. Gordon, — *1935. L'Orient préhistorique, Paris,* 1935.

Cartailhac, — *1889. La France préhistorique d'après les sépultures et les monuments, Paris,* 1889.

Contenau, G. — *1934. La civilisation des Hittites et des Mitanniens.* Paris, 1934.

Casson Stanley, — *1939. Chypre dans l'antiquité,* Paris, 1939.

Collignon, — *Anthropologie du sud - ouest de la Frnace,* première Partie : les Basques. Mém. soc. Anth. Paris, 1895.

Déchelette, J. — *1913. Manuel d'Archeologie préhistorique.* Vol. II, Paris, 1913.

Delaporte, L. — *1936. Les Hittites,* Paris, 1936.

Dixon, Roland, B. — *1923. The racial history of man.* New-York, London, 1923.

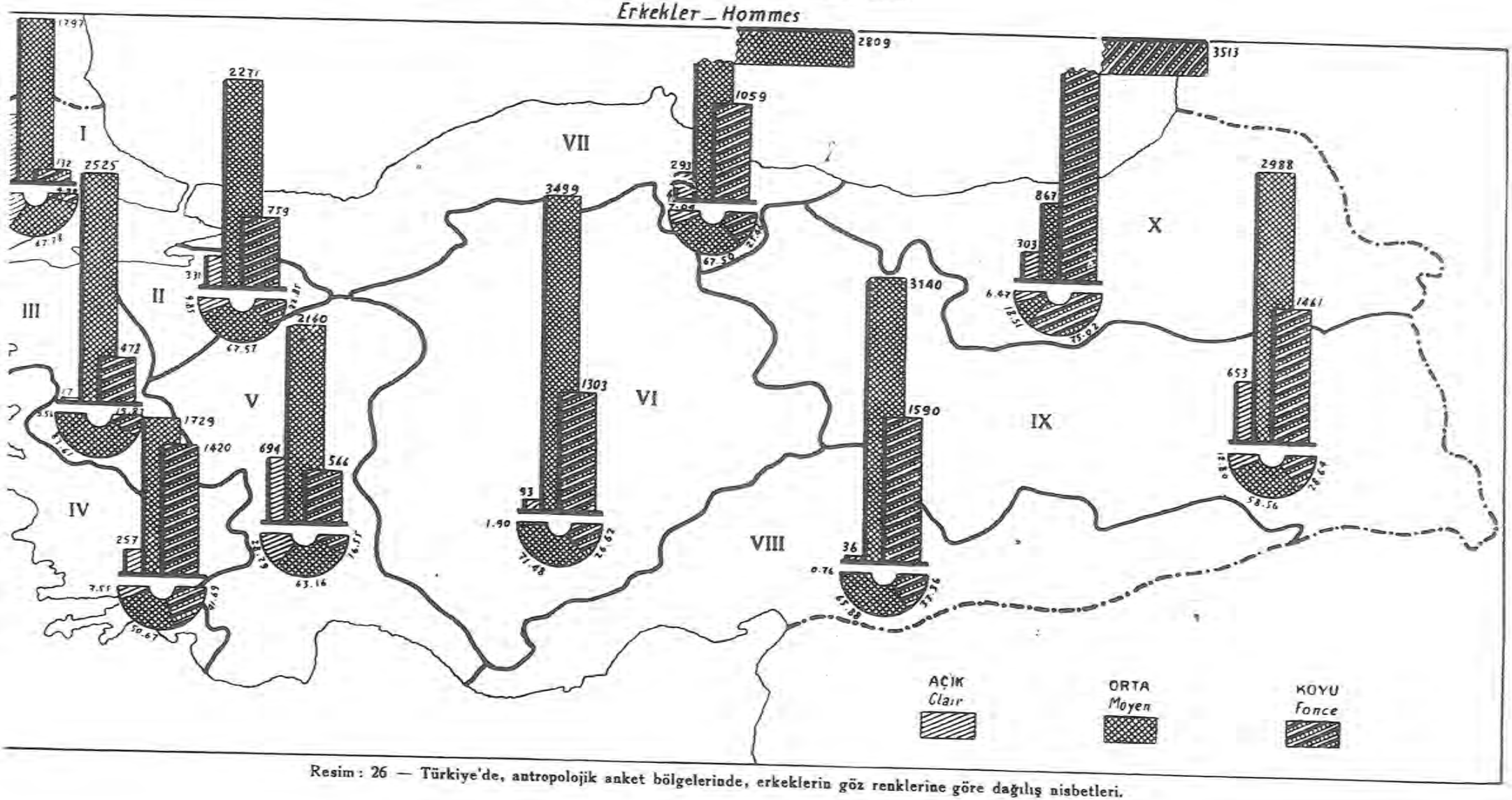
Dellenbach, Marguerite — *1937. Documents pour l'histoire anthropologique des Turcs.* C. R. IIeme Congrés turc d'histoire, İstanbul, 1937.

Dellenbach Marguerite, — *1935 La conquête du massif alpin et des ses abords par les populations préhistoriques.* Grenoble, 1935.

Deniker, — *1926 Les races et les peuples de la terre.* Paris, 1926.

Deniker, — *1908 Les races de l'Europes: La taille en Europe.* Paris, 1908.

Deniker, — *1899 Les races de l'Europe: l'indice céphalique en Europe.* Paris, 1899.

Resim : 26 — Türkiye'de, antropolojik anket bölgelerinde, erkeklerin göz renklerine göre dağılış nisbetleri.

Dottin,—*1916 Les anciens peuples de l'Europe.* Paris, 1916.

Durand du Gros,—*1868 Sur l'action des milieux géologiques dans l'Aveyron.* Bull. Soc. d'Anth. T. III. Paris, 1868.

Duran, Faik Sabri, —*1938 Türkiye coğrafyası.* İstanbul,

Durant, Will,—*1937 Histoire de la civilisation.* Paris,

Eliseef, — *Notes antropologiques sur les habilitants de l'Asie Mineure.* Bull. Soc. nat. Moscou, t. LXVIII ve LXXI (Rusça).

Ethem, Halil, — *1927 Düveli İslâmiye.* İstanbul, 1927.

Febvre, Lucien ve Battaillon, Lionel,—*1922 La Terre et l'évolution humaine.* Paris, 1922.

Furon, Raymond, — *1939 Manuel de prehistoire générale,* Paris, 1939.

Garrod and Bate,—*1937 The Stone age of mount.* Carmel. vol. I. Oxford, 1937.

Garstang, J.—*1937 Exploration in Cilicia with a note by Miles Burkitt.* AAA Vol. 24, Liverpol, 1937.

Garstang, J.,—*1908 Excavation at Sakjegeuzi in north Syria.* AAA vol. 1. 1908.

Gignoux, Maurice,— *1936 Géologie stratigraahique.* Paris, 1936.

Giuffrida-Ruggeri, V.,—*1922 Je significato Sessuale dei Peso del Corpo e della Statura durante lo Sviluppo, Roma.* 1922. Rivista di Anthropologia, vol. XXV.

Godin,—*1913 La croissance pendant l'âge scolaire.* Bruxelles et Neuchâtel, *1913.*

Goury, G. — *1932 l'Homme des cités lacustres.* Paris, 1932. Vol. 2.

Günaltay, Şemseddin,—*1937 Yakın Şark I: Elâm ve Mezopotamya,* Ankara, 1937.

Günaltay, Şemseddin— 1946, *Yakın Şark II.* Anadolu. Ankara 1946.

Güterbock, H. G. — 1940. *Siegel aus Boğazköy* I.,Berlin, 1940.

Haddon, A. C.—1930. *Les races humaines et leur répartition géographique* (Van Gennep'in tercümesi) Paris, 1930.

Ireland, M. W,; Davenport, Ch.-B. Ve Love, A, G. — 1921. *Statistics army anthropology.* Vol. XV. *The me-*

dical departement of the United States army in the World War. Washington, 1921.

İvanovsky, A.A. — *1891. Les Turkmènes et les Turcs d'après les recherches craniométriques. Bult. soc. des amis de sc. nat. Moscou,* 1891.

Kansu, Dr. Ş. A. — *1930. Introduction à l'étude Craniologigue des Hittites.* TAM. *No. 10-1930.*

Kansu, Dr. Ş. A. — *1931. Anadolu ve Rumeli Türklerinin anthropometrik tetkikleri,* Birinci muhtıra: Boy ve gövde nisbetleri. Türk Antropoloji mecmuası, İstanbul, 1931.

Kansu. Dr. Ş. A. — *1931. Anadolu ve Rumeli Türklerinin antroponetrik tetkikleri. İkinci muhtıra :* Etraf ve baş nisbetleri. TAM.

Kansu, Dr. Ş. A. — *1932 Türklerin antropolojisi.* I inci Türk Tarih Kongresi zabıtları, Ankara, 1932.

Kansu, Dr. Ş. A — *1937 Antropometri tetkikleri için rehber.* Ankara, 1937.

Kansu, Dr. Ş. A. — *1937. Selçuk Türkleri hakkında ilk bir tetkik ve neticeleri,* İstanbul, 1937.

Kansu, Dr. Ş. A. — *1939. Ankara ve civarının prehistaryasında yeni buluşlar.* II inci Türk Tarih Kongresi. İstanbul, 1943.

Kansu, Dr. Ş. A. — *1934. Deuxième contribution à l'étude craniologique des Hittites.* TAM. No. 15-16. İstanbul 1934.

Kansu, Dr. Ş.A. — *1939. Anodolu Paleolitiğine dair bir not. Ülkü No. 72,* Ankara, 1939.

Kansu, Dr. Ş.A. — *1940. Eti yokuşu hafriyatı raporu,* Ankara, 1940.

Kansu, Dr. Ş. A. — *1944. Anadolu'da Mezolitik kültür buluntuları,* DTCF dergisi II, 5, Ankara.

Kansu, Dr. Ş. A. — *1945. Isparta, Burdur illeri çevresinde T.T.K. adına 1944 haziranında yapılan Prehistorya araştırmalarına dair rapor,* Belleten 34 Ankara.

Klaproth, J. — *1826. Tableaux historiques de l'Asie,* Paris; Londres, M. DCCC. XXVI.

Klaproth, J. — *1826. Mémoires relatifs a l'Asie,* Paris, M. DCCC. XXVI.

Koşay, Dr. H.Z. — *1938. Alaca-Höyük hafriyatı II,* Ankara, 1939.

Kökten, Kılıç, — *1941. Ülkü,* (eski seri) XVII, 98.

Kökten, Kılıç — *1943. Belleten,* cilt VIII, sayı 27, s. 601.

Kökten, Kılıç — *1944. Belleten,* cilt VIII, sayı 32, s. 659.

Lester, P. ve Millot — *1936. Les races humaines,* Paris.

Lantsheere, Léon de La — *1891. De la race et de la langue des Hittites,* Paris, 1891.

Lapouge, G. Vacher de — *1896. Les selections sociales,* Paris, 1896.

Lawrance, A — *1939-41. The Babaköy Skeleten,* AfO XIII (1939-41) s. 28-31.

Le Bas. Ph. — 1878 *Asie mineure, depuis les temps les plus anciens jusqu'à la bataille d'Ancyre en* 1402. Paris. M.DCCC. LXXVIII.

Livi, Rodolfo — 1905. *Antropometria militare,* Roma, 1905.

Louis, Herbert, — 1938. *Eiszeitliche Seen in Anatolien.* (Sonderabdruck aus der Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu — Berlin, 1938).

Lowie, Robert, — *1936. Manuel d'Anthropologie culturelle,* Pais, 1936.

Malik, Ahmet, — *1936. Medeniyet ve Arziyat,* İstanbul, 1926.

Malik, A. ve Tevfik A. — *1933 Jeoloji,* İstanbul, 1933.

Manouvrier, L. *1902 — Etude sur les rapports anthropometriques en général et sur les prencipales proportions du corps* Bull. et mémoires de la soc. d'Anthr. Paris, 1902.

Manouvrier, L. *Article : Poids. Dictionnaire des sciences anthropologiques.* Paris.

Martin, Rudolf, — *1928. Leherbuch der Anthropologie. Zweite Auflage.* Jena, 1928.

Mazelière, De la, — *1907. Le Japon. Histoire et civilisation,* Paris, 1907.

Milhaud, G., — *1893 La science Greqne,* Paris, 1893.

Montandon, G., — *1933 La race, Les races,* Paris, 1933.

Moret, A., *1941 Histoire ancien, Histoire de l'Orient,* Tom I. Paris, 1941.

Mortillet, G. de, — *1897. Formation de la nation Française,* Paris, 1897.

Morgan, J. de, — *1921. L'humanité prehistorique,* Paris, 1921.

Morgan, J. de — *1925. La prehistoire orientale, Vol* I. II. III. Paris, 1925.

Moser, Henri — *A travers l'Asie centrale, Paris.*

Nurettin, Y. Ömer, Süreyya, Monchet — *1927. Notes antropologiques sur la race Turque* Rev. Turque d'Antropologie Constantinople, 1927.

d'Obrigny, Alcide — *1836. Voyage pittoresque dans les deux Ameriques,* Paris, 1836.

Osten, H. H. von der ve Krogman, W. Marion — *1932. Research in Anatolia, The Alishar Hügük.* Vol. IX, Seasons of 1930-32, Chicago.

Pfannenstiel, Max — *1941. Die altsteinzeitlichen Kulturen Anatoliens,* Berlin, 1941.

Perrier, Ed. — *1920. La terre avant l'histoire.* Paris, 1920.

Pittard, E. — *1905. Influence de la taille sur l'indice céphalique dans un groupe ethnique relativement pur.* Bull. et Mém. Soc. Anthr. Paris, 1905.

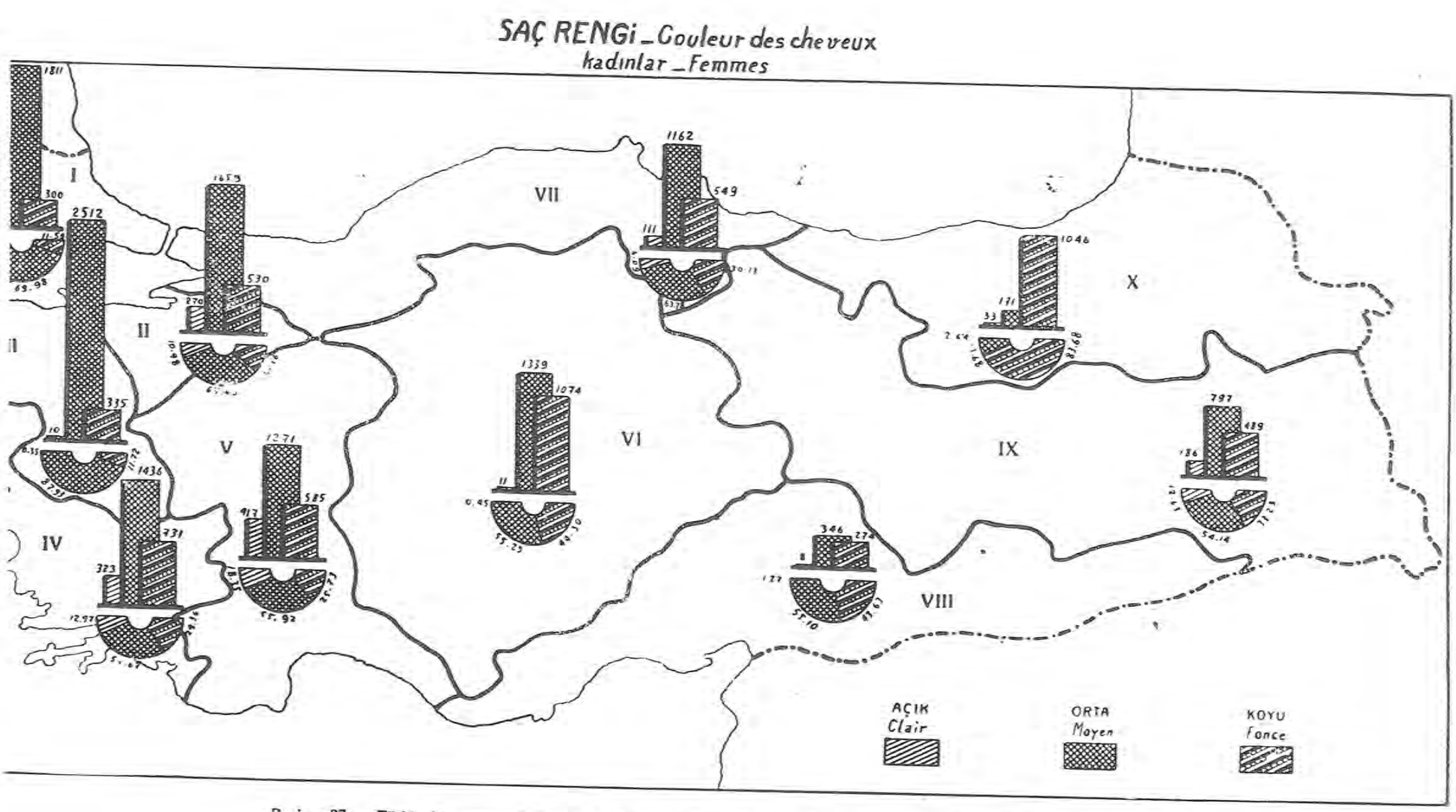
Pittard, E. — *1906. Influence du milieu géographique sur le développement de la taille humaine.* C. R. Acad. sciences, Paris, 1906.

Pittard, E. et Karmin — *1907. La taille humaine en Suisse*: I. *Le Canton du Valais.* Journ. Statist. Suisse, 1907.

Pittard, E. et Kappeyne J. — *1908. La taille humaine en Suisse*: II. *Le Canton de Vaud.* Journ. Statist. Suisse, 1908.

Pittard, E. — *1911. La taille, l'indice céphalique et l'indice nasal de 300 Turcs Osmanlis de la Péninsule des Balkans.* Rev. anthrop., Paris, 1911.

Pittard, E — *1915. Comparaison de quelques caracteres somatologiques chez les Turcs et les Grecs.* Rev. anthrop., Paris, 1915.

Resim : 27 — Türkiye'de, antropolojik anket bölgelerinde, kadınların göz renklerine göre dağılış nisbetleri.

Pittard, E. — *1920. Les peuples des Balkans. Recherches anthropologiques dans la Péninsule des Balkans. spécialement dans la Dobroudja.* Georg & Cie et Leroux, Paris, 1920.

Pittard, E. et Ginsberg, M. — *1922. La taille hummaine et les influences du milieu.* Genève 1922.

Pittard, E, — 1924. *Les races et l'histoire,* Paris, 1924.

Pittard, E. et Donici, A. — *1927. Les changements de l'indice céphalique en fonction de la taille croissante (loi de Pittard sur l'indice céphalique).* Bull. et Mém. Soc. Anthr. Paris, 1927.

Pittard, E. et Donici, A. — *1929. Contribution à l'étude anthropologique des Turcs d'Asie Mineure.* Revue turque d'Anthr. İstanbul, 1929.

Pittard, E. — *1929. L'arrivée des brachycéphales en Europe centrale et accidentale.* Florence, 1929.

Pittard, E. — *1929. Découverte de la civilisation paléolithique en Asie Mineure.* Arch. Suisse d'Anthr. Genève, 1929.

Pittard, E. — *1930. Documents pour une rêforme des bancs scolaires.* Genève, 1930.

Pittard, E. — *1931. La "race turque„: L'Europe de race blanche devrait être prolongée en Asie et comprendre au moins l'Anatolie et la Perse.* C. R. XVe Congr. int. d'Anthr. et d'Arch. préhist. Paris, 1931.

Pittard, E. — *1932. Les Tziganes ou Bohémiens.* Genève; 1932.

Pittard, E. — *1934. Les Races humaines* dans "L'évolution humaine„. Paris 1934.

Pittard, E. — *1936. La plus grande des rèvolutions sociale: Le passae à la civilisation néolithique.* Congr. prèh. de France, XIIe session. Toulouse, 1936.

Pittard, Eugène. — *1936. La valeur de l'indice skélique chez210 Turcs d'Anatolie.* Vol. publié en l'honneur du Prof. Dr. Wateff. Sofia, 1936.

Pittard, E. — *1937. Les relations anthropologique entre l'Asie Mineure et l'Europe à la période néolithique,* IIme Congrès turc d'histoire. İstanbul, 1937.

Pittard, E. et Dellenbach, Marg. — *1939. Aspects de l'indice skélique chez quelques populations de l'Eurasie.* Genève, 1939.

Pittard, E.— *1939. Gravures rupestres en Anatolie.* Arch. suisses d'Anthrop, Genève, 1939.

Pittard, E.— *1939. Un chef d'Etat animateur de l'anthropologie et de la préhistoire: Kemal Atatürk.* Rev. anthrop. Paris, 1939.

Pittard, E.— *1939. Silex taillés Levalloisiens, recueillis dans les alluvions des plateaux d'Anatolie.* Rev. anthrop. Paris, 1939.

Quételet, A. — *1831. Recherches sur la loi de la croissance de l'homme.* Bruxelles, 1831.

Rainer, Fr. J.→ *1937. Enquêtes anthropologiques dans trois villages roumains des Carpathes.* Bucarest 1937.

Reinach, Salomon—*1893 Le mirage oriental.* L'anthrop. Paris, 1893.

Reşit, Galip—*1932. Türk ırk ve medeniyet tarihine umumî bir bakış.* I inci Tarih Kongresi, Ankara, 1932.

Rey, Abel— *1930 La science Orientale avant les Grecs.* Paris, 1930.

Salomon Calvi W. — *1936 Geologische Beobachtungen über die Türkische Republik.* Ankara, 1936.

Sanklin, W. M.— *1935, The anthropology of the Rwala Bedouins.* Journ. of the Royal Anthrop. Institute, vol. LXV. 1935.

Schlaginhaufen O—1924. *Die anthropologischen Funde aus den Pfahlbauten der Schweiz.* Mitt. d. Antiq. Gesell. Zurich, 1924.

Şen Yürek, Dr. M. S.— *1941. Anadolu Bakır Çağı ve Eti sekenesinin kraniolojik tetkiki.* Belleten sayı 14, cilt V. S. 219.

Topinard, Paul—*1885. Eléments d'Anthropologie générale.* Paris, 1885.

Uzunçarşılı, I. H. — *1937. Anadolu Beylikleri.* Ankara, 1937.

Villenoisy, F. de— *1894. Origine des premieres races ariennes d'Europe.* 1894.

Weisbach— *1884. Die Serbo-Croaten.* Berlin, 1884.

Weisbach— *1873. Die Schädelform der Türken.* Mittheil, der Anthrop. Gesell. Vienne, 1873.

Weil, Raymond—*1922. Dissémination géographique du nom de peuple dans le monde égéo-asiatique.* Paris, 1922.

INDEKS

A

Afet. s. 5, 29, 40, 65.
Akka'lar - s. 93.
Alacahöyük - s. 33, 38, 48, 86.
Alcide d'Orbigny - s. 92.
Alföldi - s. 42.
Alişar - s. 33, 38.
Alpaslan - s. 53.
Alpin - s. 7, 132, 161, 163.
Alpler - s. 15.
Alpullu - s. 31.
Anau - s. 40.
Andaman'lar - s. 93.
Ankara - s. 55.
Annam'lılar - s. 87.
Anti-Toroslar - s. 18.
Aral - s. 17.
Ararat - s. 18
A. Rey - s. 40.
Arnavutlar - s. 150.
Arne - s. 25.
Âri - s. 3.
Asurlular - s. 49.
Anthropometrik - s. 127.
Atatürk - s. 9, 55, 67, 79, 124.
Ateş adası - s. 93.
Attyat - s. 49, 50.
Auvergne - s. 92.

B

Babil - s. 11.
Babilonya - s. 47, 52.
Badli'ler - s. 155.
Bafra - s. 20.
Baradiz - s. 30.
Bask'lar - s. 137.
Bassonowitch - s. 81.
Beşkardeş - s. 31.
Bergama - s. 52.
Bern - s. 94.
Bitinya - s. 15, 16.
Bizans - s. 24, 52.
Bizigomatik - s. 146.
Blumenbach - s. 62.
Bora'lar - s. 91.
Borluk - s. 27.
Bornas - s. 86.
Boule - s. 62.
Brakisefallik - s. 116.
Brakisefaller - s. 121.
Bregma - s. 118.
Broca - s. 95, 111.
Broom - s. 63.
Buduma'lar - s. 91.
Burdur (Askaniyos) - s. 49.
Burkitt - s. 41.

C

Camille Jullian - s. 57.
Camper - s. 62.
Cartillac - s. 58.
Cengiz - s. 54.
Chantre - s. 31, 80, 82.
Chaput - s. 14, 17.
Cılavuz - s. 27.
Contenau - s. 46.
Cuvier - s. 62, 143.

Ç

Çad gölü - s. 90.
Çinliler - s. 108.
Çukçiler - s. 87.

D

Daktiller - s. 46.
Dalmatlar - s. 93.

Danişmetliler - s. 54.
Dar - s. 49.
Daubenton - s. 62.
Dechelette - s. 45.
Dellenbach - s. 95, 101, 103.
Deniker - s. 63, 68.
Devonien - s. 13.
Diametr - s. 116.
Dinarik - s. 161.
Dinarik'ler - s. 132.
Dinka'lar - s. 91, 103.
Dolikosefallik - s. 116.
Dolikosefaller - s. 121.
Donitz - s. 14.
Dotlin - s. 57.
Durand de Gros - s. 94.
Dündartepe - s. 39.

E

E. Bilgiç - s. 37.
E. Chantre - s. 25.
Efes - s. 48.
El-Gerzeh - s. 46.
Eliseef - s. 65, 80.
Eosen - s. 15.
Ermeniler - s. 87.
Eskimolar - s. 86, 87, 143.
Eti - s. 9, 37, 44, 49.
Eti'ler - s. 24, 47, 57, 134.
Eti Yokuşu - s. 40.
Etrusk'ler - s. 50.

F

Fasieu'lar - s. 92.
Frig'ler - s. 24, 46, 52.
Fiueji'ler - s. 89.
Flaman - s. 92.
Flysel - s. 94.
Furon - s. 33, 34, 46.

G

Gagavuz'lar s. 117.
Galat - s. 16.
Galat'lar - s. 171.
Gallovay - s. 93, 133.
Garstang - s. 30, 32.
Gosson - s. 33.
Gautier - s. 25.
Gediz - s. 18, 50.
Girit - s. 33, 46.
Gould - s. 5
Goury - s. 30.
Götze - s. 25.
Greenwich - s. 18.
Grek - s. 60.
Gürci'lèr - s. 85.

H

Habeş - s. 63.
Haddon - s. 62.
Haeckel - s, 63.
Hamit Zübeyr - s. 38.
Hattuş - s. 44.
Hazer - s. 17, 42.
Hazer Türkmenleri - s. 84.
Herbert Louis - s. 30.
Hersinyen - s. 13, 14.
Himalaya - s. 15
Hipisefaller - s. 137.
Hippokrat - s. 63, 92.
Homo Alpinus - s. 131.
Homo Meridionalis - s. 166.
Hottanto - s. 63.
Hurkivna - s. 44.
Huxley - s, 63.

İ

İda dağı - s. 44.
İnguşlar - s. 85.
İnönü - s. 55, 67.
İskender - s. 24, 51.
İskit'ler - s. 46, 92.
İstanbul - s. 53.
İrvanovsky - s. 87, 80.

K

Kafkas - s. 20, 84,
Kalkolitik - s. 31, 37, 39, 43, 134.